

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра фінансів та банківської справи

Н.О.Слободянюк, М.О. Коніна

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ
БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ**

Кривий Ріг
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра фінансів та банківської справи

Н.О.Слободянюк, М.О. Коніна

**КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ
БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ**

Затверджено на засіданні
кафедри фінансів та банківської
справи
Протокол № 13 від 03 квітня 2017р.

Схвалено навчально-методичною
радою ДонНУЕТ
Протокол № 7 від 30 квітня 2017 р

Кривий Ріг
2017

УДК 005:336.145(042.4)

С 48

Рецензенти:

Ю.Ф. Гудзь - кандидат економічних наук, доцент;
П.Д. Каминський - кандидат економічних наук, доцент.

Слободянюк Н.О., Коніна М.О.

С48 Конспект лекцій з дисципліни «Бюджетний менеджмент» [Текст]: для студ. спец. 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», ступінь магістр / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. фінансів і банківської справи; Н.О.Слободянюк, М.О. Коніна – Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2017. – 161с.

У конспекті розглянуті теоретичні питання щодо планування доходів і видатків бюджету, виконання бюджету, здійснення обліку виконання бюджету, складання фінансової та бюджетної звітності виконання бюджету, організації ефективного контролю за виконанням бюджету.

УДК 005:336.145(042.4)

© Слободянюк Н.О. 2017

©Донецький національний університет
економіки і торгівлі імені Михайла
Туган – Барановського, 2017

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи бюджетного менеджменту	6
Тема 1. Сутність і складові бюджетного менеджменту. Предмет і задача курсу	6
Тема 2. Суть та структура бюджету держави, як об'єкта управління	16
Тема 3. Органи оперативного управління бюджетним процесом	35
Змістовий модуль 2. Складові бюджетного менеджменту	74
Тема 4. Бюджетне планування в Україні. Бюджетний процес	74
Тема 5. Виконання бюджету	90
Тема 6. Облік виконання бюджету	113
Тема 7. Звітність про виконання бюджету	129
Тема 8. Контроль за виконанням бюджету	140
Змістовий модуль 3. Світовий досвід бюджетного менеджменту	150
Тема 9. Світовий досвід бюджетного менеджменту	150
Рекомендована література	158

ВСТУП

В умовах реформування фінансової системи держави найбільша питома вага економічних нововведень припадає на бюджетну сферу. Саме фіскальний сектор національної економіки повинен забезпечити досягнення високих показників суспільного добробуту та соціально-економічного розвитку країни. Потреба модернізації бюджетних відносин викликає необхідність формування та реалізації нових ефективних прийомів і методів бюджетно-податкового регулювання й управління. У межах будь-якої економічної формації, в тому числі ринкової, бюджетні правовідносини повинні підлягати чіткій регламентації з боку органів державної влади, що має базуватися на наборі дієвих управлінських механізмів, впровадження яких забезпечить реалізацію бюджетного процесу на кожній із його стадій. Вказані механізми у своїй сукупності утворюють багатофункціональну модель бюджетного менеджменту. Створення та введення в дію зазначеної моделі є пріоритетом реалізації державної бюджетної політики, спрямованої у русло досягнення задекларованих органами державної влади економічних цілей. З огляду на це, безпосередньою актуальністю і непересічною значимістю відзначається навчально-науковий процес, об'єктом якого є бюджетний менеджмент, як галузь знань і сфера практичної діяльності.

Метою вивчення дисципліни «Бюджетний менеджмент» є формування у студентів системи знань з організації та управління бюджетним процесом на державному та місцевому рівнях.

Предмет дисципліни «Бюджетний менеджмент» – це сукупність відносин, що виникають у процесі формування та виконання бюджету, принципів і методів управління бюджетною системою країни на всіх стадіях бюджетного процесу.

Основні завдання вивчення дисципліни «Бюджетний менеджмент» полягають у вивченні завдань, функцій та структури органів оперативного управління бюджетом, засвоєнні теоретичних основ і практичних знань організації виконання дохідної та видаткової частин бюджету; набутті вмінь ведення обліку виконання бюджету у фінансових органах, складанні бюджетної звітності, оволодінні методами контрольної роботи фінансових органів щодо виконання бюджету.

В результаті вивчення дисципліни «Бюджетний менеджмент» студенти повинні знати: законодавчо-нормативну основу бюджетної системи України; систему управління бюджетним процесом; механізм формування та планування бюджету; комплекс заходів щодо організації виконання дохідної та видаткової частин бюджетів різних рівнів; організацію обліку та звітності виконання бюджетів.

Після вивчення і засвоєння програми дисципліни студенти повинні вміти: - використовувати законодавчі і нормативні документи з питань бюджетного планування та регулювання; застосовувати основні методи і прийоми бюджетного планування; здійснювати основні облікові операції виконання бюджету; складати звітність про виконання бюджету; здійснювати заходи щодо контролю за виконанням бюджету.

Основою для вивчення дисципліни «Бюджетний менеджмент» є: дисципліни «Бюджетна система», «Фінанси», «Місцеві фінанси», «Податкова система».

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи бюджетного менеджменту

Тема 1. Сутність і складові бюджетного менеджменту. Предмет і задача курсу

План

- 1.1 Сутність бюджетного менеджменту.
- 1.2 Система управління бюджетом.
- 1.3 Складові бюджетного менеджменту.
- 1.4 Учасники бюджетного процесу.

Рекомендована література: [1-15]

Основні терміни і поняття: бюджетний менеджмент, бюджет, державний бюджет, зведений фінансовий план держави, система управління бюджетом, бюджетне планування, організація виконання бюджету, облік виконання бюджету, контроль за виконанням бюджету

1.1 Сутність бюджетного менеджменту.

Бюджетний менеджмент - це сукупність взаємозв'язаних дій (управлінських функцій), прийомів, методів, які направлені на управління бюджетними ресурсами і відносинами, які виникають в процесі руху бюджетних потоків. Бюджетний менеджмент повинен дати відповідь на питання - як ефективно керувати цим рухом і відносинами [8, с. 15]. Бюджетний менеджмент — це один із напрямків фінансового менеджменту.

Бюджет – це слово яке з деяких джерел має походження з англійської мови budget, але є інша думка що бюджет походить від норманського тобто старофранцузького bougette. Дослівно обидва ці слова перекладаються як гаманець, шкіряний кішок чи сумка та портфель. Відомий факт що в середньовіччю епоху 16- 17 ст. канцлер казначейства в Англії мав сумку яку він брав в парламент, в ній він носив різні фінансові документи та промови про надання субсидій королю, стан держави у фінансовому плані, ця сумка мала назву бюджет. Мабуть саме виходячи з історії у деякому плані йде походження з сучасним тлумаченням бюджету.

У сучасному житті бюджет має декілька розумінь наприклад. Бюджет – це фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених конституцією [11, с 4]. Також можна для порівняння привести поняття бюджету згідно з Бюджетним кодексом, який прийняла Верховна Рада України 21 червня 2001р там зазначено що. Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [10, с. 13]. Тобто бюджет є не лише контрольним та інформаційним, а також й управлінським засобом, що надає можливість розподіляти та перерозподіляти а також регулювати суспільні процеси, це забезпечує ефективне співвідношення між суспільним споживанням та індивідуальним. Бюджет показує напрям державної діяльності та в водночас обмежує її, це кошти які має держава у своєму розпорядженні, а це в свою чергу визначає її фінансовий стан. У ньому зосереджуються грошові кошти суспільного користування, які потребують органи державної влади для того щоб витратити на цілі ухвалені суспільством. Аспекти визначення державного бюджету надані на рис. 1.1.

Рис. 1.1 Аспекти визначання бюджету [10, с.13]

За економічною суттю державний бюджет – це грошові відносини між державою та фізичними й юридичними особами з приводу утворення фінансового фонду та його використання на державні функції.

За матеріальним змістом бюджет – це державний центральний фонд грошових ресурсів, який перебуває у постійному русі, та складається з бюджетних потоків які поділяються на вхідні та вихідні. Таким чином здійснюється централізація коштів відповідно до чинного законодавства, що дає можливість виконувати державні заходи стосовно соціальної та економічної політики усієї країни.

За формою бюджет являє собою основний фінансовий план доходів та видатків країни. Цей документ має сили закону та повинен затверджуватися щорічно, на його основі формується зведений фінансовий баланс держави.

Зведений фінансовий баланс держави – це єдина система фінансових планів, що характеризує всі сектори економіки незалежно від форми власності, а також обов'язків та платежі населення здійснені на добровільній основі, кредити банку тощо.

За організаційною структурою бюджет – являє собою центральну ланку фінансової системи держави, що тісно взаємодіє з іншими ланками . Саме бюджет впливає на пропорції кожної ланки, завдяки бюджету здійснюється розподіл та перерозподіл ресурсів.

Бюджет має дві складові – доходи та видатки (рис. 1.2)

У сучасних умовах під поняттям менеджменту розуміють управління персоналом з метою виконання ним встановлених завдань та цілей на основі науково обґрунтованих принципів раціонального підходу. Бюджетний менеджмент як на державному рівні так і на рівні установ чи відомств виконує обов'язки цивілізованого механізму управління розподілу обмежених коштів на необхідні потреби без суттєвої різниці між ними в цих коштах. Бюджетний менеджмент також повинен за своїм призначенням забезпечує дотримання правил формування й виконання бюджету, які відповідають принципам сучасної цивілізованої країни, громадського суспільства та ринкової економіки.

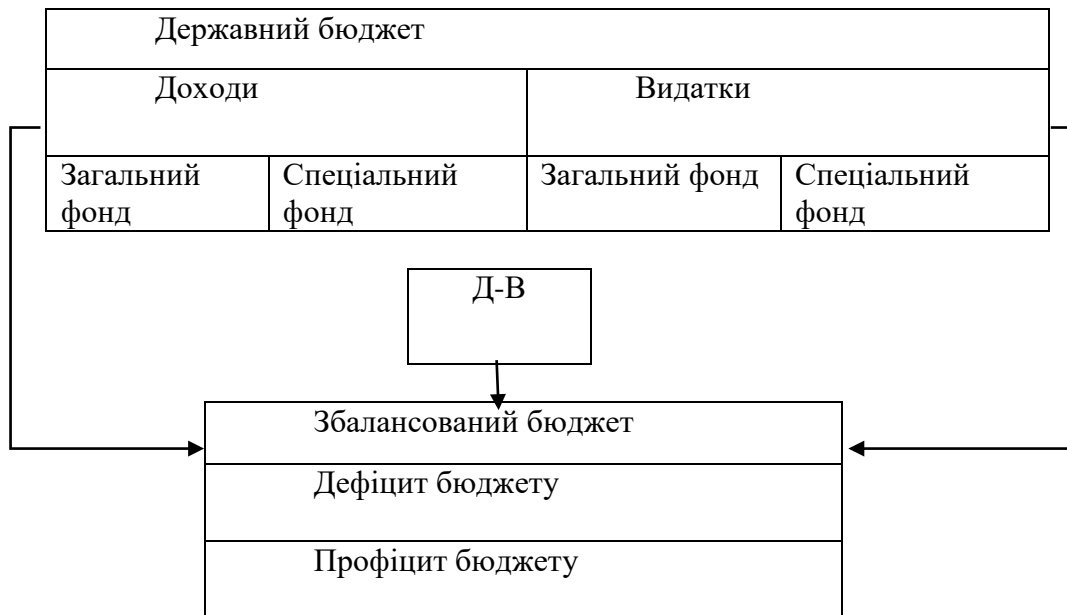

Рис. 1.2 Складові бюджету [10, с.15]

Ці принципи створились у процесі розвитку фінансів їх практики та теорії як фундамент бюджетного процесу, його повнота, прозорість та відкритість. Зазначмо принципи на яких ґрунтується бюджетна система України та які дотримані в бюджетному кодексі.

1. Принцип єдності бюджетної системи України – єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

2. Принцип збалансованості – повноваження на здійснення витрат бюджету повинні відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період

3. Принцип самостійності – державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальність за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів забезпечується за закріпленням за ними відповідних джерел доходів, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на визначення напрямів використання коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні бюджети.

4. Принцип повноти – до складу бюджетів підлягають включенню всі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно - правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

5. Принцип обґрунтованості – бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного та соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил.

6. Принцип ефективності – при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів.

7. Принцип субсидіарності – розподіл видів видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами повинен ґрунтуватися на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача.

8. Принцип цільового використання бюджетних коштів – бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями.

9. Принцип справедливості та неупередженості – бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами.

10. Принцип публічності та прозорості – державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними радами.

11. Принцип відповідальності учасників бюджетного процесу – кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу [8, с. 13-15].

В бюджетний менеджмент включене на сучасному етапі дуже багато факторів які впливають на бажаний кінцевий результат, планування, прогнозування, порівняння та контроль або пошук можливих альтернативних виходів з ситуації. Тобто бюджетний менеджмент створений для того щоб як найкраще керувати ресурсами та відносинами. Бюджетний менеджмент складається з двох взаємозв'язаних частин - об'єкту і суб'єкту управління. Об'єктом виступає бюджет, суб'єктом - органи управління бюджетом.

Предметом бюджетного менеджменту як навчальної дисципліни є бюджетний процес і управління ним.

1.2 Система управління бюджетом

Під системою управління бюджетом розуміють сукупність органів управління, етапів і методів управлінської діяльності в бюджетному процесі.

Система управління бюджетом створена у своєму принципі з двох елементів, таких як етапів і методів управлінської діяльності та органів управління в бюджеті. Схема бюджетного менеджменту представлена на рис.1. 3.

Рис. 1.3 Схема бюджетного менеджменту [8, с 16]

Виділяють три групи органів управління бюджетом.

До першої групи відносять державні органи законодавчої і виконавчої влади. Це:

- Верховна Рада (законодавчий орган), яка виступає провідним органом в управлінні бюджетом, затверджує у вигляді Закону Державний бюджет, що є основним фінансовим планом держави.

- Ради народних депутатів (місцеві законодавчі органи), які виступають провідними органами в управлінні місцевим бюджетом, затверджують місцеві бюджети на відповідних місцевих рівнях.

- Органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів, державні адміністрації, виконавські комітети) забезпечують підготовку проекту відповідного бюджету і його виконання.

- Президент України, підписує закон про державний бюджет, контролює хід його складання і виконання.

Другу групу складають органи оперативного управління бюджетом. До неї належать: органи системи Міністерства фінансів (Міністерство фінансів України, Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим; обласні фін управління і міські фін управління міст Києва і Севастополя, міські і районні фінансові відділи), Контрольно-ревізійна служба України, Державне казначейство, Державна податкова адміністрація, Рахункова палата.

- Органи системи Міністерства фінансів безпосередньо виконують роботу, пов'язану з складанням відповідного бюджету, і забезпечують його виконання.

- Державна податкова адміністрація здійснює контроль над дотриманням платниками податків і обов'язкових внесків податкового законодавства, повнотою, правильністю і своєчасністю розрахунків зі всіма ланками бюджетної системи.

- Контрольно-ревізійна служба здійснює контроль за цільовим, раціональним і правильним використанням коштів, виділених як з Державного, так і з місцевих бюджетів. При цьому її функції децю виходять за рамки бюджету, оскільки органи Контрольно-ревізійної служби контролюють дотримання фінансового законодавства підприємствами державного сектору.

- Державне казначейство організовує і здійснює касове виконання бюджетів різних рівнів, веде облік та складає звітність про виконання бюджетів.

Державна податкова адміністрація (з грудня 1991 року по 22 листопаду 1996 року Державна податкова служба), Контрольно-ревізійна служба і Державне казначейства були створені і розвинуті на базі відповідних підрозділів органів системи Міністерства фінансів.

- Рахункова палата України є органом позавідомчого контролю за бюджетним процесом. Вона здійснює контроль за своєчасним виконанням Державного бюджету України, за формуванням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу України, за грошовою емісією, за дотриманням чинного законодавства в області бюджетної політики.

Третю групу складають органи нефінансового профілю. Виконуючи встановлені на них функції, вони також пов'язані з бюджетом.

- *До першої підгрупи* відносять органи пов'язані з бюджетом по лінії формування доходів, оскільки їм надані права нараховувати і стягувати певні платежі (митний збір, державне мито) і штрафні санкції (штрафи за порушення митних правил, за порушення екологічного законодавства, правил полювання і рибальства, користування водними іншими природними ресурсами, законодавства у сфері ціноутворення). Це такі органи, як: Державна митна служба; органи Міністерства внутрішніх справ; органи юстиції і нотаріальні контори; природоохоронні інспекції; органи державної інспекції з контролю за цінами і інші.

- *До другої підгрупи* органів третьої групи управління бюджетним процесом відносять різні управлінські структури, що пов'язані з бюджетом по лінії фінансування витрат. Це: міністерства, відомства, а також підприємства, організації, установи, керівники яких наділені функціями головних розпорядників коштів, тобто одержують грошові кошти з бюджету і здійснюють фінансування підвідомчих підприємств, організацій, установ.

1.3 Складові бюджетного менеджменту.

Виходячи з функцій менеджменту та із структури бюджетного процесу, виділяють такі *складові бюджетного менеджменту*:

1. Бюджетне планування.
2. Організація виконання бюджету.
3. Облік виконання бюджету,
4. Контроль за виконанням бюджету.

Основою бюджетного процесу є бюджетне планування. Рівень останнього визначається такими чинниками:

- чіткістю формулювання завдань і цілей, які вирішує держава;
- достовірністю інформації, що використовується при розрахунках показників проектів бюджетів;

- методологією бюджетного планування.

Бюджетне планування включає такі види:

- стратегічне — розробка фінансових планів на перспективу терміном на декілька років. Прикладом може бути багаторічне бюджетне планування, яке має місце у низці європейських держав;

- поточне - складання фінансових планів на 1 рік, наприклад, державний чи місцеві бюджети;

- оперативне - фінансове планування на період до одного року. До таких планів можна віднести планові документи, що забезпечують виконання бюджетів: бюджетні розписи, кошториси доходів і видатків, плани асигнувань.

До законодавчо регламентованих методів планування, що застосовуються у вітчизняній бюджетній практиці відносяться:

1. Для планування окремих показників бюджету:

- нормативний - використання встановлених норм, і нормативів щодо індивідуальних чи узагальнених показників контингенту;

- прямого рахунку - обчислення показників бюджету, виходячи з реальних потреб у розрізі окремих статей доходів і видатків за кожним підприємством, установою, громадянином країни;

- аналітичний - передбачає розрахунок показників на основі врахування впливу на них різноманітних факторів — коефіцієнтів динаміки, чисельності населення, зміни цін і тарифів, валютного курсу, рівня прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати тощо.

2. Загальний метод - балансовий. Можливі три шляхи збалансування дохідної та видаткової частин бюджету: збільшення податків, неподаткових та інших джерел доходів, скорочення видатків, особливо непродуктивної їх частини, встановлення джерел дефіцитного фінансування - емісія грошей або державні позики.

Організація виконання бюджету. Ця стадія бюджетного процесу включає заходи з виконання прибуткової і витратної частин Державного та понад 12 тисяч місцевих бюджетів. Отже, організація виконання бюджету є однією з найважливіших складових бюджетного менеджменту.

Облік виконання бюджету є визначальним для успішного виконання затвердженого бюджету. Головним в управлінні бюджетом є інформація. Облік виконання бюджету вирішує важливу задачу - забезпечити систему управління необхідною інформацією. Саме від ухвалення своєчасних і правильних рішень з питань планування і виконання бюджету залежить ефективності управлінської діяльності. Ці рішення можуть бути прийняті тільки на основі проведеного аналізу відповідної інформації, яка характеризує стан об'єкту управління (бюджету) на певну дату або, певний проміжок часу. Тобто, облік виконання бюджету - це забезпечуюча система, на якій базується бюджетний процес.

Контроль за виконанням бюджету здійснюється на всіх етапах бюджетного процесу. В процесі бюджетного планування здійснюються попередній та поточний контроль. Попередній контроль здійснюють абсолютно всі учасники бюджетного процесу (органи

управління, а також підприємства, організації). Поточний контроль здійснюється і в процесі виконання бюджету, як органами державної влади і управління, так і спеціалізованими службами фінансового контролю: Податковою адміністрацією, Контрольно-ревізійною службою, Державним казначейством, Аудиторською палатою, Рахунковою палатою. В країнах з розвинутими ринковими відносинами контроль здійснюється також і безпосередньо громадянами. Так, проект бюджету, а також дані про його виконання є доступними для кожного громадянина. Громадяни обирають на виборах представників влади, і тому, за наявності серйозних порушень в бюджетному процесі шансів на переобрання у винуватців практично не залишається. Тобто, контроль забезпечується гласністю і відвертістю бюджетного процесу. Діяльність контролюючих органів є відкритою, та результати контролю можуть бути перевірені.

1.4 Учасники бюджетного процесу.

У бюджетному процесі на всіх його стадіях задіяні учасники бюджетного процесу, а саме – посадові особи та органи, які наділені бюджетними повноваженнями, тобто правами та обов'язками. Бюджетні повноваження учасників бюджетного процесу регулюються частково Конституцією України, Бюджетним кодексом та соціальними законами.

До основних учасників бюджетного процесу належать.

- Президент України
- Органи законодавчої влади, Верховна Рада України, Комітет Верховної Ради України з питань бюджету та інші Комітети ВР України, на місцевому рівні, ВР Автономної Республіки Крим, обласні, районні ради.
- Органи виконавчої влади, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, державне казначейство, міністерства, відомства, місцеві державні адміністрації, виконавчі комітети місцевих рад.
- Національний банк України
- Державна податкова служба України
- Органи державного контролю, Рахункова палата ВР України, Державна контрольно-ревізійна служба.

Чітка координація дій всіх учасників бюджетного процесу та відповідальність кожного з них – є необхідною умовою ефективності бюджетного процесу.

Координація дій учасників бюджетного процесу повинна бути спрямована:

- по перше, на залучення всього потенціалу для досягнення соціальних цілей;
- по друге, на забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів в цілому та за кожним джерелом;
- по третє, на своєчасне фінансування соціально – економічних програм, передбачених бюджетом;
- по четверте, на ефективне та цілеспрямоване використання бюджетних коштів;
- по п'яте, на спільний контроль та відповідальність за прийняття управлінських рішень й виконання своїх обов'язків.

Повноваження Президента України

1. Підписує закони, прийняті Верховною Радою України, в тому числі і Закон України про Державний бюджет.

2. Має право вето щодо прийнято Верховною Радою України Закону про Державний бюджет у разі незгоди з ним, із наступним поверненням його на повторний розгляд. Без подальшого вето неможливе наступне підписання та офіційне оприлюднення закону Президентом, а відтак – набрання законом чинності.

3. Вносить в установленому чинним законодавством порядку зміни та доповнення до Закону про Державний бюджет.

4. Вносить на розгляд Верховної Ради України законопроекти, в тому числі в ті, що стосуються бюджетного процесу.

5. Видає укази, які можуть регулювати окремі питання бюджетного процесу.

Президент України здійснює свої повноваження через Секретаріат Президента України – постійно діючий допоміжний орган, створений Президентом України відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України. Діяльність Секретаріата регламентована Положенням про Секретаріат Президента України від 4 листопада 2005 року №1548/2005

Секретаріат виконує наступні функції.

1) аналізує політичні, соціально – економічні та інші процеси, готує та подає на розгляд Президенту України оперативно – інформаційний матеріал та пропозиції щодо забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності України, пріоритетів державної політики, шляхів їх впровадження та супроводження;

2) забезпечує підготовку проектів послань Президента України до народу, щорічних і позачергових послань до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, доповідей та виступів Президента України;

3) забезпечує планування діяльності Президента України;

4) забезпечує підготовку, опрацювання і подання на підпис главі держави проектів указів, розпоряджень і доручень Президента України;

5) здійснює в установленому порядку експертизу прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президенту України, готує главі держави пропозицію щодо підписання законів або застосування щодо права вето;

6) забезпечує офіційне оприлюднення Президентом України законів, а також указів і розпоряджень Президента України;

7) забезпечує підготовку проектів законів, що вносяться Президентом України до Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи;

8) забезпечує взаємодію Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів, правоохоронними, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування;

9) виконує інші функції для забезпечення здійснення головної держави своїх повноважень.

Верховна Рада України:

1) визначає бюджетні повноваження всіх учасників бюджетного процесу;

2) визначає бюджетну політику держави;

3) приймає постанову про схвалення або взяття до відома основних напрямів бюджетної політики на наступний рік;

4) затверджує показники соціально – економічного розвитку країни;

5) розглядає проект бюджету в трьох читаннях;

6) ухвалює Закон про Державний бюджет України;

7) здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу;

8) контролює використання коштів резервного фонду Державного бюджету;

9) заслуховує звіти про стан виконання бюджету, в тому числі звіти розпорядників бюджетних коштів про використання коштів Державного бюджету;

10) приймає рішення звіту про виконання Державного бюджету.

Бюджетні повноваження Комітету Верховної Ради України з питань бюджету:

1) розгляд і прийняття рішення щодо поданих до Верховної Ради України законопроектів, які стосуються змін діючого законодавства і його впливу на формування доходів та здійснення видатків Державного бюджету;

2) опрацювання узагальнення пропозицій та висновків комітетів Верховної Ради України до проекту Закону про Державний бюджет України;

3) підготовка висновків й необхідних матеріалів та представлення на засідання Верховної Ради України у першому, другому та третьому читаннях проекту Закону України про Державний бюджет на наступний рік;

4) підготовка для Верховної Ради висновку для звіту про виконання Закону про

Державний бюджет України;

5) здійснення загального постійного контролю за виконанням бюджету на основі інформації про стан бюджету і його виконання, наданої Міністерством фінансів;

6) розробка та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Закону про Державний бюджет;

7) контроль за відповідністю поданого Кабінетом Міністрів України проекту Закону про Державний бюджет України основним напрямком бюджетної політики на наступний період та підготовка відповідного висновку.

До бюджетних повноважень інших комітетів Верховної Ради України з питань бюджету належать:

1) участь у складанні, прийнятті, контролі за виконанням Державного бюджету в частині, що віднесена до компетенції комітетів, з метою забезпечення доцільності, економності та ефективності використання державних коштів;

2) визначений комітет узагальнює та систематизує пропозиції, поправки і висновки інших комітетів та готує їх на розгляд Верховної Ради України. Він має право також вносити пропозиції і поправки під час розгляду законопроекту на своєму засіданні;

3) комітет з питань, що належать до їх відання, здійснюють контроль за законністю витрат з державного бюджету.

Повноваження Кабінету Міністрів України:

1) подання до Верховної Ради України проекту основних напрямів бюджетної політики на наступний рік;

2) розробляє проект закону про Державний бюджет України та подає на розгляд до Верховної Ради України;

3) доопрацьовує проект закону;

4) забезпечує виконання Державного бюджету України;

5) подає річний звіт про виконання;

6) доводить до місцевих органів влади обсяг міжбюджетних трансфертів;

7) приймає рішення про виділення та використання коштів із резервного фонду Державного бюджету;

8) приймає рішення про здійснення державних заперечень в обсягах і на умовах, визначених Законом України про Державний бюджет.

Повноваження Міністерства фінансів:

1) здійснює загальну організацію та управління виконанням бюджету, та координує діяльність всіх учасників бюджетного процесу;

2) розробляє і доводить до основних розпорядників бюджетних коштів інструкції щодо підготовки бюджетних запитів, та аналіз їх;

3) подає проект Закону про Державний бюджет на розгляд Кабінету Міністрів України;

4) доопрацьовує проект бюджету;

5) затверджує Розпис доходів та витрат Державного бюджету України;

6) складає звіт про виконання державного бюджету;

8) удосконалює методи складання бюджету;

9) прогнозує і моделює на поточний період і на перспективу проектів надходження;

10) готує пропозиції щодо ефективного розподілу фінансових витрат для забезпечення державних витрат;

11) здійснює контроль в межах своїх повноважень.

Повноваження Державного казначейства України

1) організація та здійснення виконання Державного бюджету;

2) здійснення управління доходами та видатками Державного бюджету, проводить операції з наявними бюджетними коштами;

3) організує та здійснює прогнозування і касове планування коштів Державного бюджету, визначає на основі чинного законодавства розміри їх поточного використання у

межах затверджених на відповідних період видатків;

4) здійснює фінансування видатків бюджету;

5) веде облік касового виконання Державного бюджету;

6) здійснює управління державними витратами відповідно до чинного законодавства;

7) розподіляє між державним бюджетом та бюджетами АРК, обласними, міст Києва і Севастополя відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України;

8) розробляє та затверджує нормативно – методичні документи з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів всіх рівнів;

9) здійснює разом з національним банком і Мінфіном управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом та проводить обслуговування відповідно чинного законодавства;

10) подає Мінфіну в разі потреби пропозицію про скорочення видатків державного боргу.

Повноваження Національного банку України:

1) розробляє Основні засади грошово-кредитної політики відповідно до загальнодержавної програми економічного розвитку та соціального розвитку;

2) затверджує кошторис доходів та витрат .

Для здійснення програм та заходів, які реалізуються за рахунок коштів бюджету, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів. За обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

1) за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, - установи, уповноважені забезпечувати діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України в особі їх керівників; міністерства, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди та інші органи, безпосередньо визначені Конституцією України ([254к/96-ВР](#)), в особі їх керівників, а також Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, інші установи, уповноважені законом або Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у відповідній сфері, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, визначеними рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, - уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, визначеними іншими рішеннями про місцеві бюджети, - місцеві державні адміністрації, виконавчі органи та апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), головні управління, управління, відділи та інші самостійні структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад в особі їх керівників.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет.

Головний розпорядник бюджетних коштів:

1) розробляє плани діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди (включаючи заходи щодо реалізації інвестиційних програм (проектів));

2) організовує та забезпечує на підставі плану діяльності та індикативних прогнозних показників бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди складання проекту кошторису та бюджетного запиту і подає їх Міністерству фінансів України (місцевому фінансовому органу);

3) отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет);

приймає рішення щодо делегування повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та/або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань;

4) затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів), якщо інше не передбачено законодавством;

5) розробляє проекти порядків використання коштів державного бюджету за бюджетними програмами;

6) розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);

7) здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень та оцінку ефективності бюджетних програм, забезпечуючи ефективно, результативно і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;

8) здійснює контроль за своєчасним поверненням у повному обсязі до бюджету коштів, наданих за операціями з кредитування бюджету, а також кредитів (позик), отриманих державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста), та коштів, наданих під державні (місцеві) гарантії;

9) здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів;

10) забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової і бюджетної звітності у порядку, встановленому законодавством;

11) забезпечує доступність інформації про бюджет.

Розпорядник бюджетних коштів може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, та надати йому кошти бюджету (на безповоротній чи поворотній основі) в межах відповідних бюджетних асигнувань.

Одержувач бюджетних коштів використовує такі кошти на підставі плану використання бюджетних коштів, що містить розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі цього розпорядника бюджетних коштів.

Критерії визначення одержувача бюджетних коштів встановлюються Кабінетом Міністрів України з урахуванням напрямів, досвіду і результатів діяльності, фінансово-економічного обґрунтування виконання заходів бюджетної програми та застосування договірних умов.

Тема 2. Суть та структура бюджету держави, як об'єкта управління

План

2.1. Сутність, структура та призначення бюджету

2.2. Доходи Державного бюджету

2.3. Видатки Державного бюджету.

2.4. Бюджетний дефіцит, причини виникнення, джерела фінансування, шляхи скорочення

Рекомендована література: [1-15]

Основні терміни і поняття: бюджет, доходи державного бюджету, видатки державного бюджету, витрати державного бюджету, бюджетний дефіцит, види бюджетного дефіциту, профіцит бюджету

2.1. Сутність, структура та призначення бюджету

Відповідно до Конституції України, зміст і спрямованість діяльності нашої держави є визначення і забезпечення прав, свобод людини і громадянина та їх гарантії. Людина, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Для виконання визначених Конституцією завдань і функцій, державі потрібні матеріальні засоби, які в умовах ринкової економіки проявляються через товарно-грошові відносини і мають грошовий вираз. Тому для здійснення своїх владних повноважень органи, що представляють державу або її окрему адміністративно-територіальну одиницю, повинні мати у своєму розпорядженні централізований фонд коштів – бюджет. Бюджет є центральною складовою фінансової системи держави [1].

Згідно Бюджетного кодексу України, *бюджет* – це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади АРК та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [2].

Бюджет можна розглядати з трьох позицій:

- за економічним змістом – система грошових відносин між державою та суб'єктами підприємницької діяльності й домогосподарствами, з приводу формування і використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій і завдань;

- за формою прояву – основний фінансовий план держави;

- за матеріальним змістом – централізований грошовий фонд держави.

Роль і місце бюджету в суспільстві визначається фінансовою моделлю країни. За рівнем централізації ВВП у бюджеті виділяють такі моделі:

- американська (25 – 30 %);
- західноєвропейська (30 – 40 %);
- скандинавська (50 -60 %).

Бюджет є складовою фінансів, йому притаманний двоїстий характер. З огляду на це бюджет виконує такі ж функції, як і фінанси:

1. розподільча функція – здійснення процесу акумуляції коштів держави та подальший її розподіл для задоволення потреб суспільства.

Особливості прояву розподільчої функції бюджету:

- основним об'єктом розподілу виступає новостворена вартість, тобто національний дохід;

- одна і та ж частина національного доходу (заробітна плата, прибуток) багаторазово проходить через бюджетний розподільчий механізм;

- багатоканальність бюджетних потоків.

2. контрольна функція – сприяння своєчасного та повного надходження коштів до бюджету, їх оптимальному розподілу, перерозподілу та ефективному використанню, а також дає можливість проаналізувати та виявити розміри і причини відхилень фактичних доходів і видатків бюджету від запланованих.

Особливості прояву контрольної функції бюджету:

- відображає властиві бюджету ознаки, які полягають у їх здатності сигналізувати про проходження розподільчого процесу;

-охоплює всі сторони діяльності суспільства і суб'єктів економіки;
 -проявляється у фінансовому контролі, який є одним із найдієвіших видів контролю.

Волевиявлення представницького органа влади виражається в акті про бюджет – Законі про державний бюджет, що приймається Верховною Радою України, або у рішенні відповідної місцевої ради, де встановлюється загальна сума доходів, які необхідно зібрати в планованому році, і загальна сума видатків, потрібних для виконання першочергових завдань, що стоять перед державою і органами місцевого самоврядування.

У соціальній сфері держава використовує бюджетні кошти для забезпечення підвищення життєвого рівня трудящих, поступового введення нових елементів соціального забезпечення, вдосконалення форм надання допомоги малозабезпеченому населенню.

Україна, як суверенна держава, забезпечує оборону країни і фінансує витрати, пов'язані з виконанням своєї оборонної функції. Держава також фінансує видатки, пов'язані з утриманням правоохоронних органів, органів державної виконавчої влади, пенітенціарної системи, на що і визначає видатки бюджетів. Перехід до ринкової економіки робить основним доходним джерелом податкові платежі юридичних і фізичних осіб, а також усі види неподаткових платежів [5, 13].

Політичне значення бюджету у суспільстві проявляється в тому, що держава, виконуючи свою політичну функцію, визначає внутрішню і зовнішню економічну, культурну, соціальну політику держави. Для цього парламент своїм волевиявленням у вигляді відповідного законодавчого акту затверджує обсяг доходів і видатків бюджету і цим же актом зобов'язує уряд виконувати закон про бюджет і ставить діяльність уряду з виконання бюджету під контроль. Такий саме порядок здійснення бюджетної політики стосується і рішень місцевих представницьких органів щодо місцевих бюджетів [6, 19].

Така різноманітність напрямків діяльності держави обумовлює і напрямки використання бюджетних коштів. Тому роль і значення бюджету у житті кожної країни, і України зокрема, можна розглядати в таких аспектах:

- у економічному (матеріальному) значенні – як документ, в якому об'єднуються доходи і видатки держави або органу місцевого самоврядування;
- в юридичному значенні – як закон або рішення місцевих органів про бюджет, тобто як юридичні акти різної правової форми;
- в адміністративному значенні – як попередній план доходів і видатків для забезпечення усіх напрямків державного управління [8, 15];
- у бухгалтерському – як зведену таблицю зібраних доходів і видатків за класифікацією доходів і видатків;
- у політичному – як дозвіл законодавчого органу уряду на формування і використання державних або місцевого представницького органу дозвіл на формування та використання місцевих фінансових ресурсів;
- у соціально-економічному значенні – як інструмент впливу держави або органу місцевого самоврядування на соціально-економічне життя країни.

Таким чином, бюджет є тим централізованим фондом коштів кожної держави або муніципального органу, який формується та використовується протягом певного, встановленого законодавством періоду. Відповідно до Бюджетного кодексу бюджет може складатися із загального та спеціального фондів (ст.13).

Складовими частинами загального фонду бюджету є:

- 1) всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету;
- 2) всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету;
- 3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету);

4) фінансування загального фонду бюджету.

Складовими частинами спеціального фонду бюджету є:

1) доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), які мають цільове спрямування;

2) видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ);

3) кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету з визначенням цільового спрямування та надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету);

4) фінансування спеціального фонду бюджету.

4. Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету.

Власні надходження бюджетних установ поділяються на такі групи:

перша група - надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством;

друга група - інші джерела власних надходжень бюджетних установ.

У складі першої групи виділяються такі підгрупи:

підгрупа 1 - плата за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю;

підгрупа 2 - надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності;

підгрупа 3 - плата за оренду майна бюджетних установ;

підгрупа 4 - надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна).

У складі другої групи виділяються такі підгрупи:

підгрупа 1 - благодійні внески, гранти та дарунки;

підгрупа 2 - кошти, що отримують бюджетні установи від підприємств, організацій, фізичних осіб та від інших бюджетних установ для виконання цільових заходів;

підгрупа 3 - кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

Власні надходження бюджетних установ використовуються на:

покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням послуг, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю (за рахунок надходжень підгрупи 1 першої групи);

організацію додаткової (господарської) діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 2 першої групи);

утримання, облаштування, ремонт та придбання майна бюджетних установ (за рахунок надходжень підгрупи 3 першої групи);

ремонт, модернізацію чи придбання нових необоротних активів та матеріальних цінностей, покриття витрат, пов'язаних з організацією збирання і транспортування відходів і брухту на приймальні пункти (за рахунок надходжень підгрупи 4 першої групи);

господарські потреби бюджетних установ, включаючи оплату комунальних послуг і енергоносіїв (за рахунок надходжень підгруп 2 і 4 першої групи);

організацію основної діяльності бюджетних установ (за рахунок надходжень підгруп 1 і 3 другої групи);

виконання відповідних цільових заходів (за рахунок надходжень підгрупи 2 другої групи).

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові частини визначаються виключно Кодексом та законом про Державний бюджет України.

Підставою для рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету може бути

виключно Кодекс та закон про Державний бюджет України.

Передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до закону про Державний бюджет України, прийняття рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього. Крім того, на кінець бюджетного періоду Державне казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення. У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період залишки коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду бюджету (ст.. 57 Кодексу).

Платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету (з дотриманням вимог частини другої статті 57 Кодексу), якщо цим Кодексом та/або законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше.

Створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається. Відкриття позабюджетних рахунків для розміщення бюджетних коштів (включаючи власні надходження бюджетних установ) органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами забороняється, крім випадку, передбаченого частиною восьмою статті 16 Бюджетного Кодексу, а також крім розміщення закордонними дипломатичними установами України бюджетних коштів на поточних рахунках іноземних банків у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, та розміщення вищими і професійно-технічними навчальними закладами на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право.

2.2. Доходи Державного бюджету

Доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ):

Відповідно до Бюджетної класифікації доходи бюджету класифікуються за такими розділами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі).

Неподатковими надходженнями визнаються:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;
- 3) інші неподаткові надходження.

Трансферти - кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

1. До доходів Державного бюджету України включаються доходи бюджету, за винятком тих, що згідно із статтями 64, 66, 69 та 71 Бюджетного Кодексу закріплені за місцевими бюджетами.

До доходів Державного бюджету України включаються доходи бюджету, за винятком тих, що згідно із статтями 64, 66, 69, 69-1 та 71 цього Кодексу закріплені за місцевими бюджетами.

2. До доходів загального фонду Державного бюджету України належать:

1) податок на доходи фізичних осіб згідно з Податковим кодексом України у розмірі 25 відсотків на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя) та у розмірі 60 відсотків - на території міста Києва;

1-1) податок на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України;

1-2) військовий збір, що сплачується (перераховується) згідно з пунктом 16-1 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України;

2) 90 відсотків податку на прибуток підприємств;

3) 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

4) 50 відсотків рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення);

5) 75 відсотків рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату, яка зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі);

6) податок на додану вартість;

7) акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції);

8) акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);

9) ввізне мито;

10) вивізне мито;

12) рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України;

13) рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України;

16) рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України;

16-1) 20 відсотків екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк, який зараховується до загального фонду державного бюджету у повному обсязі);

16-2) плата за проїзд автомобільними дорогами транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, вагові або габаритні параметри яких перевищують нормативні;

16-3) збір на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

17) частина чистого прибутку (доходу) державних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до державного бюджету відповідно до закону, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність;

18) кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України "Про Національний банк України";

19) плата за розміщення тимчасово вільних коштів державного бюджету (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на

депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право);

20) кошти, отримані закордонними дипломатичними установами України як плата за розміщення належних їм бюджетних коштів на поточних рахунках іноземних банків;

21) платежі, пов'язані з перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України, відповідно до укладеної 28 травня 1997 року Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про взаємні розрахунки, пов'язані з поділом Чорноморського флоту та перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України;

22) платежі, пов'язані з виконанням Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про участь Російської Федерації в розвитку соціально-економічної сфери м. Севастополя та інших населених пунктів, в яких дислокуються військові формування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України;

23) кошти від санкцій (штрафи, пеня тощо), що застосовуються відповідно до закону;

24) плата за надання адміністративних послуг;

24-1) адміністративний збір за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (крім адміністративного збору, визначеного пунктом 36-1 частини першої статті 64 та пунктом 20-5 частини першої статті 69 цього Кодексу);

24-2) 85 відсотків плати за надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також 85 відсотків плати за одержання інформації з інших державних реєстрів, держателем яких є центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

24-4) плата за скорочення термінів надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також плата за надання інших платних послуг, пов'язаних з такою державною реєстрацією (крім плати, визначеної пунктом 36-3 частини першої статті 64 та пунктом 20-6 частини першої статті 69 цього Кодексу);

25) плата за ліцензії на певні види господарської діяльності;

25-1) адміністративний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

26) збори за підготовку до державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються прав автора на твір, та плата за одержання контрольних марок;

27) плата за видачу дозволів на право ввезення на територію України, вивезення з території України або транзиту через територію України наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

28) збір за видачу спеціальних дозволів на користування надрами та кошти від продажу таких дозволів;

29) плата за виділення номерного ресурсу;

30) плата за державну реєстрацію джерел іонізуючого випромінювання (реєстраційний збір);

31) плата за оформлення посвідчення закордонного українця;

32) кошти, отримані за вчинення консульських дій на території України, а також кошти, отримані за вчинення консульських дій за межами України;

33) 50 відсотків виконавчого збору, стягнутого органами державної виконавчої служби;

34) надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном (крім орендної плати, визначеної пунктом 10 частини третьої цієї статті та абзацом третім частини п'ятої статті 19 Закону України "Про оренду державного та комунального майна");

- 36) єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України;
- 37) портовий (адміністративний) збір;
- 38) плата за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них;
- 39) кошти від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду, скарбів, які є пам'ятками історії та культури, майна, одержаного державою в порядку спадкування чи дарування;
- 40) кошти від реалізації надлишкової космічної техніки військового та подвійного призначення;
- 41) кошти від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, нерухомого військового майна Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів та інших державних органів;
- 42) відрахування від суми коштів, витрачених на рекламу тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв у межах України;
- 43) 20 відсотків надходжень до Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях;
- 44) плата за подання скарги щодо процедур закупівлі до органу оскарження;
- 45) кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель як забезпечення їх тендерної пропозиції (пропозиції конкурсних торгів), які не підлягають поверненню цим учасникам в частині здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;
- 46) кошти, отримані від учасника - переможця процедури закупівлі під час укладення договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету;
- 47) кошти від реалізації продуктів утилізації твердого ракетного палива;
- 48) плата за надання державних гарантій та кредитів (позик), залучених державою, і плата за користування кредитами (позиками), залученими державою;
- 49) плата за користування кредитом з державного бюджету;
- 50) відсотки за користування пільговим довгостроковим державним кредитом, наданим молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла;
- 51) збори на обов'язкове державне пенсійне страхування, що відповідно до закону сплачуються з операцій з купівлі іноземної валюти в готівковій формі при поданні ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів на клеймування державним пробірним клеймом до казенних підприємств пробірної контролю та під час набуття права власності на легкові автомобілі, з операцій придбання (купівлі-продажу) нерухомого майна, з користування та надання послуг стільникового рухомого зв'язку;
- 52) концесійні платежі щодо об'єктів державної власності;
- 53) кошти від реалізації дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, отримані державною установою, уповноваженою на здійснення операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням;
- 54) 80 відсотків коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок державного бюджету, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50 відсотків коштів, отриманих цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло;
- 55) 90 відсотків коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від

державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони України, що зараховуються до загального фонду державного бюджету в повному обсязі);

56) 10 відсотків коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності до розмежування земель державної та комунальної власності (крім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації); кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації; кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них, що перебувають у державній власності після розмежування земель державної та комунальної власності;

57) кошти, отримані від секретаріату ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ або іншої міжнародної організації за участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

58) кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів;

59) інші доходи, які у встановленому порядку зараховуються до загального фонду державного бюджету.

3. Джерелами формування спеціального фонду Державного бюджету України в частині доходів (з урахуванням особливостей, визначених пунктом 1 частини другої статті 67-1 цього Кодексу) є:

5) судовий збір та надходження від звернення застави у дохід держави;

6-1) 80 відсотків надходжень до Державного спеціалізованого фонду фінансування загальнодержавних витрат на авіаційну діяльність та участь України у міжнародних авіаційних організаціях;

7) 30 відсотків грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності;

7-1) 15 відсотків плати за надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також 15 відсотків плати за одержання інформації з інших державних реєстрів, держателем яких є центральний орган виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної правової політики та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сферах державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

8) кошти, отримані відповідно до статті 8 Закону України "Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки" (включаючи надходження заборгованості минулих років за цими коштами), та дохід від розміщення цих коштів у цінні папери відповідно до статті 9 цього ж Закону України;

10) власні надходження бюджетних установ (у тому числі наукових установ Національної академії наук України і галузевих академій наук), що утримуються за рахунок державного бюджету, у тому числі орендна плата за користування військовим майном, майном Національної академії наук України і галузевих академій наук, 50 відсотків орендної плати за користування іншим майном, що належить бюджетним установам, які утримуються за рахунок державного бюджету;

11) надходження від реалізації матеріальних цінностей державного резерву;

12) надходження від реалізації розброньованих матеріальних цінностей мобілізаційного резерву;

13) надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ;

13-1) 50 відсотків виконавчого збору, стягнутого органами державної виконавчої служби;

- 13-2) надходження до Фонду соціального захисту інвалідів;
 14) інші доходи, визначені законом про Державний бюджет України.

Якщо законом встановлено новий вид доходу державного бюджету, його зарахування до загального чи спеціального фонду визначається законом про Державний бюджет України на період до внесення відповідних змін до цього Кодексу.

Закон про Державний бюджет України може відносити на відповідний бюджетний період окремі види доходів загального (спеціального) фонду Державного бюджету України або їх частину, які визначені частиною другою (третьою) цієї статті, до спеціального (загального) фонду Державного бюджету України.

Склад доходів спеціального фонду Державного бюджету України визначається законом про Державний бюджет України.

Закон про Державний бюджет України у виняткових випадках може відносити на відповідний бюджетний період окремі види доходів загального фонду Державного бюджету України (або їх частину) до спеціального фонду Державного бюджету України.

2.3. Видатки Державного бюджету

Видатки бюджету – законодавчо визначені норми і напрями використання бюджетних коштів .

Соціально-економічна суть бюджетних асигнувань визначається: природою і функцією держави; рівнем розвитку країни; формою надання бюджетних трансфертів; розгалуженістю зв'язків державного бюджету з національною економікою. Видатки бюджету можна згрупувати за різними ознаками (рис. 2.1).

Фінансування – це безвідплатне виділення коштів з бюджету.

Основні принципи бюджетного фінансування:

- плановість – видатки державного бюджету визначаються законом про державний бюджет, видатки місцевих бюджетів – рішення місцевих органів влади, бюджетних установ – кошторисом;
- цільове використання коштів – кошти планують і відпускають на строго визначені заходи відповідно до затвердження фінансових планів;
- безповоротність та безвідплатність фінансування – надання коштів без їх прямого відшкодування;
- ефективності – отримання суспільно необхідного результату при мінімальних витратах фінансових ресурсів;
- поєднання власних, кредитних, бюджетних джерел фінансування – бюджетні організації в умовах ринкового середовища повинні вишукувати можливості забезпечення поточної діяльності власними надходженнями, і лише у випадку недофінансування залучати банківські кредити та бюджетне фінансування;
- контроль за використанням коштів – здійснюється законодавчими і виконавчими органами влади, органами оперативного управління бюджетом, органами не фінансового профілю на всіх стадіях бюджетного процесу.

Бюджетне фінансування не виробничої сфери здійснюється у таких формах:

- проектне фінансування – бюджетні інвестиції в об'єкти економічного і соціального розвитку. Особливості бюджетних інвестицій на сучасному етапі є їх нестабільність та державне втручання в інвестиційну діяльність, насамперед державних підприємств;
- бюджетні кредити – фінансова підтримка підприємств, де частка державної власності перевищує 50 відсотків. Бюджетні позики надає Мінфін на договірних засадах під затвердженні проекти використання коштів;
- кошторисне фінансування – фінансування невиробничої сфери на основі планових документів: кошторису, плану асигнувань із загального фонду бюджету, лімітної довідки вищої організації;
- бюджетні трансферти – виділення коштів з бюджету вищого рівня до бюджету

нижчого рівня (субсидія, дотація вирівнювання, субвенція).

У сучасних умовах бюджетне фінансування здійснюється методом єдиного казначейського рахунку. Його суть полягає у перерахуванні через рахунки Державного казначейства бюджетних призначень безпосередньо суб'єктам діяльності.

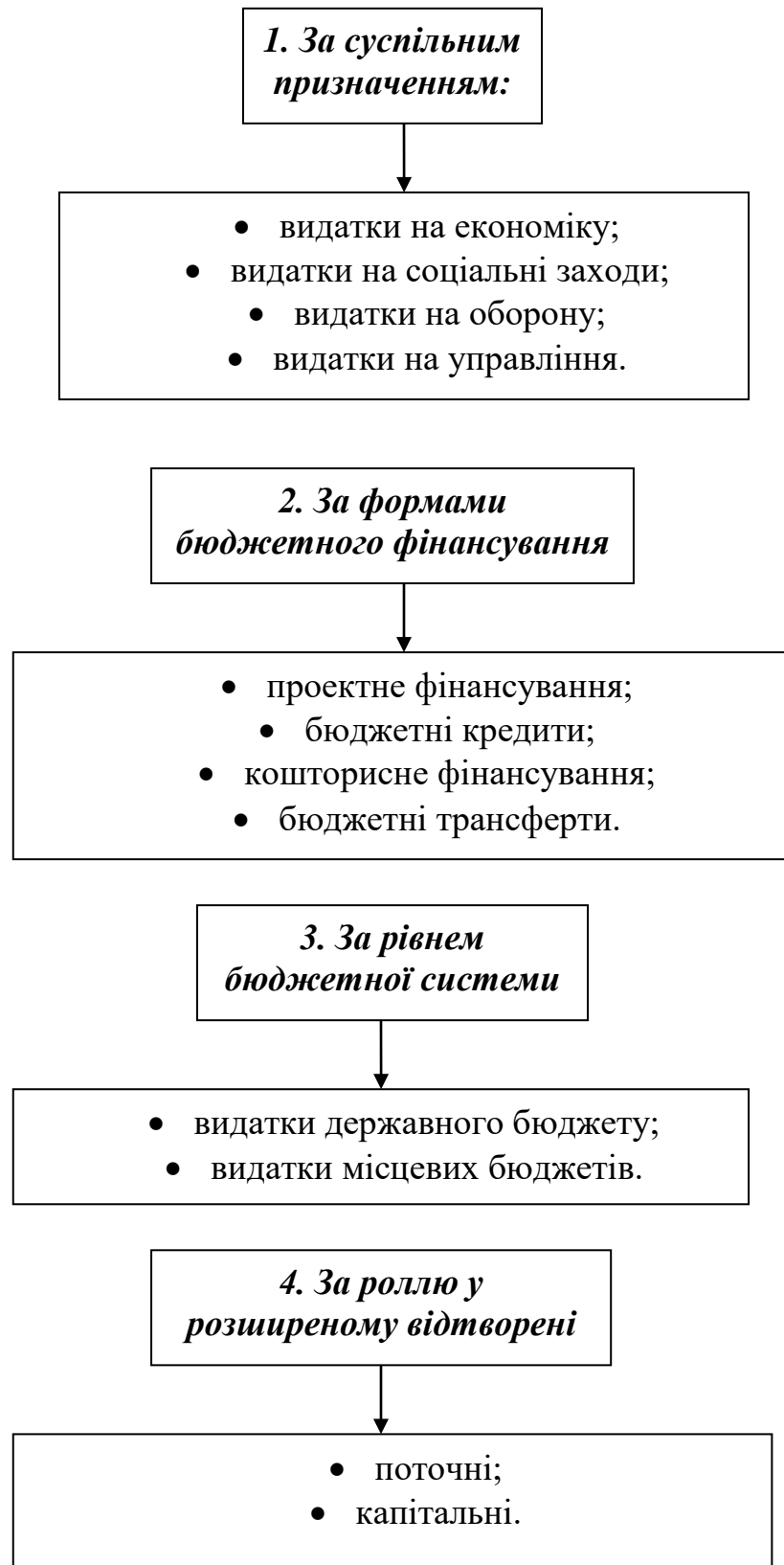

Рис.2.1 – Класифікація видатків бюджету

Згідно Бюджетного кодексу, *видатки бюджету* - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування;

витрати бюджету - видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів;

кредитування бюджету - операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету). Для цілей цього Кодексу до кредитів з бюджету також належать бюджетні позички та фінансова допомога з бюджету на поворотній основі.

Видатки та кредитування бюджету класифікуються за:

1) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);

2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);

3) функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету).

Програмна класифікація видатків та кредитування бюджету використовується у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Програмна класифікація видатків та кредитування державного бюджету (місцевого бюджету) формується Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) за пропозиціями, поданими головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет) у бюджетних запитах.

Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, яка затверджується Міністерством фінансів України.

До застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів використовується тимчасова класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів, яка затверджується Міністерством фінансів України. Складові частини цієї класифікації, що конкретизують програми і заходи з виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, для цілей цього Кодексу вживаються в контексті терміна "бюджетна програма".

Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

На основі відомчої класифікації видатків та кредитування бюджету Державне казначейство України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету має такі рівні деталізації:

1) розділи, в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, в яких конкретизуються видатки та кредитування бюджету на

виконання функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Видатки бюджету класифікуються за економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету).

За економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні.

Класифікація кредитування бюджету систематизує кредитування бюджету за типом позичальника та поділяє операції з кредитування на надання кредитів з бюджету і повернення кредитів до бюджету.

У складі витрат (видатків) бюджету виділяються витрати (видатки) споживання і витрати (видатки) розвитку відповідно до бюджетної класифікації. (Ст. 10.)

Видатки та кредитування Державного бюджету України включають бюджетні призначення, встановлені законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм та заходів згідно із ст. 87 Кодексу.

Джерелами формування загального фонду Державного бюджету України у частині кредитування є:

1) надходження внаслідок стягнення простроченої заборгованості перед державою за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії, кредитами з державного бюджету, якщо інше не встановлено законом про Державний бюджет України;

2) повернення кредитів, наданих з державного бюджету, що не мають цільового призначення;

3) повернення кредитів до державного бюджету, наданих для реалізації інвестиційних програм (проектів) за рахунок кредитів (позик), залучених державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій.

Джерела формування спеціального фонду Державного бюджету України у частині кредитування визначаються законом про Державний бюджет України.

До видатків, що здійснюються з Державного бюджету України, належать видатки на:

1) державне управління:

а) законодавчу владу;

б) виконавчу владу;

в) Президента України;

2) судову владу;

3) міжнародну діяльність;

4) фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення;

5) національну оборону (крім заходів та робіт з мобілізаційної підготовки місцевого значення);

б) правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій (крім заходів, визначених пунктом 16 частини першої статті 91 цього Кодексу);

7) освіту:

а) загальну середню освіту:

спеціалізовані школи (у тому числі школи-інтернати) державної власності;

загальноосвітні школи соціальної реабілітації;

б) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних навчальних закладах державної власності);

в) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення у навчальних закладах державної власності);

г) позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

д) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

8) охорону здоров'я:

а) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (багатопрофільні лікарні та поліклініки, що виконують специфічні загальнодержавні функції, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) спеціалізовану, високоспеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (клініки науково-дослідних інститутів, спеціалізовані лікарні, центри, лепрозорії, госпіталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни, спеціалізовані медико-санітарні частини, спеціалізовані поліклініки, спеціалізовані стоматологічні поліклініки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) санаторно-реабілітаційну допомогу (загальнодержавні санаторії для хворих на туберкульоз, загальнодержавні спеціалізовані санаторії для дітей та підлітків, спеціалізовані санаторії для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність законів України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про жертви нацистських переслідувань", та інвалідів, загальнодержавні реабілітаційні установи та комплекси для інвалідів згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

г) санітарно-епідеміологічний нагляд (санітарно-епідеміологічні станції, дезінфекційні станції, заходи боротьби з епідеміями);

г) інші програми в галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

9) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) виплату пенсій військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їхніх сімей, пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, іншим особам, визначеним законом; сплату до Пенсійного фонду України страхових внесків за окремі категорії осіб, передбачені законом; виплату доплат, надбавок, підвищень до пенсій, додаткових пенсій, пенсій за особливі заслуги перед Україною, встановлених законом;

б) державні програми соціальної допомоги (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи із соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України, та розміщенням іноземців і осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України; щорічна разова грошова допомога ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань; довічні державні стипендії; кошти, що передаються до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; програми соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, інші види цільової грошової допомоги, встановлені законом);

в) державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських;

г) державні програми і заходи стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;

г) державну підтримку молодіжних та дитячих громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

д) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

е) забезпечення функціонування всеукраїнських, державних, міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів і державних центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів

у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

е) інші програми в галузі соціального захисту та соціального забезпечення, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

10) культуру і мистецтво:

а) державні культурно-освітні програми (національні та державні бібліотеки, музеї і виставки національного значення, заповідники національного значення, міжнародні культурні зв'язки, державні культурно-освітні заходи);

б) державні театральні-видовищні програми (національні театри, національні філармонії, національні та державні музичні колективи і ансамблі та інші заклади і заходи мистецтва згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) державну підтримку громадських організацій культури і мистецтва, що мають статус національних;

г) державні програми розвитку кінематографії;

г) державну архівну справу;

11) державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств;

12) фізичну культуру і спорт:

а) державні програми підготовки резерву і складу національних команд та забезпечення їх участі у змаганнях державного і міжнародного значення (утримання центральних спортивних шкіл вищої спортивної майстерності згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, формування національних команд, проведення навчально-тренувальних зборів і змагань державного значення з визнаних видів спорту; підготовка і участь національних збірних команд у міжнародних змаганнях з олімпійських та неолімпійських видів спорту (включаючи Олімпійські ігри та Всесвітні ігри з неолімпійських видів спорту), фінансова підтримка баз олімпійської підготовки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) державні програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів (центри державного значення з фізичної культури і спорту інвалідів, проведення навчально-тренувальних зборів, всеукраїнських змагань з видів спорту для інвалідів, заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів, утримання національних збірних команд з видів спорту для інвалідів, забезпечення їх підготовки та участі в міжнародних змаганнях (включаючи Паралімпійські та Дефлімпійські ігри), фінансова підтримка паралімпійського руху та баз паралімпійської і дефлімпійської підготовки згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) державні програми фізкультурно-спортивної спрямованості;

13) державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки;

14) програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення;

15) державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики;

16) державні інвестиційні програми (проекти);

17) державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, запобігання виникненню та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха;

18) створення та поповнення державних запасів і резервів;

19) обслуговування державного боргу;

20) проведення виборів у випадках, передбачених законом, та всеукраїнських референдумів;

21) інші програми, які мають виключно державне значення. (Стаття 87).

У складі видатків бюджету виділяють також таємні видатки. захищені видатки та

резервний фонд.

Тасмні видатки, передбачені на діяльність органів державної влади, в інтересах національної безпеки включаються до Державного бюджету України без деталізації.

Контроль за проведенням тасмних видатків здійснюється Рахунковою палатою та Міністерством фінансів України.

Звіти про проведені тасмні видатки попередньо розглядаються Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету, Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, Комітетом Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони.

. Звіти про проведені тасмні видатки розглядаються Верховною Радою України на закритому пленарному засіданні. (Стаття 31).

Резервний фонд бюджету формується для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету. Порядок використання коштів з резервного фонду бюджету визначається Кабінетом Міністрів України.

2. Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету приймаються відповідно Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування.

Резервний фонд бюджету не може перевищувати *одного відсотка обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету*.

Кабінет Міністрів України (Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних місцевих рад) щомісячно звітують перед Верховною Радою України (Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідною місцевою радою) про витрачання коштів резервного фонду відповідного бюджету.

У Державному бюджеті України резервний фонд передбачається обов'язково. Рішення щодо необхідності створення резервного фонду місцевого бюджету приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада (Ст.БК).

Захищеними видатками бюджету визнаються видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися при здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень.

Захищеними видатками Державного бюджету України визначаються видатки загального фонду на:

- оплату праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв;
- обслуговування державного боргу;
- поточні трансферти населенню;
- поточні трансферти місцевим бюджетам;
- підготовку кадрів вищими навчальними закладами I - IV рівнів акредитації;
- забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення для індивідуального користування;
- фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки.

2.4. Дефіцит бюджету: види причини, наслідки.

Бюджет, як фінансовий план характеризується трьома станами:

- збалансований ;
- дефіцитний бюджет;
- профіцитний бюджет.

Профіцит бюджету затверджується виключно з метою погашення суми боргу.

Дефіцит бюджету не повинен перевищувати обсяг бюджету розвитку тому, що поточні видатки, у випадку бюджетного дефіциту, повинен фінансуватися. Причини дефіциту бюджету:

- значний розмір державного сектора в економіці;
- нераціональна структура економіки (значні видатки бюджету направляються на фінансування дотацій і субсидій малоефективним і неприбутковим підприємствам, галузям економіки;
- зниження обсягів доходів (ВВП, НД) і обсягів виробництва;
- очікування інфляції;
- збільшення внутрішнього і зовнішнього боргу;
- значна доля тіньового сектора в економіці;
- недосконала податкова система.

Шляхи подолання бюджетного дефіциту:

- перехід від фінансування економіки до кредитування;
- скорочення дотацій збитковим підприємствам;
- скорочення затрат на управління;
- реформування податкової системи;
- збільшення ролі місцевих бюджетів в фінансуванні соціально-економічних програм;
- формування раціональної структури економіки.

Види бюджетного дефіциту:

- За формою прояву:
 - **відкритий** (від'ємно затверджений у законі «Про бюджет на майбутній рік»);
 - **скритий** (в результаті завищення обсягів планових доходів і залучені до складу джерел покриття дефіциту бюджету).
- За причиною виникнення:
 - **вимушений** (наслідок зниження обсягу ВВП і відповідне зниження обсягу фінансових ресурсів); скорочується обсяг виробництва і надходжень до бюджету; зростають соціальні трансферти, в наслідок зниження життєвого рівня населення;
 - **явний** (виникає в період економічного спаду, коли держава, з метою стимулювання сукупного попиту, знижена ставка оподаткування і зростання державних витрат).
- За напрямками дефіцитного фінансування:
 - **активний** (характеризується напрямком коштів на інвестування економіки, або здійснює зростання ВВП);
 - - **пасивний** (характеризується напрямком коштів на покриття поточних витрат (соціальні трансферти, виплата заробітної платні в бюджетній сфері тощо)).

Затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється у разі наявності обґрунтованих джерел фінансування бюджету з урахуванням особливостей, визначених статтею 72 Бюджетного кодексу.

Профіцит бюджету затверджується з метою погашення боргу, забезпечення встановленого розміру оборотного залишку бюджетних коштів та придбання цінних паперів з урахуванням особливостей, визначених статтею 72 цього Кодексу.

Оборотний залишок бюджетних коштів - частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів.

Оборотний залишок бюджетних коштів встановлюється у розмірі не більше 2 відсотків планових видатків загального фонду бюджету і затверджується у законі про Державний бюджет України (рішенні про місцевий бюджет).

На кінець бюджетного періоду оборотний залишок бюджетних коштів має бути збережений у встановленому розмірі.

Перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком

бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду становить вільний залишок бюджетних коштів, який використовується на здійснення витрат бюджету згідно із законом про Державний бюджет України та/або змінами до нього (змінами до рішення про місцевий бюджет).

Джерела фінансування бюджету:

- 1) кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень;
- 2) кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) - щодо державного бюджету;
- 3) повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

4) вільний залишок бюджетних коштів з дотриманням умов, визначених цим Кодексом.

Джерелом фінансування бюджету не можуть бути емісійні кошти національного банку України.

Державні внутрішні та зовнішні запозичення здійснюються в межах граничного обсягу державного боргу.

Право на здійснення державних внутрішніх та зовнішніх запозичень у межах, визначених законом про Державний бюджет України, належить державі в особі Міністра фінансів України або особі, яка виконує його обов'язки (далі - Міністр фінансів України, за дорученням Кабінету Міністрів України).

Кабінет Міністрів України визначає умови здійснення державних запозичень, у тому числі вид, валюту, строк та відсоткову ставку державного запозичення.

У разі зменшення обсягу коштів від державних внутрішніх (зовнішніх) запозичень порівняно з обсягом, визначеним законом про Державний бюджет України, у зв'язку з погіршенням умов таких запозичень та/або кон'юнктури фінансового ринку збільшується обсяг коштів від державних зовнішніх (внутрішніх) запозичень з дотриманням граничного обсягу державного боргу.

У разі зменшення (збільшення) обсягу платежів з погашення державного боргу у зв'язку з поліпшенням (погіршенням) умов на фінансовому ринку порівняно з обсягом, визначеним законом про Державний бюджет України, зменшується (збільшується) обсяг державних запозичень з дотриманням визначеного законом про Державний бюджет України обсягу фінансування державного бюджету за борговими операціями.

Кредити (позики), що залучаються державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів), відносяться до державних зовнішніх запозичень. Відповідно до укладених кредитних договорів кошти для реалізації таких інвестиційних програм (проектів), а також витрати на обслуговування та погашення відповідних кредитів (позик) передбачаються у законі про Державний бюджет України протягом усього строку дії кредитних договорів. Такі кредитні договори не потребують ратифікації, якщо інше не встановлено законом.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим та міські ради мають право здійснювати місцеві внутрішні запозичення (за винятком випадків, передбачених статтею 73 Кодексу).

Місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати лише міські ради міст з чисельністю населення *понад п'ятсот тисяч жителів* за офіційними даними органів державної статистики на час ухвалення рішення про здійснення місцевих запозичень. При цьому місцеві зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради.

Право на здійснення місцевих запозичень у межах, визначених рішенням про місцевий бюджет, з урахуванням статті 74 Кодексу належить Автономній Республіці Крим, територіальній громаді міста в особі керівника місцевого фінансового органу за дорученням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, міської ради.

Бюджетна установа не має права здійснювати запозичення у будь-якій формі (крім

випадків, передбачених цією статтею) або надавати юридичним чи фізичним особам кредити з бюджету (якщо не встановлено відповідні бюджетні призначення на надання кредитів з бюджету).

При здійсненні державних запозичень та наданні державних гарантій Міністр фінансів України за рішенням Кабінету Міністрів України має право брати зобов'язання від імені України, пов'язані із здійсненням таких запозичень, у тому числі щодо відмови від суверенного імунітету в можливих судових справах, пов'язаних з поверненням кредитів (позик), протягом часу дії зобов'язання з повернення запозичених коштів.

Витрати на обслуговування та погашення державного (місцевого) боргу здійснюються Міністерством фінансів України (місцевим фінансовим органом) відповідно до кредитних договорів, а також нормативно-правових актів, за якими виникають державні боргові зобов'язання (боргові зобов'язання Автономної Республіки Крим чи територіальних громад), незалежно від обсягу коштів, визначеного на таку мету законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет).

Якщо очікуваний обсяг витрат на обслуговування та погашення державного боргу перевищить обсяг коштів, визначений законом про Державний бюджет України на таку мету, Міністерство фінансів України невідкладно інформує про це Кабінет Міністрів України. Кабінет Міністрів України невідкладно інформує про очікуване перевищення таких витрат Верховну Раду України та подає у двотижневий строк пропозиції про внесення змін до закону про Державний бюджет України.

Якщо очікуваний обсяг витрат на обслуговування та погашення місцевого боргу перевищить обсяг коштів, визначений рішенням про місцевий бюджет на таку мету, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, міська рада вносять відповідні зміни до рішення про місцевий бюджет.

З метою економії бюджетних коштів Міністерство фінансів України (Верховна Рада Автономної Республіки Крим, міська рада або за їх рішенням місцевий фінансовий орган) має право здійснювати правочини з державним (місцевим) боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань (боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим, територіальної громади міста), за умови дотримання граничного обсягу державного (місцевого) боргу на кінець бюджетного періоду.

Міністр фінансів України за погодженням з Національним банком України має право в межах поточного бюджетного періоду здійснювати на конкурсних засадах та/або шляхом проведення аукціонів розміщення тимчасово вільних коштів єдиного казначейського рахунку та коштів валютних рахунків державного бюджету на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду.

Керівник місцевого фінансового органу має право за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради в межах поточного бюджетного періоду здійснювати на конкурсних засадах розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів, цінних паперів, емітованих Автономною Республікою Крим, відповідною міською радою, з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду.

Порядок здійснення операцій визначається Кабінетом Міністрів України з дотриманням таких вимог:

встановлення мінімальної ставки дохідності придбання цінних паперів, укладання договорів придбання цінних паперів - при придбанні цінних паперів;

укладання договору банківського вкладу (депозиту) з установою банку - при розміщенні на депозитах.

Договір про придбання державних цінних паперів, цінних паперів, емітованих Автономною Республікою Крим, відповідною міською радою, згідно з цією частиною статті має містити положення про виконання особами, що уклали цей договір, зобов'язання щодо зворотного продажу/купівлі таких цінних паперів до кінця поточного бюджетного періоду.

(Стаття 16).

Граничний обсяг державного (місцевого) боргу, граничний обсяг надання державних (місцевих) гарантій визначаються на кожний бюджетний період законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет).

Загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 відсотків річного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України.

У разі перевищення цієї граничної величини Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити заходів для приведення такого загального обсягу боргів у відповідність із положеннями цього Кодексу.

Загальний обсяг місцевого боргу та гарантованого Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста боргу станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 100 відсотків (для міста Києва - 400 відсотків) середньорічного індикативного прогнозного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих внутрішніх та зовнішніх запозичень), визначеного прогнозом відповідного місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до частини четвертої статті 21 Бюджетного Кодексу.

У разі перевищення цієї граничної величини Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна міська рада зобов'язані вжити заходів для приведення такого загального обсягу боргу у відповідність із положеннями Кодексу. (Стаття 18).

Тема 3. Органи оперативного управління бюджетним процесом

План

- 3.1. Міністерство фінансів України – центральний орган державної виконавчої влади в сфері фінансової діяльності
- 3.2. Організації при Міністерстві фінансів України, їх структура, функції, завдання.
- 3.3. Державна фіскальна служба України: завдання, функції, структура.
- 3.4. Рахункова палата України: завдання, функції, структура.

Рекомендована література: [1-56]

Основні терміни і поняття: Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України, Державна фіскальна служба України, Рахункова палата

3.1. Міністерство фінансів України – центральний орган державної виконавчої влади в сфері фінансової діяльності

Провідну роль у системі органів оперативного управління бюджетом відіграє **Міністерство фінансів**. Головними напрямками його діяльності є розроблення та реалізація фінансової політики держави, забезпечення бюджетного процесу, регулювання фінансового ринку й організація випуску державних цінних паперів, забезпечення міжнародних фінансових відносин держави, організація фінансових відносин у суспільстві, матеріальному виробництві, сфері послуг. У цій діяльності стрижневою основою є бюджет. З одного боку, всі напрями діяльності Міністерства фінансів так чи інакше відображаються в бюджеті, з іншого — саме через бюджет значною мірою реалізуються поставлені завдання та функції.

У своїй діяльності Міністерство фінансів керується Конституцією і законами України, постановами Верховної Ради, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України. У межах своїх повноважень Міністерство здійснює систематичний контроль за виконанням вимог законодавства України у фінансовій сфері. Воно узагальнює практику застосування законодавчих актів з питань, що

входять до його компетенції.

Діяльність Міністерства фінансів регламентується спеціальним документом — «Положенням про Міністерство фінансів України». Згідно з ним основними завданнями, які покладено на Міністерство фінансів, є:

- а) розроблення основних напрямів державної фінансової політики;
- б) складання і забезпечення виконання Державного бюджету;
- в) концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки, фінансового забезпечення державних гарантій щодо соціального захисту населення та створення державних фінансових резервів;
- г) розроблення нових і вдосконалення діючих форм фінансових відносин:
 - держави з іноземними державами та міжнародними фінансовими організаціями;
 - держави з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності на основі економічних методів управління, проведення гнучкої податкової політики, спрямованої на створення належних умов для розширення виробництва, здійснення заходів щодо розвитку і регулювання фінансового ринку;
- д) удосконалення фінансового механізму, методів фінансового і бюджетного планування та фінансування витрат шляхом широкого використання довгострокових фінансових норм і нормативів.

Відповідно до цих завдань Міністерство фінансів виконує такі *основні функції*:

1) реалізує державну фінансову політику, бере участь у розробленні балансу фінансових ресурсів, платіжного балансу, зведеного валютного плану України з неторговельних операцій, а також бюджетів державних цільових фондів, готує пропозиції щодо їх обсягу і порядку створення та використання;

2) організовує роботу, пов'язану зі складанням проекту Державного бюджету, за дорученням Кабінету Міністрів України визначає порядок і термін подання центральними органами державної виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями матеріалів для підготовки проекту Державного бюджету і прогнозних розрахунків для визначення частини загальнодержавних податків, зборів і платежів, що зараховуються до бюджетів Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

3) організовує виконання Державного бюджету за доходами і видатками, здійснює фінансування видатків у межах наявних фінансових ресурсів у Державному бюджеті, веде облік касового виконання Державного бюджету. Разом з іншими міністерствами, відомствами, Радою міністрів Республіки Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими, районними державними адміністраціями, виконкомом місцевих Рад народних депутатів забезпечує надходження доходів до Державного бюджету та вживає заходів, спрямованих на ефективне витрачання бюджетних коштів;

4) забезпечує захист фінансових інтересів держави та фінансових прав підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності) та громадян, здійснює у межах своєї компетенції контроль за виконанням нормативних актів;

5) здійснює методичне керівництво роботою у сфері територіального фінансово-бюджетного планування, розробляє порядок надання з Державного бюджету субвенцій, дотацій, субсидій;

б) складає поквартальний розпис доходів і видатків, забезпечує виконання Державного бюджету, затвердженого Верховною Радою України, здійснює в установленому порядку взаємні розрахунки Державного бюджету з бюджетами Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, в межах своїх повноважень здійснює обслуговування державного внутрішнього і зовнішнього боргів;

7) здійснює контроль за виконанням Державного бюджету і за дотриманням установами Національного банку та комерційними банками правил касового виконання Державного бюджету. Установлює порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звіт-

ності про виконання Державного і місцевих бюджетів, кошторисів видатків бюджетних установ, установлює форми обліку і звітності щодо касового виконання бюджетів;

8) складає звіт про виконання Державного бюджету, розробляє та виносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо ефективного використання коштів Державного бюджету;

9) розробляє проект правил складання і виконання Державного та місцевих бюджетів і подає його на затвердження Кабінету Міністрів України, затверджує класифікацію доходів і видатків цих бюджетів;

10) розробляє пропозиції про вдосконалення податкової політики, спрямованої на зміцнення державних фінансів, забезпечення оптимальних фінансових умов для виробничо-господарської діяльності підприємств, установ, організацій усіх форм власності та підприємницької діяльності громадян;

11) здійснює методологічне керівництво роботою державних податкових адміністрацій з питань формування і виконання дохідної частини бюджетів, ведення обліку та звітності, удосконалення податкового законодавства;

12) разом із Національним банком і Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України реалізує заходи, спрямовані на зміцнення грошового обігу, забезпечення збалансованості грошових доходів громадян та їх витрат;

13) здійснює контроль за випуском і обігом державних цінних паперів;

14) організовує виготовлення цінних паперів і документів суворого обліку, затверджує нормативно-технічну документацію з цих питань;

15) бере участь у роботі керівних органів фондових бірж і контролює дотримання положень статуту та правил фондової біржі;

16) організовує роботу щодо формування державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, складає баланси дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, здійснює контроль за використанням, збиранням та переробленням брухту і відходів дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, обліком і збереженням дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння на підприємствах, в установах і організаціях (незалежно від форм власності);

17) готує пропозиції з фінансових питань, пов'язаних зі зміною державної власності, демонополізацією виробництва, розвитком підприємницької діяльності в різних галузях економіки та в регіонах;

18) розробляє пропозиції про економічні методи регулювання спільної підприємницької діяльності, бере участь у підготовці пропозицій щодо створення і функціонування спеціальних вільних економічних зон;

19) бере участь у формуванні та реалізації державної інвестиційної політики;

20) вивчає валютно-фінансові проблеми, пов'язані з міжнародним економічним співробітництвом і вдосконаленням валютно-економічних відносин з іноземними державами, розробляє пропозиції щодо збільшення валютних ресурсів держави, удосконалення механізму економічного стимулювання підприємств для збільшення експорту і підвищення його ефективності. Готує і подає до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо вступу України до міжнародних фінансових організацій та її членства в них, є фінансовим агентом держави при здійсненні всіх фінансових операцій відповідно до угод з міжнародними організаціями;

21) аналізує вплив на фінансовий стан галузей економіки та на бюджет процесів, пов'язаних з переходом на нові принципи ціноутворення, та готує відповідні пропозиції;

22) бере участь у виробленні пропозицій щодо вдосконалення структури органів державної виконавчої влади та контролює витрачання коштів на їх утримання. Аналізує витрати на утримання органів законодавчої, виконавчої та судової влади і готує пропозиції щодо їх оптимізації, бере участь у розробленні умов оплати праці працівників органів виконавчої та судової влади, правоохоронних органів, закладів освіти, охорони здоров'я і соціального забезпечення, культури та інших бюджетних установ;

23) забезпечує впровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку і звітності на підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності (крім банків), затверджує за погодженням з Державним комітетом статистики форми бухгалтерської звітності, типові плани рахунків і форм бухгалтерського обліку та інструкції про порядок їх застосування, бере участь у встановленні переліку витрат, що входять до собівартості продукції (робіт, послуг), у розробленні типових форм первинного обліку і типових програм автоматизації бухгалтерського обліку;

24) вивчає, аналізує і вживає заходів щодо вдосконалення діяльності Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, головних фінансових управлінь обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

25) організовує роботу з професійної підготовки та перепідготовки кадрів для фінансової системи, контролює цю роботу на підприємствах, в установах і організаціях, що входять до сфери управління Міністерства.

Для реалізації зазначених функцій Міністерству фінансів України надані чинним законодавством України такі права:

1) одержувати від центральних органів державної виконавчої влади, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій матеріали для складання проекту Державного бюджету, розроблення бюджетних нормативів і здійснення контролю за виконанням Державного бюджету;

2) обмежувати, а в необхідних випадках припиняти фінансування з Державного бюджету підприємств, установ та організацій за наявності фактів незаконного витрачання ними коштів, а також у разі неподання звітів про витрачання раніше наданих коштів та іншої встановленої звітності з повідомленням про це керівників відповідних міністерств і відомств і в межах своєї компетенції застосовувати інші санкції, установлені чинним законодавством;

3) у разі виникнення тимчасових касових розривів при виконанні бюджетів Автономної Республіки Крим, обласних, міст Києва і Севастополя надавати з Державного бюджету позички, які мають погашатися в установлені терміни поточного бюджетного року;

4) забороняти або припиняти випуск цінних паперів, якщо він здійснюється з порушенням встановленого порядку;

5) здійснювати у міністерствах, інших центральних органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях, в установах банків та інших фінансово-кредитних установах (незалежно від форм власності) перевірки фінансово-бухгалтерських документів, звітів, планів, кошторисів та інших документів, пов'язаних із зарахуванням, перерахуванням і використанням бюджетних коштів, а також одержувати необхідні пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають у процесі перевірки;

6) одержувати від установ банків відомості щодо стану поточних бюджетних рахунків підприємств, організацій і установ;

7) накладати на установи банку, зв'язку, інші установи фінансові санкції в разі порушення встановленого Національним банком України за погодженням з Міністерством фінансів України порядку проходження і виконання платіжних доручень за доходами і видатками у розмірі 2 % від суми затриманого платежу або перерахування бюджетних коштів за кожний день прострочення.

Міністерство фінансів України повинно забезпечувати реалізацію поставлених перед ним завдань і функцій на всій території держави. У зв'язку з цим воно має територіальну структуру, яка охоплює всі адміністративні утворення в країні. Організаційна структура системи Міністерства фінансів України показана на схемі (рис. 3.1).

Як видно зі схеми, основу побудови системи Міністерства фінансів України становить бюджетна система України. Водночас територіальні фінансові органи створюються тільки на регіональному рівні (в Автономній Республіці Крим та областях і їх районах) і в містах державного й обласного підпорядкування та їх районах. У містах районного підпорядкування, селах і селищах фінансові органи не створюються, а функції забезпечення бюджетного процесу покладаються, з одного боку, на районні фінансові органи, а з іншого

— на відповідні місцеві Ради.

Рис. 3.1. Організаційна структура системи Міністерства фінансів України

Територіальні фінансові органи мають систему подвійного підпорядкування. Так, обласні фінансові управління підпорядковуються по вертикалі Міністерству фінансів, а по горизонталі входять до складу обласної державної адміністрації. Районні фінансові управління відповідно підпорядковані головним фінансовим управлінням обласних державних адміністрацій і входять до складу районних державних адміністрацій.

Провідну роль у системі органів Міністерства фінансів відіграє *центральний апарат*, тобто *безпосередньо Міністерство*. Воно забезпечує втілення в життя державної фінансової політики шляхом розроблення економічних методів і важелів впливу на збільшення внутрішнього валового продукту і національного доходу, підвищення ефективності суспільного виробництва, аналізує показники розвитку економіки країни, здійснює заходи щодо оздоровлення фінансового стану галузей національної економіки та збільшення доходів бюджету. Міністерство фінансів організовує і координує роботу зі складання і виконання Державного бюджету, здійснює методичне керівництво роботою в галузі бюджетного планування і фінансування, розробляє пропозиції щодо встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів до бюджетів Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя.

Разом з Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України Міністерство фінансів розробляє проект зведеного балансу фінансових ресурсів і використовує його показники для розроблення проекту Державного бюджету та розрахункових обсягів бюджетів Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя.

Міністерство фінансів веде значну законодавчу й методологічну роботу: розробляє проекти законів України, указів Президента, декретів, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів, накази й інструкції та бере участь у розробленні їх іншими органами з питань, що належать до компетенції Міністерства фінансів; розробляє проект нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням рівня розвитку соціальної інфраструктури регіонів. Воно також роз'яснює порядок застосування законодавчих та інших нормативних

актів з питань фінансів.

Центральний апарат Міністерства фінансів бере участь у розробленні нових механізмів і форм господарювання, аналізує тенденції та фінансові аспекти їх діяльності, взаємовідносини з бюджетом і готує відповідні пропозиції з цих питань. Є активним учасником роздержавлення власності, демонополізації економіки, проведення земельної реформи, створення ринку цінних паперів та вивчає вплив цих процесів на зміцнення фінансового стану економіки.

На центральний апарат покладено завдання надавати практичну і методичну допомогу галузевим міністерствам, відомствам, виробничим об'єднанням, державним корпораціям, асоціаціям, консорціумам, підприємствам та організаціям з фінансових питань упровадження ринкових відносин, а також місцевим фінансовим органам в організації їх роботи. Він систематично вивчає тенденції соціально-економічного розвитку країни і регіонів, бере участь у науковому обґрунтуванні соціально-економічних програм та інших заходів. Подає доповіді, довідки та іншу інформацію Верховній Раді, Президенту та Уряду країни з фінансових питань діяльності міністерств, відомств, об'єднань, підприємств і відповідні пропозиції.

Відповідно до затверджених у Державному бюджеті призначень Міністерство фінансів організує фінансування виробничого і невиробничого будівництва, геологорозвідувальних і проектно-пошукових, природоохоронних та інших робіт, заходів у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури, соціального захисту населення. За рахунок коштів Державного бюджету фінансуються органи державної влади і державного управління, суди, правоохоронні органи, різноманітні соціально-культурні програми. Міністерство фінансів бере участь у розробленні пропозицій щодо вдосконалення валютно-економічних відносин з іноземними країнами; аналізує ефективність інвестицій при підготовці угод із зарубіжними інвесторами про захист інвестицій; узагальнює договірно-правову практику з цих питань в інших країнах і готує пропозиції щодо сприяння залученню іноземного капіталу в Україну і його ефективного використання.

Міністерство фінансів здійснює методичне керівництво бухгалтерським обліком, готує інструктивні матеріали, дає роз'яснення про порядок ведення бухгалтерського обліку і складання звітності. Контролює раціональне і цільове використання коштів, виділених з Державного бюджету за всіма напрямками і видами витрат; у встановленому законом порядку проводить ревізії і перевірки в концернах, асоціаціях, акціонерних, орендних, спільних підприємствах, кооперативах та інших організаціях.

До функцій Міністерства фінансів належать також фінансування в установленому порядку фінансових органів країни, контроль за правильним використанням ними асигнованих коштів. Міністерство складає зведені звіти й баланси за видами діяльності. Здійснює заходи щодо вдосконалення структури центрального апарату, місцевих фінансових, казначейських органів і контрольно-ревізійної служби, проводить роботу з професійної підготовки й перепідготовки кадрів для фінансової системи, контролює цю роботу в підпорядкованих організаціях і установах.

Структура центрального апарату Міністерства фінансів визначається основними завданнями і функціями, які покладені на дане відомство.

Міністр фінансів є керівником Міністерства та членом Кабінету Міністрів України. Він призначається та звільняється з посади Президентом України. Міністр фінансів виконує такі основні функції:

- відповідає за якість і терміни складання проекту Державного бюджету України;
- визначає організаційно-методичні засади бюджетного планування, які покладені в основу підготовки бюджетних запитів;
- приймає рішення щодо обсягу доходів і видатків проекту Державного бюджету України;
- представляє проект Закону «Про Державний бюджет» на пленарному засіданні Верховної Ради України;

— затверджує розпис Державного бюджету України і забезпечує його відповідність установленим бюджетним призначенням;

— є головним розпорядником коштів Міністерства фінансів України;

— представляє звіт Кабінету Міністрів України про виконання Закону «Про Державний бюджет України» перед Верховною Радою України.

Через міністра фінансів Кабінет Міністрів України спрямовує і координує діяльність Державної податкової адміністрації, Державної митної служби, Головного контрольно-ревізійного управління та Державного казначейства України.

Відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» у складі Міністерства фінансів України утворено Державний департамент фінансового моніторингу як урядовий орган державного управління.

Голова Держфінмоніторингу здійснює керівництво Департаментом і несе персональну відповідальність перед міністром фінансів за виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань, основними з яких є:

— участь у реалізації державної політики у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

— збір, обробка й аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому контролю, та інші операції, пов'язані з легалізацією (відмиванням) таких доходів;

— створення єдиної інформаційної системи і ведення бази даних у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом;

— налагодження співробітництва, взаємодії та інформаційного обміну з органами державної влади, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері;

— забезпечення представництва України в установленому порядку в міжнародних організаціях з питань протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для погодженого вирішення найважливіших питань, що належать до компетенції Міністерства фінансів, створюється колегія у складі міністра (голова колегії), заступників міністра та інших керівних працівників Міністерства.

До складу колегії можуть входити керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також представники відповідних громадських організацій (з правом дорадчого голосу).

Членів колегії затверджує та звільняє від виконання обов'язків Кабінет Міністрів України за поданням міністра.

Міністерство фінансів поділяється на департаменти, а ті, у свою чергу, — на управління, відділи.

Кожний департамент так чи інакше бере участь у виконанні всіх функцій Міністерства фінансів. Водночас кожен із них має свою специфічну сферу діяльності.

За ознакою ролі в забезпеченні бюджетного процесу департаменти можна розділити на три блоки: 1) ті департаменти, що організують і здійснюють бюджетний процес; 2) департаменти, які виконують більш широкі функції у сфері фінансової діяльності в цілому і пов'язані тільки з окремими етапами і частинами бюджетного процесу; 3) департаменти, не пов'язані з бюджетним процесом.

Розглянемо функції окремих департаментів за напрямками їхньої діяльності та відношенням до бюджетного процесу.

Провідну роль у методичному й організаційному забезпеченні відіграють департаменти, які організують і здійснюють бюджетний процес.

Головна мета їх діяльності — ефективне управління фінансовими ресурсами, збалансування доходів та видаткової частини державного бюджету; здійснення перспективного фінансового планування і прогнозування фінансової бази економічного і соціального розвитку країни; формування бюджетних взаємовідносин між державним

бюджетом і бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, забезпечення аналізу стану виконання державного бюджету для ефективного управління фінансовими ресурсами. Департаменти виконують такі функції:

- забезпечення проведення Міністерством єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової політики, участь у розробленні законодавчих проєктів, нормативно-правових актів, державних програм у частині фінансового забезпечення за рахунок коштів бюджету та державних позабюджетних цільових фондів;
- складання проєкту, розгляд, прийняття та контроль за виконанням Державного бюджету України, місцевих бюджетів, поточний моніторинг і підготовка пропозицій щодо збалансування ресурсів та витрат загального фонду державного бюджету і внесення змін до закону про Державний бюджет України. Відстеження ходу реалізації вимог Бюджетного кодексу України;
- розроблення фіскальної стратегії, загальнодержавних прогнозних та програмних документів, зведеного балансу фінансових ресурсів, аналіз та прогнозування макроекономічних показників;
- координація роботи з Державним казначейством України;
- зведений аналіз виконання показників бюджету;
- проведення аналізу взаємозв'язку фінансово-бюджетних і соціально-економічних показників, складання і поширення даних статистики державних фінансів;
- забезпечення розроблення та впровадження єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку і фінансової звітності на підприємствах, в об'єднаннях і організаціях усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ);
- організація взаємодії Міністерства фінансів України з Головним контрольно-ревізійним управлінням.

Метою діяльності другого блоку департаментів є ефективне використання всіх інструментів, за допомогою яких можна мінімізувати навантаження державного боргу на бюджет і забезпечити здійснення фінансової експертизи всіх міжнародних угод та адаптацію законодавства з питань оподаткування і фінансових послуг до міжнародних стандартів.

Департаменти виконують такі функції:

- розроблення стратегії щодо внутрішніх і зовнішніх запозичень держави, погашення та обслуговування державного боргу і забезпечення її реалізації;
- участь у розробленні проєкту, прогнозних показників, забезпеченні виконання Державного бюджету України в частині фінансування бюджету за рахунок державних запозичень і погашення та обслуговування державного боргу;
- забезпечення проведення державної фінансової політики у сфері банківської діяльності та взаємодії з Національним банком України;
- забезпечення міжнародного співробітництва у сфері оподаткування, моніторинг податкових угод і взаємодія з міжнародними фінансовими органами у сфері бюджетної та податкової політики;
- проведення заходів з євроінтеграційної політики та з питань вступу й участі України у Світовій організації торгівлі;
- забезпечення співробітництва України в рамках СНД і ГУУАМ та їх органів, а також в інших міждержавних об'єднаннях;
- фінансове забезпечення зовнішньоекономічної і зовнішньополітичної діяльності України.

Третій блок забезпечує ефективну організацію роботи структурних підрозділів Міністерства фінансів, взаємодію з Верховною Радою України та народними депутатами України, із Секретаріатом Кабінету Міністрів України, узгоджує проєкти нормативно-правових актів, що розробляються Міністерством із центральними органами виконавчої влади, а також організовує діяльність підприємств та установ, що належать до сфери управління Міністерства фінансів.

До головних функцій цього блоку відносяться:

- організація роботи структурних підрозділів Міністерства та координація організаційної роботи з місцевими фінансовими органами;
- моніторинг і організація контролю за виконанням документів;
- внутрішньовідомчий контроль;
- організація роботи з кадрами;
- запобігання корупційним проявам серед працівників центрального апарату Міністерства та його місцевих органів;
- здійснення заходів щодо організації обліку призовників та військовозобов'язаних і бронювання військовозобов'язаних;
- організація роботи, переговорів та зустрічей з іноземними делегаціями;
- розвиток і модернізація фінансової системи;
- модернізація та розвиток інформаційно-аналітичних систем бюджетного процесу;
- упровадження й адміністрування корпоративної мережі;
- організація та ведення обліку програмно-технічних засобів;
- ведення центральної бази даних бюджетної інформації;
- забезпечення технічного захисту інформації;
- розроблення перспективних планів і проектів модернізації бюджетного процесу;
- забезпечення взаємодії з Верховною Радою України та народними депутатами України;
- ведення моніторингу звернень і запитів народних депутатів України;
- організація підготовки й узагальнення висновків, інформаційно-аналітичних довідок до законопроектів;
- ведення моніторингу проходження проектів законодавчих актів;
- взаємодія з Адміністрацією Президента України з питань компетенції Міністерства;
- координація роботи структурних підрозділів Міністерства при підготовці матеріалів для розгляду на засіданнях Кабінету Міністрів України, урядових комітетів тощо;
- забезпечення взаємодії керівництва Міністерства з керівництвом місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування;
- здійснення організації особистого прийому та розгляду письмових звернень громадян;
- ведення реєстру постійних і тимчасових урядових комітетів і консультативних, дорадчих та інших органів, утворених Кабінетом Міністрів України;
- здійснення контролю за своєчасним проходженням і розглядом звернень громадян у структурних підрозділах Міністерства;
- забезпечення проведення державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання і зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння;
- здійснення державного контролю за обігом та обліком дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;
- формування і поповнення Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;
- міжгалузєва координація діяльності суб'єктів видобутку, виробництва, перероблення та реалізації дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;
- формування і реалізація єдиної технічної політики у сфері розроблення технологій, устаткування та матеріалів для виробництва бланків цінних паперів і документів суворого обліку;
- організація виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку для потреб міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій;

- розроблення засобів захисту і технології їх застосування при виготовленні бланків цінних паперів і документів суворого обліку, державний контроль за їх виготовленням та документообігом;
- проведення експертизи та контроль бланків цінних паперів і документів суворого обліку, які виготовляються підприємствами України, перевірка бланків, виготовлених за кордоном, при їх ввезенні в Україну;
- координація діяльності Державної пробірної служби, Державного сховища дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України, Державного гемологічного центру України, Музею коштовного і декоративного каміння, державних підприємств: поліграфічний комбінат «Україна», «Київська офсетна фабрика».

3.2. Організації при Міністерстві фінансів України, їх структура, функції, завдання.

Реалізація завдань і функцій Міністерства фінансів в адміністративних утвореннях держави здійснюється територіальними органами, які базуються на типовій структурі.

Головне фінансове управління відповідно до завдань, які воно має розв'язувати, виконує такі функції:

— бере участь у розробленні балансу фінансових ресурсів регіону, аналізує і визначає тенденції розвитку його фінансової бази та враховує їх під час складання обласного (міського) бюджету;

— організовує роботу, пов'язану зі складанням проекту обласного (міського) бюджету, за дорученням обласної (міської) рад, визначає порядок і термін подання обласними (міськими) управліннями і відділами, районними (міськими) радами матеріалів для підготовки проектів обласного (міського) бюджету і прогнозних розрахунків для визначення частини загальнодержавних податків, зборів і платежів міст обласного підпорядкування і районів області (міста). Складає проект обласного (міського) бюджету, готує пропозиції про нормативи відрахувань частини загальнодержавних податків, зборів і платежів у бюджеті міст і районів і подає їх на розгляд обласних (міських) рад;

— організовує виконання обласного (міського) бюджету за доходами і видатками. Разом з обласними (міськими) управліннями і відділами, районними (міськими) радами забезпечує надходження доходів до обласного (міського) бюджету та вживає заходів щодо ефективного витрачання бюджетних коштів;

— забезпечує захист фінансових інтересів держави та фінансових прав підприємств, установ, організацій (незалежно від форми власності) і громадян, здійснює у межах своєї компетенції контроль за виконанням актів законодавства;

— розробляє порядок надання з обласного (міського) бюджету субвенцій, дотацій, субсидій бюджетам міст обласного підпорядкування, районів;

— складає розпис обласного (міського) бюджету з помісячним розподілом, забезпечує виконання обласного (міського) бюджету, приймає рішення про переказування коштів у межах річних бюджетних асигнувань, здійснює в установленому порядку взаємні розрахунки обласного (міського) бюджету з державним бюджетом і з бюджетами районів, міст обласного підпорядкування;

— здійснює контроль за виконанням обласного (міського) бюджету і за додержанням установами Національного банку України та комерційними банками правил касового виконання бюджету за видатками;

— веде облік виконання обласного (міського) бюджету й облік змін, що вносять у встановленому порядку до затверджених призначень за доходами і видатками обласного (міського) бюджету, бюджетів районів, міст обласного підпорядкування;

— розглядає звіти про виконання бюджетів районів, міст обласного підпорядкування, кошторисів видатків обласних управлінь і відділів, складає зведення про виконання бюджетів, що входять до бюджетної системи областей (міста), і подає його Міністерству фінансів України. Звітує перед обласною (міською) радою про хід виконання обласного

(міського) бюджету і подає їй річний звіт про виконання обласного (міського) бюджету для затвердження;

— здійснює облік коштів резервного фонду обласної (міської) Ради і цільових фондів;

— контролює правильність проведення виплат і відшкодування коштів за рахунок державного і місцевих бюджетів, передбачених чинними законодавчими актами;

— готує пропозиції обласній (міській) раді про встановлення місцевих податків, платежів і зборів;

— за дорученням обласної (міської) ради розглядає матеріали про надання окремим категоріям платників пільг за податками і платежами, які надходять до обласного (міського) бюджету, та готує відповідні пропозиції з цього питання, за висновками Державної податкової адміністрації розглядає питання про відстрочення платежів і надання податкового кредиту і приймає відповідне рішення;

— на підставі статистичних і бухгалтерських звітів, аналітичних та прогнозних розрахунків аналізує економічний та фінансовий стан галузей економіки, тенденції та динаміку розвитку різних форм власності, готує пропозиції щодо відшукування та мобілізації додаткових фінансових ресурсів;

— бере участь у формуванні та реалізації інвестиційної політики областей (міста);

— готує пропозиції з фінансових питань, бере участь у їх вирішенні, а також у справах, пов'язаних зі зміною форм загальнодержавної і комунальної власності та розвитком підприємницької діяльності в області (місті);

— бере участь у роботі зі створення ринку цінних паперів в області (місті), аналізує його вплив на фінансовий стан господарства і грошовий обіг. Веде реєстрацію й облік випуску цінних паперів в області (місті);

— організовує контроль за раціональним використанням, обліком і зберіганням дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності;

— готує пропозиції про випуск в обіг для розміщення серед населення місцевих виграшних позик, місцевих грошових, речових і грошово-речових лотерей і контролює цю роботу;

— разом з установами Національного банку України, комерційними банками вивчає питання грошового обігу в регіоні, бере участь у розробленні балансів грошових доходів і витрат населення;

— аналізує валютно-фінансові питання, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю об'єднань, підприємств, організацій, та розробляє відповідні пропозиції про збільшення валютних ресурсів держави;

— вивчає вплив на фінансовий стан місцевого господарства та бюджет області (міста) процесів, пов'язаних з новими принципами ціноутворення, та готує відповідні пропозиції;

— відповідно до затверджених у бюджеті призначень здійснює фінансування в межах наявних фінансових ресурсів, заходів щодо розвитку місцевого господарства, агропромислового комплексу та охоронно-природних заходів, соціально-економічних програм, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, молодіжних заходів і спорту, науки і культури, місцевих органів державної виконавчої влади і регіонального самоврядування;

— забезпечує на підприємствах, в організаціях і установах комунальної власності додержання єдиних методологічних основ бухгалтерського обліку і звітності стосовно виконання рішень обласних, Київської і Севастопольської міських рад та виконавчих органів;

— бере участь у розробленні пропозицій про вдосконалення структури місцевих органів державної виконавчої влади та здійснює контроль за витрачанням коштів на їх утримання. Готує пропозиції про чисельність, фонд оплати праці працівників і витрат на утримання місцевих органів державної виконавчої влади;

— вивчає, аналізує і вживає заходи щодо вдосконалення діяльності підпорядкованих

йому фінансових відділів районних (міських) рад;

— фінансує в установленому порядку підвідомчі фінансові органи, контролює правильність використання ними виділених коштів, складає зведені звіти й баланси;

— організовує професійну підготовку і перепідготовку кадрів для фінансових органів, контролює цю роботу в підпорядкованих організаціях та установах.

Структура головних фінансових управлінь в обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністраціях у цілому аналогічна структурі Міністерства фінансів. Відмінності полягають у тому, що, по-перше, не створюються служби, які мають загальнодержавні повноваження, а, по-друге, деякі напрями діяльності об'єднані в одних службах.

До складу головного фінансового управління входять такі підрозділи:

— управління з бюджету;

— управління бухгалтерського обліку та звітності;

— управління фінансів виробничої сфери;

— управління бюджетних програм охорони здоров'я та соціального захисту населення;

— управління кадрів та фінансів правоохоронних органів;

— відділ фінансів місцевих органів влади й управління;

— загальний відділ.

Управління з бюджету організовує складання проекту обласного бюджету та бюджету області, фінансування з бюджету установ та організацій обласного підпорядкування, контролює хід виконання обласного бюджету та бюджету області, витрачання бюджетних коштів, вишукує можливості збільшення доходів бюджету. Це управління також розробляє пропозиції щодо вдосконалення організації роботи зі складання і виконання бюджету, систематично здійснює заходи, спрямовані на підвищення ефективності та якості бюджетної роботи.

З метою забезпечення правильного планування доходів і видатків управління систематизує планові й звітні показники бюджету за минулі роки, визначає очікуване виконання бюджету поточного року за доходами і видатками й очікуваний на кінець року стан мережі, штатів і контингентів бюджетних установ на підставі звітності про виконання бюджету, оперативних даних про виконання плану доходів і видатків, звітності статистичних органів, матеріалів перевірок. Управління з бюджету також готує вказівки відділам та управлінням облдержадміністрації, райдержадміністрації, міським (міст обласного підпорядкування) радам щодо складання кошторисів видатків, проектів місцевих бюджетів, розробляє форми розрахунків показників, необхідних для складання проекту бюджету, розглядає подані проекти кошторисів установ, що фінансуються з обласних бюджетів, а також проекти бюджетів районів і міст (обласного підпорядкування) області, надає практичну допомогу райміськфінуправлінням у роботі зі складання бюджетів.

Управління з бюджету готує зауваження і пропозиції щодо проекту розмірів відрахувань від загальнодержавних податків і розмірів видатків з бюджету області, одержаних від Міністерства фінансів України, розробляє пропозиції про розміри відрахувань від загальнодержавних доходів між обласним та районними і міськими (міст обласного підпорядкування) бюджетами, доводить ці пропозиції до райдержадміністрації і рад.

Важливою функцією управління є підготовка необхідних матеріалів для складання проекту бюджету, який подається на розгляд обласної ради. При цьому управління розробляє проект рішення сесії про бюджет області з відповідними додатками.

У процесі виконання бюджету управління готує необхідні розрахунки і забезпечує своєчасне фінансування з бюджету в межах асигнувань, передбачених у бюджеті, здійснює контроль за своєчасністю виплати заробітної плати працівникам установ, що фінансуються з обласного бюджету.

Управління визначає суми доходів, додатково одержаних у процесі виконання бюджету, і готує необхідні матеріали для аналізу використання цих сум, а також вільних

залишків коштів минулих років, перевищення доходів над видатками, передбаченого бюджетом. Воно розглядає кошториси на додаткові видатки для обласного бюджету і готує висновки за клопотанням про виділення додаткових коштів районним і міським (міст обласного підпорядкування) бюджетам.

Управління з бюджету розглядає й аналізує періодичні та річні звіти розпорядників коштів обласного бюджету, звіти про виконання бюджетів нижчих рівнів і складає до них відповідні висновки. Воно перевіряє дані звітів про виконання плану по мережі, контингентах і штатах соціально-культурних установ, розробляє пропозиції щодо найдоцільнішого розміщення і використання мережі соціально-культурних установ (підвищення наповнюваності класів, зайнятості ліжок тощо), аналізує річні й квартальні звіти про виконання бюджету області та готує матеріали для доповіді обласній раді про хід виконання бюджету.

Управління з бюджету систематично стежить за виконанням бюджетів нижчих рівнів і надає практичну допомогу в організації фінансово-бюджетної роботи органам влади на місцях; організовує перевірки і ревізії виконання кошторисів бюджетних установ та бере в них участь відповідно до плану економічної і контрольної роботи головного фінансового управління, розробляє пропозиції щодо ефективнішого й раціональнішого витрачання бюджетних коштів.

Управління здійснює планування і прогнозування доходів обласного бюджету і бюджету області, бере участь у розробленні балансу фінансових ресурсів регіону.

Воно одержує, обробляє й аналізує необхідні для складання проекту надходжень до бюджету розрахунки, інформацію, статистичні дані від галузевих управлінь (відділів), підприємств, організацій, установ і місцевих фінансових органів, складає річний з помісячним розподілом розпис доходів обласного бюджету; аналізує стан надходження доходів до бюджету за видами та в територіальному розрізі, а також за конкретними платниками. Управління також готує інформацію і пропозиції облдержадміністрації для вжиття необхідних заходів щодо забезпечення виконання дохідної частини відповідного бюджету.

Управління бухгалтерського обліку та звітності веде бухгалтерський облік доходів і видатків обласного бюджету і виконання кошторису видатків на утримання апарату головного фінансового управління, спеціальних коштів, а також товарно-матеріальних цінностей. Воно нараховує та виплачує заробітну плату працівникам головного фінуправління, а також стягує податки із заробітної плати і перераховує в бюджет; здійснює розрахунки з організаціями й установами, відділами та управліннями облдержадміністрації, а також переказує кошти на утримання підвідомчих фінансових органів.

Важливими функціями управління бухгалтерського обліку і звітності є забезпечення своєчасного одержання від обласних управлінь та відділів, установ, що ведуть облік самостійно і фінансуються з обласного бюджету, звітів про виконання кошторисів видатків, а від фінансових органів, підзвітних області, — звітів про виконання місцевих бюджетів.

Управління також складає й аналізує звіт про виконання обласного бюджету і кошторисів видатків, забезпечує складання зведеної періодичної та річної звітності про виконання місцевих бюджетів області і подає її (звітність) Міністерству фінансів України.

Управління фінансів виробничої сфери:

— бере участь у розробленні основних напрямів державної фінансової політики, спрямованої на підвищення ефективності галузей промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку, житлово-комунального господарства, торгівлі, постачання і послуг;

— забезпечує концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку економіки, розроблення нових і вдосконалення діючих форм фінансових взаємовідносин держави з об'єднаннями, підприємствами й організаціями на основі економічних методів управління та гнучкої податкової політики, спрямованої на створення належних умов для розширення виробництва і сфери послуг, здійснення заходів щодо соціального захисту населення та розвитку і регулювання ринку;

— вивчає економіку і фінанси підконтрольних об'єднань, обласних управлінь та відділів, підвідомчих їм підприємств, тенденції та динаміку їх розвитку в умовах ринкових відносин, лібералізації цін та впровадження нових форм господарювання підприємств різних форм власності з метою виявлення та мобілізації резервів виробництва, зміцнення фінансового стану і збільшення доходів бюджету;

— бере участь у роботі Управління економіки облдержадміністрації з формування прогнозних показників, що визначають обсяги видатків бюджету з капітальних вкладень, цільових державних і галузевих програм розвитку підконтрольних галузей, готує зауваження і пропозиції з цих питань, бере участь у складанні проектів розрахункових балансів доходів і видатків підконтрольних галузей, які подає управлінню з бюджету для урахування їх у відповідних розділах проекту обласного бюджету;

— розробляє і подає бюджетному управлінню розрахунки, необхідні для встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків, зборів і платежів до районних та міських бюджетів;

— складає помісячний розпис видатків по підприємствах місцевого господарства, забезпечує виконання обласного бюджету по видатках, фінансує в установленому порядку обласні управління, відділи, окремі організації в межах, передбачених бюджетом асигнувань;

— здійснює в обласних управліннях і відділах, виробничих об'єднаннях, установах та організаціях перевірки фінансово-бухгалтерських документів, звітів, планів, кошторисів та інших документів, пов'язаних з використанням коштів обласного бюджету;

— вимагає від керівників та інших посадових осіб підприємств і організацій, що перевіряються, ліквідації виявлених порушень, контролює їх усунення, вносить на розгляд керівництва головного фінансового управління пропозиції про обмеження, а в необхідних випадках припинення фінансування з обласного бюджету об'єднань, підприємств та організацій за наявності фактів незаконного витрачання ними коштів. Аналогічні заходи відділ вживає також у разі неподання підприємствами та організаціями звітів про витрачання раніше виданих їм коштів та іншої встановленої звітності, з повідомленням про це їхніх керівників, і в межах своєї компетенції застосовує інші санкції, встановлені чинним законодавством;

— подає методичну допомогу галузевим управлінням і відділам, об'єднанням, підприємствам і організаціям з питань фінансового й бюджетного планування, бере участь у розробленні пропозицій з надання дотацій та кредитів за рахунок бюджетних коштів, у проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності, проводить інформаційні наради з працівниками економічних служб.

Управління бюджетних програм охорони здоров'я та соціального захисту населення:

— здійснює розподіл бюджетних коштів між медичними установами, підвідомчими обласним (міським) державним адміністраціям;

— контролює якість складання кошторисів і ефективність використання коштів установ охорони здоров'я;

— забезпечує фінансування витрат, пов'язаних з виплатою компенсацій і наданням пільг громадянам, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, виплат населенню допомоги та компенсацій сім'ям з дітьми, грошової допомоги мало-забезпеченим верствам населення;

— організовує фінансування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та пічного побутового (рідкого) палива, а також виплат та компенсацій реабілітованим згідно із Законом України «Про реабілітацію жертв політичних репресій»;

— готує необхідні розрахунки стосовно фінансування видатків, пов'язаних із соціальним захистом населення, систематизує й аналізує відповідні дані; розробляє пропозиції щодо вдосконалення системи фінансування соціального захисту населення;

— проводить перевірки в обласних управліннях, відділах, організаціях, установах, підприємствах, районах та містах області щодо правильності й ефективності використання

бюджетних коштів, виділених на соціальний захист населення;

— подає практичну допомогу державним адміністраціям у районах та виконкомках місцевих рад, у роботі з фінансування соціального захисту населення.

Управління кадрів та фінансів правоохоронних органів:

— забезпечує комплектування структурних підрозділів фінансового управління спеціалістами відповідного фаху і кваліфікації, готує матеріали та організовує атестацію працівників фінуправління і керівних працівників підвідомчих фінансових органів;

— вивчає ділові, моральні якості керівних працівників та вносить пропозиції щодо формування резерву кадрів із перспективних, компетентних спеціалістів;

— здійснює заходи щодо підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів, визначає потребу фінансових органів регіону в молодих спеціалістах;

— веде особисті справи працівників, облік військовозобов'язаних, учасників ліквідації аварії на ЧАЕС та ін.;

— організовує впровадження розроблених на ІОЦ Міністерства фінансів АРМів, окремих задач термінальних комплексів у фінансовому управлінні, районних та міських фінансових відділах, забезпечує їх системними програмними продуктами;

— створює локальні обчислювальні мережі та багатотермінальні комплекси, забезпечує інформаційний обмін між обласним фінансовим управлінням та виконавчими органами державного управління, створює системи телекомунікаційної мережі на рівні області, міста, району;

— здійснює контроль за роботою міських та районних відділів з упровадження та використання АРМів, програм і засобів електронної пошти, зі створення необхідних умов для функціонування комп'ютерної техніки та ефективного її використання, роботу з удосконалення діючих АРМів та створення нових з урахуванням виробничої потреби;

— проводить семінари та наради з організації й упровадження інформаційних систем АРМів та програм.

Відділ фінансів місцевих органів влади й управління:

— забезпечує фінансування витрат, пов'язаних з утриманням місцевих органів влади й управління, розробляє пропозиції щодо вдосконалення структури місцевих органів державної виконавчої влади і самоврядування та здійснює контроль за витрачанням коштів на їх утримання;

— готує необхідні розрахунки стосовно фінансування видатків, пов'язаних з утриманням органів влади й управління, систематизує й аналізує відповідні дані;

— проводить перевірки в обласних управліннях (відділах), а також в районах з питань правильності й ефективності використання бюджетних коштів;

— подає керівництву облфінуправління пропозиції щодо обмеження, а в необхідних випадках — припинення фінансування за наявності фактів незаконного витрачання коштів;

— складає для подання Міністерству фінансів України необхідні звіти про використання коштів на утримання місцевих органів влади;

— надає практичну допомогу управлінням, відділам, іншим підрозділам облдержадміністрації та райміськфінвідділам у застосуванні чинного законодавства та його підзаконних актів.

Загальний відділ здійснює матеріально-технічне забезпечення фінансового управління.

Фінансове управління районної, міської державної адміністрації є низовою ланкою системи фінансових органів. Воно забезпечує на місцях втілення в життя державної фінансової політики, аналізує показники розвитку економіки району (міста), здійснює заходи щодо оздоровлення фінансового стану галузей місцевого господарства та збільшення доходів бюджету. Розробляє пропозиції щодо встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і доходів до бюджетів Рад, координує і подає методичну допомогу зі складання і виконання бюджетів нижчого рівня.

Фінансове управління підпорядковується як районній (міській) держадміністрації, так і відповідному фінансовому органу вищого рівня.

Районне (міське) фінансове управління складає проект бюджету району (міста) і несе відповідальність за його виконання як за доходами, так і видатками, за забезпечення необхідними коштами заходів, передбачених у плані розвитку району, та інших заходів, які фінансуються з бюджету району, а також забезпечує мобілізацію на території району фінансових ресурсів на загальнодержавні витрати.

Головними завданнями *районного фінансового управління* є:

— мобілізація коштів і напрямлення їх відповідно до затвердженого плану на фінансування заходів щодо розвитку господарства, поліпшення соціально-культурного і побутового обслуговування населення;

— економічне обґрунтування плану доходів і видатків бюджету району, вжиття заходів щодо забезпечення своєчасного надходження всіх доходів і економне витрачання бюджетних коштів за їх призначенням;

— контроль за виконанням державної фінансової дисципліни.

Районне фінансове управління включає бюджетний відділ, відділ бюджетних доходів і фінансів комунальної власності та відділ бухгалтерського обліку і звітності.

Бюджетний відділ:

— здійснює відповідно до затверджених у районному бюджеті призначень фінансування заходів щодо розвитку місцевого господарства, освіти, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, соціального забезпечення, на утримання місцевих органів державної влади й управління та інших заходів;

— аналізує стан і тенденції розвитку апарату управління, узагальнює матеріали і готує пропозиції про чисельність апарату управління, структуру і витрати на його утримання;

— контролює дотримання чинного законодавства у витрачанні коштів на оплату праці, утримання службового автотранспорту і службові відрядження;

— веде облік та складає звіт про виконання районного бюджету, готує інформаційні матеріали, доповіді райдержадміністрації про хід та підсумки виконання цього бюджету, а також пропозиції про збільшення доходів бюджету;

— здійснює контроль за правильним і ефективним використанням коштів, що виділяються з цільових фондів місцевих рад. Перевіряє правильність виплат та відшкодувань з бюджету, передбачених чинними нормативами.

Відділ бюджетних доходів і фінансів комунальної власності райфінуправління:

— вирішує питання про відстрочення платежів і вносить пропозиції місцевим Радам щодо надання пільг за податками і платежами до районного бюджету за висновками державних податкових інспекцій;

— одержує в установлені строки від державних податкових інспекцій матеріали про результати перерахунків за платежами у бюджет, відомості про правильність недоїмок та переплат, звіти з питань оподаткування, надходження платежів до бюджету та іншу інформацію з питань, пов'язаних зі складанням та виконанням бюджету;

— бере участь разом з Державною податковою інспекцією у підготовці проектів рішень виконкомів місцевих рад щодо проведення податкового обліку платників податків, надання додаткових пільг платникам та з інших питань, які входять до компетенції цих рад;

— на базі статистичної та бухгалтерської звітності, аналітичних та прогнозних розрахунків аналізує економічний та фінансовий стан галузей національної економіки;

— бере участь у проведенні роздержавлення власності, демонополізації національної економіки, земельної реформи та вивчає вплив цих процесів на зміцнення фінансового стану усієї економіки;

— надає методичну і практичну допомогу виробничим об'єднанням, державним корпораціям, асоціаціям, консорціумам, підприємствам і організаціям з фінансових питань упровадження ринкових відносин;

— координує свою роботу з діяльністю податкових інспекцій, банківських установ, органів внутрішніх справ, суду, прокуратури, арбітражу, інших контрольних органів.

Відділ бухгалтерського обліку і звітності:

- здійснює методичне керівництво бухгалтерським обліком у бюджетних установах;
- розглядає бухгалтерські звіти і баланси управлінь і відділів райдержадміністрації. Звіти і баланси окремих підприємств і організацій, кооперативів;
- разом з бюджетним відділом контролює витрачання коштів, виділених з районного бюджету за всіма напрямками і видами витрат і проводить ревізію та перевірки збереження грошових коштів і товарно-матеріальних цінностей у радах району;
- здійснює контроль за додержанням органами Державного казначейства і Національного банку України правил касового виконання бюджету

Державна казначейська служба України: структура, функції, завдання.

Державна казначейська служба України функціонує з 1 листопада 1995 р. на підставі Указу Президента України від 27 квітня 1995 р. «Про Державне казначейство України» та постанови Кабінету Міністрів України від 31 липня 1995 р. «Питання Державного казначейства». До цього окремої такої служби не існувало. Воно було створене на базі Управління виконання Державного бюджету та Головного управління обслуговування державного зовнішнього боргу Міністерства фінансів, а також секторів виконання Державного бюджету України, що діяли у складі головних бухгалтерій Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим і обласних фінансових управлінь, груп виконання Державного бюджету України, бухгалтерій районних і міських фінансових відділів.

Метою створення Державної казначейської служби є забезпечення ефективного управління коштами бюджету держави, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах наявних обсягів фінансових ресурсів у Державному бюджеті і місцевих бюджетах.

Державна казначейська служба України має три рівні (ланки):

Державне казначейство України — вища ланка.

Його територіальні органи:

- управління Державного казначейства України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі — середня ланка;
- відділення Державного казначейства у районах, містах і районах у містах — низова (базова) ланка.

На вищу ланку покладаються завдання організації виконання Державного бюджету, контролю за цим процесом, методологічного забезпечення діяльності цієї служби в країні, а також контроль за діяльністю органів Державного казначейства. Відповідно до чинного законодавства Державне казначейство України виконує такі функції:

- організовує та здійснює касове виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів за принципом єдиного казначейського рахунка;
- керує територіальними органами Державного казначейства;
- веде облік асигнувань, кошторисних призначень та зобов'язань розпорядників коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів, цільових фондів на відповідних рахунках в органах Державного казначейства;
- здійснює управління доходами і видатками Державного бюджету та місцевих бюджетів, проводить операції з наявними бюджетними коштами, в тому числі в іноземній валюті в межах розписів бюджетів;
- виконує операції з іншими коштами, що перебувають у розпорядженні Уряду України;
- організовує та здійснює прогнозування і касове планування коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів, визначає на основі чинного законодавства розміри їх поточного використання у межах затверджених на відповідний період видатків;
- доводить до головних розпорядників коштів і територіальних органів Державного казначейства обсяги асигнувань, що виділяються з Державного бюджету і місцевих бюджетів;
- розподіляє між державним бюджетом та місцевими бюджетами відповідних рівнів

відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за нормативами, затвердженими Верховною Радою України, а також перераховує місцевим бюджетам належні їм кошти від зазначених відрахувань;

— організовує та здійснює взаємні розрахунки між державним і місцевими бюджетами;

— веде зведений бухгалтерський облік руху коштів Державного бюджету і місцевих бюджетів на рахунках Державного казначейства;

— організовує та здійснює збирання, зведення та аналіз фінансової звітності про стан виконання державного, місцевих та зведеного бюджетів, подає зазначену звітність Верховній Раді України, Уряду України та Мінфіну;

— здійснює управління державним внутрішнім боргом та обслуговування внутрішнього і зовнішнього боргів відповідно до чинного законодавства (разом з Національним банком і Міністерством фінансів);

— регулює фінансові взаємовідносини між державним бюджетом і цільовими фондами, організовує та здійснює контроль за надходженням, рухом і використанням коштів цих фондів;

— подає Міністерству фінансів у разі потреби пропозиції про скорочення видатків Державного бюджету;

— розробляє і затверджує нормативно-методичні та інструктивні документи з питань бухгалтерського обліку, звітності та організації виконання бюджетів усіх рівнів;

— розробляє проекти законодавчих та інших нормативних актів з питань, що належать до компетенції Державного казначейства;

— організовує роботу територіальних органів Державного казначейства, пов'язану з дотриманням чинного законодавства України з питань виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів, надходження та використання коштів цільових фондів;

— здійснює заходи щодо професійної підготовки та перепідготовки кадрів працівників органів Державного казначейства;

— проводить ревізії діяльності територіальних органів Державного казначейства;

— устанавлює зв'язки з міжнародними фінансово-банківськими установами, а також з казначействами інших країн, вивчає досвід організації їхньої діяльності та готує пропозиції про його використання в Україні.

Відповідно до вказаних функцій структура центрального апарату *Державного казначейства України* має такий вигляд (рис. 3.2).

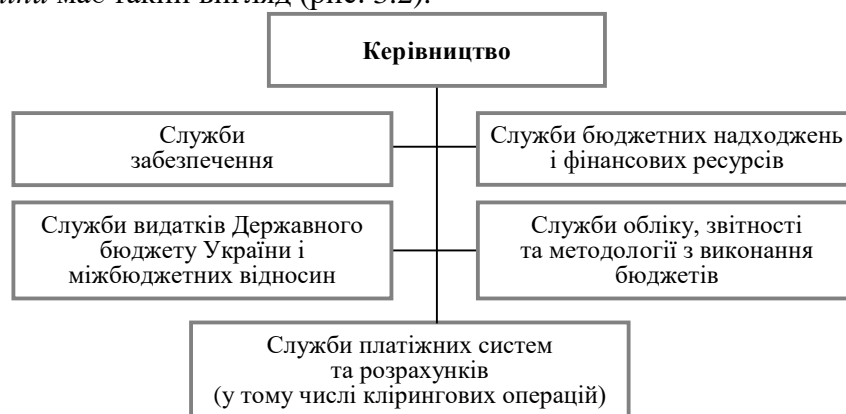

Рис. 3.2. Структура центрального апарату Державної казначейської служби України

Служби функціонального блоку фінансових ресурсів і бюджетних надходжень організовують та здійснюють прогнозування надходжень Державного і місцевих бюджетів, управління механізмами формування бюджетних надходжень з метою їх оптимізації та забезпечення своєчасного і повного зарахування до бюджетів, розглядають документи і готують висновки на повернення з Державного бюджету конфіскованої валюти, обов'язко-

вих платежів і державного мита, сплачених до бюджету, організують роботу територіальних органів Державного казначейства з питань виконання бюджетів за доходами.

Крім того, забезпечують моніторинг і планування стану єдиного казначейського рахунка Державного казначейства України, управління ним у реальному режимі часу, у тому числі через рахунки територіальних управлінь Державного казначейства; розміщення на фінансових ринках тимчасово вільних коштів, які обліковуються Державним казначейством України, здійснення контролю за своєчасністю повернення розміщених коштів та надходженням плати за їх використання; складання звітності про результати операцій Державного казначейства України на фінансових ринках; складання ресурсного балансу Державного казначейства України.

Служби функціонального блоку видатків Державного бюджету і міжбюджетних відносин організують та здійснюють виконання Державного бюджету за видатками в межах розпису видатків Державного бюджету, забезпечують облік бюджетних асигнувань та контроль за його дотриманням, формують реєстри на виділення бюджетних асигнувань та доводять їх до територіальних органів Державного казначейства, на підставі ресурсного балансу, бюджетних призначень і неоплачених фінансових зобов'язань складає пропозиції про виділення асигнувань із фондів Державного бюджету.

Служба з міжбюджетних відносин регулює систему розрахунків (відносин) між Державним і місцевими бюджетами, вживає заходів щодо ліквідації заборгованості місцевих бюджетів перед Державним бюджетом, проводить облік належних місцевим бюджетам дотацій (субвенцій, позичок) і сум, що підлягають перерахуванню з місцевих бюджетів до Державного бюджету, організовує і координує роботу в системі органів Державного казначейства щодо забезпечення відповідних місцевих бюджетів фінансовими ресурсами з Державного бюджету для виконання ними функцій, передбачених чинним законодавством, готує пропозиції і розпорядження на здійснення видатків за субвенціями і дотаціями вирівнювання місцевим бюджетам або видатків у рахунок субвенцій і дотацій вирівнювання місцевим бюджетам, вносить пропозиції щодо удосконалення системи розрахунків між Державним і місцевими бюджетами, а також забезпечення своєчасного погашення міжбюджетної заборгованості.

Виконує операції з обслуговування розпорядників коштів бюджету у межах кошторису доходів і видатків, здійснює обслуговування одержувачів коштів та інших клієнтів на підставі укладених договорів, приймає звітність від обслуговуваних установ і організацій, здійснює попередній контроль за достатнім документальним підтвердженням законності проведення витрат бюджетною установою, здійснює облік зобов'язань обслуговуваних розпорядників бюджетних коштів, виконує операції в іноземній валюті в межах розпису доходів і видатків Державного бюджету, бере участь у розробленні нормативно-методичних та інструктивних документів з питань, що входять до їх компетенції.

Ця служба також обслуговує боргові зобов'язання держави і забезпечує фінансування видатків із Державного бюджету на обслуговування державного боргу в установлені терміни та на погашення державних цінних паперів і сплату доходу за ними; облік випуску та погашення державних цінних паперів за термінами обігу; підготовка пропозицій та необхідних документів для отримання банківського кредиту на покриття дефіциту бюджету, а також облік кредитів, нарахування відсотків за користування кредитами; ведення обліку боргових зобов'язань держави та обліку зобов'язань перед Державним бюджетом; здійснення казначейського контролю при зарахуванні коштів державних запозичень, прийнятті на облік боргових зобов'язань держави та проведенні операцій з погашення та обслуговування державного боргу і реструктуризованої заборгованості перед комерційними банками.

Служби функціонального блоку обліку, звітності та методології з виконання бюджетів вирішують питання складання звітів про виконання Державного і зведеного бюджету України та місцевих бюджетів, організації

цієї роботи та збирання, зведення відповідних даних; приймання, перевірка та зведення й аналіз фінансової звітності про виконання Державного і місцевих бюджетів, кошторисів доходів і видатків головних розпорядників коштів; підготовка для подання зазначеної звітності органам державної виконавчої і законодавчої влади; здійснення контролю щодо застосування облікової політики Державного казначейства на місцях та достовірністю звітних даних про виконання Державного і зведеного бюджету України та місцевих бюджетів; розробляє, удосконалює нормативно-методичні та інструктивні документи з питань процедур виконання Державного і місцевих бюджетів, бухгалтерського обліку та звітності у фінансових органах і бюджетних установах; координує роботу Державного казначейства України з іншими виконавчими органами з питань, пов'язаних з касовим виконанням Державного і місцевих бюджетів; вивчає, узагальнює й упроваджує позитивний міжнародний досвід роботи з виконання Державного і місцевих бюджетів, ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.

Служби функціонального блоку платіжних систем та розрахунків (у т. ч. клірингових операцій) забезпечують проведення міжбанківських розрахунків і внутрішніх платежів у національній валюті між органами Державного казначейства через систему електронних платежів НБУ з відображенням підсумків розрахунків на технічному кореспондентському рахунку в режимі реального часу; відображення операцій руху грошових коштів при виконанні бюджетів на рахунках Державного казначейства України, відкритих у програмно-технічному комплексі автоматизованої системи «КАЗНА» в режимі реального часу, їх облік та контроль з дотриманням принципів бухгалтерського обліку, єдиної методології даних аналітичного і синтетичного обліку; облік надходжень та рух коштів на валютних рахунках Державного казначейства України в Експортно-імпортному банку України та Національному банку України по загальному і спеціальному фондах Державного бюджету України за доходами і видатками у валюті та гривневому еквіваленті; організацію роботи з питань щоденної та періодичної звітності; впровадження, експлуатацію і супроводження програмного забезпечення систем обробки даних, а також належне використання засобів захисту електронних платіжних документів; здійснює управлінський облік з виконання Державного бюджету України за казначейськими кліринговими операціями та операціями з емісії, розрахунків і погашення казначейських векселів; готує пропозиції і розпорядження на здійснення видатків за вказаними операціями, проводить ці операції і/або контролює їх проведення як у межах системи Державного казначейства, так і проходження цих операцій через інші фінансові установи; бере участь у розробленні й організації впровадження законодавчих актів з питань казначейських клірингових і вексельних операцій.

До складу центрального апарату Державного казначейства України входять *забезпечуючі служби*:

- служба Голови;
- кадрового забезпечення;
- юридичної роботи;
- захисту інформації;
- організації роботи Державного казначейства України;
- інформаційних технологій;
- внутрішньовідомчого контролю;
- організації діловодства та контролю виконавської дисципліни;
- режимно-секретної роботи та інші.

На середню ланку покладається організація та виконання бюджету держави, ведення бухгалтерського обліку руху коштів Державного бюджету і місцевих бюджетів на рахунках, відкритих у Державному казначействі, керівництво територіальними органами останнього. Державне казначейство та зазначені вище його органи у процесі виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів виконують ті самі функції, що й відділення Державного казначейства у районах, містах, районах у містах.

Типова структура *територіальних органів* — управлінь Державного казначейства

України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі — показана на рис. 3.3

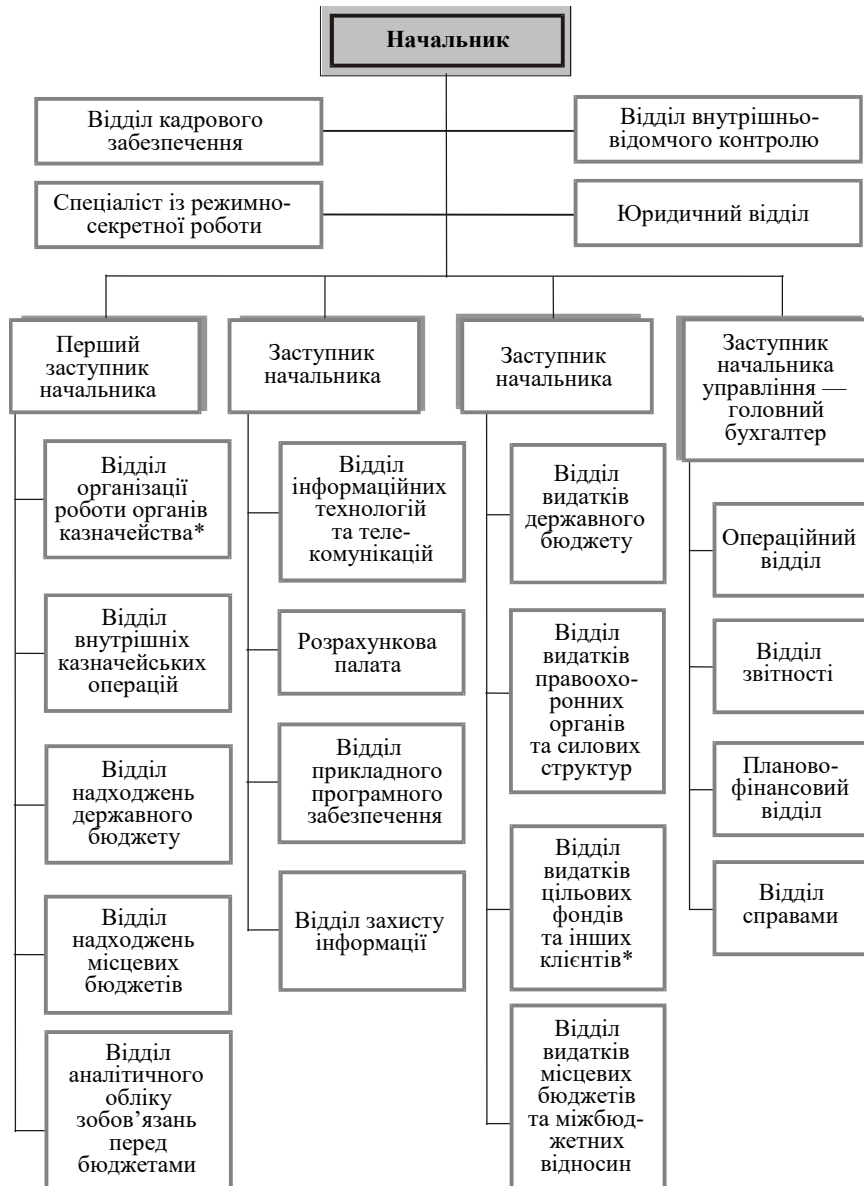

Рис. 3.3. Типова структура управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі

Завдання окремих підрозділів територіальних органів казначейства цієї ланки в цілому ідентичні основним функціям відповідних підрозділів Державного казначейства України.

На низову ланку покладається безпосереднє здійснення операцій щодо виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів. *Відділення територіальних управлінь* Державного казначейства у районах, містах і районах у містах виконують такі функції:

- 1) забезпечують виконання показників Державного бюджету і місцевих бюджетів та контроль за надходженням, рухом і використанням коштів цільових фондів у частині, що визначається Державним казначейством України;
- 2) здійснюють відповідно до установлених розмірів асигнувань та касового плану цільове фінансування видатків Державного бюджету і місцевих бюджетів;
- 3) ведуть облік розпорядників коштів, яким виділяються асигнування з Державного бюджету, місцевих бюджетів та цільових фондів;

* Створюється за рішенням начальника управління залежно від обсягів роботи.

4) складають прогноз та касовий план коштів Державного бюджету і місцевих бюджетів;

5) розподіляють між Державним бюджетом та місцевими бюджетами централізованого рівня відрахування від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів за затвердженими нормативами, а також перераховують місцевим бюджетам базового рівня належні їм суми коштів від зазначених відрахувань;

б) за поданням державних податкових інспекцій повертають за рахунок бюджету зайво сплачені або стягнені податки, збори та обов'язкові платежі;

7) ведуть бухгалтерський облік руху коштів Державного бюджету і місцевих бюджетів за рахунками відділень Державного казначейства;

8) збирають, контролюють, зводять та подають вищестоящим органам Державного казначейства фінансову звітність про стан виконання показників Державного бюджету і місцевих бюджетів;

9) проводять роботу, пов'язану із контролем за дотриманням чинного законодавства України з питань виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів, надходженням та використанням коштів цільових фондів у регіоні;

10) передають відповідним державним податковим інспекціям документи про стягнення у безспірному порядку до Державного бюджету штрафів за порушення установами банків та підприємствами зв'язку встановленого порядку проходження і виконання платіжних доручень за доходами і видатками Державного бюджету;

11) готують і подають вищестоящим органам Державного казначейства у разі потреби пропозиції про скорочення видатків Державного бюджету;

12) забезпечують за дорученнями вищестоящих органів Державного казначейства виконання інших функцій у межах своїх повноважень;

13) здійснюють заходи щодо добору, розстановки, виховання, професійної підготовки й підвищення кваліфікації кадрів;

14) розглядають заяви, пропозиції, скарги громадян, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до їх компетенції.

Структурна побудова органів казначейства низової ланки (базового рівня) відображає їх основну функцію — здійснення операцій щодо виконання Державного бюджету і місцевих бюджетів. Варіант типової структури цих органів передбачає такі підрозділи:

- відділ видатків та обслуговування кошторисів;
- відділ бюджетних надходжень та їх розмежування;
- відділ бухгалтерського обліку та звітності.

Для виконання функцій органи Державного казначейства України мають такі права:

1) відкривати рахунки за доходами і видатками Державного бюджету і місцевих бюджетів;

2) отримувати в банківській системі України на договірних засадах внутрішньорічний кредит у межах, установлених законодавчим актом про Державний бюджет на відповідний рік для покриття тимчасових касових розривів Державного бюджету; проводити операції щодо розміщення державних цінних паперів, їх погашення і виплати доходу за ними. Права за цим пунктом надані виключно Державному казначейству України;

3) проводити у міністерствах, інших центральних та місцевих органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в установах, організаціях, установах банків незалежно від форм власності перевірки фінансово-бухгалтерських документів про зарахування, перерахування і використання бюджетних коштів; одержувати необхідні пояснення, довідки і відомості з питань, що виникають у процесі перевірок;

4) одержувати від установ банків відомості про стан поточних бюджетних рахунків підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, які використовують кошти Державного бюджету та державних позабюджетних фондів;

5) вимагати від посадових осіб міністерств, інших центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій усунення виявлених

порушень установленого порядку виконання Державного бюджету;

б) припиняти фінансування з Державного бюджету підприємств, установ та організацій у разі виявлення фактів порушень установленого порядку виконання Державного бюджету

з

повідомленням про це керівників відповідних міністерств і відомств;

7) вилучати у безспірному порядку у міністерств, інших центральних та місцевих органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій раніше надані в порядку фінансування кошти Державного бюджету, державних позабюджетних фондів у разі виявленого нецільового та неефективного їх використання. Права за цим пунктом надані Державному казначейству України та його територіальним управлінням;

8) призупиняти проведення операцій за реєстраційними рахунками бюджетних установ і організацій, у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних коштів, а також надання кошторисів та звітності про надходження і використання цих коштів.

Державна контрольно-ревізійна служба, її функції та структура

Державна контрольно-ревізійна служба України створена в 1993 р. на базі Контрольно-ревізійного управління Міністерства фінансів України і є його правонаступницею у частині майнових прав та обов'язків.

Указом Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1572 керівний орган державної контрольно-ревізійної служби — Головне контрольно-ревізійне управління — віднесено до складу центральних органів виконавчої влади зі статусом державного комітету. Пізніше цей статус було закріплено Указом Президента України від 27 серпня 2000 р. № 1031 «Про заходи щодо підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи» та Положенням про Головне контрольно-ревізійне управління України.

Служба має централізовану організаційну структуру. До складу органів Державної контрольно-ревізійної служби в Україні входять Головне контрольно-ревізійне управління України, контрольно-ревізійні управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) у районах, містах, районах у містах.

Контрольно-ревізійні управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі є органами виконавчої влади і підпорядковуються ГоловКРУ. Відділи є структурними підрозділами контрольно-ревізійних управлінь в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, підпорядковуються їм та входять до складу державної контрольно-ревізійної служби в Україні. ГоловКРУ здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку контрольно-ревізійні управління, відділи, групи, в тому числі і міжрайонні контрольно-ревізійні відділи.

Діяльність Головного контрольно-ревізійного управління спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра фінансів України.

Кабінет Міністрів України визначає також видатки на утримання державної контрольно-ревізійної служби, які фінансуються з державного бюджету.

ГоловКРУ очолює Голова, якого призначає на посаду і звільняє з посади Президент України в установленому законодавством порядку. Голова ГоловКРУ персонально відповідає перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України за виконання покладених на ГоловКРУ завдань і здійснення ним своїх повноважень.

Голова ГоловКРУ має заступників, які призначаються на посаду і звільняються з посади відповідно до законодавства.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції ГоловКРУ, обговорення найважливіших напрямів його діяльності в ГоловКРУ утворюється колегія у складі Голови (голова колегії), заступників Голови за посадою, інших керівних працівників державної контрольно-ревізійної служби. Члени колегії затверджуються та звільняються від обов'язків Кабінетом Міністрів України за поданням Голови ГоловКРУ. Структуру ГоловКРУ, положення про структурні підрозділи ГоловКРУ, контрольно-ревізійні

управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі, типове положення про контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) у районах, містах, районах у містах затверджує Голова Головки КРУ.

Державна контрольно-ревізійна служба забезпечує контроль за використанням відповідно до законодавства бюджетних коштів та коштів державних цільових фондів міністерствами, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами й організаціями незалежно від форми власності, відомчої належності та підпорядкованості, збереженням державного і комунального майна, веденням бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Підконтрольними для органів державної контрольно-ревізійної служби є центральні та місцеві органи виконавчої влади (крім Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України), інші бюджетні установи й організації, казенні підприємства незалежно від джерел фінансування, а також підприємства та організації, їх об'єднання незалежно від форми власності, організаційно-правових форм, відомчої належності та підпорядкованості, які отримують (отримували в ревізійному періоді) кошти з бюджетів усіх рівнів чи державних цільових фондів, інші державні кошти (в тому числі державних валютних фондів) та/або кошти, що залишаються у розпорядженні суб'єктів господарювання у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів.

Відповідно до завдань, покладених на державну контрольно-ревізійну службу, Головне контрольно-ревізійне управління виконує такі *функції*:

- проводить ревізії та перевірки, у тому числі за дорученням Президента України, Кабінету Міністрів України та правоохоронних органів фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів, позабюджетних фондів, перебувають у державній, комунальній власності, а також таких, у статутних фондах яких є частка державного, комунального майна;

- проводить перевірки використання бюджетних коштів, отриманих на виконання державних програм, перевірки фінансово-господарської діяльності щодо бюджетних позик, позик і кредитів, гарантованих коштами бюджетів, цільового використання дотацій і субсидій, належного виконання державних контрактів, проавансованих за рахунок бюджетних коштів, а також у передбачених законодавством випадках використання коштів, що залишаються у розпорядженні суб'єкта господарювання у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів;

- здійснює аналіз стану дотримання фінансової дисципліни і повідомляє про його результати відповідні центральні і місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи, а за необхідності передає матеріали ревізій і перевірок органам, які згідно із законодавством наділені правом застосування санкцій за виявленими фактами порушень;

- готує і передає до відповідних органів пропозиції щодо усунення причин і умов, які призвели до недостачі державних коштів і матеріальних цінностей, неефективного і нецільового витрачання державних фінансових ресурсів;

- здійснює контроль за усуненням недоліків і порушень, виявлених ревізіями та перевітками, і в разі потреби вживає додаткових заходів до їх усунення;

- систематично інформує Президента України, Кабінет Міністрів України про факти порушень фінансової дисципліни, виявлені ревізіями та перевітками фінансово-господарської діяльності.

Аналогічні функції виконують контрольно-ревізійні управління в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі, контрольно-ревізійні підрозділи (відділи, групи) у районах, містах і районах у містах.

Крім означених функцій, на Головне контрольно-ревізійне управління (Головки КРУ) покладено розроблення інструктивних та інших нормативних документів з проведення ревізій та перевірок, здійснення методичного керівництва і контролю за діяльністю підпорядкованих контрольно-ревізійних підрозділів.

Головне контрольно-ревізійне управління узагальнює досвід проведення ревізій та перевірок і поширює його серед контрольно-ревізійних служб, розробляє пропозиції щодо удосконалення контролю, надає організаційно-методичну допомогу контрольно-ревізійним службам центральних та місцевих органів державної виконавчої влади.

Крім цього, органи контрольно-ревізійної служби розглядають листи, заяви і скарги громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань; забезпечують ведення державної статистичної звітності контрольно-ревізійної роботи, беруть участь у наукових дослідженнях і розробках програм боротьби зі злочинністю у сфері економіки.

Для забезпечення покладених на них повноважень органи контрольно-ревізійної служби мають право:

— ревізувати і перевіряти у міністерствах, державних комітетах та інших органах державної виконавчої влади, державних фондах, на підприємствах, в установах і організаціях грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, проводити перевірки фактичної наявності цінностей (грошових сум, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

— мати безперешкодний доступ на склади, у сховища, виробничі й інші приміщення для обстеження та з'ясування питань, пов'язаних з ревізією або перевіркою. Припиняти на розрахункових та інших рахунках у банках, інших фінансово-кредитних установах операції у випадках, коли керівництво об'єкта, на якому необхідно провести ревізію або перевірку, перешкоджає працівникові державної контрольно-ревізійної служби виконувати свої обов'язки:

— залучати на договірних засадах кваліфікованих фахівців відповідних міністерств, державних комітетів, інших органів державної виконавчої влади, державних фондів, підприємств, установ і організацій для проведення контрольного обмірювання будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок з оплатою за рахунок спеціально передбачених на це коштів;

— вимагати від керівників об'єктів, що ревізуються та перевіряються, проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і розрахунків, у необхідних випадках опечатувати каси та касові приміщення, склади, архіви, а у разі виявлення підроблень, інших зловживань вилучати необхідні документи на час проведення ревізії або перевірки, залишаючи у справах акт вилучення та копії або реєстри вилучених документів;

— одержувати від Національного банку та його установ, комерційних банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції й залишки коштів на рахунках об'єктів, що ревізуються або перевіряються, а від інших підприємств і організацій, у тому числі недержавної форми власності, довідки і копії документів про операції та розрахунки з установами, організаціями, підприємствами, що ревізуються або перевіряються;

— одержувати від посадових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що ревізуються та перевіряються, письмові пояснення з питань, які виникають у ході ревізій та перевірок;

— пред'являти керівникам та іншим посадовим особам об'єктів, що ревізуються та перевіряються, вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства з питань збереження і використання державної власності та фінансів, вилучати до бюджету виявлені ревізіями або перевітками приховані й занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування, якщо одержані підприємствами, установами й організаціями кошти і позички використовуються з порушенням чинного законодавства;

— стягувати у дохід держави кошти, одержані міністерствами, відомствами, державними комітетами, державними фондами, підприємствами, установами й організаціями

за угодами, укладеними без установлених законом підстав та з порушенням чинного законодавства;

— накладати у випадках, передбачених законодавчими актами, на керівників та інших посадових осіб підприємств, установ і організацій адміністративні стягнення.

Безумовно, основна функція державної контрольно-ревізійної служби — проведення ревізій та перевірок, оскільки вони є важливим чинником зміцнення фінансової дисципліни і саме через них здійснюється профілактична функція фінансового контролю (виявляються умови, що спричиняють збитки, та встановлюються особи, винні у фінансових порушеннях). Разом з тим інформація, одержана в результаті здійснення контролю, має стати основою для прийняття управлінських рішень і знайти своє відображення в наказах керівників підприємств, установ і організацій, рішеннях місцевих органів влади та самоврядування, розпорядчих документах і нормативно-правових актах Міністерства фінансів, Кабінету Міністрів і Президента України, актах інших центральних органів виконавчої влади.

З огляду на це, державній контрольно-ревізійній службі надано повноваження щодо проведення досліджень ефективності використання бюджетних коштів, а сферою практичного застосування аудиту є державні програми, в тому числі із залученням коштів бюджетів різних рівнів, використанням державного і комунального майна. Із запровадженням такої форми контролю, як аудит ефективності управління державними ресурсами в окремих сферах соціально-економічної діяльності, ДКРС покликана:

- давати оцінку рівню виконання державних програм і всіх аспектів бюджетного процесу;
- виявляти резерви у формуванні і витрачанні державних ресурсів;
- установлювати причини відхилень від законності й ефективності фінансово-господарських операцій, вишукувати резерви підвищення ефективності управління державними ресурсами;
- проводити моніторинг урахування та впровадження органами виконавчої влади наданих учасниками бюджетних програм пропозицій за результатами аудиторських досліджень.

З розширенням функцій і повноважень Державної контрольно-ревізійної служби України потребує законодавчого уточнення і перелік підконтрольних органів, діяльність яких підлягає контролю з ініціативи органів ДКРС. Виходячи з того, що не тільки Адміністрація Президента України, Верховна Рада і Кабінет Міністрів мають статус, вищий за статус міністерства, підконтрольними для Служби законодавчо треба визначити таких суб'єктів господарювання: державні органи та їхні підрозділи, державні установи та організації України (крім Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Уповноваженого з прав людини Верховної Ради України і його органів, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Вищої ради юстиції, Верховного Суду України та органів судової влади, Рахункової палати, Генеральної прокуратури України і органів прокуратури, Національного банку України та його органів, Служби безпеки України, Центральної виборчої комісії), а також суб'єкти господарювання незалежно від форм власності, що використовують кошти бюджетів усіх рівнів, державних позабюджетних фондів, інші державні кошти, позики чи кредити, гарантовані коштами бюджетів, державне чи комунальне майно та/або мають зобов'язання перед державою щодо цільового спрямування пільг як коштів, отриманих з бюджетів усіх рівнів. При цьому відносно міністерства, бюджетної установи чи одержувача бюджетних коштів органи Служби є зовнішніми контролерами, а відносно Уряду — внутрішніми, оскільки функціонують у системі центральних органів виконавчої влади.

Для забезпечення закріплених за органами державної контрольно-ревізійної служби функцій створені окремі спеціалізовані підрозділи.

Функціональний розподіл обов'язків між ними відповідає напрямам контрольно-ревізійної роботи у сфері матеріального виробництва та послуг, соціального захисту

населення, освіти, науки і культури, в агропромисловому комплексі, фінансово-кредитних установах та фондах, у сфері використання природних ресурсів та екології, діяльності органів державної виконавчої влади та оборони. Так, контроль у сфері матеріального виробництва здійснюється у розрізі як базових галузей економіки, так і форм власності. Контроль у сфері соціального захисту населення охоплює соціальне забезпечення, установи охорони здоров'я і спорту, державні цільові фонди соціального призначення. Створено підрозділи, що відають плануванням, координацією та удосконаленням контрольно-ревізійної роботи, її інформаційним забезпеченням, взаємодією з правовими органами.

З метою повноцінного запровадження аудиту ефективності управління державними ресурсами у складі ГоловкиРУ створено спеціалізоване управління, що відає організацією і проведенням аудиторських досліджень у виробничій і бюджетній сферах. Логічним завершенням такої організаційної роботи стало створення у регіональних контрольно-ревізійних управліннях відповідних відділів, а також розроблення Методичних рекомендацій про проведення аудиту ефективності виконання бюджетної програми.

Державна контрольно-ревізійна служба у процесі виконання покладених на неї функцій взаємодіє з Державною податковою адміністрацією, Рахунковою палатою, Антимонопольним комітетом, Держказначейством, Пенсійним фондом та іншими органами державного контролю у сфері фінансів та економіки. У разі необхідності можуть бути підготовлені разом з іншими центральними та місцевими органами державної виконавчої влади спільні акти, які є обов'язковими для виконання підприємствами, установами й організаціями незалежно від форм власності.

Ревізії і перевірки можуть проводитись за дорученнями правоохоронних органів, а також в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

Посадові особи державної контрольно-ревізійної служби є представниками органів державної виконавчої влади і під час виконання своїх службових обов'язків перебувають під захистом закону.

Поряд із правовими рамками діяльності контролюючих органів потрібні і строгі професійні параметри, обов'язкові для тих, кого перевіряють, і тих, хто перевіряє. У розвинутих країнах професійні вимоги до контролю фіксуються у стандартах, які розробляються компетентними організаціями і спеціалістами в межах чинного законодавства. Головним контрольно-ревізійним управлінням України також розроблені основні загальні стандарти державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна.

Після їх затвердження продовжується робота з розроблення і введення в дію безпосередніх процедур контролю — внутрішніх нормативних документів або регламентів контрольної діяльності конкретних органів державного фінансового контролю, які мають відповідати законам, загальним стандартам контролю і положенням про контрольні органи та розкривати розподіл обов'язків, функції і взаємодію їх структурних підрозділів та черговість відповідних контрольних заходів. Дані процедури являють собою послідовність цілеспрямованих дій, якої повинні дотримуватися державні контролери для досягнення поставленої перед ними мети.

У Головному контрольно-ревізійному управлінні України напрацьовано ряд інструкцій і методик для забезпечення контрольно-ревізійної діяльності. Серед них: інструкції про порядок проведення ревізій і перевірок органами державної контрольно-ревізійної служби та про організацію проведення ревізій і перевірок за зверненнями правоохоронних органів; методичні рекомендації щодо порядку проведення ревізій і перевірок за зверненнями місцевих державних адміністрацій; про проведення перевірок цільового використання бюджетних асигнувань, передбачених для надання населенню житлових субсидій; щодо порядку проведення ревізій (перевірок) цільового та ефективного використання коштів на будівельно-монтажні та ремонтні роботи; про порядок проведення тематичних ревізій і перевірок у системі житлово-комунального господарства; щодо

перевірки ефективності використання та своєчасного повернення іноземних кредитів, наданих під гарантії Кабінету Міністрів України; з питань документування органами державної контрольно-ревізійної служби ревізійних дій та їх результатів.

Ці та ряд інших нормативних актів приводяться у відповідність із Бюджетним кодексом України, а також — із стандартами контролю.

3.3. Державна фіскальна служба України, її функції, права та структура

Надійність та ефективність податкової системи залежить від двох чинників: раціональності побудови податкової системи і рівня організації податкової служби держави.

Податкова служба — це сукупність державних органів, які організують і контролюють надходження податків, податкових і окремих видів неподаткових платежів.

Формування податкової служби України розпочалось у 1991 р., що було пов'язано з переходом від системи платежів у бюджет до системи оподаткування. За умов податкового методу формування доходів бюджету вкрай необхідна самостійна, чітко організована і міцна державна служба, яка здійснює контроль у сфері оподаткування. Раніше окремих податкових органів не існувало. У складі Міністерства фінансів та його підрозділів в областях, районах, містах виділялись відповідно управління, відділи та інспекції державних доходів. Вони несли відповідальність за дотримання чинного порядку збирання бюджетних доходів і за виконання плану надходжень платежів до бюджету.

У 1991 р. при Міністерстві фінансів була створена Державна податкова інспекція України, а в 1996 р. на базі Державної податкової інспекції України та підрозділів Міністерства внутрішніх справ України з боротьби з кримінальним приховуванням прибутків від оподаткування була створена Державна податкова адміністрація України, якій надали статус центрального органу виконавчої влади.

До системи органів державної податкової служби належать: Державна податкова адміністрація України, державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах (рис. 3.4). У складі органів державної податкової служби функціонують відповідні спеціальні підрозділи з боротьби з податковими правопорушеннями (далі — податкова міліція) і підрозділи з питань адміністрування акцизного збору і контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів.

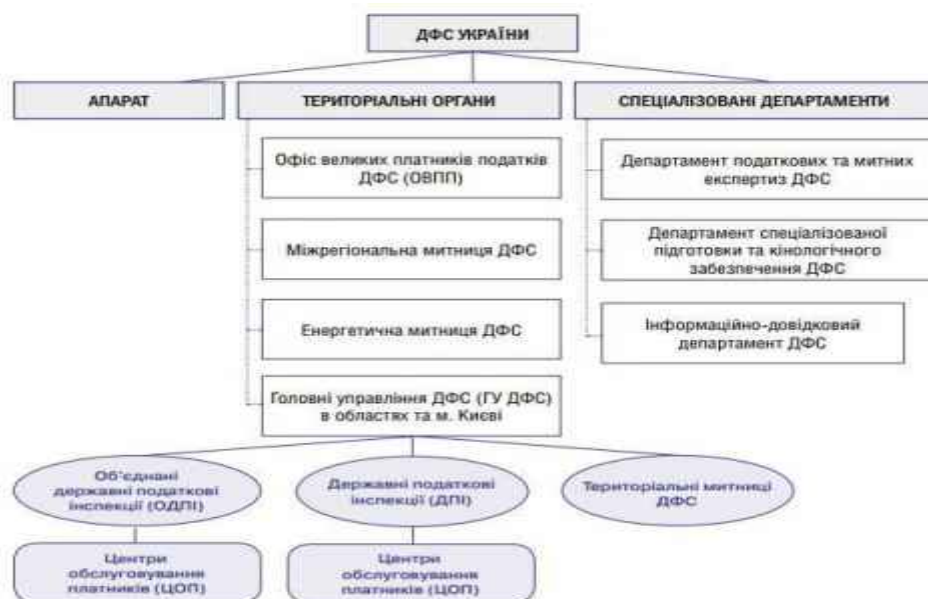

Рис.3.4.Структура ДФС України

Основні завдання ДФС:

1) реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування:

державної податкової політики;

державної політики у сфері державної митної справи;

державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів;

державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;

державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску;

державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

ДФС відповідно до покладених на неї завдань:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції ДФС, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів;

2) розробляє проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну з питань, що належать до сфери діяльності ДФС;

3) розробляє форми податкових декларацій (розрахунків), звітності та інших документів;

4) здійснює адміністрування податків і зборів, митних та інших платежів, єдиного внеску в порядку, встановленому законом, забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати до бюджету і відповідних позабюджетних фондів;

5) контролює своєчасність подання платниками податків та єдиного внеску передбаченої законом звітності, своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків і зборів, єдиного внеску, митних та інших платежів;

6) здійснює контроль за дотриманням податкового і митного законодавства, законодавства щодо трансфертного ціноутворення, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого законом покладено на ДФС;

7) здійснює облік платників податків та єдиного внеску, осіб, які здійснюють операції з товарами, що перебувають під митним контролем, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням;

8) забезпечує ведення обліку податків і зборів, платежів;

9) здійснює диференціацію платників податків;

10) вирішує відповідно до Митного кодексу України питання щодо реалізації компромісу;

11) здійснює застосування адміністративного арешту (арешту) майна платників податків та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках, фінансових санкцій до

платників єдиного внеску;

12) здійснює погашення податкового боргу платників податків, а також стягнення своєчасно ненарахованих та/або несплачених сум єдиного внеску з платників єдиного внеску;

13) організовує роботу та здійснює контроль за проведенням роботи з відстрочення, розстрочення та реструктуризації грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також недоїмки із сплати єдиного внеску; приймає рішення про розстрочення та відстрочення грошових зобов'язань та/або податкового боргу та повідомляє Мінфіну про прийняті рішення про розстрочення або відстрочення грошових зобов'язань платників податків чи податкового боргу на строк, що виходить за межі одного бюджетного періоду та/або більше бюджетних років; організовує в межах повноважень, передбачених законом, списання безнадійного податкового боргу та недоїмки із сплати єдиного внеску;

14) ініціює застосування до платників податків та платників єдиного внеску судових процедур банкрутства;

15) здійснює ведення митної статистики та Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД);

16) здійснює контроль за:

дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

застосуванням відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон України і після завершення операцій митного контролю та митного оформлення;

правильністю визначення митної вартості товарів відповідно до закону, а також за правильністю визначення країни походження та класифікації згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) товарів, що переміщуються через митний кордон України;

17) забезпечує застосування митних режимів, здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, поміщених у відповідні митні режими;

18) вживає заходів до захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

19) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства з питань державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання в межах повноважень, передбачених законом;

20) проводить верифікацію (встановлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України та здійснює у випадках, установлених міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження;

21) готує пропозиції щодо прогнозу доходів бюджетів і надходжень єдиного внеску з урахуванням прогнозу макроекономічних показників і тенденцій розвитку світової економіки;

22) здійснює ліцензування митної брокерської діяльності, діяльності суб'єктів господарювання з виробництва спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, з оптової торгівлі спиртом, оптової та роздрібною торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами;

23) надає повноваження на провадження діяльності з надання митним органам фінансових гарантій забезпечення сплати митних платежів;

24) здійснює у випадках, передбачених законом, провадження у справах про порушення митних правил та у справах про адміністративні правопорушення;

25) здійснює кінологічне забезпечення діяльності ДФС;

26) провадить дослідження і експертну діяльність у податковій та митній сферах;

27) здійснює разом з митними органами іноземних держав заходи щодо вдосконалення процедури пропуску через державний кордон України товарів і транспортних засобів, їх митного контролю та митного оформлення;

28) впроваджує спрощені митні процедури відповідно до законодавства та сприяє створенню відповідних умов для полегшення торгівлі, сприяє транзиту, збільшенню товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

29) проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм і обсягів митного та податкового контролю;

30) здійснює контроль за доставкою товарів, які перебувають під митним контролем, до митних органів призначення;

31) застосовує та контролює процедури використання гарантій забезпечення сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами;

32) здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених фінансовою гарантією зобов'язань із сплати митних платежів;

33) надає консультації відповідно до Податкового та Митного кодексів України, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску;

34) проводить періодичне узагальнення податкових консультацій, затверджує узагальнюючі податкові консультації;

35) забезпечує розвиток, здійснює впровадження і технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контроль за повнотою та правильністю виконання митних формальностей, організовує впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання;

36) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, формування та ведення реєстрів, банків та баз даних, а також забезпечує ведення реєстру страхувальників єдиного внеску;

37) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади, державними органами іноземних держав, міжнародними організаціями;

38) надає дозволи на відкриття та експлуатацію митних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі, вантажних митних комплексів, вільних митних зон комерційного або сервісного типу, видачу сертифікатів уповноваженого економічного оператора;

39) бере в установленому порядку участь у наданні послуг електронного цифрового підпису;

40) звертається до суду у випадках, передбачених законом;

41) проводить аналіз надходження податків і зборів, інших платежів, визначених Податковим та Митним кодексами України, Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", вивчає вплив макроекономічних показників і змін законодавства на надходження податків, інших платежів, розробляє пропозиції щодо збільшення їх обсягу та зменшення втрат бюджету;

42) подає Мінфіну на основі макроекономічних показників та тенденцій розвитку світової економіки пропозиції щодо визначення прогнозних (індикативних) показників доходів державного бюджету для складення проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік;

43) запобігає та протидіє контрабанді та порушенням митних правил на митній території України;

44) виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері державної митної справи, вживає заходів до їх усунення;

45) збирає, аналізує, узагальнює інформацію про порушення законодавства у сфері митної справи, за результатами вживає заходів, спрямованих на запобігання таким порушенням;

46) проводить облік, зберігання, оцінку вилученого, прийнятого на зберігання, розміщеного у митний режим відмови на користь держави майна, а також майна, виявленого в зоні

митного контролю, власник якого невідомий, та розпорядження ним;

47) здійснює допуск перевізників-резидентів до перевезень на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року;

48) здійснює допущення дорожніх транспортних засобів та контейнерів до перевезення товарів під митними печатками і пломбами;

49) складає звітність щодо стану розрахунків платників податків із бюджетом та сплати єдиного внеску, а також інших показників роботи за напрямками діяльності ДФС;

50) організовує роботу, пов'язану із замовленням марок акцизного податку, їх зберіганням, продажем, відбором зразків з метою проведення експертизи щодо їх автентичності та здійсненням контролю за наявністю таких марок на пляшках (упаковках) з алкогольними напоями і пачках (упаковках) тютюнових виробів під час їх транспортування, зберігання і реалізації;

51) здійснює контроль за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів та забезпечує міжгалузеву координацію у цій сфері;

52) здійснює прийняття декларацій про максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію), встановлені виробником або імпортером, та узагальнення відомостей, зазначених у таких деклараціях, для організації роботи та контролю за повнотою обчислення і сплати акцизного податку;

53) здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, затверджує норми втрат та виходу спирту, виноматеріалів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, порядок їх розроблення і застосування;

54) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять роздрібну торгівлю тютюновими виробами, вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін на тютюнові вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких виробів;

55) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої;

56) отримує і реєструє заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері, приймає щодо них передбачені законом рішення;

57) виявляє кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, а також встановлює місцезнаходження платників податків, опитує їх засновників, посадових осіб;

58) провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, а також вживає заходів до відшкодування завданих державі збитків;

59) здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах;

60) вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму;

60¹) здійснює контрольні-дозвільні процедури з переміщення товарів (вантажів) у районі проведення антитерористичної операції;

61) вживає заходів контролю за ціноутворенням під час операцій між пов'язаними особами та зовнішньоекономічних операцій з резидентами країн із низьким рівнем оподаткування;

62) виявляє причини та умови, що призвели до вчинення кримінальних та інших правопорушень у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, вживає заходів до їх усунення;

63) отримує від органів, що здійснюють державний фінансовий контроль, матеріали ревізій та іншу інформацію в разі виявлення фактів порушення законодавства;

64) проводить роботу, пов'язану з боротьбою з незаконним виробництвом, переміщенням, обігом спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;

65) забезпечує у ДФС та її територіальних органах безпеку діяльності, а також державних службовців та працівників від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків;

66) організовує роботу з виявлення, обліку, зберігання, оцінки, розпорядження безхазяйним майном, а також іншим майном, що переходить у власність держави, та з обліку, попередньої оцінки, зберігання майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного та податкового законодавства;

67) проводить роботу із стягнення заборгованості із суб'єктів господарювання за кредитами та позиками, залученими державою або під державні гарантії;

68) застосовує санкції за несвоєчасність подання звітності, встановленої законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на ДФС;

69) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, погашення заборгованості з інших платежів, що віднесені до компетенції ДФС;

70) організовує ведення обліку технічних засобів фіксування проведення готівкових розрахунків;

71) організовує проведення перевірок щодо дотримання встановлених законом строків здійснення розрахунків в іноземній валюті, готівкових розрахунків та наявності ліцензій;

72) здійснює контроль за дотриманням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету;

73) здійснює контроль за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість;

74) здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;

75) забезпечує здійснення санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного контролю щодо товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також контроль за переміщенням культурних цінностей у формі попереднього документального контролю в пунктах пропуску через державний кордон України;

76) здійснює розгляд звернень громадян та юридичних осіб з питань, пов'язаних з діяльністю ДФС;

77) формує інформаційну політику ДФС та її територіальних органів;

78) оприлюднює на єдиному веб-порталі та в офіційному друкованому виданні ДФС акти та інші офіційні документи з питань, що належать до її компетенції;

79) виступає засновником засобів масової інформації з питань, що належать до компетенції ДФС;

80) здійснює контроль та забезпечує надання допомоги у стягненні податкового боргу та недоїмки з єдиного внеску в міжнародних правовідносинах за запитами компетентних органів іноземних держав;

81¹) вживає заходів до спорудження, облаштування, утримання і проведення ремонту пунктів пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення;

82) здійснює прогнозування та планування видатків на матеріально-технічне забезпечення і розвиток діяльності ДФС;

83) здійснює внутрішній аудит та контроль за дотриманням вимог законодавства і виконанням службових, посадових обов'язків у ДФС, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

84) організовує науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, є засновником державних підприємств, навчальних закладів та науково-дослідних установ;

85) здійснює управління об'єктами державної власності;

86) укладає в установленому порядку міжвідомчі договори з митними та податковими

органами іноземних держав, проводить в межах повноважень, передбачених законом, переговори та консультаційну роботу з підготовки міжнародних договорів з питань, що належать до компетенції ДФС, готує пропозиції щодо укладення таких договорів, а також припинення та/або зупинення їх дії;

87) здійснює міжнародне співробітництво, забезпечує виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, у тому числі шляхом надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень законодавства на підставі міжнародних угод;

88) проводить відповідно до законодавства перевірки і звірки платників податків (крім Національного банку), у тому числі після проведення митного контролю та митного оформлення;

89) здійснює державний експортний контроль під час проведення митного контролю та митного оформлення товарів;

90) проводить контрольні розрахункові операції до початку перевірки платника податків щодо дотримання ним порядку проведення готівкових розрахунків та застосування реєстраторів розрахункових операцій;

91) здійснює контроль за дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, за наявністю торгових патентів;

92) застосовує до фінансових установ, які не подали відповідним територіальним органам ДФС в установленій законом строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків платників податків чи розпочали здійснення видаткових операцій за рахунком платника податків до отримання повідомлення відповідного територіального органу ДФС про взяття рахунка на облік у ДФС, фінансові (штрафні) санкції в установлених Податковим кодексом України розмірах;

92¹) проводить перевірку достовірності відомостей, зазначених у пункті 2 частини п'ятої статті 5 Закону України "Про очищення влади";

92²) здійснює перегляд рішень територіальних органів ДФС під час проведення процедури адміністративного оскарження;

92³) підтверджує статус податкового резидента України;

92⁴) забезпечує виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та його державами-членами, з іншої сторони, з питань, що належать до компетенції ДФС;

92⁵) організовує у засобах масової інформації роз'яснювальну роботу, пов'язану з практикою застосування законодавства з питань, що належать до компетенції ДФС;

93) здійснює інші повноваження, визначені законом.

3.4. Рахункова палата: структура, функції, завдання

Рахункова палата є постійно діючим органом контролю, який створений Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй. Рахункова палата здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави. Рішення про створення Рахункової палати було прийнято в 1996 р. згідно з Конституцією України і Законом України «Про Рахункову палату».

Необхідність створення ще одного органу державного контролю була зумовлена відсутністю у Верховній Раді України механізму контролю за фінансово-економічною діяльністю органів виконавчої влади, оскільки всі державні контролюючі органи до створення Рахункової палати були підзвітними органам виконавчої влади. Створення Рахункової палати має посилити контроль за фінансово-економічною діяльністю насамперед таких державних органів, як Міністерство фінансів України, Національний банк України, державні цільові фонди, апарати Кабінету Міністрів України, Президента України та Верховної Ради України тощо.

Отже, Рахункова палата займає особливе місце в системі контролюючих органів

держави, оскільки її діяльність не залежить від виконавчих органів влади і їм не підпорядкована. Саме з цієї причини з самого початку створення Рахункової палати ставлення до неї було неоднозначним. Так, Верховній Раді України довелося тричі долати вето Президента України на Закон України «Про Рахункову палату», після цього Закон розглядався в Конституційному суді України, на підставі рішення якого були значно обмежені повноваження Рахункової палати, її завдання та функції. Наприклад, з кола повноважень Рахункової палати були вилучені такі, як контроль за виконанням дохідної частини Державного бюджету України, контроль за використанням об'єктів права державної власності, грошовою емісією, використанням золотого запасу тощо.

Завданнями Рахункової палати є:

— організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Державного бюджету України, витрачанням бюджетних коштів, у тому числі коштів загальнодержавних цільових фондів, за обсягами, структурою та їх цільовим призначенням;

— контроль за утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу України, визначення ефективності та доцільності видатків державних коштів, валютних та кредитно-фінансових ресурсів;

— контроль за фінансуванням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

— контроль за дотриманням законності щодо надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам, міжнародним організаціям, передбачених у Державному бюджеті України;

— контроль за законністю та своєчасністю руху коштів Державного бюджету України та коштів позабюджетних фондів в установах Національного банку України та уповноважених банках;

— аналіз установлених відхилень від показників Державного бюджету України та підготовка пропозицій про їх усунення, а також про удосконалення бюджетного процесу в цілому;

— регулярне інформування Верховної Ради України, її комітетів про хід виконання Державного бюджету України та стан погашення внутрішнього і зовнішнього боргу України, про результати здійснення інших контрольних функцій;

— виконання інших завдань, передбачених для Рахункової палати чинним законодавством України.

Як видно з перелічених вище завдань, Рахункова палата здійснює не тільки контрольню-ревізійні, а й аналітичні функції з визначеного кола питань і, крім того, готує пропозиції щодо удосконалення відповідного законодавства.

Рахункова палата виконує такі **функції**:

1) здійснює контроль за виконанням законів України та прийнятих Верховною Радою України постанов, виконанням Державного бюджету України, фінансуванням загальнодержавних програм у частині, що стосується використання коштів Державного бюджету України;

2) за дорученням Верховної Ради України контролює виконання Державного бюджету України за поквартальним розподілом доходів і видатків відповідно до показників цього бюджету, в тому числі видатків на обслуговування внутрішнього і зовнішнього боргу України, витрачання коштів цільових фондів;

3) перевіряє за дорученням комітетів Верховної Ради України використання за призначенням органами виконавчої влади коштів загальнодержавних цільових фондів та коштів позабюджетних фондів і подає за наслідками перевірки Верховній Раді України висновки щодо можливостей скорочення видатків за кожним фондом окремо та доцільності спрямування вилучених коштів на фінансування інших видатків Державного бюджету України;

4) контролює ефективність управління коштами Державного бюджету України Державним казначейством України, законність і своєчасність руху коштів Державного

бюджету України, в тому числі коштів загальнодержавних цільових фондів у Національному банку України, уповноважених банках та кредитних установах України;

5) надає консультації органам і посадовим особам, які обираються, затверджуються або призначаються Верховною Радою України, з питань витрачання коштів Державного бюджету України. У ході перевірок та аналізу стану економіки розробляє заходи щодо виявлення можливостей і нових джерел залучення додаткових надходжень до Державного бюджету України і вносить відповідні пропозиції Міністерству фінансів України;

6) здійснює за дорученням Верховної Ради України, комітетів Верховної Ради України контрольні функції щодо фінансування загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля та інших програм, що затверджуються Верховною Радою України;

7) контролює інвестиційну діяльність органів виконавчої влади, перевіряє законність та ефективність використання фінансових ресурсів, що виділяються з Державного бюджету України на виконання загальнодержавних програм;

8) проводить попередній аналіз до розгляду на засіданнях комітетів та Верховної Ради України звітів Антимонопольного комітету України про здійснення ним державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства, а також звітів Фонду державного майна України та посадових осіб, які обираються, призначаються або затверджуються Верховною Радою України, щодо ефективного управління майном, яке є основним національним багатством, власністю українського народу;

9) здійснює контроль за виконанням рішень Верховної Ради України про надання Україною позик та економічної допомоги іноземним державам, міжнародним організаціям, передбачених у Державному бюджеті України, за касовим виконанням Державного бюджету України Національним банком України та уповноваженими банками;

10) перевіряє за дорученням Верховної Ради України відповідно до свого статусу кошторис витрат, пов'язаних з діяльністю Верховної Ради України та її апарату, допоміжних органів і служб Президента України та апарату Кабінету Міністрів України, а також витрачання коштів державними установами та організаціями, що діють за кордоном і фінансуються за рахунок Державного бюджету України;

11) готує і дає висновки та відповіді на звернення органів виконавчої влади, органів прокуратури і суду з питань, що належать до її відання;

12) здійснює зв'язки з контрольними органами іноземних держав та відповідними міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво.

Рахункова палата для виконання поставлених перед нею завдань має **повноваження**:

1) здійснювати експертно-аналітичні, інформаційні та інші види діяльності, що забезпечують контроль за використанням коштів загальнодержавних цільових фондів, коштів позабюджетних фондів, за цільовим використанням фінансово-кредитних і валютних ресурсів під час здійснення загальнодержавних програм;

2) проводити фінансові перевірки, ревізії в апараті Верховної Ради України, органах виконавчої влади, Національному банку України, Фонді державного майна України, інших підзвітних Верховній Раді України органах, а також на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності у тій частині їхньої діяльності, яка стосується використання коштів Державного бюджету України;

3) перевіряти в органах і на об'єктах, зазначених вище у пункті 2, грошові документи, бухгалтерські книги, звіти, плани, кошториси витрат та іншу документацію щодо фінансово-господарської діяльності, а також здійснювати перевірку касових операцій з готівкою та цінними паперами, матеріальних цінностей, їх обліку, зберігання і витрачання;

4) отримувати від керівників установ та організацій, що перевіряються, всю необхідну документацію та іншу інформацію про фінансово-господарську діяльність;

5) отримувати від Національного банку України, уповноважених банків та інших кредитних установ необхідні відомості про здійснювані ними операції та стан рахунків установ і організацій, які перевіряються, від інших підприємств і організацій — довідки,

копії документів щодо операцій і рахунків цих підприємств та організацій;

6) організовувати і проводити оперативний контроль за використанням коштів Державного бюджету України за звітний період;

7) проводити комплексні ревізії і тематичні перевірки окремих розділів і статей Державного бюджету України, у тому числі бюджетів загальнодержавних цільових фондів;

8) проводити експертизу проектів Державного бюджету України, а також проектів законів та інших нормативних актів, міжнародних договорів України, загальнодержавних програм та інших документів, що стосуються питань Державного бюджету і фінансів України;

9) здійснювати аналіз і дослідження порушень і відхилень бюджетного процесу, готувати і вносити до Верховної Ради України пропозиції щодо їх усунення, а також щодо удосконалення бюджетного законодавства в цілому;

10) готувати і подавати висновки до Верховної Ради України та її комітетів щодо виконання Державного бюджету України, у тому числі доходів і видатків загальнодержавних цільових фондів, фінансування загальнодержавних програм за звітний рік;

11) направляти матеріали перевірок, ревізій та обстежень Кабінету Міністрів України, відповідним центральним органам виконавчої влади, Національному банку України, Фонду державного майна України, підприємствам, установам і організаціям для розгляду і вжиття необхідних заходів;

12) порушувати перед Верховною Радою України, Президентом України, а також органами виконавчої влади клопотання про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні вимог чинного законодавства України, внаслідок чого завдано матеріальної шкоди державі;

13) залучати до проведення перевірок, ревізій та обстежень на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів і фахівців-експертів з інших установ і організацій, а також працівників інших державних контрольних, податкових і правоохоронних органів з оплатою їх праці в необхідних випадках за рахунок власних коштів;

14) у разі виявлення під час перевірок, ревізій та обстежень фактів привласнення грошей і матеріальних цінностей, інших зловживань передавати матеріали перевірок, ревізій та обстежень до правоохоронних органів з інформуванням про це Верховної Ради України.

Вимоги керівників Рахункової палати та посадових осіб її апарату, пов'язані з виконанням ними своїх службових обов'язків, є обов'язковими для всіх державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і підпорядкованості.

Розглянемо склад і структуру Рахункової палати (рис. 3.5). До її складу входять голова Рахункової палати та члени Рахункової палати: перший заступник і заступник голови, головні контролери та секретар Рахункової палати, які утворюють Колегію Рахункової палати. Колегія розглядає питання планування й організації роботи Рахункової палати, методики контрольно-ревізійної діяльності, приймає колегіальні рішення і готує висновки за матеріалами перевірок, ревізій, обстежень та експертиз, а також звіти та інформаційні повідомлення.

Для організації своєї діяльності Рахункова палата має апарат, який здійснює організаційну, інформаційно-довідкову та іншу роботу під керівництвом секретаря Рахункової палати. Структуру і штатний розпис апарату затверджує Колегія за поданням голови Рахункової палати в межах бюджетних коштів, передбачених на її утримання.

Голова Рахункової палати призначається на посаду Верховною Радою України за поданням її голови терміном на сім років з правом призначення на другий термін. Призначення голови Рахункової палати проводиться таємним голосуванням через подання бюлетенів. Кандидат на посаду голови вважається призначеним, якщо за результатами таємного голосування він отримав більшість голосів від конституційного складу Верховної Ради України.

Перший заступник і заступник голови, головні контролери та секретар Рахункової палати також призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням голови

Рахункової палати шляхом таємного голосування за списком терміном на сім років у порядку, установленому для призначення голови Рахункової палати

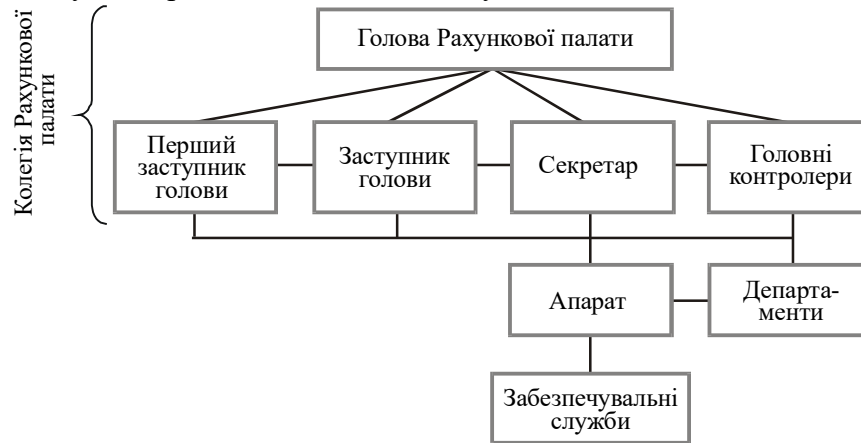

Рис. 3.5. Структура Рахункової палати

. Такий порядок обрання голови та членів Рахункової палати дає можливість цьому контрольному органу бути достатньо незалежним і рівновіддаленим від усіх гілок влади, забезпечує професійну захищеність його працівників. Професійну незалежність голові та членам Рахункової палати гарантує і чітко визначений порядок їх дострокового звільнення. Так, вони можуть бути достроково звільнені з посади за поданням Голови Верховної Ради України у разі:

- 1) порушень ними законодавства України або допущення зловживань на службі — за рішенням Верховної Ради України;
- 2) особистої заяви про відставку;
- 3) тривалої хвороби, підтвердженої медичною установою, що перешкоджає їх діяльності на посаді, яку вони обіймають;
- 4) досягнення ними 65-річного віку.

Рішення Верховної Ради України про звільнення з посади названих осіб ухвалюється більшістю голосів від конституційного складу Верховної Ради України.

Головні контролери — керівники департаментів Рахункової палати є посадовими особами, які здійснюють керівництво певними напрямками діяльності Рахункової палати.

Залежно від функцій, які виконують департаменти, їх можна згрупувати у три блоки: ревізійний, контрольний-аналітичний і забезпечувальний.

У перший блок входять департаменти, які здійснюють контрольну-ревізійну діяльність щодо витратної частини Державного бюджету України за такими напрямками: на державне управління; на промисловість та енергетику; на судову владу, оборону, правоохоронну діяльність та безпеку держави; на АПК та виробничу інфраструктуру; на соціальну сферу та науку. Крім того, вони контролюють використання коштів державного бюджету в регіонах, питання, пов'язані з діяльністю банківських установ та державним боргом України, використанням коштів цільових бюджетних та державних позабюджетних фондів.

Другий блок — контрольний-аналітичний — відстежує процес підготовки проекту бюджету, вносить свої пропозиції щодо цього процесу, здійснює експертизу проекту бюджету на наступний рік та законодавчих актів, що стосуються виконання поточного бюджету, тощо. Крім того, він, відстежуючи видатки бюджету в цілому, визначає напрями для ревізійної роботи іншим департаментам, ставить перед ними певні завдання, а потім, після контрольних перевірок, використовує отриману інформацію для узагальненого аналізу результатів проведених департаментами контрольних-аналітичних заходів та підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів керівництву та Колегії Рахункової палати, Верховній Раді, Президенту й Уряду України.

Останній, третій блок Рахункової палати, забезпечує її діяльність у частині контролю

за дотриманням законодавства з питань бюджету, управління комп'ютерного та інформаційного забезпечення, зв'язків з громадськістю та міжнародного співробітництва тощо.

Робота Рахункової палати організовується на основі річних і поточних планів, які складаються з урахуванням усіх видів і напрямів діяльності цієї установи та конкретних доручень Верховної Ради України, її Комітетів. До плану роботи Рахункової палати обов'язково входить виконання звернень, прийнятих не менш як однією третиною конституційного складу Верховної Ради України, поданих у порядку, встановленому Регламентом останньої. У процесі формування планів роботи Рахункової палати враховується обов'язковий розгляд звернень та пропозицій Президента України, Кабінету Міністрів України.

Позапланові контрольні заходи проводяться за рішеннями Колегії Рахункової палати на підставі постанов або протокольних доручень Верховної Ради України, звернень її Комітетів та запитів народних депутатів України, з яких Верховна Рада приймає рішення.

Усі контрольні органи, створені відповідно до законів України в системі Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Національного банку України, Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна України, та інші державні контрольні органи, а також органи внутрішньовідомчого контролю та аудиту зобов'язані сприяти діяльності Рахункової палати, надавати за її запитами інформацію про результати перевірок та ревізій, які ними проведено.

Рахункова палата в межах своєї компетенції може залучати до участі у здійсненні контрольної-ревізійної діяльності державні контрольні органи та їх представників, а також має право на договірній основі залучати до ревізій і перевірок недержавні аудиторські служби та окремих висококваліфікованих спеціалістів.

Рахункова палата за результатами проведених контрольних заходів надсилає органам виконавчої влади, керівникам підприємств, установ і організацій, банків і кредитних установ, які перевірялись, постанови та висновки, затверджені її Колегією, для відповідного реагування і вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень, відшкодування збитків, завданих державі, поновлення правового режиму загальнодержавної власності та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у порушенні законодавства України, безгосподарності та марнотратстві. Постанови та висновки Колегії Рахункової палати повинні бути розглянуті в установленій нею термін, але не пізніше, ніж протягом 15 календарних днів з дня їх отримання. Про заходи реагування на отримані постанови і висновки Колегії Рахункової палати її сповіщають негайно.

У разі виявлення в процесі перевірок і ревізій привласнення грошових або матеріальних ресурсів, а також фактів корупції та інших зловживань Рахункова палата зобов'язана негайно за рішенням її Колегії передати матеріали перевірок або ревізій до правоохоронних органів та повідомити про це Верховну Раду України.

Верховна Рада України періодично, але не менш як 2 рази на рік, доручає відповідному Комітету Верховної Ради України здійснювати аналіз підсумків проведених контрольних заходів і виконання доручень, які були дані протягом року Рахунковій палаті, та заслуховує у разі необхідності інформацію про проведену роботу, перевірки, ревізії й обстеження, що нею проводяться, і дає оцінку стану її контрольної діяльності.

Рахункова палата щорічно не пізніше 1 грудня подає Верховній Раді України загальний письмовий звіт про результати виконання доручень Верховної Ради України, проведених перевірок, ревізій та обстежень, а також про витрати на цю діяльність. Звіт Рахункової палати, затверджений Верховною Радою України, публікується у виданнях Верховної Ради України.

Змістовий модуль 2. Складові бюджетного менеджменту

Тема 4. Бюджетне планування в Україні

План

- 4.1. Зміст і структура бюджетного процесу, його економічні і організаційні основи Бюджетний регламент.
- 4.2. Методологія і процедура бюджетного планування.
- 4.3. Порядок і термін складання, розгляд і затвердження Державного бюджету.
- 4.4. Закон України “Про державний бюджет України” та його зміст.
- 4.5. Порядок і терміни складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів.

Рекомендована література: [1-20]

Основні терміни і поняття: бюджетний процес, бюджетний регламент, бюджетний цикл, бюджетне планування та прогнозування, Бюджетний кодекс, стадії бюджетного процесу, складання проектів бюджетів, розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України, виконання бюджету, підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету

4.1. Зміст і структура бюджетного процесу, його економічні і організаційні основи. Бюджетний регламент.

Бюджетний процес – регламентована норма права діяльність, пов’язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України .

Положення Бюджетного кодексу максимально наближено до вимог Європейського Союзу в вирішенні питань бюджетної сфери, що позитивно позначилося на якості цього документу.

У статті 19 Бюджетного кодексу визначені чотири стадії бюджетного процесу .

- 1) складання проектів бюджетів.
- 2) розгляд та прийняття закону про Державний бюджет України.
- 3) виконання бюджету
- 4) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішень щодо нього

. Стадії бюджетного процесу знаходяться під контролем Верховної Ради України. Здійснюється фінансовий контроль та оцінка використання бюджетних коштів. Відповідно до статті 96 Конституції України Державний Бюджет України затверджується щорічно Верховною радою на період з 1 січня по 31 грудня. Цей період називається бюджетним періодом або бюджетним роком. Особливими обставинами за яких Державний бюджет України може бути затверджено на інший період, є запровадження на території України правового режиму воєнного і надзвичайного стану або надзвичайної екологічної ситуації.

В Україні бюджетний рік збігається з календарним роком і містить третю стадію бюджетного процесу – виконання бюджету. Проте повний бюджетний цикл, що включає всі стадії бюджетного процесу, значно триваліший – понад 2 роки.

Бюджетний цикл – це сукупна тривалість заходів щодо підготовки бюджетних запитів, затвердження та виконання бюджетів і звітування про здійснені фактичні бюджетні операції. Під стадіями бюджетного процесу розуміють певне коло заходів що законодавчо окреслені і повинні здійснюватися в межах регламентованих періодів. Зміст бюджетного процесу охоплює .

- Визначення основних напрямів бюджетної політики відповідно до економічної політики держави та програми діяльності уряду.
- Розробку тактики та стратегії в управлінні бюджетом.

- Оцінку потреби в фінансових ресурсах, визначання пріоритетів та можливостей бюджету, стратегічний підхід до формування бюджету.

- Розробку проекту бюджету з оцінкою його ефективності.
- Розгляд та затвердження бюджету.
- Виконання бюджету.
- Контроль виконання та аналіз фактичних показників [10, с. 48].

Бюджетний кодекс детально регламентує всі стадії бюджетного процесу – починаючи з заходів що передують складанню проекту бюджету, до розгляду звіту про його виконання..

Регламентація бюджетного процесу України здійснюється також відповідно до Регламенту Верховної Ради України від 27.07.1994 року. № 129б/94- ВР.

У розділі 9 главі 9.1 Регламенту визначені процедури затвердження Державного бюджету і контролю за його виконанням.

Бюджетний регламент – документ в якому визначаються порядок і терміни складання, розгляду і затвердженню бюджету, а також організація його виконання. Ефективний бюджетний процес відображає здатність законодавчої та виконавчої влади всіх рівнів задовольнити всі потреби населення країни, відповідно до бюджетних запитів.

Основні задачі бюджетного процесу:

- Забезпечення збалансованості бюджету
- Гармонізація бюджетної та економічної політики
- Досягнення реальних обсягів доходів та видатків
- Виявлення матеріальних та фінансових резервів
- Перерозподіл ресурсів між бюджетами бюджетної системи
- Контроль ефективності на всіх стадіях бюджетного процесу

Коли йде мова про ефективний бюджетний процес, мається на увазі якість всіх його стадій. Проблема якості бюджетного процесу особливо важлива на сучасному етапі розвитку економіки нашої держави, на етапі її стабілізації. Саме якісний бюджетний процес дозволяє виконати всі вищесказані задачі.

На якість бюджетного процесу впливає багато чинників, причому вони відрізняються в залежності від стадії бюджетного процесу.

Фактори впливу на якість бюджетного процесу.

1) на стадії підготовки та складання проекту бюджету на якість впливають

- політичні інтереси структур влади
- залежність від прийняття інших рішень, наприклад, податкового пакету
- надійність інформаційної бази та наукових методик для розрахунків показників бюджету

- професійний рівень розробників проекту

- інтереси міжнародних фінансово кредитних організацій та їх вимоги

2) на стадії розгляду і затвердження Закону про бюджет на якість впливають

- спрямованість інтересів певних владних структур, груп, осіб (так зване лобіювання інтересів)

- рівень усвідомлення відповідальності та компетентності народних депутатів у питаннях економіки і бюджету

3) на стадії виконання бюджету на якість впливають

- дотримання норм Закону (Про Державний бюджет України) на вимог інших нормативно – правових актів, що регламентують виконання бюджету,

- наявність ефективної системи оперативного бюджетного контролю.

Шляхи підвищення якості бюджетного процесу.

- Перехід до середнього – та довгострокового планування з елементами стратегічного прогнозування.

- Розробка бюджету відповідно до встановлених цілей та задач з обов'язковим урахуванням наявних фінансових ресурсів.

- Спрямування бюджетних рішень на виконання пріоритетних соціально –

економічних програм та забезпечення ефективної їх реалізації.

- Забезпечення зв'язку між загальними цілями і прийнятими рішеннями та розподіл бюджетних ресурсів відповідно до встановлених цілей.

- Розробки проектів Державного бюджету України на основі підвищення якості макроекономічних прогнозів основних показників економічного та соціального розвитку з обов'язковим проведенням попередньої незалежної експертизи щодо реалістичності таких прогнозів.

- Залучення широкого кола громадськості до участі в обговоренні бюджетного процесу.

Таким чином, бюджетний процес в Україні включає наступні етапи:

- 1) Президент і його адміністрація визначають цілі бюджету і розробляють бюджетне послання;

- 2) на підставі бюджетного послання Кабінет Міністрів України розробляє Державний бюджет України;

- 3) цей Державний бюджет обговорюється, коректується і затверджується Верховною Радою України;

- 4) Державний бюджет підписується Президентом як закон;

- 5) Кабінет Міністрів України і органи державної влади областей виконують Державний бюджет України;

- 6) Рахункова Палата здійснює моніторинг виконання бюджету і представляє звіт у Верховну Раду;

- 8) Верховна Рада затверджує звіт про виконання бюджету.

Бюджетне послання Президента може включати:

- основні показники соціально-економічного розвитку на відповідний період (це критерії досягнення поставленої мети);

- зведений фінансовий баланс на території України;

- основні напрями бюджетної політики;

- відомості про державні доходи на території України;

- проект консолідованого бюджету;

- оцінку виконання бюджетів попереднього і поточного фінансових років.

Отже, мета фінансового прогнозування — це, перш за все, оптимізація розподілу і використання сукупного суспільного продукту, та, як підсумок - підвищення ефективності виробництва.

Фінансове планування — це діяльність по формуванню й використанню цільових централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів, які спрямовують на розширене відтворення та на задоволення насущних потреб держави. Централізована частина фінансових ресурсів у процесі планування видатків бюджету і фондів спрямовується насамперед на забезпечення соціально-культурної сфери, вирішення проблеми ліквідації монополізму у виробництві товарів для народу, на розвиток малого бізнесу і ринкових структур. При цьому при плануванні використання централізованої частини фінансових ресурсів в умовах глибокої економічної кризи необхідно дотримуватися найжорсткішого режиму економії коштів і вишукувати можливості скорочення дефіциту бюджету.

Вплив фінансового планування на економіку стає максимально ефективним за умови, що таке планування забезпечує відповідність грошових і матеріальних ресурсів. Планування доходів бюджету всіх рівнів (загальнодержавного, обласного, міського, районного, селищного, сільського) відбувається при складанні проекту бюджету. Планування бюджету покликане визначити суму коштів, яка повинна бути залучена до бюджету для фінансування розвитку народного господарства, соціально-культурної сфери, утримання армії, органів влади та управління.

У процесі планування доходів має бути забезпечене повне виявлення доходів по всіх джерелах їх створення. Плануючи бюджет, необхідно виходити з реалій сьогодення: підвищення цін; економічної кризи й інфляції; кризи платежів.

Основними завданнями фінансового планування є:

- визначення джерел і обсягів грошових ресурсів, необхідних для розширеного відтворення і їх розподіл між виробничими й невиробничими сферами;
- зосередження в руках держави централізованого фонду грошових коштів, необхідних для успішного виконання державних функцій;
- забезпечення необхідних пропорцій в розподілі і використанні грошових ресурсів;
- стимулювання найбільш ефективного використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, зниження собівартості продукції й виявлення внутрішньовиробничих резервів.
- Виконання цих завдань реалізується через:
 - основний фінансовий план держави — Державний бюджет і бюджети усіх рівнів;
 - кредитний і касовий план Національного банку і комерційних банків;
 - баланси й звіти державних підприємств і організацій;
 - фінансові плани асоціацій, фірм, кооперативів і т. п.;
 - кошториси установ, які фінансуються із бюджету.

Формування фінансових планів і прогнозів базується на принципі наукової обґрунтованості і предметно-цільовому підході.

Наукова обґрунтованість планування передбачає економічну обґрунтованість фінансових показників, відображення реальних процесів економічного і соціального розвитку, збалансованість фінансових ресурсів.

Особливого значення принцип наукової обґрунтованості набуває в період суспільних трансформацій. У цих умовах конче необхідні такі методи і засоби складання фінансових планів, а також такі системи вартісних показників, які відображають реальні процеси економічного і соціального розвитку.

Предметно-цільовий підхід передбачає конкретноцільове призначення фінансування (заробітна платня, харчування, медикаменти, будівництво конкретних об'єктів або їх капітальний ремонт і т. п.).

Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України.

Міністерство фінансів України відповідає за складання проекту закону про Державний бюджет України, визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Міністерство фінансів України на підставі основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на плановий і наступні за плановим два бюджетні періоди та аналізу виконання бюджету у попередніх та поточному бюджетних періодах визначає загальний рівень доходів, видатків і кредитування бюджету та дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання проекту Державного бюджету України та індикативних прогнозних показників Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Складанню проекту Закону про Державний бюджет України передують визначення бюджетної політики на наступний бюджетний період.

Міністерство фінансів України спільно з іншими центральними органами виконавчої влади розробляє проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період та до 20 березня року, що передують плановому, подає його на розгляд до Кабінету Міністрів України.

Національний банк України до 15 березня року, що передують плановому, подає до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України прогнозні монетарні показники на наступний рік та до 1 квітня року, що передують плановому, - проект кошторису доходів та витрат Національного банку України на наступний рік, які використовуються для складання проекту закону про Державний бюджет України.

Кабінет Міністрів України не пізніше 1 квітня року, що передує плановому, розглядає та схвалює проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період і у триденний строк подає до Верховної Ради України, яка його розглядає за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України. Проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період ґрунтується на прогностичних і програмних документах економічного та соціального розвитку і містить положення щодо:

1) основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу валового внутрішнього продукту, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні у середньому за рік та на кінець року, рівня безробіття);

2) основних завдань бюджетної політики, зокрема граничного обсягу дефіциту (профіциту) державного бюджету, частки прогнозного річного обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через зведений бюджет України, граничного обсягу державного боргу, становлення розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення;

3) пріоритетних завдань податкової політики;

4) реалізації пріоритетних державних (цільових) програм;

5) взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами, включаючи обґрунтування питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;

6) інших питань, необхідних для складання проекту закону про Державний бюджет України.

4.2. Методологія і процедура бюджетного планування.

Бюджетне планування – це комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів на таких стадіях бюджетного процесу як складання, розгляд і затвердження бюджетів для визначення обсягів і джерел формування та напрямів використання бюджетних ресурсів держави з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства.

Бюджетне планування є складовою загальнодержавного економічного планування і займає центральне місце у фінансовому плануванні. Від рівня збалансованості бюджету на стадії планування, точності економічних і соціальних прогнозів залежить стабільність функціонування бюджетної сфери і рівень виконання програм протягом майбутнього бюджетного періоду.

Держава використовує бюджетне планування для забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи. Воно має такі *особливості*:

- об'єктом бюджетного планування виступають бюджетні ресурси держави;
- суб'єктами є органи державної влади й управління та місцевого самоврядування;
- предметною галуззю (сферою застосування) бюджетного планування є бюджетні відносини, що виникають у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту та пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів держави на всіх стадіях відтворювальних процесів;
- у процесі бюджетного планування забезпечуються необхідні фінансові пропорції згідно з прогнозами економічного і соціального розвитку, встановлюються безпосередні зв'язки підприємств і організацій різних форм власності з бюджетом на плановий період;
- за допомогою бюджетного планування створюється належна фінансова база, визначаються параметри та конкретні механізми реалізації програм соціального захисту населення;
- бюджетне планування ґрунтується на грошовій оцінці бюджету, що дозволяє

визначити найефективніші варіанти фінансового забезпечення прогнозних показників соціально-економічного розвитку;

- бюджетне планування є дієвим інструментом бюджетної політики держави.

Ефективне використання бюджетного планування у суспільстві залежить від якості виконання завдань, стоять перешкоди на всіх стадіях бюджетного процесу. Найважливішими серед них є:

- формування найважливіших народногосподарських пропорцій розвитку економіки на плановий період;
- визначення раціональних шляхів бюджетного забезпечення передбачуваного рівня соціально-економічного розвитку на основі ефективного використання наявних у суспільстві ресурсів;
- виявлення резервів у галузях економіки і спрямування їх на виконання плану економічного і соціального розвитку;
- встановлення раціональних форм мобілізації грошових надходжень за окремими джерелами та формування доходів бюджетів з урахуванням резервів їх збільшення;
- раціональний розподіл видатків державного бюджету між окремими ланками бюджетної системи та збалансування бюджетів нижчого рівня.

Кінцевим результатом процесу бюджетного планування є сукупність рішень і бюджетних показників у вигляді державного та зведеного бюджетів з урахуванням змін, що відбулися або очікуються у бюджетній сфері.

Організація бюджетного планування

Організація бюджетного планування буде ефективною, якщо в неї закладатимуться науково обґрунтовані принципи. До них належать такі основні *принципи бюджетного планування*:

- комплексний підхід до основних параметрів економічного і соціального розвитку в тісному взаємозв'язку з наявними бюджетними можливостями;
- органічний зв'язок бюджетного планування з планами соціально-економічного розвитку держави та регіонів, між прогнозними та поточними бюджетними планами;
- демократизація бюджетних відносин, тобто під час планування необхідно враховувати оптимальні зв'язки між державним і місцевими бюджетами, а також між ланками місцевих бюджетів;
- пріоритетне значення бюджетного планування у всій сукупності фінансових планів;
- наукове обґрунтування планів, що передбачає реальність прогнозних розрахунків, їхню економічну обґрунтованість;
- застосування єдиної методології щодо проведення бюджетних розрахунків;
- раціональне визначення джерел мобілізації бюджетних ресурсів і оптимальних їх перерозподіл через ланки бюджетної системи;
- створення необхідних резервів для забезпечення безперервності бюджетного процесу;
- директивність та обов'язковість виконання показників бюджету всіма суб'єктами бюджетних відносин.

Опираючись на зазначені принципи, бюджетне планування забезпечує належне функціонування бюджетної системи та проведення дієвої бюджетної політики відповідно до економічної ситуації на кожному конкретному етапі розвитку суспільства.

Залежно від суб'єктів та рівнів бюджетного планування розрізняють: зведене, територіальне та адресне планування.

Зведене бюджетне планування здійснюється на стадії складання проектів бюджетів з метою забезпечення їхнього збалансування. На цьому етапі визначаються основні напрями роботи, форми та методи мобілізації бюджетних ресурсів, здійснюється взаємоузгодження

основних макропоказників економічного і соціального розвитку. Незважаючи на те, що зведені бюджети не мають правового навантаження, їхні показники широко використовуються для аналізу процесів формування та використання фінансових ресурсів держави, визначення обсягів регулюючих доходів та міжбюджетних трансфертів. Для цього проводять комплексні розрахунки за показниками валового внутрішнього продукту та національного доходу, визначають рівень надходжень до бюджету та державних цільових фондів, мінімальний рівень соціальних потреб тощо. В умовах адміністративної реформи, розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування роль зведеного бюджетного планування знижується.

Територіальне бюджетне планування передбачає складання та забезпечення виконання представницькими та виконавчими органами влади на локальному рівні відповідних місцевих бюджетів, що є їхньою фінансовою базою і забезпечують їхню фінансову незалежність. Окрім того показники цих бюджетів можуть використовуватися для визначення середньої фінансової забезпеченості відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Роль територіального бюджетного планування значно посилюється, що пов'язано з суттєвим розширенням владних повноважень органів місцевого самоврядування та зміцнення їхньої фінансової бази.

Адресне бюджетне планування полягає в узгодженні та ув'язці конкретних показників бюджетів з показниками фінансових планів суб'єктів господарювання.

Адресність бюджетного планування забезпечується, з одного боку, централізацією бюджетного планування за принципом доведення показників зверху вниз, з другого боку, - тісним зв'язком та узгодженістю показників бюджету з показниками фінансових планів головних розпорядників бюджетних коштів.

Кінцевим результатом процесу бюджетного планування є сукупність рішень і бюджетних показників у вигляді державного, місцевих та зведеного бюджетів.

Оптимальні управлінські рішення, які приймаються на всіх етапах бюджетного процесу, мають базуватися на якісній та кількісній оцінках умов і чинників, що впливають або діють у бюджетній сфері і поза нею, враховувати зміни, які вже відбулися або очікуються.

Тому у процесі бюджетного планування важливо правильно вибрати методи планування. Вони є тими інструментами, за допомогою яких держава оптимізує бюджетні потоки у суспільстві. У бюджетному плануванні використовуються такі методи: коефіцієнтів або екстраполяції, нормативний, балансовий, програмування або математичного моделювання (рис.3.1).

Метод коефіцієнтів базується на вивченні економічної кон'юнктури в минулих періодах і застосуванні відповідних коефіцієнтів (наприклад, індексів інфляції) до фактичних результатів виконання бюджетів. Досягнуті у минулі періоди показники коригуються за допомогою відповідних коефіцієнтів, які враховують зміни, що передбачаються у плановому періоді. Цей метод є доволі простим у використанні. Однак, йому притаманні суттєві недоліки – разом з коефіцієнтами, які використовуються при плануванні фінансових показників, на наступний переносяться всі недоліки, що мали місце у минулому, а також не вишуковуються внутрішні резерви та можливості економії бюджетних коштів.

Нормативний метод передбачає використання у плануванні системи взаємопов'язаних норм і нормативів. Нормативний метод застосовується, зокрема, у плануванні бюджетних доходів і витрат. Він спроможний відносно об'єктивно оцінити можливості наповнення бюджетів та потреби бюджетних установ у ресурсах і створити умови для їх ефективного та ощадливого використання.

Останнім часом нормативний метод використовується для визначення мінімальної бюджетної забезпеченості на одного жителя як критерію оцінки бюджетних потреб регіонів. Так, відповідно до закону «Про місцеве самоврядування в Україні» мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану

відповідних територій, виходячи із законодавчо визначеного рівня мінімальних соціальних потреб.

Нормативний метод буде ефективнішим за умови, якщо норми і нормативи будуть науково обґрунтованими, прогресивними (тобто зорієнтованими на кращий досвід), відносно стабільними. З огляду на зміни умов соціально-економічного розвитку держави, розвиток науково-технічного прогресу, враховуючи закон постійно зростаючих потреб населення, нормативи повинні час від часу переглядатися. Норми і нормативи мають формуватися на основі єдиного методологічного підходу незалежно від рівнів управління. Це, в свою чергу, дасть змогу виявляти бюджетні резерви, сприятиме економії бюджетних коштів.

Балансовий метод дозволяє узгодити видатки з джерелами їхнього покриття, встановити взаємозв'язок наявного обсягу фінансових ресурсів у державі з відповідними потребами. Попередня практика свідчить про недостатню увагу до цього методу, що проявлялось у необґрунтованому завищенні бюджетних видатків, наданні дотації збитковим підприємствам. Широке його використання у сучасних умовах дозволяє виявити дефіцит фінансових ресурсів у масштабах держави, ефективно й обґрунтовано перерозподіляти фінансові ресурси між різними ланками бюджетної системи.

Метод програмування або математичного моделювання передбачає побудову фінансових моделей, що імітують рух реальних економічних і соціальних процесів. Починаючи з 2003 року, для формування реальних і збалансованих бюджетів та забезпечення їх касового виконання згідно з бюджетними розписами в автоматизованому режимі використовують програмно-цільовий метод формування бюджету. Він успішно використовується при фінансуванні державних програм економічного і соціального розвитку і дає можливість забезпечити прозорість й обґрунтованість конкретних напрямів видатків бюджету, підвищити ефективність витрачання розпорядниками бюджетних коштів, а отже посилити дієвість управління державними фінансами.

Застосування цього методу ґрунтується на програмно-цільовому підході, в основі якого закладені чітко сформульовані цілі і засоби їх досягнення. Він передбачає:

- встановлення пріоритетів державних видатків за напрямками витрачання з належним соціально-економічним обґрунтуванням необхідності цих витрат;
- забезпечення раціонального витрачання фінансових ресурсів;
- фінансування тих суспільних послуг, які найбільшою мірою відповідають потребам громади і характеризується якісними показниками соціальної ефективності при заданих ресурсних обмеженнях;
- призупинення фінансування згідно з вибором альтернативного варіанту.

Застосування програмно-цільового методу бюджетного процесу регламентується ст. 20 БК У бюджетному процесі програмно-цільовий метод застосовується на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів (за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради). Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм. Бюджетні програми визначаються головними розпорядниками бюджетних коштів з урахуванням положень частини другої статті 21 і пункту 2 частини п'ятої статті 22 Бюджетного Кодексу.

Особливого значення нині набуває *стратегічне планування*, яке передбачає розробку стратегії заходів та механізмів їх реалізації для визначення та прогнозування довго- та середньострокових цілей. Для досягнення поставлених цілей окреслюються напрямки діяльності державних органів, виходячи з фінансових можливостей на певному етапі економічного розвитку. Це в основному визначається у вигляді програмних та прогнозних документів органів влади: Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Державної програми економічного і соціального розвитку на середньостроковий період.

Основними програмними документами, які окреслюють економічну і соціальну політику уряду, а також бюджетну стратегію на середньострокову та довгострокову

перспективу України є:

Стратегією сталого розвитку “Україна - 2020”, схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, зокрема розділом 3 “Дорожня карта та першочергові пріоритети реалізації Стратегії”, в якому однією з першочергових реформ визначено реформу державного управління, що має на меті побудову прозорої системи державного управління, створення професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності. Результатом проведення реформи має стати створення ефективної, прозорої, відкритої та гнучкої структури державного управління із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (електронне урядування) для забезпечення вироблення і реалізації цілісної державної політики, спрямованої на суспільний сталий розвиток і адекватне реагування на внутрішні та зовнішні виклики;

Стратегією розвитку системи управління державними фінансами, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. № 774 (Офіційний вісник України, 2013 р., № 82, ст. 3052), зокрема розділом III “Середньострокове бюджетне прогнозування та концептуальні засади середньострокового бюджетного планування, програмно-цільовий метод, стратегічне планування на рівні міністерств, інших головних розпорядників бюджетних коштів”, завданнями якого передбачено впровадження системи стратегічного планування на рівні міністерств, інших головних розпорядників бюджетних коштів, орієнтованої на забезпечення взаємозв’язку планування діяльності та бюджетного планування, ефективного та прозоре використання бюджетних коштів;

Стратегією реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 227 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 24, ст. 680), а саме її положеннями щодо розмежування політичних посад та посад державних службовців, забезпечення рівного доступу громадян до державної служби шляхом проведення відкритого конкурсу на зайняття вакантних посад, формування ефективної системи управління людськими ресурсами на державній службі, встановлення прозорої моделі оплати праці;

Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 38, ст. 1146), положеннями якої передбачено заходи щодо вдосконалення порядку забезпечення доступу громадськості до публічної інформації;

планом заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 р. № 357, та планом дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу” на 2016 рік, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406.

- Програма діяльності Кабінету Міністрів України.

На основі вищезазначених стратегічних прогнозних документів розробляються Основні напрями бюджетної політики на відповідний бюджетний період, які мають містити пропозиції уряду щодо основних параметрів бюджетної політики.

У бюджетному плануванні беруть участь Кабінет Міністрів, відповідні комітети Верховної Ради, міністерства та відомства, наукові установи, громадські організації, а також міжнародні фінансові інституції та зарубіжні консультанти.

Бюджетне планування ґрунтується на нормативній базі, яка визначається відповідним правовим забезпеченням. Основними юридичними документами, які регулюють процес бюджетного планування є:

- Конституція України, де визначено концептуальні підходи до вирішення бюджетних питань;
- Бюджетний кодекс, в якому чітко окреслено стадії бюджетного процесу на державному і місцевому рівнях та механізм його протікання; міжбюджетні відносини;

розмежування видатків між бюджетами; передбачено повноваження органів влади у процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів; відповідальність за порушення бюджетного законодавства тощо;

- закон України, що регулюють окремі питання з планування бюджетів;
- щорічне Послання Президента України до Верховної Ради як затвержене Конституцією право Президента звертатися з посланням «Про основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період». Послання окреслює макроекономічний прогноз розвитку держави на наступний бюджетний рік, який базується на розробленому урядом цільового сценарії економічного зростання у середньостроковій перспективі;
- укази Президента, які регламентують окремі поточні питання, що мають державну вагу, і повинні підтримуватись державою;
- постанови і розпорядження Кабінету Міністрів, що регламентують реалізацію бюджетної політики держави та регулюють міжбюджетні відносини. Наприклад, Кабінет Міністрів затверджує формулу розподілу міжбюджетних трансфертів і встановлює порядок їх перерахування, визначає порядок здійснення видатків місцевими бюджетами за рахунок субвенцій із державного бюджету;
- інші законодавчі документи державних і місцевих органів влади: накази, інструкції міністерств і відомств, бюджетна класифікація тощо.

Бюджетний кодекс (стаття 27) передбачає процедуру експертизи законодавчих документів, які впливають на дохідну та видаткову частини бюджетів. Тому кожен законопроект, внесений до Верховної Ради, протягом семи днів подається до Комітету Верховної Ради з питань бюджету для проведення експертизи. За результатами експертизи протягом двох тижнів Комітет готує експертний висновок щодо впливу відповідного законопроекту на дохідну або видаткову частини бюджетів. До проектів законів, набрання чинності якими призведе до скорочення доходів бюджетів або збільшення видатків, надаються пропозиції про джерела додаткових доходів для покриття видатків, або про видатки, які належить скоротити. Закони, які впливають на формування дохідної та видаткової частини бюджетів, мають бути опубліковані до 15 серпня року, що передує плановому.

4.3. Складання проекту, розгляд та затвердження державного бюджету України

Організаційні засади складання проекту Державного бюджету України

Кабінет Міністрів України розробляє проект закону про Державний бюджет України.

Міністерство фінансів України відповідає за складання проекту закону про Державний бюджет України, визначає основні організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Для підготовки проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни, визначені Міністерством фінансів України.

Інструкції з підготовки бюджетних запитів можуть запроваджувати організаційні, фінансові та інші обмеження, яких зобов'язані дотримуватися усі розпорядники бюджетних коштів у процесі підготовки бюджетних запитів.

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують складання бюджетних запитів (Стаття 35.) для подання Міністерству фінансів України відповідно до вимог інструкції з підготовки бюджетних запитів, з урахуванням звітів про виконання паспортів бюджетних програм, а також висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, у терміни та порядку, встановлені Міністерством фінансів України.

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують включення до бюджетних запитів показників за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років

виконання інвестиційних програм (проектів), у разі їх схвалення у встановленому законодавством порядку та на підставі розрахунків обсягу витрат і вигод щодо реалізації таких інвестиційних програм (проектів).

Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих Міністерству фінансів України бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників проекту Державного бюджету України, індикативних прогнозних показників Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, згідно з вимогами Міністерства фінансів України.

Аналіз бюджетних запитів і розробка проекту Державного бюджету України

Міністерство фінансів України проводить аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, на предмет його відповідності меті, пріоритетності, а також ефективності використання бюджетних коштів. На основі результатів аналізу, у тому числі на підставі звітів про виконання паспортів бюджетних програм, висновків про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, Міністр фінансів України приймає рішення про включення бюджетного запиту до проекту Державного бюджету України перед поданням його на розгляд Кабінету Міністрів України.

На основі аналізу бюджетних запитів, що подаються відповідно до статті 35 цього Кодексу, Міністерство фінансів України готує проект закону про Державний бюджет України.

Міністерство фінансів України під час підготовки проекту Державного бюджету України розглядає та вживає заходів для усунення розбіжностей з головними розпорядниками бюджетних коштів. Якщо узгодження не досягнуто, Міністерство фінансів України додає свій висновок з неузгоджених питань до зазначеного проекту, який подається Кабінету Міністрів України.

Схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України

Міністерство фінансів України подає Кабінету Міністрів України для розгляду проект закону про Державний бюджет України та вносить пропозиції щодо термінів і порядку розгляду цього проекту в Кабінеті Міністрів України.

Кабінет Міністрів України до схвалення проекту закону про Державний бюджет України подає Раді національної безпеки і оборони України цей проект закону по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України.

Кабінет Міністрів України приймає постанову про схвалення проекту закону про Державний бюджет України та подає його разом з відповідними матеріалами Верховній Раді України та Президенту України не пізніше 15 вересня року, що передує плановому.

Матеріали, що додаються до проекту закону про Державний бюджет України

Разом з проектом закону про Державний бюджет України, схваленим Кабінетом Міністрів України, подаються:

1) пояснювальна записка до проекту закону про Державний бюджет України, яка має містити:

а) інформацію про економічне становище держави та основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період, покладені в основу проекту Державного бюджету України;

б) оцінку надходжень бюджету, що пропонуються для забезпечення фінансовими ресурсами витрат бюджету;

в) пояснення до основних положень проекту Державного бюджету України та проекту закону про Державний бюджет України, включаючи аналіз пропонованих обсягів видатків та кредитування за бюджетною класифікацією (функціональною, відомчою і програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету, економічною класифікацією видатків бюджету). Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків та кредитування бюджету;

г) інформацію щодо врахування Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період;

г) аналітичні дані, розрахунки з обґрунтуванням особливостей міжбюджетних взаємовідносин, а саме:

детальні розрахунки прогнозного загального обсягу доходів та видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами, за видами доходів та за функціями;

базові показники та результати обрахунку індексів відносної податкоспроможності в розрізі місцевих бюджетів;

детальний розрахунок розміру фінансового нормативу бюджетної забезпеченості за функціями та видами місцевих бюджетів;

детальний розрахунок коригуючих коефіцієнтів та коефіцієнта вирівнювання;

розрахунки обсягів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам за видами пільг і допомоги з детальними фінансовими та кількісними показниками;

д) інформацію щодо обсягів державного боргу, в тому числі за типом боргового зобов'язання, графіка його погашення, обсягів та умов державних запозичень;

е) інформацію про мету, завдання та очікувані результати, яких кожний головний розпорядник коштів державного бюджету передбачає досягти при виконанні бюджетних програм, за формою, визначеною Міністерством фінансів України;

є) обґрунтування розрахунку вартісної величини прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення;

ж) розрахунки обсягу компенсації за рахунок коштів державного бюджету втрат суб'єктів господарювання внаслідок прийняття Кабінетом Міністрів України, іншими центральними органами виконавчої влади рішень щодо регулювання цін і тарифів на окремі види продукції, товарів і послуг;

2) прогнозні показники зведеного бюджету України (включаючи оцінку Державного бюджету України та місцевих бюджетів) відповідно до бюджетної класифікації, а також зведений баланс фінансових ресурсів України;

3) перелік пільг з податків і зборів (обов'язкових платежів) із розрахунком втрат доходів бюджету від їх надання;

4) переліки та обсяги коштів за державними цільовими програмами, які включено головними розпорядниками коштів державного бюджету до бюджетних програм, передбачених у проекті закону про Державний бюджет України;

5) зведення та структура державних боргових і гарантійних зобов'язань на поточний і наступні бюджетні періоди до повного погашення таких зобов'язань, включаючи обсяг видатків на обслуговування державного боргу;

б) план державних запозичень на наступний бюджетний період, а також перелік інвестиційних програм (проектів), під які можуть надаватися державні гарантії у наступному бюджетному періоді. План державних запозичень на наступний бюджетний період має включати перелік кредитів (позик) із зазначенням кредиторів, видів, мети, назви валюти, строку і відсоткової ставки державних запозичень, а також стану укладання кредитних договорів;

7) прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди, підготовлений відповідно до статті 21 цього Кодексу;

8) доповідь про хід виконання Державного бюджету України у поточному бюджетному періоді;

9) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту Державного бюджету України на підставі бюджетних запитів за формою, визначеною Міністерством фінансів України (подаються до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету);

10) протокол про результати консультацій Кабінету Міністрів України із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування;

11) інформація щодо врахування пропозицій Ради національної безпеки і оборони України до проекту закону про Державний бюджет України по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України (з вмотивованим обґрунтуванням);

12) інформація щодо залучення довгострокових (більше одного року) кредитів (позик), надання гарантій, набуття прав поручителя за такими зобов'язаннями державними підприємствами, у тому числі господарськими товариствами, у статутному фонді яких державі належить 50 та більше відсотків акцій (часток, паїв);

13) інші матеріали, обсяг і форму яких визначає Кабінет Міністрів України.

У разі зміни Кабінетом Міністрів України показників обсягів міжбюджетних трансфертів під час розгляду та доопрацювання проекту закону про Державний бюджет України Кабінет Міністрів України подає відповідно розрахунки. (Стаття 38.)

Розгляд та затвердження Державного бюджету України

Розгляд та затвердження Державного бюджету України відбувається у Верховній Раді України за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Протягом трьох днів з дня прийняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України Кабінет Міністрів України подає Президенту України обґрунтування і розрахунки щодо бюджетних показників такого закону, змінених порівняно з проектом закону про Державний бюджет України, поданим Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України на розгляд у першому читанні.

Якщо Президент України повернув до Верховної Ради України для повторного розгляду закон про Державний бюджет України із вмотивованими і сформульованими пропозиціями, які передбачають зміни бюджетних показників, Кабінет Міністрів України у тижневий строк подає Верховній Раді України зміни до показників, зазначених у текстових статтях такого закону, та оновлені додатки до нього відповідно до пропозицій Президента України.

4.4. Закон України “Про державний бюджет України” та його зміст.

Законом про Державний бюджет України визначаються:

1) загальна сума доходів, видатків та кредитування державного бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

2) граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету у відповідному бюджетному періоді і державного боргу на кінець відповідного бюджетного періоду, граничний обсяг надання державних гарантій, а також повноваження щодо цих гарантій відповідно до статті 17 цього Кодексу;

3) доходи державного бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до закону);

4) фінансування державного бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до закону);

5) бюджетні призначення головним розпорядникам коштів державного бюджету за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку, включаючи розподіл видатків на централізовані заходи між адміністративно-територіальними одиницями (у додатках до закону);

6) бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до закону);

7) розмір оборотного залишку коштів державного бюджету;

8) розмір мінімальної заробітної плати на відповідний бюджетний період;

9) розмір прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення та рівень забезпечення прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період;

10) перелік кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних програм (проектів), із зазначенням кредиторів, загальних обсягів кредитів (позик) та обсягів їх залучення у відповідному бюджетному періоді в розрізі бюджетних програм (у додатку до закону);

11) додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету.

У законі про Державний бюджет України видатки та кредитування за головними розпорядниками коштів державного бюджету мають бути деталізовані за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету, за групами функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету та окремими категоріями економічної класифікації видатків бюджету і класифікації кредитування бюджету.

Особливості формування надходжень бюджету та здійснення витрат бюджету в разі несвоєчасного набрання чинності законом про Державний бюджет України

Якщо до початку нового бюджетного періоду не набрав чинності закон про Державний бюджет України, Кабінет Міністрів України має право здійснювати витрати Державного бюджету України відповідно до таких вимог:

витрати Державного бюджету України можуть здійснюватися лише на бюджетні програми, бюджетні призначення щодо яких встановлені законом про Державний бюджет України на попередній бюджетний період та одночасно передбачені у проекті закону про Державний бюджет України на наступний бюджетний період, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України, за якими повністю зберігаються цільові обмеження;

щомісячні бюджетні асигнування загального фонду Державного бюджету України сумарно не можуть перевищувати 1/12 обсягу бюджетних призначень, визначених законом про Державний бюджет України на попередній бюджетний період (крім випадків, передбачених частиною шостою статті 16 та частиною четвертою статті 23 цього Кодексу, а також пунктами 4 і 5 частини другої цієї статті).

До набрання чинності законом про Державний бюджет України на поточний бюджетний період:

1) забороняється із загального фонду державного бюджету здійснювати витрати в частині капітальних видатків та надання кредитів з бюджету, крім капітальних видатків, пов'язаних з ліквідацією аварій на об'єктах соціально-культурної сфери, житлового господарства, систем тепло-, енерго-, газо-, водопостачання та водовідведення, а також витрат, пов'язаних із введенням воєнного чи надзвичайного стану, оголошенням окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації та виділенням коштів з резервного фонду державного бюджету;

2) державні запозичення можуть здійснюватися в обсязі, що не перевищує обсяг витрат на погашення державного боргу у відповідний період, а державні гарантії не надаються;

3) діють норми закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період, крім норм, якими визначені загальні показники державного бюджету, бюджетні призначення головним розпорядникам коштів державного бюджету і обсяги трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами;

4) соціальні стандарти та соціальні гарантії, у тому числі прожитковий мінімум, рівень його забезпечення, мінімальна заробітна плата, надання пільг, компенсацій і гарантій населенню, у поточному бюджетному періоді застосовуються у розмірах та на умовах, що діяли у грудні попереднього бюджетного періоду;

5) перерахування дотацій вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам та коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, здійснюється відповідно до обсягів, визначених у проекті закону про Державний бюджет України, поданому Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України.

4.5. Порядок і терміни складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів.

Порядок і терміни складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів визначені бюджетним кодексом України та полягають у наступному.

Порядок складання проектів місцевих бюджетів .

Міністерство фінансів України доводить Раді міністрів Автономної Республіки Крим,

місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад зобов'язані надавати необхідну інформацію: Міністерству фінансів України - для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників; Комітету Верховної Ради України з питань бюджету - для розгляду цих розрахунків.

Згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України, відповідно до статті 34 Кодексу та з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам у терміни та порядку, встановлені цими органами. Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих місцевим фінансовим органам бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників проекту місцевого бюджету, згідно з вимогами місцевих фінансових органів.

Місцеві фінансові органи на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з точки зору його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. На основі результатів аналізу керівник місцевого фінансового органу приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд відповідно Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад (крім виконавчих органів рад, для бюджетів територіальних громад яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти), районні державні адміністрації в містах Києві та Севастополі подають відповідно районним або міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів, визначених з урахуванням вимог частин третьої - п'ятої цієї статті.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ з урахуванням статей 92 і 93 Кодексу.

У тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозицій щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типової форми рішення).

У тижневий строк з дня прийняття проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні Кабінет Міністрів України забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад визначених таким законом показників міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів) і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів. У триденний строк з дня отримання таких документів Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації доводять виконавчим органам міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад, районним державним адміністраціям відповідні обсяги субвенцій на здійснення державних програм

соціального захисту.

Інформація, отримана відповідно до частин п'ятої, шостої, восьмої і дев'ятої цієї статті, є підставою для складання Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами відповідних місцевих рад проектів місцевих бюджетів і підготовки проектів рішень про відповідні місцеві бюджети.

Проект рішення про місцевий бюджет та матеріали, що до нього додаються :

1. Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради схвалюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом відповідної місцевої ради. Разом з ним подаються:

1) пояснювальна записка до проекту рішення, яка має містити:

а) інформацію про соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці і прогноз її розвитку на наступний бюджетний період, покладені в основу проекту місцевого бюджету;

б) оцінку доходів місцевого бюджету з урахуванням втрат доходів місцевого бюджету внаслідок наданих Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою податкових пільг;

в) пояснення до основних положень проекту рішення про місцевий бюджет, включаючи аналіз пропонуваного обсягу видатків і кредитування за бюджетною класифікацією. Пояснення включають бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди в розрізі класифікації видатків та кредитування бюджету;

г) обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин та надання субвенцій на виконання інвестиційних програм (проектів);

г) інформацію щодо погашення місцевого боргу, обсягів та умов місцевих запозичень;

2) прогноз місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, підготовлений відповідно до статті 21 Кодексу;

3) проект показників зведеного бюджету району, міста з районним поділом, міста, що об'єднує бюджети села, селища, міста районного значення;

4) показники витрат місцевого бюджету, необхідних на наступні бюджетні періоди для завершення інвестиційних програм (проектів), що враховані в бюджеті, за умови якщо реалізація таких програм (проектів) триває більше одного бюджетного періоду;

5) перелік інвестиційних програм (проектів) на плановий бюджетний період та наступні за плановим два бюджетні періоди;

б) інформація про хід виконання відповідного бюджету у поточному бюджетному періоді;

7) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту відповідного бюджету (подаються комісії з питань бюджету Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради);

8) інші матеріали, обсяг і форму яких визначає Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація або виконавчий орган відповідної місцевої ради.

Рішенням про місцевий бюджет визначаються:

1) загальна сума доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

2) граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету в наступному бюджетному періоді і місцевого боргу на кінець наступного бюджетного періоду; граничний обсяг надання місцевих гарантій, а також повноваження щодо надання таких гарантій з урахуванням положень статті 17 цього Кодексу;

3) доходи місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

4) фінансування місцевого бюджету за бюджетною класифікацією (у додатку до рішення);

5) бюджетні призначення головним розпорядникам коштів місцевого бюджету за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання (з них видатків

на оплату праці, оплату комунальних послуг і енергоносіїв) та видатків розвитку (у додатках до рішення);

- б) бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів (у додатках до рішення);
- 7) розмір оборотного залишку коштів місцевого бюджету;
- 8) додаткові положення, що регламентують процес виконання місцевого бюджету.

Затвердження місцевих бюджетів.

Відповідно до частин дев'ятої і десятої статті 75 БК Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні місцеві ради при затвердженні місцевих бюджетів мають врахувати обсяги міжбюджетних трансфертів та інші положення (необхідні для формування місцевих бюджетів), затверджені Верховною Радою України при прийнятті проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні.

Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні і районні бюджети, міські (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджети, інші бюджети місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, на наступний бюджетний період затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради не пізніше ніж у двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України.

Міські (міст районного значення) бюджети, районні у містах (у разі їх створення), селищні та сільські бюджети (крім бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти) на наступний бюджетний період затверджуються відповідно рішеннями міської, районної у місті, селищної або сільської ради не пізніше ніж у двотижневий строк з дня затвердження районного чи міського (міста Києва та Севастополя, міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджету. Міські (міст районного значення), районні у містах (у разі їх створення), селищні, сільські ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів мають врахувати обсяги міжбюджетних трансфертів та інші положення (необхідні для формування таких місцевих бюджетів), затверджені при прийнятті рішення про районний чи міський (міста Києва та Севастополя, міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджет.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, селищні, сільські ради при затвердженні відповідних бюджетів враховують у першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів враховують у повному обсязі цільові кошти, передбачені у складі видатків при визначенні міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами. Обсяги таких коштів зменшенню не підлягають.

Тема 5. Виконання бюджету

План

5.1. Поняття та принципи виконання бюджету. Органи, які забезпечують виконання дохідної частини бюджету.

5.2.. Джерела формування доходів бюджету в Україні. Податковий менеджмент.

5.3. Поняття бюджетного фінансування та його організація. Методи і види фінансування із Державного бюджету

5.4. Касове виконання бюджету: поняття, сутність, системи.

5.5. Регулювання міжбюджетних потоків.

5.6. Основні напрямки реформування казначейської системи виконання бюджету

Рекомендована література: [1-21]

Основні терміни і поняття: бюджет, виконання бюджету, доходи, видатки, податкові надходження, неподаткові надходження, дохід від участі в капіталі, міжбюджетні трансферти, бюджетні рахунки, єдиний казначейський рахунок, форми бюджетного фінансування, податковий менеджмент, касове виконання бюджету

5.1 Поняття та принципи виконання бюджету. Органи, забезпечують виконання дохідної частини бюджету.

В умовах нестабільної економічної ситуації та сталого дефіциту бюджету, державі потрібна міцна фінансова система, здатна швидко реагувати на зміни в економічному і соціальному середовищі, оперативно приймати рішення з питань реалізації стратегічних і поточних державних програм, сприяти розвитку національної економіки та підвищенню суспільного добробуту.

Досягти цього можна лише за допомогою ефективного управління розподільчими процесами у державі, процесами формування та використання обмежених фінансових ресурсів держави.

Усі ці процеси включає третя стадія бюджетного процесу - виконання бюджету.

Виконання бюджету означає забезпечення повного і своєчасного надходження запланованих доходів, податків і платежів до всіх ланок бюджетної системи та безперервне фінансування заходів, затверджених у бюджеті. Ця частина бюджетного процесу включає заходи щодо виконання дохідної і видаткової частин кожного із бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України.

До принципів організації виконання бюджету належать:

- забезпечення повного і своєчасного надходження доходів у цілому і за кожним джерелом окремо;
- фінансування заходів у межах затверджених у бюджеті сум і протягом бюджетного року;
- пропорційність при фінансуванні з бюджету;
- фінансування юридичних осіб тільки з одного бюджету;
- дотримання режиму економії у витрачанні трудових і природних ресурсів, матеріальних коштів;
- забезпечення ефективного контролю за правильним використанням бюджетних коштів;
- дотримання на підприємствах і в організаціях бюджетної сфери фінансової дисципліни.

Реалізація функції управління бюджетними потоками держави стала можливою через консолідацію фінансових ресурсів держави на єдиному казначейському рахунку (ЄКР). До речі, органами Державного казначейства обслуговуються понад 12 тис. місцевих бюджетів та 40 тис. розпорядників бюджетних коштів.

Єдиний казначейський рахунок – це рахунок, відкритий Державному казначейству України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України.

ЄКР об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які органи Державного казначейства проводять операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Це дає можливість Державному казначейству в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів на ЄКР, як результат здійснення операцій на всіх

його бюджетних та не бюджетних рахунках. Діючий у системі казначейства порядок відкриття та функціонування рахунків для обслуговування бюджетів, а також розпорядників та одержувачів бюджетних коштів дозволяє сконцентрувати бюджетні кошти держави на централізованому єдиному рахунку, проводити електронні міжбанківські розрахунки у децентралізованому режимі та відображати їх в обліковій системі казначейства на обласному рівні.

Функціонування єдиного казначейського рахунку регламентується Положенням про єдиний казначейський рахунок, затверджене наказом Державного казначейства України від 26 червня 2002 року за №122.

Відкриття єдиного казначейського рахунку в Національному банку України позбавило комерційні банки можливості користуватися вільними бюджетними ресурсами, використовувати казначейству переваги статусу учасника СЕП і, головне, поліпшити процес управління державними коштами.

За наявності своєчасної і достовірної інформації про надходження до бюджету, здійснені видатки та наявні зобов'язання, можна оперативного ухвалювати рішення щодо ефективного використання бюджетних коштів та гнучкого маневрування фінансовими ресурсами держави, щодо розміщення тимчасово вільних залишків або здійснення запозичень.

Рахунки, які відкриваються в органах Державного казначейства, відповідно до порядку їх функціонування та призначення коштів, поділяються на бюджетні та не бюджетні.

Бюджетні рахунки – це рахунки, які відкриваються в органах Державного казначейства для зарахування надходжень, здійснення операцій клієнтів з бюджетними коштами та здійснення операцій, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх і внутрішніх боргових зобов'язань, загальнодержавних видатків, а також рахунки для обліку операцій із фінансування бюджетів.

Своєю чергою, бюджетні рахунки класифікуються таким чином:

1) Бюджетні рахунки для зарахування надходжень (рахунки за надходженнями) – рахунки для зарахування податкових, неподаткових та інших надходжень, справляння яких передбачено законодавством України, включаючи трансферти, дарунки, гранти та кошти, залучені до бюджетів від розміщення цінних паперів, отриманих кредитів тощо.

2) Бюджетні рахунки для операцій клієнтів за бюджетними коштами – рахунки для здійснення операцій за асигнуваннями, передбаченими на виконання відповідних програм і заходів у державному та місцевих бюджетах, які відкриваються розпорядникам та одержувачам коштів і поділяються на:

реєстраційні рахунки, які відкриваються розпорядникам бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків для обліку операцій з виконання загального фонду кошторисів;

спеціальні реєстраційні рахунки, які відкриваються розпорядникам бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків для обліку операцій з виконання спеціального фонду кошторисів;

рахунки одержувачів коштів, які відкриваються одержувачам бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків загального та/або спеціального фондів для обліку операцій з виконання плану використання бюджетних коштів.

3) Інші бюджетні рахунки – рахунки, які відкриваються за відповідними кодами бюджетної класифікації для здійснення операцій з обслуговування внутрішніх і зовнішніх боргових зобов'язань держави та здійснення загальнодержавних видатків, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

4) Рахунки для обліку операцій з фінансування бюджетів – рахунки, які відкриваються для обліку операцій з фінансування бюджетів, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Бюджетні рахунки відкриваються щорічно на початок нового бюджетного періоду

відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, оскільки згідно з вимогами статті 57 [Бюджетного кодексу України](#) не пізніше 31 грудня або на останній день іншого бюджетного періоду Державне казначейство України закриває всі рахунки, відкриті у поточному бюджетному періоді. Закриття рахунків загального фонду державного бюджету означає припинення дії бюджетних призначень. За виняткових обставин міністр фінансів України може визначити інший термін закриття рахунків, який повинен настати не пізніше як через п'ять робочих днів після закінчення бюджетного періоду.

У разі неприйняття Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік відкриваються рахунки попереднього бюджетного періоду.

Спеціальні реєстраційні рахунки, на яких зберігаються залишки коштів для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їхнього цільового призначення, відкриваються в наступному бюджетному періоді з перенесенням не витрачених у попередньому періоді залишків коштів, які були одержані на виконання відповідних завдань. Державне казначейство України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду на кінець бюджетного періоду для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їхнього цільового призначення. Рахунки спеціального фонду відкриваються в наступному бюджетному періоді із записом про всі не витрачені в попередньому бюджетному періоді кошти, які були одержані на виконання відповідних завдань. Усі надходження і витрати записуються в тому бюджетному періоді, в якому вони були здійснені.

Небюджетні рахунки – рахунки, які відкриваються органами Державного казначейства України у випадках, передбачених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами, підприємствам, установам, організаціям за операціями, що не належать до операцій з виконання бюджетів.

Порядок відкриття рахунків у національній валюті в органах Державного казначейства затверджено наказом Державного казначейства України від 2 грудня 2002 року за № 221 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17 грудня 2002 року за № 976/7264.

Зазначений Порядок регламентує взаємовідносини між органами Держказначейства і клієнтами в процесі відкриття (закриття) рахунків і є обов'язковим до застосування всіма органами Державного казначейства, розпорядниками та одержувачами коштів бюджетів та іншими клієнтами органів Державного казначейства.

Розрахунково-касове обслуговування розпорядників, одержувачів коштів та інших клієнтів здійснюється органами Державного казначейства відповідно до умов договорів між органом Держказначейства і власниками рахунків, які складаються за типовою формою, встановленою Порядком відкриття рахунків у національній валюті в органах Державного казначейства.

Організація виконання Державного бюджету покладена на Кабінет Міністрів України, який забезпечує виконання Державного бюджету України, а Міністерство фінансів України здійснює загальну організацію і управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Міністерство фінансів України організовує виконання Державного бюджету через Державне Казначейство та його територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з відділеннями у районах, містах і районах у містах.

Основним критерієм, на якому базується виконання бюджетів є забезпечення надходження податків до бюджетів усіх рівнів. Ця функція покладена на Головну податкову державну адміністрацію при Кабінеті Міністрів України. Податки є основним джерелом надходжень доходів бюджетів усіх рівнів, тому Державна податкова адміністрація забезпечує виконання законів держави по мобілізації надходження доходів у бюджет, а Державне Казначейство — організацію виконання Державного бюджету України.

Організація роботи по виконанню місцевих бюджетів покладена на відповідні

фінансові органи. Крім фінансових органів, у виконанні бюджетів беруть участь: міністерства і відомства — по Державному бюджету; відділи та управління державних адміністрацій і виконавчих органів місцевих рад — в розрізі місцевих бюджетів. Вони зобов'язані забезпечувати жорсткий режим економії бюджетних коштів, вести облік і звітувати у встановленому обсязі та в установлені строки.

Основою для виконання Державного і місцевих бюджетів є розпис.

Розпис Державного бюджету України складає Міністерство фінансів України на підставі показників затвердженого бюджету в місячний термін після прийняття закону про Державний бюджет України. Розпис бюджету Автономної Республіки Крим (АРК) складає Міністерство фінансів АРК; обласних і міських (міста Київ і Севастополь) бюджетів — головні фінансові управління обласних і міських державних адміністрацій; районних (у сільській місцевості і в містах), міських (міст республіканського (Автономна Республіка Крим) і обласного значення) — фінансові управління відповідних виконавчих органів; міських (міст районного значення), сільських і селищних — виконавчі органи міських, сільських і селищних Рад. Розпис Державного бюджету України на відповідний рік включає: розпис доходів, розпис фінансування і розпис асигнувань державного бюджету. Ці розписи поділяються на річний і помісячний розпис доходів, розпис фінансування та розпис бюджетних асигнувань і кредитування загального фонду. Помісячний розпис спеціального фонду, як правило, не складається.

Неспроможність збалансування бюджету в окремому місяці є підставою для отримання бюджетних позичок. Забезпечення збалансування бюджету в межах кожного місяця досягається рівномірним розподілом видатків та встановленням відповідних термінів надходження доходів.

Основою успішного виконання бюджетів усіх рівнів є своєчасне і повне надходження доходів, яке забезпечується раціонально організованою системою їх стягнення. Система мобілізації доходів повинна забезпечити рівномірне, регулярне і стійке надходження коштів на рахунки бюджету, а також таке їх документальне оформлення, яке дало б змогу фінансовим органам мати своєчасну інформацію про виконання плану за доходами. Зарахування коштів на рахунки бюджету повинно здійснюватися в короткі терміни. Одночасно мають забезпечуватися відповідні зручності платникам.

Установленою системою стягнення доходів бюджету передбачено, що для переважної частини доходів обчислення сум платежів та їх перерахування у бюджет здійснюють самі платники. Це значно прискорює процес мобілізації доходів. Безпосередню роботу з обліку і контролю за правильним обчисленням, своєчасним і повним внесенням платежів у бюджет покладено на податкові органи.

Юридичні та фізичні особи вносять податки і збори до бюджету у безготівковій або готівковій формах через установи банків (у яких вони обслуговуються), установи Державного комітету зв'язку України, установи Державного ощадного банку України. Доходи зараховуються на рахунки бюджетів, відкриті в органах Державного казначейства України.

З 2001 р. в Україні встановлено такий порядок зарахування доходів до Державного бюджету, який передбачає відкриття рахунків у розрахунковій палаті органів Державного казначейства середньої ланки (Управління Державного казначейства України в АРК, областях, містах Києві і Севастополі). З 2002 р. такий самий порядок використовується і при зарахуванні доходів до місцевих бюджетів України. Тобто банк платника (юридичної і фізичної особи) перераховує грошові кошти через СЕП Національного банку України на рахунки для зарахування доходів, відкритих в органах Державного казначейства в розрізі відповідних територій та кодів бюджетної класифікації.

Органи Державного казначейства України здійснюють такі функції у процесі виконання дохідної частини бюджету держави:

— установлюють порядок відкриття та відкривають рахунки в управліннях ДКУ для

зарахування податків і зборів до бюджетів;

— ведуть бухгалтерський облік доходів бюджету;

— здійснюють розподіл платежів до Державного бюджету відповідно до нормативів відрахувань та перераховують за належністю розподілені кошти;

— готують розрахункові документи і проводять повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету;

— здійснюють відшкодування податку на додану вартість;

— складають щоденну, періодичну та річну звітність за доходами відповідно до кодів бюджетної класифікації.

Управління ДКУ щодня готує інформацію про доходи, які надійшли до бюджету і подає її:

1) Державному казначейству України;

2) відділенням Державного казначейства України в містах, районах і районах у містах;

3) державним податковим адміністраціям в АРК, областях, в містах Києві і Севастополі;

4) Міністерству фінансів АРК, Головним фінансовим управлінням обласних і м. Києва державних адміністрацій, фінансовому управлінню державної адміністрації м. Севастополя.

У свою чергу, ДКУ передає цю інформацію в Державну податкову адміністрацію України, а відділення казначейства — податковим інспекціям.

Кожного місяця працівники органів Державного казначейства проводять з податковими органами звірку доходів, які надійшли до Державного бюджету і місцевих бюджетів України. Про наслідки цієї звірки складається довідка, в якій зазначають види доходів відповідно до бюджетної класифікації, надійшло за місяць, надійшло з початку року, відхилення. Остаточне рішення про використання доходів, що надійшли до Державного бюджету України, приймає Державне казначейство України.

5.2. Джерела формування доходів бюджету в Україні. Податковий менеджмент

Будь-яка держава може виконувати притаманні їй функції лише за наявності відповідних коштів. При цьому існує прямий зв'язок між обсягом функцій, які виконує держава, і обсягом коштів: розширення функцій потребує збільшення доходів, і навпаки, для того щоб істотно зменшити потребу держави в коштах, необхідно переглянути функції, які вона виконує.

Кошти, які централізує держава, акумулюються переважно в бюджеті. Бюджет як економічна категорія з'явився набагато пізніше, ніж такі поняття, як податки або доходи держави. Основною причиною його появи була необхідність планування і контролю за загальнодержавними доходами і видатками.

Формування бюджету може здійснюватись на різних засадах, залежно від чого розрізняють доходи бюджету та джерела його фінансування. *Доходами* бюджету є ті кошти, що надходять державі у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність формування бюджету і фінансування його видатків. *Джерелами фінансування* бюджету, а точніше бюджетного дефіциту, є кошти, що надходять лише у тимчасове використання на поворотній основі — державні запозичення. Сюди також належить використання грошової емісії, яка, по суті, є фіктивним доходом.

Мобілізація доходів бюджету може проводитись на податковій і неподатковій основі. Податковий метод характеризує перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб на користь держави, який регламентується податковим законодавством. Неподаткові доходи формуються від продуктивної діяльності держави та від реалізації її майнових прав. Доходи від продуктивної діяльності надходять від підприємницької діяльності держави (державний сектор економіки) та від надання певних послуг, а доходи від майнових прав — у вигляді доходів від використання державного майна та угідь. У такий спосіб виділяються три методи формування доходів держави:

— від підприємницької діяльності;

- від державного майна, угідь і послуг;
- податковий.

Доходом держави від підприємницької діяльності є прибуток державних підприємств і організацій, який належить їй на правах власника засобів виробництва. Водночас не весь цей прибуток спрямовується в бюджет, адже певна його частина залишається на потреби соціально-економічного розвитку підприємства. Централізація частини прибутку державних підприємств у бюджеті може здійснюватись двома способами. По-перше, прямим вилученням, що було притаманно адміністративній економіці. По-друге, на основі оподаткування цих підприємств на загальних підставах, що характерно для ринкової економіки. Але при цьому слід враховувати, що подібні платежі державних підприємств до бюджету є податками лише за формою, а не за змістом, бо переходу вартості від одного власника до іншого, по суті, не відбувається. У сучасних умовах доходи від підприємницької діяльності держави не мають відчутного бюджетного значення, оскільки державний сектор має обмежені рамки, а державні підприємства переважно є або малоприбутковими, або функціонують на засадах неприбутковості чи взагалі збиткові, що пов'язано насамперед із соціальним спрямуванням їхньої діяльності.

Отримання доходів у вигляді *платежів за використання державного майна та угідь і від надання послуг* теж не має відчутного фіскального значення. Таким платежам, на відміну від податків, притаманний еквівалентний характер взаємовідносин їх платників з державою. Доходи від державного майна можуть надходити на постійній основі — *орендна плата*, чи разово — доходи від *приватизації* державного майна. Доходи від державних угідь можуть формуватись у два способи. По-перше, від передання відповідних угідь чи родовищ корисних копалин під *концесію*. По-друге, у вигляді *плати за використання природних ресурсів*. В Україні встановлена плата за спеціальне використання лісових і водних ресурсів та за видобування з надр корисних копалин (при цьому слід зазначити, що віднесення їх згідно з діючою бюджетною класифікацією до податкових доходів необґрунтоване, оскільки це еквівалентні взаємовідносини їх платників з державою). Доходи від державних послуг надходять у формі *державного мита* за вчинення нотаріальних дій, видачу різноманітних документів, патентів, ліцензій тощо.

Окрім розглянутих вище доходів від підприємницької діяльності держави та від державних майна, угідь і послуг, є особлива група надходжень, які можна визначити як *супутні* доходи бюджету. Це різноманітні штрафні санкції та адміністративні стягнення. Вони створюються не як доходи бюджету, а як засоби фінансового впливу на порушників чинного, у тому числі і фінансового, законодавства. Надходження їх до бюджету пов'язане з тим, що при встановленні відповідних санкцій держава визначає їх спрямування в бюджет (слід зазначити, що окремі види штрафних платежів можуть надходити в інші фонди чи окремим суб'єктам).

Основою формування доходів бюджету є податки. *Податковий* метод формування доходів бюджету, на відміну від неподаткового, має такі характерні риси, як примусовість, безеквівалентність, законодавчо регламентований порядок стягнення податків, однаковий підхід до всіх платників.

Податки з'явилися у процесі історичного розвитку одночасно з виникненням держави. У міру розвитку товарно-грошових відносин розвивалися форми податку. Цікаво простежити в цьому зв'язку, як змінювалися погляди платників податків на необхідність утримувати державу. Спочатку у відносинах між державою і населенням превалювала ідея подарунка, потім уряд просив народ про підтримку, далі виникла ідея допомоги державі, потім — жертвності особи в інтересах держави, ще пізніше у платника податку розвивається почуття обов'язку і, нарешті, перемагає ідея примусу з боку держави, без будь-якої залежності від волі платника. Одночасно змінювались і назви відповідних доходів держави: приношення, дар, дань, подать, повинність, податок.

Розвиток поняття «податок» в історичному аспекті свідчить, що разом із розвитком ринкових форм відносин між відокремленими суб'єктами господарювання формування державних доходів набирало все більш примусового характеру. І це було об'єктивним

явищем, оскільки у процесі історичного розвитку держава, яка раніше була чи не найбільшим власником і тому могла формувати свої доходи непримусовим шляхом, поступово передавала право власності приватним особам, що сприяло розвитку ринкових відносин. При цьому держава здобувала право виконання функцій, пов'язаних з управлінням відокремленої від неї власності. Тобто внаслідок відокремлення держави-функції від держави-власності з'явився такий економічний феномен, як податок.

Поряд з примусовим характером важливою ознакою податку називають його безеквівалентність. Слід зазначити, що безеквівалентність в економічних відносинах, пов'язаних зі сплатою податку, полягає у тому, що кожний платник в момент сплати податку не отримує відповідний товар або послугу. З погляду суспільства в цілому безеквівалентність податкових відносин є дещо умовною, оскільки у цьому разі все, що держава отримує через податки, вона витрачає на суспільні потреби. У ширшому розумінні безеквівалентність можна визначити як односторонній напрям економічних відносин, пов'язаних з перерозподілом вартості ВВП від фізичних та юридичних осіб на користь держави.

Законодавча регламентація податкових відносин є результатом розвитку демократичних засад у державному управлінні. Вона дає змогу суспільству, а отже платникам, контролювати встановлення нових і зміну існуючих податків.

Однаковий підхід до всіх платників податків, на відміну від диференційованого при прямому вилученні доходів державою, зумовлений законодавчим регламентуванням стягнення податків, установленням однакових ставок оподаткування, наданням пільг не стільки окремим суб'єктам оподаткування, скільки визначеним пріоритетними напрямом діяльності.

У системі доходів бюджету особливу роль відіграють *офіційні трансферти*. Їх можна розділити на дві групи: внутрішні і зовнішні. Внутрішні, або бюджетні, трансферти відображають перерозподіл коштів між окремими ланками бюджетної системи. Виступаючи доходами одного бюджету, вони одночасно є видатками іншого, а тому з позицій бюджету держави у цілому не є доходами. Зовнішні трансферти, наприклад гранти та дарування від юридичних і фізичних осіб даної країни чи з-за кордону, є реальними доходами. Але це доходи разового і випадкового характеру, які не відіграють відчутної ролі.

Фінансування бюджету може здійснюватись за рахунок грошової емісії та державного внутрішнього і зовнішнього запозичення. Ці методи суттєво відрізняються як за економічним змістом, так і за ставленням до них. Так, використання грошової емісії як джерела покриття бюджетного дефіциту у більшості країн світу, у тому числі й в Україні, офіційно заборонено. Використання ж державних позик вимагає надійної системи управління державним боргом і певного його обмеження.

Емісійний дохід є сумою перевищення доходів, отриманих державою від емісійних операцій, над витратами, пов'язаними із забезпеченням цих операцій. При цьому *грошова емісія* як метод фінансування бюджетного дефіциту застосовується лише в країнах з нерозвинутим ринком цінних паперів або в умовах недовіри населення до чинного уряду, який не несе відповідальності за позичені кошти. Наслідком емісії є інфляція, яка негативно впливає на процеси відтворення основного капіталу та життєвий рівень населення, оскільки знецінює оборотні кошти, накопичення для реконструкції та модернізації підприємств, грошові заощадження населення.

Запозичення коштів державою у фізичних і юридичних осіб, урядів інших країн чи міжнародних фінансових організацій відбувається у формі випуску державних позик чи отримання кредитів. Фінансування бюджетного дефіциту за рахунок запозичених коштів не має таких інфляційних наслідків, як грошова емісія, оскільки при цьому не відбувається зростання грошової маси: на державні потреби витрачаються тимчасово вільні кошти. Але при досягненні державними позиками значного обсягу вони також можуть впливати на інфляційний процес.

У цілому, розглядаючи формування дохідної бази бюджету з позицій його збалансованості, важко визначити, у який спосіб — збільшення податків (зменшення

видатків) чи випуск державних цінних паперів — краще цього досягти, оскільки зловживання і першим, і другим викликає негативні наслідки й суперечності. Так, подальше збільшення податкового тягара не стимулює розширення виробництва і може навіть призвести до зменшення доходів бюджету. Зростання державного боргу відтягує приватні заощадження і накопичення корпорацій від фінансування капітальних вкладень, сприяє підвищенню реальної процентної ставки за кредитами, оскільки пропозиція позичкового капіталу не змінюється, а попит на гроші держава збільшує.

Вихідними принципами формування доходів бюджету є фіскальна й економічна ефективність та соціальна справедливість.

Принцип *фіскальної ефективності* передбачає достатність доходів, мінімізацію витрат на збирання доходів і запобігання ухиленню від сплати платежів до бюджету, еластичність (або гнучкість) системи доходів бюджету, рівномірний розподіл доходів між адміністративно-територіальними одиницями.

Оскільки доходи потрібні державі для виконання відповідних функцій, то система доходів бюджету має забезпечувати відповідний обсяг надходжень. Звідси обсяг доходів, що потрібний державі, визначається на основі обсягу її видатків.

Мінімізація витрат на мобілізацію доходів зумовлена тим, що податки стягуються зовсім не для того, щоб їх повністю використати на відшкодування витрат, пов'язаних зі справлянням цих податків. Отже, максимальне зменшення витрат на систему, яка забезпечує своєчасне і повне надходження доходів, є одним із необхідних елементів фіскальної ефективності системи доходів бюджету. Саме з цієї причини більшість країн звільняє від оподаткування чимало невеликих платників податку, оскільки надходження від цих груп платників можуть іноді бути меншими, ніж витрати держави на збирання з них податків.

Запобігти ухиленню від сплати податків можна, по-перше, через створення такої податкової системи, яка б надто високим рівнем оподаткування не заінтересувала в несплаті податків; по-друге, через налагодження ефективної системи контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків платниками. Слід підкреслити, що для мінімізації ухилень від сплати податків необхідно поєднувати обидва названі методи, бо за високого рівня оподаткування навіть значне збільшення адміністративної системи контролю за сплатою податків не забезпечує їх задовільного стягнення, тоді як видатки на утримання цієї системи відчутно зростають.

Коефіцієнт еластичності системи доходів бюджету показує, як змінюється обсяг надходжень до бюджету залежно від зміни обсягу валового внутрішнього продукту (або якогось іншого макроекономічного показника). Якщо коефіцієнт еластичності вищий за одиницю, то система доходів є еластичною, тобто зміни в обсязі надходжень до бюджету відбуваються вищими темпами, ніж зміни в обсязі валового внутрішнього продукту. За нееластичної системи доходів (коефіцієнт нижчий за одиницю) зміна в обсязі валового внутрішнього продукту не впливає на зміну в обсязі доходів держави або це відбувається набагато повільніше. Еластичність доходів бюджету залежить від двох чинників: еластичності кожного податку, який входить до системи оподаткування, і питомої ваги цього податку в загальному обсязі надходжень. Форма залежності є прямою: у разі збільшення першого і другого чинників збільшується й еластичність системи в цілому. У свою чергу, еластичність кожного податку залежить від еластичності об'єкта оподаткування відносно ВВП і методу визначення податкових ставок. Так, ставки, які визначаються в абсолютному виразі, ведуть до зменшення показника еластичності відповідного податку, пропорційні ставки збільшують еластичність, а максимальний вплив на збільшення показника еластичності справляють ставки з високим рівнем прогресії. Система доходів з показником еластичності, близьким до одиниці, відповідає як інтересам бюджету (бо забезпечує автоматичне збільшення доходів в умовах економічного піднесення), так і інтересам платників (оскільки в період кризи з падінням промислового виробництва автоматично зменшуються й вимоги щодо сплати податків, що не веде до збільшення податкового тягара в ненайкращий для виробників період).

Рівномірність розподілу доходів між адміністративно-територіальними одиницями є важливою для забезпечення автономності кожного бюджету, який входить до бюджетної системи. Адже якщо та чи інша адміністративно-територіальна одиниця не матиме достатнього обсягу доходів від власних джерел, то збільшується її залежність від інших суб'єктів бюджетної системи, оскільки постає необхідність отримання додаткових доходів у вигляді дотацій або субвенцій з бюджетів іншого рівня.

Принцип *економічної ефективності* в процесі формування доходів бюджету трактується неоднозначно. Податкові відносини виникають на стадії перерозподілу національного доходу, і через податкову політику держава втручається у розподільні відносини. Отже, податкова політика так чи інакше впливає на економічні процеси незалежно від волі держави. Цей вплив можна назвати пасивним. Оскільки головним завданням політики державних доходів є забезпечення достатнього обсягу надходжень до бюджету, остільки вплив податкової політики на процеси відтворення має другорядне значення. Доти, доки доходи, які акумулювала держава, не мали значної питомої ваги в обсязі валового внутрішнього продукту, вплив податкової політики на відтворювальний процес був незначним і не привертав уваги політиків і економістів. Але при подальшому зростанні частки податків в обсязі ВВП виникає потреба стягувати необхідні кошти найбільш раціональним способом, тобто мінімізуючи негативні наслідки для розвитку економіки. Надалі дискусії щодо мінімізації негативних наслідків оподаткування переросли в дискусії про те, чи повинна держава використовувати податкову політику як активний регулятор відтворювальних процесів (тобто для досягнення інших цілей, крім фіскальних). Обговорення цієї проблеми продовжується й нині.

Прямі і непрямі податки мають різні механізми впливу на процеси відтворення. Прямі податки впливають на економічний розвиток через механізм зменшення частини прибутку або доходу, який залишається в розпорядженні платника. При цьому відбувається зменшення попиту як споживчого, так і інвестиційного. З позицій макроекономіки значення має лише загальний обсяг цього зменшення. Якщо ж звернути увагу на мікроекономічні процеси щодо впливу податків на заінтересованість учасників відтворювального процесу, то визначальне значення має розподіл податкового тягаря між платниками. Найбільший вплив здійснює податкова система з нерівномірним і високим рівнем податкового вилучення.

Непрямі податки прямо впливають на процеси ціноутворення. Рівень цього впливу пов'язаний з відносною величиною податку в ціні товару, а також з рівномірністю його розподілу за товарами різних видів. Найбільший інфляційний потенціал мають універсальні непрямі податки, які охоплюють широке коло товарів, робіт і послуг.

Рівномірне включення податків у ціну всіх товарів має макроекономічний ефект, оскільки однаковою мірою зменшує попит на всі групи товарів. З іншого боку, нерівномірність оподаткування непрямыми податками створює можливість впливати на пріоритети і перевагу споживачів у виборі тих чи інших товарів (мікроекономічний ефект).

З погляду проблем *соціальної справедливості* платниками податків мають бути всі члени суспільства, які отримують доходи. Прямі і непрямі податки у вирішенні цієї проблеми мають різне значення. Традиційно непрямі податки вважаються регресивними в соціальному плані, тому що в сім'ях з невисокими доходами основна частина останніх витрачається на купівлю товарів першої необхідності — продукти харчування, одяг тощо, які, у свою чергу, є основними об'єктами оподаткування. У кінцевому підсумку ці сім'ї зі свого доходу сплачують відносно більшу частину податків, ніж сім'ї з середніми і високими доходами. Стягнення за високими ставками непрямих податків на предмети не першої необхідності, споживачами яких є сім'ї з досить високим рівнем доходів, дещо пом'якшує проблему соціальної справедливості, але не вирішує її.

Переваги прямих податків у розв'язанні проблем соціальної справедливості пояснюються тим, що рівень оподаткування у цьому разі безпосередньо пов'язаний з доходами, які отримують фізичні та юридичні особи. Суперечки точаться навколо питань необхідності прогресивного оподаткування високих доходів. З погляду соціальної справедливості, особи, які мають високий

рівень доходів, можуть сплачувати до бюджету відносно більшу частину доходів, при цьому відбувається перерозподіл коштів між населенням. Але за досить високої прогресії в оподаткуванні виникають негативні наслідки, такі як втрата платниками стимулів до більш інтенсивної праці і намагання ухилитися від сплати податків.

Формування доходів бюджету може відбуватись за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. До *внутрішніх* відносять валовий внутрішній продукт і національне багатство, які вироблені на території даної країни, до *зовнішніх* — ВВП (а іноді й національне багатство) інших країн, який надходить у вигляді державних позик або репараційних платежів, тощо.

Одним з основних макроекономічних показників, які характеризують результати економічного розвитку в тій чи іншій країні, є валовий внутрішній продукт. Він відображає вартісний обсяг кінцевої продукції (виключаючи повторний рахунок вартості сировини, палива тощо, спожитих на різних стадіях у процесі виробництва), виробленої на території даної країни за один рік. Основними елементами ВВП є: прибуток, заробітна плата, амортизаційні відрахування, непрямі податки. Якщо обсяг валового внутрішнього продукту зменшити на суму амортизаційних відрахувань і непрямих податків, отримаємо ще один макроекономічний показник — національний дохід. *Національний дохід* — це дохід, який одержано у результаті використання факторів виробництва в процесі створення поточного обсягу валового внутрішнього продукту. Складовими національного доходу є прибуток і заробітна плата, за рахунок яких, як правило, і відбувається формування дохідної частини бюджету. У виняткових випадках (війна, стихійне лихо, глибока економічна і фінансова криза тощо) формування дохідної частини бюджету може відбуватись за рахунок національного багатства країни, наприклад через продаж золотого запасу або основних виробничих фондів даної країни тощо.

Податковий менеджмент — сукупність прийомів і методів організації податкових відносин з метою формування доходів бюджету і впливу податків на ефективний соціально-економічний розвиток суспільства.

Об'єктом податкового менеджменту є дохідна частина бюджету. Суб'єктом податкового менеджменту виступають органи управління в сфері оподаткування. Органи управління можна об'єднати в три групи:

- органи законодавчої та виконавчої влади;
- органи оперативного управління в податковій сфері;
- органи нефінансового профілю, які виконують лише окремі функції, пов'язані з податковою діяльністю.

Можна виділити наступні складові податкового менеджменту:

- законотворча діяльність;
- планування податків;
- податковий контроль.

У процесі законотворчої діяльності визначаються принципи оподаткування, встановлюються види податків і обов'язків платежів та їх елементи, розробляється порядок розрахунків із бюджетом.

Планування податків передбачає визначення реальних сум податків та обов'язкових платежів, які мають надійти до бюджету протягом бюджетного року.

Щоб забезпечити надходження запланованих сум платежів до бюджету, необхідно здійснювати контроль за правильністю нарахування та своєчасністю сплати державі податків та обов'язкових платежів. Цей вид діяльності передбачає ведення податкового обліку та здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства. Податковий облік, у свою чергу, включає облік платників податків та облік нарахованих і фактично оплачених сум до бюджету. Контроль за дотриманням податкового законодавства здійснюється шляхом проведення камеральних, документальних та тематичних перевірок.

Організація податкового менеджменту

Органами управління в сфері оподаткування є:

1. Верховна рада, яка здійснює загальне керівництво, до її функцій належать:

- розгляд і затвердження податкового законодавства;
 - розгляд і затвердження бюджету;
 - розгляд і затвердження звітів про діяльність органів і виконання бюджету.
2. Апарат президента здійснює видання указів з питань оподаткування.
 3. Державна податкова служба здійснює контроль за правильними і своєчасними розрахунками з бюджетом всіх платників податків, зборів, платежів.
 4. Фінансові органи, до яких входять Міністерство фінансів та його структурні підрозділи. Їх функції полягають у:
 - планування податкової частини бюджету;
 - складання звітів про виконання податкової частини бюджету України.
 5. Державні автоінспекції здійснюють контроль за сплатою податку з транспортних засобів фізичних осіб.
 6. Митні органи здійснюють контроль за правильністю обчислення і своєчасність перерахування мита.
 7. Нотаріальні органи контролюють процес сплати державного мита.
 8. ЖЕКи здійснюють контроль за сплатою податку з власників собак.

Податкове регламентування складає основу податкової діяльності. Основним правовими документами, якими керуються податкові органи в своїй роботі є закони України, укази президента, інструкції Державної податкової служби, роз'яснювальні листи Державної податкової служби.

Закони є відправною точкою, але не достатньою для організації діяльності податкових органів. Вони тільки визначають основні принципи, елементи системи оподаткування (платників, ставки, пільги), але для більш чіткої організації роботи необхідні більш досконалі документи, якими є інструкції і роз'яснювальні листи.

5.3 Поняття бюджетного фінансування та його організація. Методи і види фінансування із Державного бюджету

Видаткова частина бюджету являє собою, як уже зазначалося, зведення бюджетних асигнувань конкретним міністерствам і відомствам, об'єднанням та установам, управлінням і відділам виконавчих органів місцевого самоврядування. Головне завдання щодо виконання видаткової частини бюджету — забезпечення раціонального використання державних коштів на всіх ділянках бюджетного фінансування.

Порядок фінансування з відповідної ланки бюджетної системи встановлюється центральним органом державної виконавчої влади у сфері фінансової діяльності — Міністерством фінансів.

Фінансування із бюджету — це перерахування коштів на рахунки розпорядників бюджетних коштів (особові, реєстраційні, спеціальні реєстраційні, поточні) з казначейського рахунка (або рахунка відповідного бюджету), які відкриті в банківських установах і в органах казначейства в межах, визначених у фінансових планах та кошторисах і затверджених у бюджеті.

Установи, підприємства й організації фінансуються за рахунок того бюджету, в якому були передбачені для них необхідні асигнування. *Бюджетні асигнування* — це планові суми, в межах яких можуть здійснюватися видатки з бюджету.

Фінансування з бюджету здійснюється на основі двох основних принципів: плановості та цільового характеру використання бюджетних коштів. Принцип плановості означає обов'язкову умову законодавчого затвердження даних видатків. Цільовий характер використання бюджетних коштів означає вимогу до розпорядників коштів використовувати виділені кошти за їх цільовим призначенням.

Організація фінансування покладена на фінансовий орган, який здійснює виконання відповідного бюджету. Органи Державного казначейства (або банківські установи) перераховують кошти з казначейського рахунка (або рахунка бюджету) на рахунки розпорядників коштів. У процесі фінансування фінансові органи здійснюють контроль за

економним і цільовим використанням бюджетних коштів.

Керівники бюджетних установ, які одержують у своє розпорядження бюджетні асигнування, називаються *розпорядниками коштів*.

Розрізняють три ступені розпорядників коштів: головні, другого і третього ступенів. За обсягом наданих їм прав, обов'язків і відповідальності розпорядники коштів поділяються: по державному бюджету — на головних, другого і третього ступенів, а по місцевих бюджетах — на головних і третього ступеня.

Поділ розпорядників коштів на ступені по тому чи іншому бюджету залежить від структури управління галуззю економіки чи соціально-культурних установ.

Головними розпорядниками бюджетних коштів по державному бюджету є міністри і керівники інших центральних відомств (установ), по місцевих бюджетах — керівники управлінь (відділів) обласних, міських і районних державних адміністрацій, а по міських (міст районного підпорядкування), сільських і селищних бюджетах — голови цих рад.

До розпорядників коштів другого ступеня належать керівники підвідомчих міністерств і відомств, органів управління, яким, у свою чергу, підпорядковані окремі підприємства, організації та установи.

Розпорядниками коштів третього ступеня є керівники установ, організацій, підприємств, які підвідомчі головним чи другого ступеня розпорядникам бюджетних коштів (призначень).

Наприклад, органи Державного казначейства України фінансуються за рахунок Державного бюджету, а їхні керівники є розпорядниками коштів: голова Державного казначейства України — головним розпорядником коштів, начальники управлінь Державного казначейства в АРК, областях, містах Києві і Севастополі — розпорядниками коштів другого ступеня, а начальники відділень Державного казначейства у районах, містах і районах в містах — розпорядниками коштів третього ступеня.

Розподіл розпорядників коштів по місцевих бюджетах на два ступені обумовлено тим, що місцеві органи управління галуззю поділяються на дві ланки. Так, районне управління освіти очолює керівник, який є головним розпорядником бюджетних коштів. Він має у своєму підпорядкуванні школи, директори яких вважаються розпорядниками коштів третього ступеня, їм надано право самостійно розпоряджатись бюджетними коштами.

Головні розпорядники коштів мають значно більше прав, обов'язків і відповідальності порівняно з нижчестоящими розпорядниками бюджетних коштів. Вони розробляють план своєї діяльності та на його підставі бюджетні запити, розглядають і затверджують кошториси підвідомчих установ, складають річні кошториси доходів і видатків у цілому по міністерству, відомству, управлінню (відділу), здійснюють у встановленому порядку перерозподіл бюджетних асигнувань з одних кошторисних підрозділів в інші.

Головні розпорядники коштів мають право використовувати бюджетні кошти на утримання апарату тієї установи, яку вони очолюють, на централізовані заходи, а також розподіляти надані їм бюджетні кошти між нижчестоящими розпорядниками асигнувань. Одержані з бюджету кошти переводять у розпорядження підпорядкованим їм органам управлінь, організацій та установ, а в разі необхідності відкликають і передають бюджетні асигнування від однієї установи іншій. Головні розпорядники коштів мають право збільшувати асигнування за кошторисом одних установ за умови скорочення на ту ж саму суму і за тими самими статтями кошторису іншим аналогічним установам. Вони здійснюють постійну перевірку законності й ефективності використання бюджетних коштів підвідомчими їм установами, несуть повну відповідальність за виконання кошторису згідно з бюджетними призначеннями не тільки відомства в цілому, а й усіх підвідомчих їм установ та організацій, а також контролюють стан обліку й звітності в цих установах.

Розпорядники коштів другого ступеня одержують бюджетні кошти від головних розпорядників бюджетних коштів як на видатки на утримання апарату самого розпорядника коштів другого ступеня, так і для розподілу коштів підвідомчим установам і на централізовані заходи. Вони несуть відповідальність за використання бюджетних призначень

перед головними розпорядниками коштів.

Розпорядники коштів третього ступеня одержують бюджетні кошти від вищестоящих розпорядників на утримання своєї установи. Вони мають свій кошторис, рахунки в установах Державного казначейства, ведуть самостійно бухгалтерський облік виконання кошторису, якщо їх облік не централізований, і складають установлену звітність. Вони не користуються правом подальшого розасигнування бюджетних коштів.

Розпорядники коштів другого і третього ступенів одержують бюджетні кошти безпосередньо з рахунка Державного казначейства (відповідного територіального органу казначейства) на оплату рахунків за виконані роботи, одержані послуги від підприємств, установ, організацій та готівкою для виплати заробітної плати своїм працівникам.

Головні розпорядники коштів несуть відповідальність за економне та раціональне використання бюджетних коштів. Вони складають і подають фінансовому органу звіт про використання бюджетних коштів.

Розпорядники коштів другого і третього ступенів також несуть відповідальність за цільове використання бюджетних коштів. Вони складають і надають звіти про використання бюджетних коштів головним розпорядникам коштів та відповідному фінансовому органу.

Успішне виконання бюджету за видатками визначається чітким додержанням своїх функцій усіма юридичними особами: фінансовими органами, банками і розпорядниками коштів.

Виділяють такі форми бюджетного фінансування:

1) *бюджетні інвестиції*, які можуть здійснюватись у вигляді фінансування капітальних вкладень, проектного фінансування конкретного інвестиційного проекту та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством;

2) *бюджетні кредити* — надання коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на поворотній і платній основі. Вони відрізняються від банківських кредитів порівняно нижчим рівнем процентних ставок та наданням на більш пільгових умовах;

3) *кошторисне фінансування* означає виділення бюджетних асигнувань на основі спеціального планово-фінансового документа — кошторису. Визначає у безповоротному і безоплатному порядку обсяги коштів на фінансування певних об'єктів (програм, заходів) з визначенням їх цільового призначення і розподілом за окремими періодами фінансування;

4) *державні трансферти* — це невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не призначені для придбання товарів чи послуг, надання кредиту або на виплату непогашеного боргу. Державними трансфертами є державне субсидювання (державні субсидії, державні субвенції, державні дотації) і державна допомога населенню.

Державні субсидії — всі невідплатні поточні бюджетні виплати підприємствам та громадянам, які не передбачають компенсації у вигляді спеціально обумовлених виплат або поставки товарів чи надання послуг в обмін на проведені платежі. Наприклад, в Україні громадянам, які мають відповідні підстави, надається *щомісячно адресна грошова субсидія для відшкодування витрат на плату за користування житлом або його утримання та комунальні послуги* (водо-, тепло-, газопостачання, водовідведення, електроенергія, вивезення побутового сміття та рідких нечистот), а також *один раз на рік субсидія на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива*. Житлова субсидія є безповоротною, і її отримання не пов'язане і не тягне за собою зміни форми власності житла.

Державна субвенція — цільове виділення коштів з бюджету суб'єктам підприємництва на фінансування певних програм і проектів на умовах пайової участі бюджету та отримувача коштів. *Державна дотація* — кошти, що виділяються з бюджету підприємствам на покриття їх збитків, переважно у випадку, коли збитковість є наслідком певної політики держави.

Державна допомога населенню — допомога, що надається фізичним особам за рахунок коштів бюджету чи цільових фондів держави, у грошовій або натуральній формі. *Грошові трансферти населенню* — поточні платежі фізичним особам у грошовій формі, які призначені

для збільшення їх доходу. *Натуральні трансферти* — державна допомога населенню, що надається у вигляді товарів, продуктів і послуг, повністю чи частково безоплатних.

Державні трансферти можуть передбачатись на поточні або капітальні потреби. *Капітальні трансферти* — безповоротні і невідплатні односторонні платежі органів державного управління, які не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог. Передбачені на придбання капітальних активів, компенсації втрат, пов'язаних з пошкодженням основного капіталу або збільшенням капіталу отримувачів.

Відомо два методи фінансування з бюджету:

— відкриття кредитів;

— перерахування коштів з рахунка бюджету на рахунки розпорядників коштів.

Різні методи надання бюджетних коштів обумовлені особливостями виконання бюджетів у різних ланках бюджетної системи.

Метод відкриття кредитів полягає в тому, що фінансовий орган через спеціальні документи — видаткові розписи — повідомляє відповідну установу банку про встановлені суми та терміни видання коштів з рахунків бюджету головним розпорядником кредитів.

У практичній діяльності використовуються три типи видаткових розписів:

1) видатковий розпис для фінансування установ, які перебувають на бюджеті;

2) видатковий розпис для фінансування суб'єктів господарської діяльності;

3) план фінансування (для фінансування капітальних вкладень або геологорозвідувальних робіт).

При відкритті кредитів бюджетним організаціям у видатковому розписі наводиться розподіл кредитів у розрізі параграфів (що характеризують типи установ), а також за деякими статтями видатків (заробітна плата, стипендії, придбання медикаментів, придбання обладнання) відповідно до бюджетної класифікації.

Для підприємств і господарських організацій кредити відкриваються окремо видатковим розписом за кожною статтею видатків — цільовому призначенню коштів.

Відкриття кредитів не означає перерахування грошових коштів на видатки головним розпорядникам кредитів. Це — дозвіл фінансового органу на видачу коштів, яка потім здійснюється установами банків у межах визначених видатковим розписом асигнувань. Підставою для відкриття кредитів є річний розпис бюджету з поквартальним розподілом, де вказується сума затверджених на певний квартал асигнувань.

Сума відкритих кредитів зараховується на рахунки головних розпорядників кредитів, що означає збільшення їх грошових коштів у банку. При видачі коштів готівкою розпорядникам кредитів або оплаті їхніх видатків безготівковим шляхом зменшуються і грошові кошти на рахунках бюджету в банку.

Протягом строку, на який відкриті кредити, фінансовий орган може вносити відповідні зміни у встановлені суми фінансування, а за необхідності і закривати кредити.

Збільшення кредитів у кожному випадку здійснюється тільки за рішенням відповідних органів влади або ж виходячи із бюджетних прав, наданих чинним законодавством фінансовим органам і головним розпорядникам кредитів (переміщення кредитів у встановлених сумах з кварталу на квартал або з одного параграфа на інший). Необхідність у кредитах уточнюється з урахуванням перебігу виконання плану за відповідними показниками у разі наявності бюджетних резервів і невикористаних кредитів, а також можливостей для мобілізації внутрішніх ресурсів. З урахуванням цих факторів визначається фактична необхідність у кредитах, які треба відкрити їх головним розпорядникам.

Фінансові органи мають право *зменшувати* відповідно до плану розміри кредитів, які відкривають у випадках: недокомплектованості чисельності працівників бюджетних установ порівняно із затвердженим штатом; невиконання плану по мережі, по контингентах бюджетних установ, перевиконання плану надходження коштів батьків за перебування дітей у дошкільних закладах, наявності в бюджетних установах понаднормативних запасів матеріальних цінностей на початок року та ін.

У процесі здійснення бюджетного фінансування допускається *переміщення* кредитів. Воно означає зміну цільового призначення бюджетних коштів через збільшення асигнувань за одними видами видатків або розпорядникам кредитів за рахунок їх зменшення за іншими видами видатків або розпорядникам кредитів. Правом переміщення кредитів наділяються розпорядники кредитів у межах, установлених чинним законодавством.

Сутність другого методу фінансування полягає в перерахуванні грошових коштів з рахунка бюджету на рахунки головних розпорядників коштів. Воно здійснюється лише за наявності коштів на відповідному рахунку в цей момент. Підставою для переказування на рахунки головних розпорядників коштів є затверджені в бюджеті суми видатків (призначень) — асигнування на певний квартал, передбачені у річному розписі бюджету.

Перерахування грошових коштів здійснюється не більше трьох разів на місяць. У разі необхідності фінансовий орган може вносити зміни в помісячний розподіл асигнувань: переказувати кошти за рахунок асигнувань наступних місяців або надавати право використовувати перераховані кошти в наступному місяці. Допускаються також деякі зміни у цільовому (за статтями) призначенні перерахованих коштів.

Фінансування капітальних вкладень здійснюється на основі зазначених вище методів бюджетного фінансування. Кошти перераховуються відповідно до обсягів робіт, що фінансуються, як правило, один раз на місяць.

До 1 липня 1993 р. в Україні використовувались обидва методи бюджетного фінансування:

- відкриття кредитів — при фінансуванні з Державного бюджету;
- перерахування коштів з рахунка бюджету на рахунки розпорядників коштів — по місцевих бюджетах.

Застосування різних методів щодо Державного і місцевих бюджетів пов'язане з відмінностями в організації касового виконання бюджету.

Грошові кошти Державного бюджету не перебували на одному рахунку в Національному банку, а були розосереджені по території всієї країни. При цьому обсяг мобілізованих на певній території доходів не збігався із сумою фінансованих з Державного бюджету видатків. В одному районі (місті) могло надійти більше доходів у відповідний бюджет, ніж передбачається видатків, в іншому — навпаки, суми фінансованих видатків з Державного бюджету перевищували доходи, які надійшли. У зв'язку з цим фінансування з Державного бюджету здійснювалося шляхом відкриття кредитів щоквартально, а на фінансування капітальних вкладень — один раз на рік з поквартальною розбивкою.

Другий метод — перерахування коштів з рахунка бюджету на рахунки розпорядників коштів — застосовувався при виконанні місцевих бюджетів. Можливість використання такого методу визначалася тим, що грошові кошти місцевих бюджетів були зосереджені на рахунках в одній установі банку. Фінансування здійснювалося з поточного рахунка (основного) місцевого бюджету і тільки за наявності коштів на відповідному рахунку в цей час.

З 1 липня 1993 р. відповідно до Указу Президента України «Про порядок виконання Державного бюджету України» від 18 червня 1993 р. № 219/93 з метою забезпечення ефективного управління доходами і видатками Державного бюджету України, введення касового порядку його виконання, посилення контролю за надходженням, цільовим і економним використанням державних коштів Міністерство фінансів України одержало право фінансувати видатки в межах наявних фінансових ресурсів у Державному бюджеті України.

Для концентрації бюджетних коштів і здійснення видатків Міністерству фінансів України було відкрито в Національному банку України рахунок «Кошти Державного бюджету України». Це означало, що з 1 липня 1993 р. в Україні почав застосовуватися єдиний метод бюджетного фінансування — перерахування коштів з рахунка бюджету на рахунки розпорядників коштів.

У 1995 р. на виконання Указу Президента України «Про Державне казначейство

України» від 27 квітня 1995 р. було утворено Державне казначейство України. З цього часу почалося поступове впровадження виконання бюджету через органи Державного казначейства.

За існуючої організації виконання видаткової частини Державного бюджету України перерахування коштів здійснюється з казначейського рахунка Державного казначейства на рахунки (особові, реєстраційні, спеціальні реєстраційні), які відкриваються в органах Державного казначейства розпорядникам коштів. Перерахування бюджетних коштів через органи Державного казначейства включає організацію роботи з фінансування видатків у:

- центральному апараті Державного казначейства України;
- територіальних органах Державного казначейства.

Державне казначейство України здійснює фінансування видатків Державного бюджету шляхом переказування коштів територіальним управлінням державного казначейства. Для цього органи казначейства повинні мати інформацію про територіальне розташування підприємств, організацій, установ, а також показники кошторисів доходів і видатків розпорядників коштів відповідного рівня.

Державне казначейство України доводить до головних розпорядників коштів (ГРК) затвержені обсяги асигнувань. Головні розпорядники коштів готують розподіл бюджетних коштів по областях у розрізі підвідомчих установ, підприємств, організацій і подають до центральної ланки органів казначейства. На підставі розподілу бюджетних коштів Державне казначейство готує реєстри на здійснення видатків з єдиного казначейського рахунка по відповідній території і розпорядження на перерахування коштів. Потім готують платіжне доручення на переказування коштів територіальним управлінням органів казначейства та розпорядникам коштів. Територіальні управління Державного казначейства на своєму рівні доводять до розпорядників коштів отриману суму асигнувань. Вони можуть здійснювати (фінансувати) видатки в межах коштів, отриманих від розпорядника коштів вищого рівня. У свою чергу, територіальні управління Державного казначейства так само працюють із відділеннями Державного казначейства.

Перерахування бюджетних коштів з бюджету розпорядникам коштів здійснюється через оплату витрат: оплату рахунків і видачу готівки.

Оплата рахунків здійснюється Державним казначейством шляхом безготівкового перерахування бюджетних коштів з єдиного казначейського рахунка на користь суб'єктів господарської діяльності, що виконали роботи та надали послуги розпорядникам коштів, про що буде зроблено запис у реєстраційному рахунку цього розпорядника.

Оплата рахунків розпорядників коштів бюджету здійснюється лише за наявності в обліку органів казначейства їхніх зобов'язань та залишків коштів на рахунках розпорядників. Підставою для оплати рахунків є платіжні доручення розпорядників коштів та документи, які підтверджують цільове направлення коштів: рахунки, рахунки-фактури, накладні, товарно-транспортні накладні, трудові угоди, договори на виконання робіт (крім договорів на оплату комунальних послуг, послуг зв'язку, охорони, оренди приміщень), акти виконаних робіт, тендерна документація, акцепти тендерних пропозицій, договори про закупівлю тощо. Для оформлення документів на отримання заробітної плати, стипендії, допомоги, видатків на службові відрядження та інших коштів, що видаються на видатки, які не можуть бути проведені безготівковою оплатою, розпорядники коштів подають до органів казначейства заявку на видачу готівки. Заявки подаються в двох примірниках, один з яких після видачі готівки повертається розпорядникам бюджетних коштів з відповідним відбитком штампа казначея.

Заявки на видачу готівки виписуються розпорядниками бюджетних коштів на осіб, з якими в них укладені договори про повну матеріальну відповідальність і які мають право отримувати і видавати кошти. У заявках на видачу готівки вказуються суми податку на доходи фізичних осіб, суми нарахувань до фондів соціального страхування та суми страхових внесків до Пенсійного фонду України, інші податки й обов'язкові платежі, які утримуються із заробітної плати.

У заявках на видачу готівки розпорядники бюджетних коштів відмічають наявність чи відсутність заборгованості зі сплати податків.

На підставі перевіреної заявки органи Державного казначейства України виписують на осіб, указаних у заявці, грошові чеки на отримання готівки.

На підставі належно оформлених грошових чеків уповноважені особи розпорядників бюджетних коштів отримують готівку з бюджетних рахунків, відкритих в установах банків на ім'я органів Державного казначейства України. Невикористана готівка повертається уповноваженими особами розпорядників бюджетних коштів безпосередньо на цей самий рахунок за відповідними документами, під час заповнення яких обов'язково вказується номер реєстраційного рахунка, на який повинні бути зараховані кошти.

5.4 Касове виконання бюджету: поняття, сутність, системи.

У процесі виконання бюджету як державного, так і місцевого рівнів у самостійну сферу виділяється касове його виконання.

Під *касовим виконанням бюджету* слід розуміти організацію і здійснення розрахунково-касових операцій (приймання, зберігання і видання бюджетних коштів) щодо виконання бюджету відповідного рівня. Це одна з найскладніших сфер виконання бюджету в цілому.

Відомо три системи касового виконання бюджету:

- 1) банківська,
- 2) казначейська,
- 3) змішана.

За банківської системи рахунки для виконання бюджету відкриваються в установах банківської системи. Казначейська система касового виконання бюджету передбачає відкриття та ведення рахунків для виконання бюджету через спеціалізовану структуру — Державне казначейство. Змішана система передбачає можливість відкриття та ведення рахунків для виконання бюджету як в установах банківської системи, так і в Державному казначействі.

За банківської системи касового виконання бюджету установи банків здійснюють такі операції:

— приймають кошти в доходи кожного з бюджетів, які входять у бюджетну систему, і зараховують їх на рахунки відповідних бюджетів;

— розподіляють в установлених розмірах (у законі про Державний бюджет, у постановках місцевих органів влади про затвердження бюджетів) загальнодержавні податки і доходи між усіма бюджетами бюджетної системи країни;

— видають кошти міністерствам, відомствам, галузевим управлінням (відділам) виконавчих комітетів місцевих органів влади, підприємствам, організаціям і установам;

— ведуть облік доходів і видатків бюджетів і складають звітність про їх касове виконання;

— контролюють своєчасність подання підприємствами, організаціями й установами доручень в установи банків на перерахування в бюджет податків, стягнених із заробітної плати, і внесків із загальнообов'язкового державного соціального страхування та ряд інших операцій.

Коли Українська РСР входила до складу СРСР, Державний бюджет СРСР об'єднував союзний бюджет і державні бюджети союзних республік, а порядок касового виконання Державного бюджету СРСР установлювався Державним банком СРСР за погодженням з Міністерством фінансів СРСР. Контори Держбанку СРСР організували і контролювали, забезпечували касове виконання Державного бюджету СРСР у міських (операційних) управліннях (відділах) контор і в підпорядкованих установах Держбанку СРСР. Держбанк Української РСР був підпорядкований Держбанку СРСР, а Міністерство фінансів Української РСР виконувало всі вказівки і розпорядження Міністерства фінансів СРСР. Тривалий час, а саме в умовах командно-адміністративної системи СРСР, діяла єдина централізована банківська система в особі одного банку — Держбанку СРСР, яка здійснювала касове виконання Державного бюджету СРСР.

У зв'язку з розпадом СРСР і проголошенням України як незалежної держави зі своїми органами законодавчої і виконавчої влади, своїм фінансовим планом з'явилася потреба у новій системі касового виконання бюджету. Проте тривалий час касове виконання бюджету в Україні, по суті, не змінювалося, як і в колишньому СРСР воно включало дві схеми фінансування видатків:

— виконання місцевих бюджетів здійснювалось у межах доходів, які реально надійшли;

— виконання Державного бюджету України базувалося на принципі авансування видатків на кредитній основі.

Доходи, які надходили в державний бюджет, акумулювались на окремих рахунках в установах комерційних банків.

Комерційні банки, де відкривалися рахунки організацій і установ, які фінансувалися з бюджету, повинні були спрямовувати свої кредитні ресурси на оплату видатків відповідно до одержаних від Міністерства фінансів України бюджетних доручень. По суті, бюджетні рахунки цих організацій і установ були активними рахунками, за якими здійснювалось авансування видатків Державного бюджету за рахунок кредитних ресурсів комерційних банків. Такий порядок виконання Державного бюджету був розрахований на систему єдиного Державного банку і підривав основи ліквідності банківської системи України: комерційні банки не мали у своєму розпорядженні достатньої суми ресурсів для авансування видатків Державного бюджету в умовах постійного зростання бюджетного дефіциту і здійснювали, по суті, необґрунтовану емісію грошової маси.

У 1993 р. у зв'язку з прийняттям низки нормативних актів, зокрема Указу Президента України від 18 червня 1993 р. «Про порядок виконання Державного бюджету України» та Тимчасових методичних вказівок «Про порядок касового виконання Державного бюджету України по доходах та видатках», затверджених Міністерством фінансів України і НБУ від 28 червня 1993 р., касове виконання бюджету зазнало суттєвих змін. З 1 липня 1993 р. касове виконання Державного бюджету почало здійснюватись Національним банком України через його регіональні управління та за його дорученням, погодженим з Міністерством фінансів України — через Укрсоцбанк, банк «Україна», Промінвестбанк та інші комерційні банки. Новий порядок касового обслуговування означав, що фінансування повинно було здійснюватися в межах доходів, які реально надійшли, а також одержаних кредитів банку. Державний бюджет України почав виконуватися за схемою, аналогічною місцевим бюджетам.

Касове виконання дохідної частини бюджету здійснювалось шляхом перерахування коштів платниками податків, зборів та інших обов'язкових платежів зі своїх розрахункових рахунків на відповідний рахунок бюджету. Для цього установи комерційних банків відкривали відповідним фінансовим органам (районним, міським) рахунки для обліку доходів Державного бюджету на балансовому рахунку № 100 «Доходи Державного бюджету» за підрозділами бюджетної класифікації і символами щомісячного звіту Національного банку про виконання Державного бюджету України.

Для обліку загальнодержавних податків і зборів (податок на додану вартість, акцизний збір та прибутковий податок з громадян), які розподіляються між Державним бюджетом України і бюджетом Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, був відкритий балансовий рахунок № 080 «Доходи, що розподіляються між бюджетами». Суми надходжень на вказаний рахунок розподілялися між бюджетами за нормативами, затвердженими Верховною Радою України, не пізніше наступного робочого дня. З метою забезпечення контролю за надходженням доходів Державного бюджету, своєчасним їх перерахуванням Міністерству фінансів України в установах комерційних банків був відкритий окремий, особовий активний рахунок на балансовому рахунку № 100 «Кошти Державного бюджету України, що перераховані Міністерству фінансів України», на якому відображалась сума щоденних перерахувань.

Суми доходів, що надійшли на дохідні рахунки, відкриті на балансовому рахунку №

100, переказувалися комерційними банками обласним управлінням Національного банку на відкриті в них транзитні рахунки на балансовому рахунку № 100 «Кошти Державного бюджету України».

З метою забезпечення контролю за своєчасним і повним перерахуванням доходів Державного бюджету в Управлінні Національного банку реєструвались дати і номери повідомлень (авізо), що надійшли з комерційних банків.

Управління Національного банку щоденно переказували регіональні залишки транзитних рахунків на централізований рахунок Міністерства фінансів України, що був відкритий в операційному управлінні Національного банку на балансовому рахунку № 100 «Кошти Державного бюджету України». Операційне управління Національного банку щоденно видавало Міністерству фінансів виписки з централізованого рахунка, з додаванням копій повідомлень, одержаних від регіональних управлінь Національного банку.

Касове виконання дохідної частини місцевих бюджетів здійснювалося перерахуванням коштів з розрахункових рахунків платників податків і зборів, інших уповноважених на те органів або безпосередньо громадян на основні поточні бюджетні рахунки, які відкривалися відповідним (районним, міським, обласним) фінансовим органам.

По сільських і селищних бюджетах відкриття рахунків здійснювалося відповідно для сільської і селищної Рад, на які зараховуються всі внески до бюджету.

На вказані рахунки зараховувались і суми відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, а також дотації, субвенції і бюджетні позички.

Касове виконання видаткової частини бюджетів здійснювалося шляхом перерахування коштів з відповідних бюджетних рахунків на поточні бюджетні рахунки головних розпорядників коштів по відповідних бюджетах.

Міністерство фінансів України здійснювало фінансування видатків з Державного бюджету України в межах доходів бюджету шляхом перерахування коштів платіжними дорученнями на відкриті міністерствам, відомствам, підприємствам, організаціям, установам і фінансовим органам бюджетні поточні рахунки в установах банків.

Для фінансування витрат за рахунок Державного бюджету Міністерству фінансів України відкривався в операційному управлінні Національного банку на балансовому рахунку № 124 «Видатки Державного бюджету України» — централізований рахунок за видатками Державного бюджету.

Перерахування коштів Державного бюджету на розрахункові рахунки підприємств, установ і організацій заборонялося.

Міністерствам і відомствам, іншим розпорядникам коштів в установах банків з фінансування видатків на економічну діяльність держави та на капітальні вкладення відкривалися поточні бюджетні рахунки відповідно до розділів, глав і статей бюджетної класифікації та символів звітності. Для фінансування видатків на соціально-культурні заходи та на утримання органів управління і влади, міністерствам і відомствам та іншим розпорядникам коштів у банку відкриваються поточні бюджетні рахунки згідно з бюджетною класифікацією. Головним розпорядникам коштів відкривались два бюджетні поточні рахунки: на видатки установи і для переказування підвідомчим установам та на централізовані видатки. Розпорядникам коштів в установі банку відкривається бюджетний поточний рахунок на видатки установи. Головним розпорядникам коштів поточні бюджетні рахунки відкриваються на підставі платіжного доручення Міністерства фінансів України, а розпорядникам коштів другого і третього ступенів — на підставі платіжного доручення головного розпорядника коштів.

Фінансування міністерств і відомств (головних розпорядників коштів) здійснюється Міністерством фінансів України через операційні управління Національного банку України, Промінвестбанку, банку «Україна» та Укрсоцбанку. Фінансування здійснюється в межах кварталних асигнувань, а в разі недоодержання доходів, асигнування з бюджету відповідно коригуються.

Така система касового виконання бюджету має низку недоліків:

1. Указана схема передбачає постійний зустрічний рух доходів і видатків «по вертикалі». Як наслідок, значні суми коштів протягом тривалого проміжку часу перебувають «у дорозі», значна частка бюджетних коштів відволікається у взаєморозрахунки.

2. Розподіл загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів здійснювали установи комерційних банків. Вони порушували встановлені нормативи відрахувань та терміни їх перерахування. Унаслідок цього Державний бюджет недоотримував належних йому коштів.

3. Наявність великої кількості поточних бюджетних рахунків не давала змоги застосувати механізм попереднього контролю за їх використанням. Кошти бюджету були розосереджені на багатьох рахунках міністерств, відомств, які використовувалися неефективно.

4. Звітність Національного банку Міністерству фінансів була єдиним джерелом даних, які давали змогу контролювати процес виконання бюджету. Міністерство фінансів не мало повноважень та реальних важелів управління коштами.

Зазначені недоліки діючої на той час системи касового виконання бюджету не давали змоги забезпечити вирішення нагальних питань, які виникли з переходом до фінансування видатків Державного бюджету України в межах його доходів. Насамперед це стосувалося забезпечення системного контролю як за проходженням коштів бюджету через банківську систему, так і за ефективним використанням коштів розпорядниками. Зазначені питання можна було вирішити через перехід до казначейської системи касового виконання Державного бюджету України. З цією метою при Міністерстві фінансів України в 1995 р. було утворене Головне управління Державного казначейства України, на яке покладалася функція касового виконання Державного бюджету.

Принципова відмінність казначейської системи виконання Державного бюджету від банківської полягає в такому: всі бюджетні кошти акумулюються на єдиному казначейському рахунку, який об'єднує у собі систему рахунків, що діють в єдиному режимі і через які органи Державного казначейства здійснюють операції по доходах та видатках.

В основу діяльності казначейства покладено принцип єдності каси Державного бюджету. Перехід від банківської системи касового виконання бюджету до казначейської означає заміну практики виконання бюджету за відомчим принципом системою, що ґрунтується на територіальному принципі (через територіальні органи казначейства). За цієї системи касового виконання мобілізацію доходів бюджету, фінансування видатків бюджету, розподіл фінансових ресурсів між відповідними рівнями бюджетної системи здійснюють органи Державного казначейства через систему єдиного казначейського рахунка, відкритого в Національному банку.

Система фінансування через органи Державного казначейства принципово відрізняється від відомчої системи фінансування, коли бюджетні кошти передаються у користування розпорядникам коштів. Для цього були закриті поточні бюджетні рахунки в комерційних банках і замість них відкриті особові (реєстраційні) рахунки в органах Державного казначейства. З цих рахунків здійснюються оплата рахунків за певні послуги чи виконані роботи, які були надані розпорядникові коштів, та видача готівки безпосередньо розпорядникові коштів. Перерахування коштів бюджетним установам здійснюється через територіальні органи Державного казначейства.

З 1 квітня 1997 р. в Україні запроваджена казначейська система касового виконання Державного бюджету за видатками, яка передбачає відкриття рахунків розпорядникам коштів у системі органів Державного казначейства України. При цьому казначейські рахунки відкриваються в таких банківських установах — Національному банку України, Державному експортно-імпортному банку України, Акціонерно-комерційному агропромисловому банку «Україна», Акціонерно-комерційному банку соціального розвитку «Укрсоцбанк», Українському акціонерному промислово-інвестиційному банку «Промінвестбанк», Акціонерному поштово-пенсійному банку «Аваль», Ощадному банку України. На кінець 1997 р. через органи Державного казначейства здійснювалося близько 45 % операцій з виконання Державного бюджету. Рахунки для виконання місцевих бюджетів відкриваються

в установах тих банків, з якими укладають договори відповідні Ради. Ці рахунки можуть відкриватися і в установах банків, де розміщені казначейські рахунки.

1998 р. — рік завершення переведення на казначейську систему виконання видаткової частини Державного бюджету майже всіх міністерств і відомств. Одночасно здійснювалася підготовча робота з переведення на казначейське обслуговування силових міністерств і відомств, які мали свої особливості, що вимагало від них структурної перебудови у галузевій фінансовій системі. Так, наприклад, Міністерству оборони України необхідно було скоротити підпорядкованість розпорядників коштів з п'яти ланок до трьох. Ця робота була завершена у 1999 р. Крім того, у 1998 р. було запроваджено нову бюджетну класифікацію та План рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів.

З 1999 р. Державне казначейство України стає центральним органом виконавчої влади, діяльність якого регламентується Міністром фінансів. Основною подією 1999 р. було переведення на казначейське обслуговування позабюджетних коштів бюджетних установ та організацій. Тим самим були створені необхідні передумови для включення цих коштів до Державного бюджету.

У 2000 р. позабюджетні кошти розпорядників стали складовою Державного бюджету — увійшли до спеціального фонду державного бюджету. Бюджет держави став складатись із двох частин: загального фонду; спеціального фонду. У цьому ж році відбулися ще дві важливі події: у порядку експерименту в двох областях (Дніпропетровська, Чернігівська) запроваджено касове обслуговування місцевих бюджетів органами Державного казначейства; прийнято рішення про вдосконалення управління коштами державного бюджету наданням Державному казначейству статусу учасника Системи електронних платежів Національного банку України.

2001 р. став роком прийняття Бюджетного кодексу України, в якому вперше на законодавчому рівні було легалізовано казначейське обслуговування бюджетів та розпорядників бюджетних коштів. Крім того, Кодекс підтверджує його пріоритетність відносно всіх інших законодавчих актів, пов'язаних з бюджетним процесом, та дає можливість органам Державного казначейства проводити єдину політику в процесі виконання бюджетів.

2000—2002 рр. стали для Державного казначейства України роками оптимізації процесу управління бюджетними ресурсами шляхом удосконалення функцій з виконання дохідної та видаткової частин бюджету.

Першим кроком, зробленим Державним казначейством у 2000 р. у напрямі досягнення поставленої мети, стало переведення рахунків, через які здійснюються видатки Державного бюджету, з установ комерційних банків до Національного банку України. Консолідація всіх коштів державного бюджету на рахунках Державного казначейства у Національному банку України дала змогу розпочати виконання однієї з основних функцій казначейства — управління загальним залишком грошових ресурсів і створила передумови для розміщення тимчасово вільних коштів на фінансовому ринку. Слід зазначити, що при цьому органи Державного казначейства залишалися клієнтами Національного банку України.

Крім досягнення ліквідності, ефект від такого кроку досягнутий не був. Залишалися не вирішеними проблеми, пов'язані з отриманням в оперативному режимі інформації і складанням фінансової звітності. Робота системи органів Державного казначейства була непрозорою та закритою.

2001 р. став роком зміни статусу Державного казначейства: із клієнта банку Казначейство стало учасником Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП НБУ). З одного боку, це не викликало змін структури органів Державного казначейства, а з іншого — змінило їх статус. Завдяки тому, що в основу функціонування Системи електронних платежів покладено бухгалтерську модель, учасники цієї системи мають можливість здійснювати багатоступеневий контроль за достовірністю даних на всіх стадіях та рівнях розрахунків, отримувати в автоматизованому режимі щоденну інформацію у форматі затвердженого бюджету.

Однією з основних вимог переходу Державного казначейства в статус учасника Системи електронних платежів була необхідність розроблення нової системи бухгалтерського обліку та звітності, особливістю якої є, з одного боку, відповідність вимогам Національного банку щодо побудови структури рахунків, а з іншого — відповідність функціональності Державного казначейства і цілям бюджетного процесу. Такий план рахунків був розроблений і впроваджений по всій системі органів Державного казначейства та фінансових органів країни.

Суть переходу в СЕП НБУ полягала в тому, що будь-яка операція (чи то платіж, чи зіставлення планових показників) в автоматичному режимі відображається бухгалтерськими проведеннями в системі у розгорнутому вигляді. Цьому передують попередня методологічна робота з відображення у певній послідовності операцій чи їх складових і обов'язкове проведення необхідного контролю, що в майбутньому виключає втручання в роботу системи її користувачів та гарантує єдність підходу і достовірність відображення операцій з виконання бюджету. Особливістю роботи в СЕП НБУ є автоматичне формування інформації щодо виконання бюджету в розрахункових палатах Державного казначейства, яка за відповідними алгоритмами трансформується в необхідну звітність.

При цьому необхідно зазначити такі можливості СЕП НБУ: отримувати інформацію про здійснені операції в режимі реального часу; проводити міжбанківські платежі між усіма кореспондентськими рахунками за 10—15 хвилин; автоматично, в режимі реального часу, відображати у бухгалтерському обліку здійснені операції; складати звітність, у тому числі щоденний баланс, використовуючи інформацію з єдиної бази даних Держказначейства. Ці можливості та переваги значно відрізняють Державне казначейство України від аналогічних інституцій в інших країнах, де останні виступають як клієнти банку і мають доступ до інформації тільки після її отримання з установ банків та відповідної обробки.

У червні 2001 р. було завершено входження всієї системи органів Державного казначейства в Систему електронних платежів Національного банку України з виконання Державного бюджету за доходами.

Нині доходи бюджету зараховуються платниками податків відразу на рахунки обласних управлінь Державного казначейства та щоденно акумулюються на центральному рівні. Це дало змогу Державному казначейству України безпосередньо отримувати усю первинну інформацію щодо трансакцій за доходами Державного бюджету (на рівні управлінь Державного казначейства в режимі on-line) та формувати на її підставі звіт про виконання Державного бюджету за доходами не тільки в щоденному режимі, а й на будь-який момент протягом операційного дня. За рахунок доходів, які надходять на рахунки управлінь Державного казначейства, одночасно формуються активи для здійснення видатків з Державного бюджету.

Входження Державного казначейства в СЕП НБУ в частині касового виконання Державного бюджету за доходами значно скоротило терміни проходження платежів, збільшило обіговість бюджетних коштів, дало можливість складати щоденну оперативну звітність з обліку доходів Державного бюджету, яка до цього часу надавалась виключно Національним банком України на другий (третій) робочий день з моменту платежу.

У 2002 р. розпочався процес запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахування міжбюджетних трансфертів. Це дає змогу володіти достовірною інформацією про надходження в розрізі видів доходів та бюджетів у режимі реального часу, надавати звітні дані заінтересованим органам з метою здійснення аналізу та прийняття управлінських рішень. Наступний дуже важливий етап — запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками. Рахунки розпорядників та одержувачів коштів поетапно відкриті в органах Державного казначейства. Ці органи здійснюють операції на рахунках розпорядників із зарахування та перерахування коштів, забезпечуючи попередній та поточний контроль за цільовим направленням бюджетних коштів.

Сьогодні потрібно повністю вирішити питання управління бюджетними ресурсами

держави. Всі ресурси держави повинні працювати максимально ефективно саме на державу, з дотриманням принципу наявності мінімально необхідної суми залишків коштів на рахунках Державного казначейства. З метою ефективного управління бюджетними ресурсами Державним казначейством України встановлено денний ліміт коштів на обласному рівні, який має забезпечити реальну потребу управлінь Державного казначейства у ресурсах на наступний день. Залишок коштів за день, який перевищує ліміт, перераховується щоденно після завершення операційного дня на рахунок Державного казначейства України.

Ураховуючи реальні можливості та стан здобутків Державного казначейства, в 1999 р. було прийнято рішення про відкриття 28 кореспондентських рахунків — відкриття Єдиного казначейського рахунка в кожному з обласних управлінь Державного казначейства України та на центральному рівні. При цьому Державне казначейство прийняло виважене рішення щодо скорочення функцій на рівні районних відділень. Це дало змогу зосередити виконання складних процесів на обласному рівні, обмеживши функціональність районних відділень. Інформацію про здійснені операції Державне казначейство України отримує шляхом її консолідації в автоматизованому режимі.

Сьогодні всі бюджетні грошові надходження Уряду автоматично спрямовуються на центральний кореспондентський рахунок за доходами, а платежі за видатками здійснюються через 28 кореспондентських рахунків у Національному банку України: один — для центрального казначейства і один — для кожного з обласних управлінь казначейства. При цьому всі ці рахунки містяться в єдиній системі електронних платежів, і тому Державне казначейство має до них прямий доступ. Управління цими рахунками здійснюється центральним казначейством.

Таким чином були створені передумови для завершального кроку з упровадження Єдиного казначейського рахунка на центральному рівні казначейства — відкриття кореспондентського рахунка на центральному рівні шляхом технічного злиття 28 діючих кореспондентських рахунків казначейства в НБУ у консолідований Єдиний казначейський рахунок з субкореспондентськими рахунками для кожного обласного управління Державного казначейства України та з доступом до СЕП НБУ через розрахункові палати НБУ на обласному і центральному рівнях. При цьому управління Єдиним казначейським рахунком здійснюється центральним апаратом Державного казначейства.

Тема 6. Облік виконання бюджету

План

- 6.1 Організація обліку виконання бюджету
- 6.2 Баланс виконання бюджету
- 6.3 Облік грошових коштів бюджету
- 6.4 Облік доходів і видатків бюджету
- 6.5 Визначення результатів виконання бюджету

Рекомендована література: [1-15]

Основні терміни і поняття: облік, бухгалтерський облік виконання бюджету, функція контролю, функція нагляду, функція узагальнення, функція аналізу, єдиний казначейський рахунок, система електронних платежів, особові рахунки

6.1 Організація обліку виконання бюджету

Облік – це процес, який складається з операцій спостереження, сприйняття, вимірювання та фіксації (реєстрації) фактів, явищ природи чи суспільного життя.

Якщо процес обліку здійснюється над бюджетними об'єктами, такий облік називається бюджетним.

Бюджетний облік – сукупність взаємопов'язаних облікових процедур про стан і рух

бюджетних потоків у ході виконання бюджетів усіх рівнів, кошторисів бюджетних установ, іншої планово – нормативної бюджетної документації.

Бюджетний облік, своєю чергою, поділяється на бухгалтерський облік виконання бюджетів і бухгалтерський облік виконання кошторисів бюджетних установ

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України, бухгалтерський облік виконання кошторисів бюджетних установ ведуть розпорядники бюджетних коштів, а бухгалтерський облік виконання державного і місцевих бюджетів – органи Державного казначейства.

Бюджетний облік, як облікова система, включає три підсистеми:

бухгалтерський облік, який забезпечує своєчасне і повне відображення всіх операцій органів державного казначейства та надання користувачам інформації про стан активів та зобов'язань, результати виконання бюджетів та їх змін.

фінансовий облік, який ведеться з метою накопичення даних про доходи, видатки, кредитування за вирахуванням погашення та фінансування бюджетів, а також підведення результатів виконання бюджетів;

управлінський облік, який ведеться з метою забезпечення керівництва органів Державного казначейства та фінансових органів оперативною інформацією, яка використовується для планування, управління бюджетними коштами, оцінки і контролю їх використання.

Отже, бухгалтерський облік виконання бюджету відображає виконання бюджету через облік доходів, видатків, ресурсів бюджету, зобов'язань і розрахунків та результатів, які виникають у процесі виконання бюджетів Бухгалтерський облік виконання бюджетів охоплює всі аспекти виконання державного та місцевих бюджетів, тому дає повну картину про виконання бюджетів усіх рівнів.

Сутність бухгалтерського обліку виконання бюджету найповніше проявляється в його функціях: наглядовій, відображення, узагальнення, контролю за виконанням бюджетів, аналізу (рис. 6.1.).

Вони всі взаємопов'язані і доповнюють одна одну.

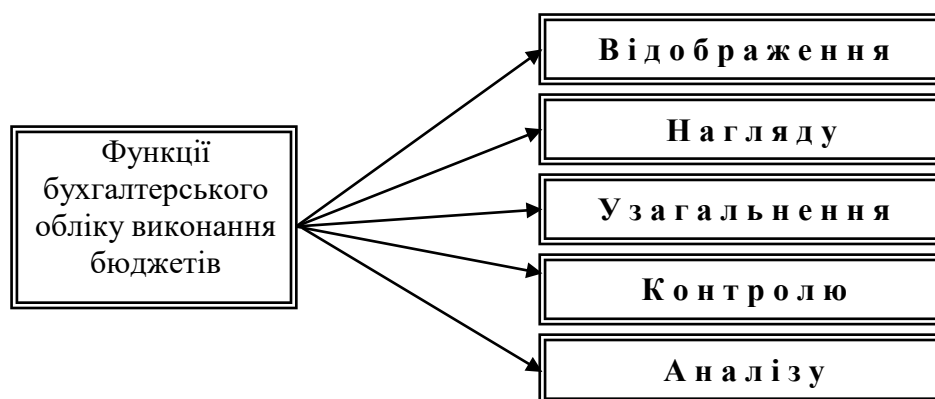

Рис. 6.1 Функції бухгалтерського обліку виконання бюджетів.

Функція нагляду виконується в процесі створення й використання фінансових ресурсів держави – бюджету – і за доходами, і за видатками.

Функція відображення базується на тому, що всі операції, які здійснюються за рахунок бюджетних коштів, відображаються у відповідних бухгалтерських документах.

Функція узагальнення провадиться під час всіх операцій за рахунками, результатом яких є баланс.

Наведені функції забезпечують і кількісний, і якісний облік виконання бюджетів усіх рівнів, змін, внесених до них у процесі виконання, що дає змогу виявити відхилення від затверджених у бюджеті асигнувань і внести відповідні зміни у бюджет. Таким чином, через

виконання зазначених функцій органи влади забезпечують управління бюджетами всіх рівнів відповідно до своїх повноважень.

Функція контролю виявляє себе під час проведення бухгалтерського обліку надходжень доходів за їхніми видами та обліку виконання видаткової частини бюджету за відповідними відомствами, установами й організаціями, які утримуються за рахунок коштів бюджету, тобто використання бюджету за призначанням, за цільовим використанням коштів згідно з бюджетними призначеннями.

Через бухгалтерський облік виконання бюджетів виявляються всі порушення бюджетного законодавства, невиконання вимог щодо використання бюджетних коштів.

Бухгалтерський облік виконання бюджетів враховує всі кошти бюджетів за всіма рахунками. Він необхідний для забезпечення збереженості бюджетних коштів через відображення всіх операцій, виконуваних через бюджет, у бухгалтерських документах, складання бухгалтерського балансу й звіту про виконання бюджетів. Бухгалтерський облік виконання бюджетів дає змогу запобігати крадіжкам, розтратам та іншим порушенням у виконанні бюджетів усіх рівнів. У цьому чітко проявляється функція бухгалтерського обліку щодо забезпечення збереженості бюджетних коштів.

Функція аналізу полягає у здійсненні на основі первинних і зведених даних економічного аналізу наявності, стану і руху ресурсів державного бюджету із широким застосуванням економіко-статистичних методів і моделювання. Дані оперативного та бухгалтерського обліку, бухгалтерська звітність є головним джерелом інформації для економічного аналізу виконання бюджету, джерелом, що забезпечує документальне обґрунтування аналітичних висновків.

Метою бухгалтерського обліку виконання бюджетів є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої інформації про фінансовий стан, результати виконання та рух грошових коштів бюджетів.

Предметом бухгалтерського обліку виконання бюджету є процес виконання державного бюджету, який відображає один з аспектів розширеного відтворення, а саме - процес розподілу і перерозподілу національного доходу.

Об'єктами бухгалтерського обліку виконання бюджетів є дохідна і видаткова частини бюджетів, а також ресурси і зобов'язання бюджетів, визначення результату та інші заходи, що здійснюються у бюджетному процесі.

Метод бухгалтерського обліку виконання бюджетів – це сукупність спеціальних способів і прийомів, за допомогою яких вивчається предмет бухгалтерського обліку. У бухгалтерському обліку застосовують такі методи:

- хронологічне і систематичне спостереження;
- вимірювання бюджетних засобів і процесів;
- реєстрація та класифікація даних з метою їх систематизації;
- узагальнення інформації з метою звітності.

Перелічені методи дають змогу формувати бухгалтерську інформацію для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Облікові дані формуються за допомогою таких інструментів – елементів методу:

документація, інвентаризація, грошова оцінка, рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс, бухгалтерська звітність.

Основні елементи методу бухгалтерського обліку виконання бюджетів наведено на рис. 6.2.

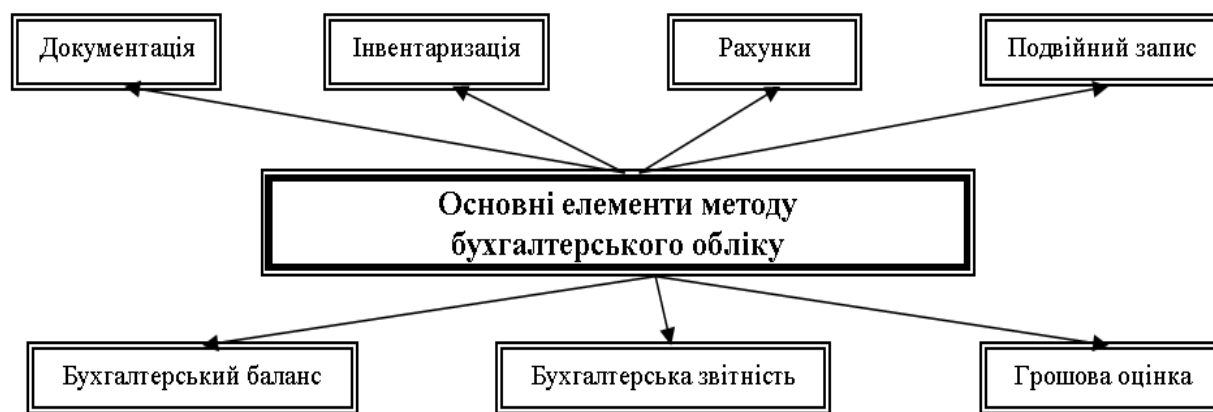

Рис. 6.2 Основні елементи методу бухгалтерського обліку виконання бюджетів

Ці інструменти забезпечують технологію облікового процесу – трансформацію даних про окремі операції в різноманітну інформацію для управління.

Документація – письмове свідчення про здійснену бюджетну операцію, яке надає юридичної сили даним бухгалтерського обліку виконання бюджету.

Кожна бюджетна операція, яка підлягає відображенню в бухгалтерському обліку, повинна бути оформлена документами. У них дається повний опис здійснених операцій, їх точний кількісний вираз і грошова оцінка. Правильність відомостей, які проводяться в документах, підтверджується підписами осіб, відповідальних за здійснені операції. Усі записи в регістрах бухгалтерського обліку здійснюються на підставі документів, які пройшли перевірку на правильність і об'єктивність їх оформлення, а також на законність здійснених операцій.

Інвентаризація – це уточнення фактичної наявності грошових коштів і фінансових зобов'язань шляхом зіставлення їх з даними бухгалтерського обліку на певну дату. Внаслідок інвентаризації виявляється відповідність фактичних даних показникам обліку, а також надлишки або нестачі. Тому за її допомогою контролюється збереження ресурсів, перевіряється повнота і достовірність даних бухгалтерського обліку і звітності.

Рахунки бухгалтерського обліку представляють спосіб групування і поточного відображення бюджетних операцій за якісними, однорідними ознаками, які обумовлені прийомом подвійного запису.

Подвійний запис – спосіб взаємопов'язаного відображення бюджетних операцій на рахунках бухгалтерського обліку, коли кожна операція записується за дебетом одного рахунку і за кредитом іншого рахунку на однакову суму.

Бухгалтерський баланс – це спосіб економічного групування й узагальнення даних про виконання бюджету, виражених у грошовій оцінці і складених на певну дату. Складається з двох частин – активу і пасиву.

Бухгалтерська звітність – це сукупність показників обліку, виражених у формі певних таблиць, які характеризують рух фінансових ресурсів, зобов'язань і фінансовий стан бюджету за звітний період.

Грошова оцінка – спосіб грошового виразу руху коштів, зобов'язань і бюджетних операцій для отримання узагальнених даних за поточний і звітний період з бюджету в цілому.

Основне завдання бухгалтерського обліку виконання бюджетів – повне, своєчасне і достовірне відображення процесу виконання бюджетів усіх рівнів.

Ухвалення управлінських рішень базується на всебічному і глибокому аналізі облікових даних. Обґрунтування цих рішень залежатиме насамперед від повноти, і достовірності вихідної інформації, яка формується на базі обліку та звітності. Ухвалені рішення будуть дієвими тільки у тому разі, якщо вони своєчасні. Це, своєю чергою, висуває вимоги до оперативного отримання інформації. Доцільно щоденно мати повні відомості про

виконання бюджетів.

Тому, бухгалтерський облік виконання бюджетів, має досить важливе значення в управлінні бюджетним процесом та бюджетними коштами:

по-перше, він слугує інструментом, який дає змогу керувати процесом виконання бюджетів, цільовим спрямуванням бюджетних коштів і сприяє дотриманню фінансової дисципліни, що забезпечує виконання основної функції бюджету – раціонального розподілу і перерозподілу національного доходу;

по-друге, бухгалтерському обліку виконання бюджетів належить важливе значення у бюджетному плануванні, тому що дані про виконання бюджетів за поточний рік і попередні періоди слугують базою для складання проекту бюджету на плановий бюджетний період;

по-третє, бухгалтерський облік і звітність мають особливе значення в розвитку фінансової науки, тобто всебічну і виважену наукову оцінку того чи іншого явища можна дати тільки на основі повної і достовірної інформації, яку надає облік і звітність.

Значення бухгалтерського обліку виконання бюджетів особливо зростає в період, коли економіка і держава вражені інфляційними процесами. Головне завдання бухгалтерського обліку виконання бюджетів у цей період – забезпечити чітку організацію бухгалтерського обліку з метою забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, а також державну дисципліну в усіх органах та установах, які виконують бюджет.

У навчальній літературі визначені наступні загальні вимоги до бухгалтерського обліку виконання бюджетів:

а) облік повинен бути чітко документований;

б) облік проведених операцій здійснюється у певній послідовності на підставі документів;

в) записи проведених операцій відображаються на рахунках бухгалтерського обліку;

г) облік повинен бути суцільним за охопленням операцій і безперервним у часі.

Бюджетні операції здійснюються у межах бюджетних призначень, встановлених законодавством України, і тому виконання бюджетів відображається у бухгалтерському обліку відповідно до щорічного Закону про Державний бюджет України та Рішення рад про місцеві бюджети.

Бухгалтерський облік виконання бюджетів відзначається складністю, що пояснюється великою кількістю учасників бюджетного процесу, різноманітністю операцій, великою кількістю зв'язків.

Він опрацьовує масові результати (отримання податків і здійснення платежів), одночасно забезпечуючи принцип єдності каси та консолідацію бюджетних рахунків на єдиному казначейському рахунку.

Бухгалтерський облік операцій з виконання бюджетів передбачає їхній зв'язок через єдиний план рахунків та єдину бюджетну класифікацію.

Залежно від природи облікової інформації відрізняють три основних видів бухгалтерського обліку виконання бюджетів: оперативний, статистичний, бухгалтерський.

Кожен з них має свою специфіку, коло явищ, що спостерігаються, завдання і методи спостереження.

Оперативний облік використовується для реєстрації, спостереження і контролю за окремими явищами бюджетного процесу з метою повсякденного управління. Дані оперативного обліку збираються на певну дату усно, телефоном, телеграфом, телефаксом або відправляються засобами електронного зв'язку у вигляді термінових повідомлень керівництву і державним органам, якщо це передбачено законодавством України. За допомогою оперативного обліку здійснюється повсякденний контроль на певних ділянках бюджетного процесу. Така інформація необхідна для відповідних оперативних висновків і розробки конкретних рекомендацій щодо виявлення додаткових резервів бюджету з наступним їхнім використанням.

Статистичний облік вивчає й узагальнює масові явища та їхні закономірності в бюджетному процесі. Він тісно пов'язаний з іншими видами обліку, використовує дані

оперативного і бухгалтерського обліку, має свої особливі прийоми збору даних (переписи, анкетування, опитування) і способи опрацювання цих даних (групування, зведення, вирахування різних показників: середніх, індексів, коефіцієнтів). Дані статистичного обліку використовуються для економічного аналізу і прогнозування на поточний і перспективний періоди.

Бухгалтерський облік – це упорядкована система збору, реєстрації й узагальнення у грошовому виразі інформації про активи й зобов'язання бюджетів та їх рух шляхом суцільного, безперервного і документального обліку всіх бюджетних операцій.

Бухгалтерський облік має свої особливості, які відрізняють його від інших видів обліку, а саме:

а) це документально обґрунтований облік;

б) безперервний у часі і суцільний за охопленням, з урахуванням усіх змін, які відбуваються у бюджетному процесі;

в) застосовує особливі, тільки йому властиві засоби опрацювання даних (бухгалтерські рахунки, подвійний запис, баланс тощо).

Тому бухгалтерський облік виконання бюджетів слугує основою інформаційного забезпечення управління бюджетним процесом.

Форма бухгалтерського обліку – це система взаємопов'язаних облікових реєстрів (хронологічних і систематичних) з певною методикою відображення в них операцій у певній послідовності.

На сьогодні в Україні застосовують кілька форм бухгалтерського обліку: меморіально-ордерна, журнально-ордерна, спрощена форма обліку, «Журнал-головна», автоматизована (комп'ютерна).

Відмінність однієї форми обліку від іншої полягає у використанні різних облікових реєстрів.

Облікові реєстри – носії інформації, отриманої з первинних документів або інших реєстрів: книги, відомості тощо. За ступенем узагальнення інформації, облікові реєстри класифікують на синтетичні, аналітичні, та комбіновані.

Записи в облікових реєстрах ведуться з меморіальних ордерів, які є відображенням згрупованих за відповідними ознаками первинних документів.

Первинні документи відображають відомості про операції з виконання бюджету. Вони складаються під час проведення операцій, виступають підставою для здійснення облікових записів та бухгалтерського обліку операцій з виконання бюджетів в органах Державного казначейства.

Первинні документи для надання юридичної сили повинні містити обов'язкові реквізити: назву документа, номер та дату складання документа, назву установи, від імені якої складений документ, місце складання документа, назву отримувача коштів, зміст операції, суму операції, номери рахунків за дебетом і кредитом, назва банку, казначейства (отримувача та платника коштів) і його номер коду, підписи осіб, відповідальних за проведення операції та правильність її оформлення, призначення платежу, коди економічної класифікації видатків із зазначенням сум, коди бюджетної класифікації доходів та термін платежу, суму податку на додану вартість або напис « без податку на додану вартість», на першому примірнику відбиток печатки та підписи відповідальних осіб.

Первинні документи як у паперовій формі так і у вигляді електронних записів, які не містять обов'язкових реквізитів, є не дійсними і не можуть бути підставою для відображення операцій в обліку.

Надання Державному казначейству України статусу учасника системи електронних платежів НБУ та створення внутрішньої платіжної системи Держказначейства обумовили перехід до автоматизованої форми ведення бухгалтерського обліку.

За такої форми обліку збір, передача, систематизація та опрацювання бухгалтерської інформації здійснюються автоматизовано, з використанням спеціально розробленого програмного забезпечення.

Система автоматизованого обліку відображає основні процеси, пов'язані з отриманням різних зведених показників, що характеризують бюджетний процес. У цій системі організації бухгалтерського обліку інформація йде по єдиному каналу і використовується для оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку.

Суть форми полягає в тому, що на підставі автоматично введених даних про здійснені операції з виконання бюджету відбувається групування дебетових і кредитових оборотів за синтетичними й аналітичними рахунками, визначається сальдо, формуються обігові відомості і звітність, роздруковуються первинні документи.

Вихідна інформація подається у вигляді друкованих реєстрів за рахунками бухгалтерського обліку.

Одне з основних завдань системи – забезпечення високого рівня внутрішнього бухгалтерського обліку та контролю.

6.2 Баланс виконання бюджету

Баланс виконання бюджету. За даними поточного обліку на початок кожного місяця складають баланс про виконання бюджету (ф. № 1-м). Одна його частина — це актив, який відбиває фінансові ресурси бюджету на певну дату, їх склад та розміщення, друга — пасив, де відображаються джерела утворення ресурсів бюджету.

В активі балансу відображають дебетові залишки за активними рахунками 1-го класу «Активи» (ресурси бюджету) і 7-го класу «Видатки бюджету» та за активно-пасивними рахунками 4-го класу «Розрахунки». В активі також відображають залишок за дебетом 5-го класу рахунків «Результати виконання бюджету».

У пасиві балансу відображають кредитові залишки за пасивними рахунками 2-го класу «Зобов'язання», 3-го класу «Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів» і 6-го класу «Доходи бюджету», за активно-пасивними рахунками 4-го класу «Розрахунки», 5-го класу «Результат виконання бюджету».

Баланс виконання бюджету фінансовими органами (Державного казначейства, територіальних органів казначейства, фінансових управлінь) дає узагальнену інформацію про стан активів і пасивів бюджету за звітний період. Структура балансу має такий вигляд (табл.):

Таблиця 6.1

Структура балансу виконання бюджету

Актив	Пасив
1. Активи (ресурси бюджету)	1. Доходи бюджету
2. Розрахунки	2. Зобов'язання
3. Видатки бюджету	3. Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів
4. Результат виконання бюджету	4. Розрахунки
	5. Результат виконання бюджету
Баланс	Баланс

6.3 Облік грошових коштів і доходів бюджету

У процесі виконання бюджету фінансування видатків не збігається в часі із зарахуванням доходів. Касове виконання бюджету має бути побудоване у такий спосіб, щоб доходи забезпечували видатки, тобто мало місце перевищення поточних надходжень над поточними видатками. Це перевищення й утворює залишок коштів бюджету*.

Стійкий фінансовий стан держави багато в чому зумовлюється наявністю певного залишку коштів на рахунках бюджету, оскільки це дає змогу безперебійно здійснювати фінансування передбачених і непередбачених видатків. І навпаки, відсутність такого

* У випадку, коли в процесі виконання бюджету планові видатки не забезпечені доходами, то джерелом їх покриття можуть бути кредитні ресурси.

залишку створює труднощі у фінансовому забезпеченні потреб економічного і соціального розвитку.

Розміри залишків коштів на рахунках бюджету мають бути оптимальними. З одного боку, вони повинні забезпечувати сталий фінансовий стан, а з іншого — не бути надмірно завищеними, бо це означатиме вилучення коштів з обороту та необхідність залучення додаткових доходів. За державним і місцевими бюджетами залишок коштів на рахунках не лімітується у вигляді встановлюваної щороку під час затвердження бюджету оборотної касової готівки. Оптимальних розмірів залишку коштів на рахунках бюджету досягають через установлення відповідних строків мобілізації доходів і фінансування видатків. Строки надходження доходів мають забезпечувати строки фінансування видатків.

Загалом у бюджеті кожної країни кошти формуються за рахунок надходження доходів, а використовуються на фінансування видатків. Для окремих видів бюджетів процес формування й використання коштів охоплює і взаємовідносини між самими бюджетами. Тому загалом джерелами формування коштів того чи іншого конкретного бюджету є: доходи даного бюджету; кошти, одержані від інших бюджетів під час взаємних розрахунків; позички, одержані від фінансово-кредитних установ для покриття тимчасового касового розриву; частина доходів у вигляді процентних відрахувань від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів; дотації, субсидії і субвенції, які передають бюджети вищого рівня бюджетам нижчого рівня. Відповідно кошти бюджету спрямовуються: на фінансування видатків, передбачених даним бюджетом, шляхом перерахування коштів головним розпорядникам коштів; на погашення заборгованості перед іншими бюджетами за взаємними розрахунками; на видачу дотацій, субсидій і субвенцій.

Кошти бюджету розміщують на рахунках в органах системи Державного казначейства, який здійснює касове обслуговування того чи іншого бюджету. Перерахування з бюджетного рахунка можуть здійснюватися тільки в межах поточного залишку коштів. Це передбачає здійснення постійного контролю з боку фінансового органу, який виконує цей бюджет, за ходом виконання плану мобілізації доходів.

Кошти Державного бюджету мобілізуються на території всієї України й акумулюються на Єдиному казначейському рахунку Державного казначейства України, що відкривається в Національному банку України як консолідований кореспондентський рахунок учасника системи електронних платежів та міжбанківських розрахунків.

Рахунки з обліку ресурсів бюджету. Перший клас рахунків «Активи» охоплює рахунки з обліку операцій з грошовими коштами (готівкою), депозитами, цінними паперами, а також з коштами, залученими для виконання Державного та місцевих бюджетів.

Облік консолідованих ресурсів бюджету держави ведеться на активних рахунках: 11 «Кошти бюджетів в НБУ», 12 «Кошти бюджетів в інших банках», 13 «Розміщені депозити», 14 «Цінні папери», 15 «Надані бюджетні кредити», 16 «Інші активи», 17 «Субкореспондентські рахунки».

Рахунок 11 містить такі групи рахунків третього порядку:

111 — кошти в НБУ до запитання;

112 — інші рахунки Державного казначейства в НБУ.

Рахунок 111 містить балансовий рахунок четвертого порядку — 1111 «Єдиний казначейський рахунок», а рахунок 112—1121 «Рахунок Державного казначейства в НБУ для виплати готівкових коштів» та 1122 «Інші рахунки Державного казначейства в НБУ».

Дані рахунки призначені для обліку коштів на кореспондентських рахунках органів Державного казначейства, які відкрито в установах НБУ, а також обліку коштів для виплати готівки.

Третій клас рахунків «Кошти бюджетів та розпорядників бюджетних коштів» містить такі розділи рахунків другого порядку:

31 — кошти бюджетів;

32 — кошти, залучені до бюджетів;

33 — кошти, які підлягають розподілу;

34 — кошти, тимчасово віднесені на доходи бюджету;

35 — рахунки розпорядників та одержувачів бюджетних коштів у Державному казначействі України;

36 — рахунки розпорядників бюджетних коштів, які не перебувають на казначейському обслуговуванні;

37 — рахунки інших клієнтів та банків;

38 — рахунки за нез'ясованими сумами, несквитованими дебетовими сумами та інші транзитні рахунки;

39 — рахунки органів Державного казначейства.

Рахунок 31 містить такі групи рахунків третього порядку: 311 «Кошти загального фонду Державного бюджету»; 312 «Кошти спеціального фонду Державного бюджету, які направляються на спеціальні видатки»; 313 «Кошти, які розподіляються між загальним і спеціальним фондами Державного бюджету», 314 «Кошти загального фонду місцевих бюджетів»; 315 «Кошти спеціального фонду місцевих бюджетів, які направляються на спеціальні видатки»; 316 «Кошти, які розподіляються між загальним і спеціальним фондами місцевих бюджетів». Кожен із цих груп рахунків має деталізацію за балансовими рахунками четвертого порядку.

Рахунки 161 та 164 призначені для обліку тих коштів, які перераховані до бюджету, але надійдуть за призначенням у наступному звітному періоді. Наприклад, перерахування здійснено наприкінці місяця, а зарахування коштів — на початку наступного місяця. Ці кошти можуть ураховуватися в балансі про виконання бюджету за звітний період.

Процес виконання бюджету пов'язаний з рухом коштів. У зв'язку з цим більшість бухгалтерських проведення охоплює один із рахунків 1-го та 3-го класу

Основним джерелом формування ресурсів бюджету є доходи. Надходження від підприємств і організацій відбувається через перерахування коштів з рахунків платників на рахунки бюджету в Державному казначействі (рис. 15) за допомогою платіжних доручень, які виписують самі платники — юридичні особи. У платіжних дорученнях зазначають: код (МФО) органу Державного казначейства, номер бюджетного рахунка, номер платіжного документа, ідентифікаційний код платника податків, призначення платежу, код бюджетної класифікації доходів, код відомства згідно з відомчою класифікацією, сума платежу. Треба зазначити, що Державне казначейство України є учасником СЕП НБУ (рис. 6.3).

Приймання платежів до бюджету від населення оформляють квитанцією-повідомленням. У ній зазначають прізвище, ім'я та по батькові платника, його адресу, назву податкового органу, який видав платіжне повідомлення, назву платежу і його суму на даний строк сплати. Квитанція залишається у платника, а повідомлення — в установі, яка прийняла платіж.

У процесі виконання бюджету за доходами органи Державного казначейства: відкривають рахунки в управліннях Державного казначейства України для зарахування платежів до бюджетів та до цільових фондів; ведуть бухгалтерський облік доходів бюджету у розрізі кодів бюджетної класифікації доходів і типів операцій; здійснюють розподіл платежів між бюджетами відповідно до затверджених законом нормативів та перераховують за належністю розподілені кошти; готують розрахункові документи і проводять повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету; здійснюють відшкодування податку на додану вартість; складають щоденну, періодичну і річну звітність за доходами та подають її відповідним органам, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів до бюджету й цільових фондів. Вони повинні забезпечити облік надходжень на поточний рік у розрізі кодів бюджетної класифікації — доходи загального фонду; доходи спеціального фонду; доходи, які розподіляються між загальним та спеціальним фондами бюджету; доходи, що розподіляються між державним та місцевими бюджетами або між рівнями місцевих бюджетів; надходження, тимчасово віднесені на доходи державного або місцевого бюджету.

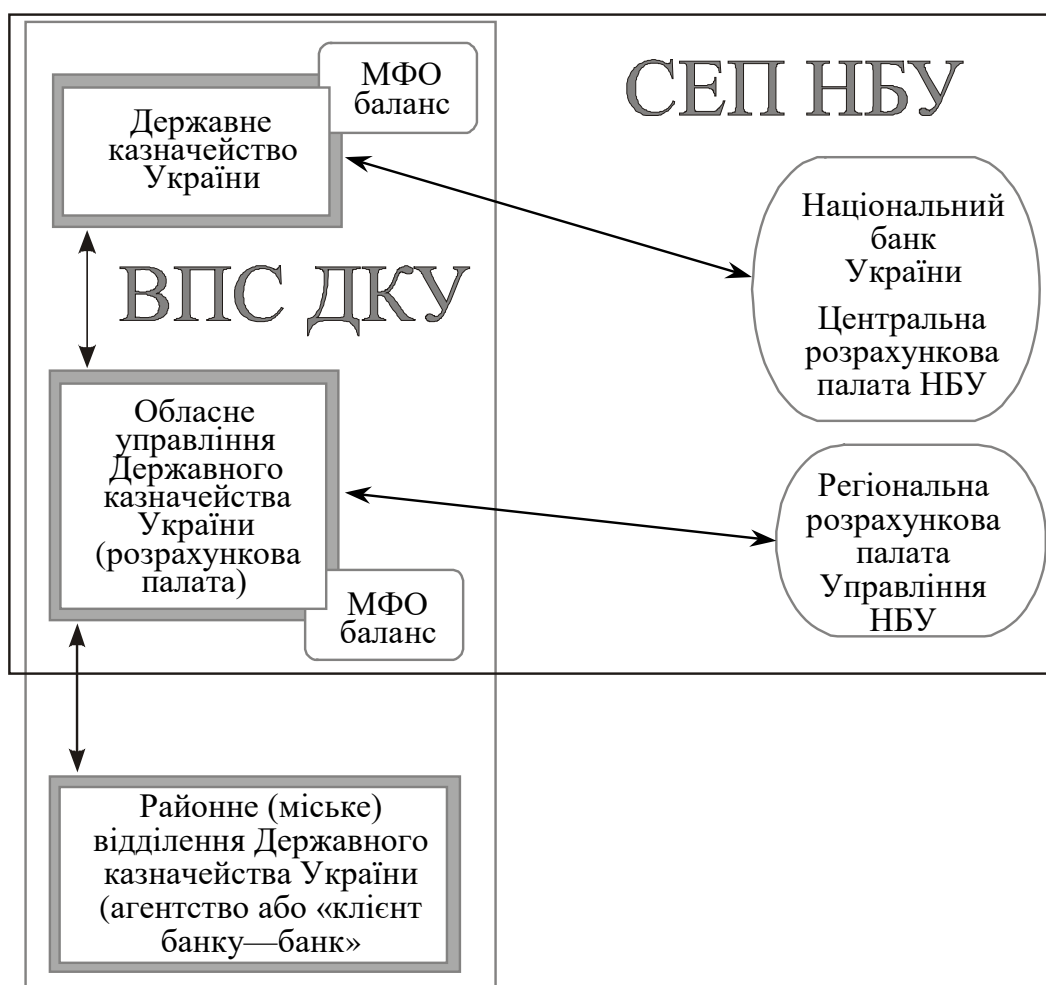

Рис. 6.3. Схема функціонування внутрішньої платіжної системи Державного казначейства України з використанням Системи електронних платежів НБУ без надання районним відділенням кодів МФО

1. Платежі до бюджетів, які відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік та рішень місцевих рад є доходами загального фонду бюджету, зараховуються безпосередньо на аналітичні рахунки, відкриті в управліннях Державного казначейства за балансовими рахунками 3111 «Надходження до загального фонду державного бюджету» та 3141 «Надходження до загального фонду місцевих бюджетів».

Інформація щодо надходження та повернення надміру або помилково сплачених платежів до бюджету одночасно відображається на рахунках, відкритих за рахунками фінансового обліку 6111 «Доходи загального фонду державного бюджету» та 6121 «Доходи загального фонду місцевих бюджетів». Кредитовий залишок за рахунками 6111 та 6121, а також в розрізі кожного рахунка відкритого на даному балансовому рахунку, дає інформацію про надходження з урахуванням повернень кожного виду доходів (наприклад, відшкодування податку на додану вартість) і повернення платежів до загального фонду державного та місцевих бюджетів наростаючим підсумком з початку року. За окремими рахунками допускається від'ємний залишок, котрий показує, що повернень окремого виду доходу бюджету у поточному бюджетному періоді з цього рахунка відбулося більше, ніж надходжень (за рахунок загальних надходжень до загального фонду). У цілому за рахунками фінансового обліку 6111 та 6121 від'ємний залишок не допускається.

Для щоденного акумулювання платежів, які надійшли до загального фонду державного та місцевих бюджетів в органі Державного казначейства відкриваються рахунки

за балансовими рахунками 3112 «Кошти загального фонду державного бюджету» та 3142 «Кошти загального фонду місцевих бюджетів» для кожного виду бюджету. На один із відкритих рахунків за даним бюджетом зараховуються доходи, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, а кількість інших рахунків для акумулювання (перерахування на центральний рівень) платежів залежить від рішення ради про відповідний бюджет і має забезпечити процес його виконання.

Залишки коштів, що склалися на кінець операційного дня з аналітичних рахунків за доходами, відкритих за балансовими рахунками 3111 «Надходження до загального фонду державного бюджету» та 3141 «Надходження до загального фонду місцевих бюджетів», у регламентований час засобами програмного забезпечення шляхом формування меморіальних документів перераховуються (списуються) на відповідні рахунки, відкриті за балансовими рахунками 3112 і 3142, а саме щодо державного бюджету:

— на перший рахунок зараховуються доходи, за рахунок яких здійснюється перерахування дотацій місцевим бюджетам;

— на другий рахунок зараховуються доходи, які належать до загального фонду державного бюджету і з яких не здійснюється перерахування дотацій.

Суми коштів, зарахованих на перший рахунок, відкритий за балансовим рахунком 3112, обласні управління Державного казначейства розподіляють за нормативами, установленими Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, та цього самого дня у регламентований час перераховують суми дотацій на відповідні рахунки місцевих бюджетів. Інформація щодо перерахування суми дотацій місцевим бюджетам одночасно відображається на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8311 «Кошти, передані органами Державного казначейства із загального фонду державного бюджету місцевим бюджетам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя». Дебетовий залишок за рахунком 8311 дає інформацію про перераховану з початку року суму дотацій місцевим бюджетам.

Залишки коштів з першого рахунка, відкритого за балансовим рахунком 3112, після відрахування дотацій місцевим бюджетам та з другого рахунка, відкритого за цим самим балансовим рахунком, платіжними дорученнями обласного управління Державного казначейства у регламентований час перераховуються на відповідні рахунки, відкриті у Державному казначействі України (центральний рівень) за балансовим рахунком 3112. Інформація щодо перерахування суми доходів Державному казначейству України одночасно відображається на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8211 «Кошти загального фонду державного бюджету, передані вищестоящим органам Державного казначейства».

Сума дебетових залишків на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8211, дає інформацію про суми доходів, перераховані органам Державного казначейства вищого рівня з початку року.

2. Платежі до бюджетів, які згідно із Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік та рішенням відповідної ради є доходами спеціального фонду відповідного бюджету, крім власних надходжень розпорядників коштів бюджету, зараховуються на аналітичні рахунки, відкриті в управліннях Державного казначейства за балансовими рахунками 3121 та 3151. Інформація щодо надходження коштів та повернення платежів одночасно відображається на відповідних рахунках, відкритих за рахунками фінансового обліку 6112 та 6122. Кредитовий залишок за останніми рахунками фінансового обліку та за кожним аналітичним рахунком, відкритим на даному рахунку фінансового обліку, відображає інформацію про надходження коштів (з урахуванням повернень платежів та кожного виду доходів зокрема) до спеціального фонду відповідного бюджету наростаючим підсумком з початку року.

3. Платежі, які відповідно до Закону України про Державний бюджет України чи рішення місцевої Ради на поточний рік розподіляються між загальним та спеціальним фондами державного або місцевих бюджетів, зараховуються відповідно на аналітичні рахунки, відкриті за балансовими рахунками 3131 «Надходження, які розподіляються між

загальним та спеціальним фондами державного бюджету» або 3161 Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів. Дані про надходження з урахуванням повернень одночасно відображаються на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 6113 «Доходи державного бюджету, що підлягають розподілу між загальним та спеціальним фондами» або 6123. Кредитовий залишок за рахунками фінансового обліку 6113 та 6123 дає інформацію про надходження платежів, які розподіляються між загальним та спеціальним фондами відповідного бюджету наростаючим підсумком з початку року.

Для щоденного перерахування коштів Державного бюджету до Державного казначейства України (центральний рівень) обласні управління Державного казначейства та Державне казначейство України (центральний рівень) відкривають рахунки за кожним видом надходження за балансовим рахунком 3132 «Кошти, які розподіляються між загальним та спеціальним фондами державного бюджету». Залишки коштів за день (з урахуванням повернень) з аналітичних рахунків, відкритих за балансовим рахунком 3131, за встановленим регламентом засобами програмного забезпечення шляхом формування меморіальних документів перераховуються (списуються) на рахунки, відкриті за балансовим рахунком 3132. Обласні управління Державного казначейства своїми платіжними дорученнями за встановленим регламентом перераховують кошти на рахунки, відкриті у Державному казначействі України за балансовим рахунком 3132. Інформація щодо перерахування коштів Державному казначейству України одночасно відображається на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8213 «Кошти державного бюджету, що підлягають розподілу між загальним і спеціальним фондом, передані вищестоящим органам Державного казначейства». Дебетовий залишок за балансовим рахунком 8213 дає інформацію про суми платежів, перераховані з початку року, що підлягають розподілу між загальним та спеціальним фондами державного бюджету.

У Державному казначействі України здійснюється розподіл коштів між загальним і спеціальним фондами Державного бюджету відповідно до нормативів, визначених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Обласні управління Державного казначейства розподіляють (за встановленими нормативами відповідного бюджету) між загальним та спеціальним фондами місцевих бюджетів залишки коштів за день з рахунків, відкритих за балансовим рахунком 3161 «Кошти, які розподіляються між загальним і спеціальним фондами місцевих бюджетів».

Кошти, які належать спеціальному фонду державного або місцевих бюджетів, перераховуються на рахунок, відкритий за балансовим рахунком 3121 «Надходження коштів спеціального фонду державного бюджету, які направляються на спеціальні видатки» або 3151 для подальшого їх зарахування на відповідні спеціальні та/або особові реєстраційні рахунки розпорядників коштів.

Кошти, які належать загальному фонду державного або місцевих бюджетів, перераховуються на рахунок, відкритий за балансовим рахунком 3111 «Надходження до загального фонду державного бюджету» або 3141.

За результатами розподілу платежів між загальним та спеціальним фондами місцевих бюджетів формується Відомість розподілу платежів між загальним та спеціальним фондами місцевого бюджету, які надійшли на рахунки 3161, та засобами програмного забезпечення у регламентованому режимі проводиться перерахування розподілених коштів на відповідні рахунки.

4. Платежі до бюджету, які відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік та рішенням місцевої Ради у поточному році розподіляються між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя або між рівнями місцевих бюджетів, зараховуються на аналітичні рахунки, відкриті за балансовим рахунком 3311 «Кошти, які підлягають розподілу між державним і місцевими бюджетами» або 3311 Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів. Інформація про надходження з урахуванням повернень

одночасно відображається на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 6211 «Доходи, які підлягають розподілу між державним і місцевими бюджетами» або 6221. Кредитовий залишок за рахунком фінансового обліку 6211 або 6221 дає інформацію про надходження платежів, які підлягають розподілу між державним та місцевим бюджетами

6.4 Облік асигнувань і видатків бюджету

Фінансування розпорядників коштів з Державного бюджету здійснюється зарахуванням коштів на їх рахунки, відкриті в органах Державного казначейства для наступної оплати видатків.

Фінансування видатків із загального фонду Державного бюджету здійснюється через органи Державного казначейства за такими стадіями:

перша (головна) стадія — виділення, зарахування, розподіл і перерахування бюджетних асигнувань головними розпорядниками коштів розпорядникам коштів II ступеня. Вона складається з першого етапу «Виділення і зарахування асигнувань» та другого етапу «Розподіл асигнувань і переказування коштів»;

друга стадія — зарахування, розподіл і переказування бюджетних асигнувань розпорядниками коштів II ступеня розпорядникам коштів III ступеня. Вона складається з двох етапів — третього етапу «Зарахування коштів» і четвертого етапу «Розподіл асигнувань і переказування коштів»;

третьа стадія — зарахування, розподіл бюджетних асигнувань і переказування коштів розпорядниками коштів III ступеня підвідомчим установам та одержувачам коштів. Вона відбувається аналогічно другій стадії і складається з одного (п'ятого) етапу «Зарахування, розподіл асигнувань і переказування коштів»;

четверта стадія — безготівкова оплата рахунків розпорядниками й одержувачами бюджетних коштів ;*п'ята стадія* — виплати готівкою розпорядникам і одержувачам бюджетних коштів.

Фінансування видатків із Державного бюджету (здійснення асигнувань та оплата видатків) проводяться органами Державного казначейства за наявності даних про територіальне розташування мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, розпису асигнувань державного бюджету, розподілу показників зведених кошторисів доходів і видатків та розподілу показників зведених планів асигнувань із загального фонду бюджету в розрізі розпорядників і одержувачів бюджетних коштів за територіями, а також на підставі затверджених індивідуальних кошторисів доходів і видатків з планами асигнувань із загального фонду бюджету.

Доведені обсяги бюджетних асигнувань є підставою для прийняття розпорядниками та одержувачами коштів бюджету зобов'язань на здійснення видатків Державного бюджету України.

Органи Державного казначейства приймають від розпорядників та одержувачів коштів бюджету, які в них обслуговуються, реєстри зобов'язань і реєстри фінансових зобов'язань — у межах їх залишків, обліковують на відповідних бухгалтерських рахунках і ведуть картки обліку зобов'язань та фінансових зобов'язань розпорядників (одержувачів). З метою ефективного управління коштами Державного бюджету Державне казначейство України консолідує інформацію, одержану від своїх територіальних органів, щодо наявності неоплачених фінансових зобов'язань для прийняття відповідних рішень про виділення асигнувань розпорядникам коштів.

На підставі ресурсного балансу на відповідний період, бюджетних призначень та з урахуванням неоплачених фінансових зобов'язань складаються пропозиції про виділення асигнувань із загального фонду державного бюджету в розрізі головних розпорядників коштів загальною сумою Затверджені пропозиції обліковуються Державним казначейством на рахунках позабалансового обліку в автоматизованому режимі. При внесенні змін до пропозицій складається довідка , облік цих змін здійснюється на відповідних рахунках позабалансового обліку.

На підставі затверджених пропозицій Державне казначейство України готує в автоматизованому режимі, використовуючи довідники відкритих зведених особових та особових рахунків, розпорядження про виділення бюджетних асигнувань у розрізі головних розпорядників коштів, яке підписується начальниками відповідних управлінь та затверджується Головою Державного казначейства України або його заступником. Це розпорядження про виділення бюджетних асигнувань є підставою для їх зарахування на зведені особові рахунки та/або особові рахунки головних розпорядників коштів.

Зведені особові рахунки — рахунки, які відкриваються в органах Державного казначейства головним розпорядникам для зарахування виділених бюджетних асигнувань державного бюджету без зазначення кодів бюджетної класифікації видатків і подальшого їх зарахування на особові і реєстраційні рахунки.

Особові рахунки — рахунки, які відкриваються в органах Державного казначейства розпорядникам за певною функцією для зарахування виділених асигнувань, що підлягають подальшому розподілу ними та перерахуванню конкретному розпоряднику (одержувачу) бюджетних коштів.

Виписка із зведеного особового або особового рахунка надається головному розпоряднику коштів за результатами попереднього операційного дня. Головні розпорядники протягом наступного робочого дня після отримання виписки подають відповідному управлінню Державного казначейства України розподіли виділених бюджетних асигнувань за територіями у розрізі розпорядників коштів нижчого рівня та одержувачів на паперових та електронних носіях.

Державне казначейство України реєструє розподіли виділених бюджетних асигнувань у журналі реєстрації в автоматизованому режимі. За несвочасне надання розподілу виділених бюджетних асигнувань відповідальність несуть головні розпорядники.

Отримані розподіли, за підписом керівника та головного бухгалтера або осіб, яким надано право розпорядження рахунками і підписання розрахункових документів, перевіряються в автоматизованому режимі Державним казначейством щодо відповідності вказаних у них сум залишкам на відповідних рахунках, залишкам невикористаних асигнувань розпорядників нижчого рівня та одержувачів, включених до розподілу за даними бухгалтерського обліку, невиконаним зареєстрованим фінансовим зобов'язанням та наданій мережі.

Управління Державного казначейства на підставі реєстрів готує меморіальні документи для зарахування виділених бюджетних асигнувань на відповідні рахунки розпорядників коштів та/або одержувачів. **Меморіальні документи** — це документи, що використовуються для безготівкових перерахувань з рахунка на рахунок у межах управлінь Державного казначейства, а також для документального підтвердження зазначених операцій. До їх складу входять меморіальні ордери, платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, акредитиви, векселі, інкасові доручення (розпорядження), розпорядження операційному відділу, чеки.

Після зарахування виділених бюджетних коштів на відповідні рахунки розпорядників та/або одержувачів бюджетних коштів органи Державного казначейства надають їм виписку з відповідного рахунка за результатами попереднього операційного дня. Інші дії з перерозподілу виділених бюджетних асигнувань аналогічні операціям, які проводяться на рівні Державного казначейства України.

Облік виконаних операцій здійснюється в щоденному режимі. Інформація подається до Державного казначейства України засобами електронної пошти у визначені терміни для формування бази даних.

У разі внесення змін до реєстрів та розпорядження про виділення асигнувань загального/спеціального фонду державного бюджету готується нове розпорядження із зазначенням суми збільшення (+) чи зменшення (–) асигнувань головному розпоряднику. Підставою для внесення змін та перерозподілу асигнувань є звернення (лист) головного розпорядника бюджетних коштів з обґрунтуванням необхідності вищезазначених змін та перерозподілу, готуються нові зведені реєстри та реєстри з приміткою **«зміни асигнувань»**.

Якщо вносяться зміни до пропозицій, розпоряджень про виділення бюджетних асигнувань, зведених реєстрів та реєстрів, здійснюється облік цих змін на відповідних рахунках позабалансового обліку в автоматизованому режимі.

На спеціальні реєстраційні рахунки розпорядників бюджетних коштів, відкриті в органах Державного казначейства, зараховуються кошти, що надходять як від вищих та підвідомчих установ, так і від будь-яких інших юридичних та фізичних осіб на утримання, виконання певних доручень, здійснення певних видатків, поновлення касових видатків тощо. Кошти, що надходять безпосередньо на рахунки розпорядників бюджетних коштів, вважаються доходами спеціального фонду державного бюджету або коштами, що відносяться на відновлення касових видатків.

Усі суми коштів, що надходять готівкою в каси установ, мають бути зараховані на спеціальні реєстраційні рахунки установ, які відкриті в органах Державного казначейства. У разі внесення готівки на ім'я розпорядників бюджетних коштів або одержувачів відправники коштів у розрахункових документах (квитанціях тощо) зазначають номери спеціальних реєстраційних рахунків розпорядників коштів, відкритих в органах Державного казначейства. Зарахування коштів органами Державного казначейства здійснюється на підставі платіжних доручень на вказані в них рахунки.

Кошти спеціального фонду державного бюджету, що являють собою власні надходження установ та субвенції, зараховуються на спеціальні реєстраційні рахунки без конкретного віднесення до кодів економічної класифікації видатків, однак видатки здійснюються відповідно до кошторису доходів та видатків за конкретними кодами економічної класифікації видатків з урахуванням довідок про внесення змін до розпису за спеціальним фондом державного бюджету.

Усі інші дії щодо видатків із спеціальних реєстраційних рахунків розпорядників бюджетних коштів спеціального фонду бюджету здійснюються відповідно до порядку, встановленого для загального фонду державного бюджету.

Зі спеціальних реєстраційних рахунків, на яких обліковуються власні надходження установ, розпорядники бюджетних коштів можуть перераховувати вищим та підвідомчим установам і організаціям кошти, що не передбачені кошторисами доходів і видатків. Перерахування таких коштів здійснюється на підставі платіжних доручень або меморіальними ордерами у разі роботи органів Державного казначейства у Внутрішній платіжній системі без виходу в Систему електронних платежів Національного банку України. Дане перерахування коштів розпорядниками бюджетних коштів вищим та/або підвідомчим установам відображається відповідно як отримання та/або зменшення доходів.

Взаємовідносини органів Державного казначейства і розпорядників коштів на рівні області організуються в такому самому порядку, як і взаємовідносини Центрального апарату Державного казначейства та головного розпорядника коштів.

Основним плановим документом, на підставі якого одержувачу перераховуються бюджетні кошти і надається право їх використовувати, є план використання бюджетних коштів. Одержувачем бюджетних коштів є підприємства і організації, що не мають статусу бюджетної установи, які отримують кошти з бюджету як фінансову підтримку або уповноважені органами державної влади на виконання загальнодержавних програм, надання послуг безпосередньо через розпорядників бюджетних коштів. План використання бюджетних коштів одержувачами затверджується їх керівниками за погодженням з розпорядниками, через яких вони одержують бюджетні кошти. За відсутності зазначеного планового документа видатки з рахунка одержувача не здійснюються. Тому потрібно відрізняти одержувачів коштів бюджету від підприємств, установ і організацій, які отримують бюджетні кошти за виконані роботи (надані послуги тощо).

Оплата видатків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (оплата рахунків і виплати готівкою) проводиться як шляхом безготівкових платежів безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, організацій та установ, що виконали роботи або надали послуги розпорядникам (одержувачам) коштів, так і через надання чеків на отримання готівки в

установах банків на цілі, передбачені в кошторисах доходів та видатків розпорядників коштів або планах використання бюджетних коштів одержувачів.

Для обліку доходів і видатків розпорядників та одержувачів коштів на їх ім'я відкриваються реєстраційні рахунки. **Реєстраційні рахунки** — це рахунки, які відкриваються в органах Державного казначейства розпорядникам і одержувачам коштів державного та місцевих бюджетів для обліку операцій за коштами загального фонду відповідного бюджету.

У зв'язку із включенням до складу бюджету коштів спеціального фонду розпорядникам коштів в органах казначейства відкриваються також спеціальні реєстраційні рахунки. **Спеціальні реєстраційні рахунки** — це рахунки, які відкриваються розпорядникам коштів усіх ступенів та одержувачам коштів відповідного бюджету для обліку доходів і видатків, передбачених їх кошторисами в частині спеціального фонду. До кожного реєстраційного та спеціальних реєстраційних рахунків в органах Державного казначейства відкриваються **особові картки**, які містять інформацію про виділені бюджетні кошти на оплату витрат, суми їх використання та залишку.

У міру зарахування коштів на реєстраційні рахунки розпорядників на підставі виписки та реєстрів на виділення бюджетних асигнувань проводяться записи в особових картках. Виписки з реєстраційних рахунків, що підтверджують зарахування коштів, видаються розпорядникам або одержувачам коштів.

Виписки з реєстрів за рахунками складаються в двох примірниках, з обов'язковим зазначенням призначення коштів, які надійшли з Державного бюджету, кодів їх бюджетної класифікації, дати і підпису виконавця. Перший примірник виписки з реєстрів видається розпоряднику коштів, а другий — залишається в операційному підрозділі Держказначейства. Одночасно з цим в особових картках розпорядників коштів зазначається сума коштів, виділених на здійснення витрат.

Після отримання виписки з реєстраційного рахунка розпорядник коштів протягом операційного дня (з 9 до 13 год.) подає до органу Державного казначейства, в якому відкриті його реєстраційні рахунки, необхідні документи для проведення платежів (рахунки-фактури, накладні, товаротранспортні накладні, трудові угоди, договори на виконання робіт, акти виконаних робіт тощо) і платіжні доручення. На підставі цих документів відповідний орган Державного казначейства переказує кошти за надані послуги, виконані роботи безпосередньо суб'єктам господарської діяльності або відмовляє в оплаті. Особові картки до спеціальних реєстраційних рахунків ведуться окремо за кожним видом видатків спеціального фонду та за кодами класифікації видатків. Усі інші дії з оплати витрат розпорядників і одержувачів бюджетних коштів по спеціальному фонду здійснюються в тому самому порядку, що й з оплати витрат розпорядників бюджетних коштів по загальному фонду, тільки в межах загального залишку коштів на рахунку.

Для одержання коштів готівкою (на заробітну плату, стипендії, службові відрядження тощо) розпорядник або одержувач коштів подає до Управління обслуговування кошторисів або операційного відділу органу Державного казначейства заявку на видачу *готівки*. Заявка виписується розпорядником чи одержувачем коштів на уповноважену особу, з якою у нього укладено договір про повну матеріальну відповідальність і яка має право отримувати і видавати кошти.

При отриманні заробітної плати та прирівняних до неї платежів разом з довіреністю подаються платіжні доручення на перерахування сум податку на доходи фізичних осіб, сум нарахувань до фондів соціального страхування та сум страхових внесків до Пенсійного фонду. Чек виписується на ім'я особи, яка вказана в заявці на видачу готівки.

На підставі належно оформленого грошового чека уповноважена особа розпорядника коштів отримує готівку з відкритого в установі банку поточного рахунка органу Державного казначейства. Невикористана готівка повертається на цей самий поточний рахунок за спеціальними документами. У них обов'язково вказується номер відповідного реєстраційного рахунка.

6.5 Визначення результатів виконання бюджету

Для визначення результатів виконання бюджету в плані рахунків передбачено 5-й клас рахунків «Результат виконання бюджету». Він містить два рахунки другого порядку — 51 «Результат виконання бюджету» і 59 «Контррахунок за результатом виконання бюджету».

Рахунок 51 має такі рахунки третього порядку:

511 «Результат виконання Державного бюджету»;

512 «Результат виконання місцевого бюджету». Ці рахунки мають рахунки четвертого порядку — результат виконання загального фонду і результат виконання спеціального фонду Державного чи місцевого бюджету відповідно.

Контррахунок 5911 призначений для забезпечення подвійного запису при віднесенні на результат виконання бюджетів контррахунків 6911, 7911, 7921.

Тема 7. Звітність про виконання бюджету

План

- 7.1 Звітність розпорядників коштів, які фінансуються із Державного і місцевих бюджетів
- 7.2 Звітність органів Державного казначейства про виконання Державного бюджету
- 7.3 Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів
- 7.4 Порядок і термін затвердження звіту про виконання бюджету

Рекомендована література: [1-15]

Основні терміни і поняття:звітність, звітність розпорядників коштів, місячні звіти, квартальні звіти, звітність про виконання місцевих бюджетів

7.1 Звітність розпорядників коштів, які фінансуються із Державного і місцевих бюджетів

Звітність розпорядників коштів — це метод узагальнення зведених у певну систему планових і облікових даних про виконання кошторису доходів і видатків та показників, які характеризують виконання встановленого плану по мережі, штатах і контингентах за звітний період.

Звітність — це метод контролю за цільовим і економним витрачанням державних (бюджетних) коштів. Вона складається на основі облікових реєстрів, які використовуються під час обліку виконання кошторису доходів і видатків, а також оперативних даних по мережі, штатах і контингентах.

Установи, які фінансуються з Державного і місцевих бюджетів, складають місячні, квартальні і річні звіти (до квартальних і річних звітів додаються бухгалтерські баланси). Підготовлені звіти підписуються керівником установи і головним бухгалтером. Усі звіти складають наростаючим підсумком з початку року.

З 1995 р. (у листопаді 1995 р. було утворено Державне казначейство України) право розроблення і затвердження нормативно-методичних та інструктивних документів з питання звітності про виконання бюджетів усіх рівнів закріплено за Центральним апаратом Державного казначейства України.

Місячні звіти. Міністерства, відомства, інші центральні органи виконавчої влади, установи й організації, які отримують кошти Державного бюджету, готують та подають такі форми місячної звітності:

№ 2мд «Звіт про виконання загального фонду кошторису установи»;

№ 2-валюта «Звіт про використання коштів загального фонду бюджету з міжнародної

діяльності України»;

№ 4-1мд «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами»;

№ 4-2мд «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ»;

№ 4-3мд «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду»;

№ 7мд «Звіт про заборгованість бюджетних установ»;

№ 8мд «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ».

Установи та організації, які отримують кошти місцевих бюджетів, місячний звіт про виконання кошторисів готують та подають у такому обсязі за формами:

№ 2мм «Звіт про виконання загального фонду кошторису установи»;

№ 4-1мм «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами»;

№ 4-2мм «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ»;

№ 4-3мм «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду»;

№ 7мм «Звіт про заборгованість бюджетних установ»;

№ 8мм «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ».

Звіти за формами № 2мд і № 2мм складаються щомісячно, за наростаючим підсумком з початку року відповідно до кодів економічної класифікації видатків.

У графі 3 «Затверджено кошторисом на рік» відображаються затвержені в кошторисі річні асигнування установи із загального фонду, з урахуванням унесених протягом року змін до кошторисів.

У графі 4 «План асигнувань на звітний період» показуються місячні планові асигнування установи за звітний період наростаючим підсумком з початку року.

У графі 5 «Ліміти асигнувань звітної періоду» зазначаються скорочення (обмеження) видатків загального фонду, якщо воно буде прийнято.

У графі 6 «Залишок коштів на початок звітної року» залишку не повинно бути. У виняткових випадках відображається сума коштів на реєстраційному (поточному) рахунку установи, що була зазначена на початок року.

У графі 7 «Надійшло коштів за звітний період» показують суму коштів загального фонду, які фактично надійшли на ім'я установи, за мінусом суми залишків коштів на реєстраційних (поточних) рахунках, що не була використана й перерахована до бюджету.

У графі 8 «Касові видатки за звітний період» відображаються касові видатки загального фонду бюджету.

У графі 9 «Залишок коштів на кінець звітної періоду» показується залишок коштів на кінець звітної періоду.

Установи, що отримують асигнування з загального фонду бюджету в іноземній валюті, щомісячно складають звіт за формою № 2-валюта «Звіт про використання коштів загального фонду бюджету з міжнародної діяльності України».

Установи й організації, що утримуються за рахунок Державного бюджету та/або місцевих бюджетів і мають кошти спеціального фонду, щомісяця складають звіт за загальною формою № 4. Форми складаються і подаються відповідно до кодів програмної класифікації видатків.

Звіти форми № 4-1мд і № 4-1мм складаються установами, що отримують плату за послуги, які надаються бюджетними установами (відповідно до чинного законодавства), мають постійний характер і обов'язково плануються у кошторисі. Зазначені форми включають плату за послуги, надання яких пов'язане з виконанням основних функцій та завдань бюджетної установи; кошти, що отримуються бюджетними установами від господарської та/або виробничої діяльності; плату за оренду майна бюджетних установ;

кошти, що отримуються бюджетними установами від реалізації майна.

Звіти форми № 4-2мд і № 4-2мм складаються установами, що отримують гранти та дарунки (благодійні внески), кошти на виконання окремих доручень та інвестиції, що отримують установи, в тому числі на будівництво житла. Ці кошти (інвестиції) не мають постійного характеру та плануються лише у випадках, що попередньо обумовлені рішеннями Уряду або за вже укладеними угодами.

Звіти форми № 4-3мд і № 4-3мм складаються установами, які за розподілами головних розпорядників коштів отримують кошти, що належать до інших надходжень спеціального фонду бюджету.

Звіти форми № 7мд і № 7мм складаються установами, що отримують кошти із Державного і місцевого бюджетів відповідно на підставі даних бухгалтерського обліку про фактичну дебіторську і кредиторську заборгованість, яка виникла у зв'язку з виконанням кошторису за поточний та минулі роки. Простроченою вважається заборгованість, яка залишилася на обліку після строку, установленого для оплати. У випадках, коли строк оплати не встановлено, заборгованість вважається простроченою після 30 днів з дня виписки рахунка.

Звіти форми № 8мд і № 8мм складаються установами, що отримують кошти загального фонду Державного і місцевих бюджетів.

Місячні звіти складаються в гривнях з наростаючим підсумком. За казначейської форми виконання кошторисів доходів і видатків звіти перевіряються і візуються органом Державного казначейства України, в якому відкрито реєстраційний рахунок установи, при цьому проставляються підпис, відбиток печатки або штамп.

Термін подання місячних звітів установлюється органами, до яких ці звіти подаються, але за умови своєчасного подання звітів до органів Державного казначейства і фінансових органів.

До складу *квартальної* звітності розпорядників коштів, що отримують кошти із Державного і місцевих бюджетів, входять такі документи:

- № 1 «Баланс»;
- № 2кд(км) «Звіт про використання коштів загального фонду кошторису установи»;
- № 2-валюта «Звіт про використання коштів загального фонду бюджету з міжнародної діяльності України»;
- № 4-1кд(км) «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами»;
- № 4-2кд(км) «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ»;
- № 4-3кд(км) «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду»;
- № 7кд(км) «Звіт про заборгованість бюджетних установ»;
- № 8кд(км) «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ».

Форма № 1 «Баланс» складається на підставі даних аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку на кінець кварталу. Кожна установа заповнює у балансі ті рядки, які стосуються її діяльності.

Звіт форми № 2кд складається за кожною програмою у розрізі кодів економічної класифікації видатків.

У графі 4 «Затверджено кошторисом на рік» вказуються затверджені в кошторисі річні асигнування установи із загального фонду, з урахуванням змін в асигнуваннях, що відбулися протягом року.

У графі 5 «План асигнувань на звітний період» відображаються планові асигнування установи за звітний період наростаючим підсумком з початку року.

У графі 6 «Ліміти асигнувань на звітний період» проставляється сума лімітованих асигнувань у випадку введення лімітів.

У графі 7 «Залишок коштів на початок звітнього року» показується залишок коштів на реєстраційному (поточному) рахунку на початок звітнього року в розрізі кодів економічної класифікації видатків. У графі 8 «Надійшло коштів за звітний період» відображається сума коштів загального фонду бюджету в розрізі кодів економічної класифікації видатків, яка фактично надійшла на ім'я установи за вирахуванням залишків коштів на реєстраційних (поточних) рахунках, що були не використані та повернені до бюджету.

У графі 9 «Касові видатки» відображаються касові видатки загального фонду бюджету установи, проведені за всіма видами операцій.

У графі 10 «Фактичні видатки» показуються фактичні видатки установ, що оформлені та підтверджуються відповідними документами.

Установи, що отримують асигнування з загального фонду бюджету в іноземній валюті, складають квартальну форму звітності № 2-валюта «Звіт про використання асигнувань із загального фонду з міжнародної діяльності України».

Звіти форми № 4 про надходження і використання коштів спеціального фонду складаються установами, які отримують кошти Державного і місцевого бюджетів у розрізі кодів програмної класифікації видатків.

Звіти форми № 7 «Звіт про заборгованість бюджетних установ» відображають фактичні дебіторську та кредиторську заборгованості установи за кодами економічної і програмної класифікації видатків.

Звіти форми № 8 складають усі установи, що отримують кошти загального фонду бюджету за кожною програмою у розрізі кодів економічної класифікації видатків.

Зведені звіти складають вищестоящі органи на підставі завізованих звітів в органах казначейства підвідомчих установ та організацій. Зведена звітність головних розпорядників коштів повинна повністю збігатися з даними, надісланими територіальними органами казначейства Державному казначейству України.

Такий набір звітних квартальних документів подають міністерства, відомства, установи й організації, які фінансуються з Державного і місцевих бюджетів, органам Державного казначейства (або відповідному фінансовому органу) з 10-го числа першого місяця, наступного за звітним кварталом, до 1-го числа другого місяця за звітним кварталом. Термін подання звіту повідомляється індивідуальним листом, який надсилають органи Державного казначейства (або відповідний фінансовий орган) головним розпорядникам коштів та розпорядникам коштів нижчих ступенів.

До складу річної звітності розпорядників коштів входять такі форми:

- № 1 «Баланс»;
- № 2д(м) «Звіт про виконання загального фонду кошторису установи»;
- № 2-валюта «Звіт про використання коштів загального фонду з міжнародної діяльності України»;
- № 3д(м) «Звіт про виконання плану по штатах та контингентах»;
- № 4д(м) «Звіт про надходження і використання коштів спеціального фонду»;
- № 5д(м) «Звіт про рух необоротних активів»;
- № 6 «Звіт про рух матеріалів і продуктів харчування»;
- № 7 «Звіт про заборгованість бюджетних установ»;
- № 8 «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ»;
- № 9 «Звіт про результати фінансової діяльності»;
- № 15 «Звіт про нестачі і крадіжки грошових коштів та матеріальних цінностей в бюджетних установах».

Такий вигляд має річна звітність, яку складають і подають головні розпорядники коштів, установи й організації, що фінансуються з Державного і місцевих бюджетів, з 10-го лютого до 1-го березня року, наступного за звітним. Термін подання звіту повідомляється відповідним індивідуальним листом.

«Баланс» (ф. № 1) складають на підставі даних синтетичного й аналітичного обліку на кінець року. Залишки на рахунках обліку на початок року повинні відповідати даним на кінець

року в балансі звіту за попередній рік. Установи складають єдиний баланс за всіма коштами загального і спеціального фондів бюджету. У зазначеній формі передбачені «Довідки про рух асигнувань загального фонду та спеціального фонду». Ці довідки призначені для відображення:

- залишків асигнувань відповідного фонду на початок року;
- асигнувань, виділених вищестоящим органом підвідомчим установам за певним видом коштів відповідного фонду;
- коштів, що перераховуються на збільшення або зменшення асигнувань відповідного фонду.

Форми № 2, 3 і 4 річної звітності є одночасно і формами квартальної звітності. Зміст та вимоги до складання зазначених форм викладені вище.

«Звіт про рух необоротних активів» (ф. № 5) містить таку інформацію:

- вартість основних засобів установ на початок року;
- вартість основних засобів установ на кінець року;
- рух основних засобів протягом звітного року.

«Звіт про рух матеріалів і продуктів харчування» (ф. № 6) відображає:

- залишок матеріальних цінностей на початок року;
- залишок матеріальних цінностей на кінець року;
- вартість витрачених протягом року матеріальних цінностей.

«Звіт про заборгованість бюджетних установ» (ф. № 7) дає інформацію про фактичні дебіторську та кредиторську заборгованість на підставі даних бухгалтерського обліку.

«Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ» (ф. № 8) дає інформацію про фінансові зобов'язання установ, що отримують кошти загального фонду бюджету.

«Звіт про нестачі та крадіжки грошових коштів та матеріальних цінностей у бюджетних установах» (ф. № 15) відображає заборгованість, пов'язану з нестачами та крадіжками коштів і матеріальних цінностей на початок і кінець року, а також нестачі і крадіжки протягом року із зазначенням заходів, ужитих для їх усунення.

Порядок подання звітності про виконання кошторисів доходів і видатків розпорядниками коштів, які фінансуються із Державного бюджету України, показано на рис.7 .1.

Рис. 7.1. Порядок подання звітності про виконання кошторисів доходів і видатків розпорядниками коштів, які фінансуються із Державного бюджету України

7.2. Звітність органів Державного казначейства про виконання Державного бюджету

До періодичної звітності відносять місячні та квартальні звіти.

Зведені місячні звіти про виконання Державного бюджету подаються управліннями Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі засобами телекомунікаційного зв'язку з обов'язковим підтвердженням їх у паперовій формі в Державне казначейство України в термін з 8 до 25-го числа місяця, наступного за звітним.

Місячні звіти про виконання Державного бюджету складаються територіальними органами Державного казначейства в тисячах гривень за наростаючим підсумком з початку року та за показниками бюджетної класифікації, що мають внутрішню ієрархічну структуру кодів.

До форм місячної звітності про виконання Державного бюджету відносять:

- № 1мдб «Сальдовий баланс рахунків»;
- № 2мдб «Звіт про виконання державного бюджету»;
- № 2-валюта «Звіт про використання коштів Державного бюджету з міжнародної діяльності України»;
- № 7мдб «Звіт про бюджетну заборгованість»;
- Довідка про повернення кредитів, наданих з Державного бюджету;
- Інформація про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України;
- Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України;
- Довідка про суми залишків коштів, перерахованих у поточному році.

Сальдовий баланс рахунків складається на підставі даних синтетичного обліку звірених з даними аналітичного обліку за всіма рахунками 1—7-го класів Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів.

Місячний звіт про виконання Державного бюджету (ф. № 2мдб) складається з трьох розділів:

1. Доходи.
2. Видатки.
3. Погашення кредитів, наданих з державного бюджету за рішеннями Уряду в минулі роки.

Звіт за доходами Державного бюджету складається органами Державного казначейства за загальним та спеціальним фондами з виділенням негрошових операцій.

Звіт за доходами органи Державного казначейства складають відповідно до кодів бюджетної класифікації на підставі аналітичного обліку доходів, дані якого до складання звіту мають бути звірені з органами Державної податкової адміністрації України, та Державною митною службою.

Звіт за видатками складають у розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків на підставі даних аналітичного обліку та на підставі перевірених звітів підприємств, установ і організацій за формами № 2мд «Звіт про виконання загального фонду кошторису установи», № 4-1мд «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги, що надаються бюджетними установами», № 4-2мд «Звіт про надходження і використання коштів, отриманих за іншими джерелами власних надходжень бюджетних установ», № 4-3мд «Звіт про надходження і використання інших надходжень спеціального фонду».

У цьому розділі передбачені такі підрозділи:

- 2.1. Видатки загального фонду бюджету.
- 2.2. Видатки спеціального фонду бюджету, який, у свою чергу, містить:

2.2.1. Видатки спеціального фонду бюджету, проведені як плата за послуги, що надаються бюджетними установами.

2.2.2. Видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок коштів, отриманих із інших джерел власних надходжень бюджетних установ.

2.2.3. Видатки спеціального фонду бюджету, проведені за рахунок доходів спеціального фонду, що направляються на спеціальні видатки.

Розділ 3 місячного звіту про виконання Державного бюджету (ф. № 2мдб) складають на підставі даних аналітичного обліку кредитів, наданих за рішеннями Уряду в минулі роки. У ньому відображають загальну суму залишку непогашених кредитів станом на 1 січня року, наступного за звітним (гр. 3 «Залишок непогашеної суми кредитів»); загальну суму погашених кредитів з початку року (гр. 4 «Сума погашених кредитів з початку року»); загальну суму залишку непогашених кредитів на звітну дату (гр. 5 «Залишок непогашеної суми кредитів на звітну дату»).

Місячний звіт за формою № 2-валюта «Звіт про використання коштів державного бюджету з міжнародної діяльності України» складається на підставі звітів головних розпорядників коштів, що отримують бюджетні асигнування в іноземній валюті.

Місячний звіт за формою № 7мдб «Звіт про бюджетну заборгованість» складається на підставі звітів розпорядників бюджетних коштів в розрізі кодів програмної й економічної класифікації за формами № 7мд «Звіт про заборгованість бюджетних установ» та № 8мд «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ».

Зазначена форма передбачає два розділи:

1. Дані про наявність дебіторської та кредиторської заборгованості розпорядників коштів.

2. Дані про фінансові зобов'язання розпорядників бюджетних коштів.

У першому розділі відображають дебіторську і кредиторську заборгованість на початок року та на звітну дату, а також зареєстровану і прострочену кредиторську заборгованість. Другий розділ передбачає відображення даних про наявність невиконаних фінансових зобов'язань розпорядників бюджетних коштів.

Довідку про повернення кредитів, наданих з Державного бюджету, складають по загальному та спеціальному фондах державного бюджету із виділенням негрошових операцій на підставі даних аналітичного обліку коштів, що надійшли в рахунок повернення бюджетних кредитів.

Інформацію про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України складають на підставі даних бухгалтерського обліку по загальному фонду державного бюджету в розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків. Ця інформація складається тільки на рівні центрального апарату органів Державного казначейства.

Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України складають на підставі даних бухгалтерського обліку по загальному фонду Державного бюджету в розрізі кодів економічної класифікації видатків загального фонду за кодом програмної класифікації.

Довідка про суми залишків коштів, перерахованих у поточному році, складається як додаток до відповідних частин розділу 2 форми № 2м за умови перерахування залишку, що склався на кінець року, в поточному році у розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків.

Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві і Севастополі складають зведені місячні звіти про виконання Державного бюджету на підставі звітних даних, поданих територіальними відділеннями Державного казначейства, та даних бухгалтерського обліку за доходами та видатками, здійснених безпосередньо відповідним управлінням Державного казначейства. Зведені місячні звіти підписуються керівниками і головними бухгалтерами органів Державного казначейства.

Порядок і терміни подання місячної звітності про виконання Державного бюджету України відповідним органам законодавчої і виконавчої влади показано на рис. 7.2

Рис.7.2 Порядок і терміни подання місячної звітності про виконання Державного бюджету України відповідним органам законодавчої і виконавчої влади

Квартальна звітність органів казначейства про виконання Державного бюджету складається з таких документів:

- № 1кдб «Звіт про фінансовий стан Державного бюджету України (баланс»;
- № 1-1к «Сальдовий баланс рахунків»;
- № 2 «Звіт про результат виконання державного бюджету»;
- № 2кдб «Звіт про виконання державного бюджету»;
- № 2-валюта «Звіт про використання коштів державного бюджету з міжнародної діяльності України»;
- № 3кдб «Звіт про рух грошових коштів»;
- № 7кдб «Звіт про бюджетну заборгованість».
- Довідка про повернення кредитів, наданих з Державного бюджету;
- Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України;
- Інформація про стан державного боргу;
- Звіт про кредити та операції, що стосуються державних гарантійних зобов'язань;
- Інформація про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України;
- Довідка про суми залишків коштів, перерахованих у поточному році.

Форму № 1кдб «Звіт про фінансовий стан Державного бюджету України» складають на підставі даних синтетичного обліку, звірених з даними аналітичного обліку за рахунками 1—5 класів Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів.

Форму № 1-1к «Сальдовий баланс рахунків» складають на підставі даних синтетичного обліку звірених за даними аналітичного обліку за всіма рахунками 1—9 класів Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів.

Форма квартальної звітності № 2кдб «Звіт про виконання Державного бюджету» складається з трьох розділів, а саме:

I. Доходи.

II. Видатки.

III. Фінансування Державного бюджету України за типом боргового зобов'язання.

Перший і другий розділи цієї форми мають ту саму інформацію, що й місячна форма № 2м. У третьому розділі виділяють два підрозділи: «Внутрішнє фінансування» і «Зовнішнє фінансування» в розрізі класифікації фінансування бюджету за типом боргового зобов'язання загального та спеціального фондів державного бюджету на підставі даних аналітичного обліку.

Форму № 2-валюта «Звіт про використання коштів Державного бюджету з міжнародної діяльності України» складають на підставі звітів № 2-валюта «Звіт про використання коштів загального фонду бюджету з міжнародної діяльності України» головних розпорядників коштів, що отримують бюджетні кошти в іноземній валюті.

Форму № 3кдб «Звіт про рух грошових коштів» складають у розрізі чотирьох розділів:

I. Операційна діяльність.

II. Інвестиційна діяльність.

III. Нерозподілені видатки.

IV. Фінансова діяльність.

Квартальний звіт за формою № 7кдб «Звіт про бюджетну заборгованість» складають у розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків на підставі звітів розпорядників коштів бюджету за формами, № 2 «Звіт про виконання загального фонду кошторису установи», № 7 «Звіт про заборгованість бюджетних установ» та № 8 «Звіт про фінансові зобов'язання бюджетних установ». Зазначена форма передбачає два розділи, як і форма місячної звітності № 7мдк «Звіт про заборгованість бюджетних установ». Звіт складається окремо по загальному та спеціальному фондах Державного бюджету.

Довідку про повернення кредитів, наданих з Державного бюджету, складають по загальному та спеціальному фондах із виділенням негрошових операцій на підставі даних аналітичного обліку сум коштів, що надійшли в рахунок повернення бюджетних кредитів.

Звіт про використання коштів з резервного фонду Державного бюджету України складають на підставі даних бухгалтерського обліку по загальному фонду державного бюджету. Заповнюється в розрізі кодів економічної класифікації видатків загального фонду державного бюджету за кодом програмної класифікації.

Інформацію про стан державного боргу складають по загальному та спеціальному фондах державного бюджету на підставі даних аналітичного обліку державних боргових зобов'язань, які виникли та погашені в поточному бюджетному періоді, в розрізі кодів класифікації боргу за типом кредитора. Інформація про стан державного боргу складається тільки на центральному рівні органів Державного казначейства.

Звіт про кредити та операції, що стосуються державних гарантійних зобов'язань, складають тільки на центральному рівні органів Державного казначейства.

Інформацію про виконання захищених статей видатків Державного бюджету України складають на центральному рівні органів Державного казначейства на підставі даних бухгалтерського обліку по загальному фонду державного бюджету в розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків.

Довідку про суми залишків коштів, перерахованих у поточному році, складають як додаток до відповідних частин розділу 2 звіту форми № 2к. Вона складається за умови перерахування у поточному році залишку, що виник на кінець минулого року на відповідному рахунку розпорядника бюджетних коштів, у розрізі кодів програмної та економічної класифікації видатків.

Зведені квартальні звіти про виконання Державного бюджету складаються територіальними органами Державного казначейства у тисячах гривень за наростаючим підсумком з початку року і подаються засобами телекомунікаційного зв'язку в термін до 30-го числа першого місяця наступного кварталу Державному казначейству України.

Управління Державного казначейства складають зведені квартальні звіти про

виконання Державного бюджету на підставі звітів, поданих територіальними відділеннями Державного казначейства та даних бухгалтерського обліку за доходами та видатками, які здійснені безпосередньо управліннями. Зведені квартальні звіти підписуються керівниками й головними бухгалтерами органів Державного казначейства.

Порядок і терміни подання квартальної звітності про виконання Державного бюджету України відповідним органам законодавчої і виконавчої влади показано на рис. 7.3.

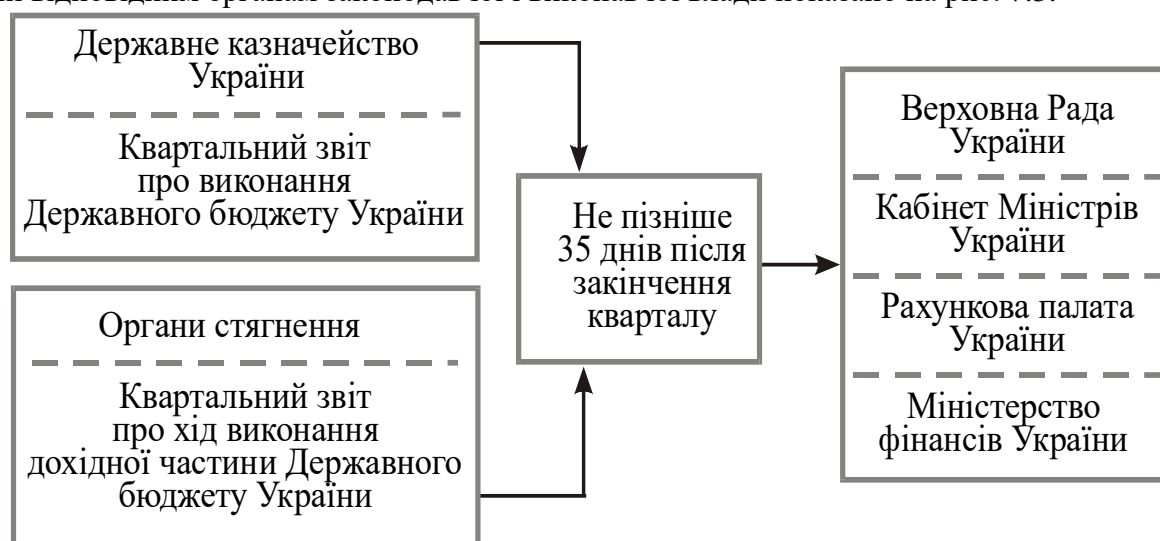

Рис. 7.3. Порядок і терміни подання квартальної звітності про виконання Державного бюджету України відповідним органам законодавчої і виконавчої влади

7.3. Звітність фінансових органів про виконання місцевих бюджетів

*Звітність про виконання місцевих бюджетів*¹ Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим, Головні фінансові управління державних адміністрацій областей, міста Києва, фінансове управління державної адміністрації м. Севастополя подають Державному казначейству «Місячні звіти про виконання місцевого бюджету» телеграфом або телетайпом до 12-го числа, наступного за звітним місяцем. У місячному звіті міститься інформація про доходи, які надійшли з початку року, і про видатки, які здійснені з початку року. Інформація подається у місячній звітності наростаючим підсумком. Доходи і видатки зазначаються за кодами бюджетної класифікації.

Місячний звіт про виконання місцевого бюджету складається з трьох частин: 1. Доходи. 2. Видатки. 3. Джерела фінансування дефіциту — та в розрізі загального і спеціального фондів.

Звіт за доходами місцевого бюджету складається у розрізі таких груп:

1. Податкові надходження.
2. Неподаткові надходження.
3. Державні цільові фонди.
4. Офіційні трансферти.

Цю частину звіту складають відповідно до кодів бюджетної класифікації на підставі аналітичного обліку доходів.

Звіт за видатками місцевого бюджету складають на підставі аналітичного обліку касових видатків. У цій частині звіту вказуються:

1. Видатки за функціональною класифікацією.
2. Видатки за економічною класифікацією.

У третій частині звіту також відповідно до кодів бюджетної класифікації зазначають:

1. Фінансування за рахунок коштів бюджетів різних рівнів та державних фондів.
2. Фінансування за рахунок позик Національного банку України.

¹ До переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування.

3. Фінансування за рахунок комерційних банків.
4. Фінансування за рахунок зміни обсягів цінних паперів.
5. Інше внутрішнє фінансування.

До форм місячної звітності про виконання місцевого бюджету відносять також і форму № 7ммб «Звіт про заборгованість бюджетних установ, що знаходяться на місцевих бюджетах», яку складають на підставі звітів розпорядників коштів.

Квартальна звітність місцевих фінансових органів системи Міністерства фінансів, а саме: Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, Головних фінансових управлінь державних адміністрацій областей, міста Києва і фінансового управління державної адміністрації м. Севастополя — складається з таких документів:

- № 1к «Баланс виконання бюджету»;
- № 2 «Звіт про виконання бюджету»;
- № 3 «Звіт про виконання плану по мережі, штатах і контингентах установ, що знаходяться на місцевих бюджетах»;
- № 7кдк «Звіт про заборгованість бюджетних установ, що утримуються за рахунок загального фонду місцевих бюджетів»;
- № 7кдк «Звіт про заборгованість бюджетних установ, що утримуються за рахунок спеціального фонду місцевих бюджетів»;
- № 15 «Звіт про нестачі та крадіжки грошових коштів і матеріальних цінностей в бюджетних установах, що знаходяться на місцевих бюджетах».

Дані про виконання відповідного місцевого бюджету зазначаються у кварталній звітності за кодами бюджетної класифікації в тисячах гривень. Так, у звіті за формою № 1 показують залишки бюджетних коштів на рахунках з обліку виконання бюджету на кінець звітного періоду. У формі № 2 доходи і видатки відповідного бюджету показують у такий спосіб:

- виконано з початку року (загальний фонд);
- виконано з початку року (спеціальний фонд);
- виконано з початку року (усього).

У звіті за формою № 3 показують фактичну наявність установ, дітей, учнів, громадян, штатних одиниць установ і організацій тощо на кінець звітного періоду.

Усі вказані форми кварталної звітності підписують керівник фінансового органу, начальник бюджетного відділу фінансового органу та головний бухгалтер. Звіт подають за термінами, установленними Державним казначейством України, а саме: з 23-го числа першого місяця наступного за звітним кварталом до 27-го числа другого місяця наступного за звітним кварталом. Терміни встановлюються відповідними індивідуальними листами.

Квартальні звіти фінансові органи нижчого рівня складають у такому самому обсязі і подають до відповідних вищестоящих фінансових органів до 10-го числа місяця, наступного за звітним кварталом. На основі звітів фінансових органів нижчого рівня готуються звіти про виконання бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів областей, міст Києва і Севастополя.

Після переведення місцевих бюджетів на казначейське обслуговування місячні і кварталні звіти про їх виконання складаються органами Державного казначейства України. Органи Державного казначейства України подають звіти про виконання місцевих бюджетів відповідним фінансовим органам і своїм вищестоящим органам. Фінансові органи готують пояснювальну записку до одержаного звіту і передають їх разом до вищого фінансового органу. Органи Державного казначейства України (територіальні управління і відділення) подають звіти про виконання місцевих бюджетів Державному казначейству України, яке, у свою чергу, подає зведений звіт про виконання місцевих бюджетів Міністерству фінансів України.

До форм місячної звітності про виконання місцевих бюджетів, що здійснюється органами казначейства, відносять такі:

- № 1ммб «Сальдовий баланс рахунків»;

- № 2ммб «Звіт про виконання місцевих бюджетів»;
- № 7ммб «Звіт про бюджетну заборгованість».

Квартальна звітність органів казначейства про виконання місцевих бюджетів складається з таких документів:

- № 1кмб «Звіт про фінансовий стан (баланс)»;
- № 1к «Сальдовий баланс рахунків»;
- № 2кмб «Звіт про виконання місцевих бюджетів»;
- № 3кмб «Звіт про рух грошових коштів»;
- № 7кмб «Звіт про бюджетну заборгованість»;
- Інформації про надходження коштів спеціального фонду місцевих бюджетів.

Терміни підготовки і подання місячної та квартальної звітності про виконання місцевих бюджетів встановлюються наказами Державного казначейства України.

7.4 Порядок і термін затвердження звіту про виконання бюджету

Рахункова палата протягом двох тижнів з дня офіційного подання Кабінетом Міністрів України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України готує та подає Верховній Раді України висновки про використання коштів Державного бюджету України з оцінкою ефективності такого використання, а також пропозиції щодо усунення порушень, виявлених у звітному бюджетному періоді, та вдосконалення бюджетного процесу загалом.

Розгляд у Верховній Раді України річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України здійснюється за спеціальною процедурою, визначеною Регламентом Верховної Ради України.

Тема 8. Контроль за виконанням бюджету

План

- 8.1 Сутність і призначення бюджетного контролю
- 8.2 Органи бюджетного контролю в Україні.
- 8.3 Методи бюджетного контролю.
- 8.4 Порядок проведення і оформлення результатів ревізій Державною контрольно-ревізійною службою.

Рекомендована література: [1β15]

Основні терміни і поняття: бюджетний контроль, завдання бюджетного контролю, суб'єкти бюджетного контролю, об'єкт бюджетного контролю, предмет бюджетного контролю, методи бюджетного контролю

8.1. Сутність і призначення бюджетного контролю

Бюджетний контроль є важливою складовою фінансового контролю. Завдання фінансового контролю, його види, форми і методи, суб'єкти й об'єкти залежать від рівня здійснення контролю. Відповідно до побудови економічної системи розрізняють фінансовий контроль на макро- і мікрорівнях. Бюджетний контроль належить до макрорівня, де об'єктом фінансового контролю є державні фінанси. Оскільки бюджет держави, як уже зазначалось, охоплює все суспільство, то і суб'єктами бюджетного контролю є, з одного боку, державні органи влади й управління, а з іншого — юридичні та фізичні особи.

Бюджетний контроль – сукупність заходів, що здійснюються контролюючими органами з перевірки законності, доцільності та ефективності формування та використання грошових фондів держави та органів місцевої влади, а також установ, які фінансуються з бюджетів різних рівнів.

Основні завдання бюджетного контролю:

- дотримання процедури складання, розглядання, ствердження та виконання бюджету;
- дотримання бюджетного та податкового законодавства;
- контроль за правильністю формування доходів бюджету;
- перевірка ефективності та доцільного використання бюджетних коштів та коштів позабюджетних фондів;
- контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку та звітності;
- виявлення резервів збільшення доходів бюджету;
- контроль за організацією міжбюджетних відносин.

Елементи бюджетного контролю: - суб'єкт, об'єкт, предмет, методи контролю, процес контролю, узагальнення та реалізація результатів контролю.

Суб'єкти контролю можна розділити на дві групи:

1) Громадяни України, Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, та інші органи виконавчої влади; Конституційний суд і інші суди, органи прокуратури, органи місцевої влади, політичні та суспільні організації, засоби масової інформації. Їх особливість полягає в тому, що вони є ініціаторами та виконавцями контролю. Здійснення контрольних повноважень вони делегують певним підлеглим ним структурам.

Прем'єр-міністр – функції постійного контролю за використанням коштів.

Верховна Рада – делегувала повноваження Рахунковій Палаті.

Міністерство фінансів – делегувало функції контролю за використанням коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів та валютних кредитів Державній контрольно-ревізійній службі; функції оперативного управління видатками держави фінансовим органам.

Функції фіскального контролю та забезпечення дохідної частини бюджету покладено на Державну податкову службу.

2) Контролюючі органи та особи підприємств, установ, організацій, керівники, бухгалтери, ревізійні комісії, органи контролю над суб'єктами, що господарюють, на яких у відповідності з діючим законодавством покладені зобов'язання внутрішнього контролю, а також органи незалежного контролю, тобто аудиторів та аудиторські фірми.

Об'єкт – грошові, розподільні процеси, пов'язані з формуванням та використанням грошових коштів підконтрольними об'єктами.

Предмет – стадії бюджетного процесу, а також активи що належать державі в формуванні, розподілу, володінні, використанні яких беруть участь підконтрольні об'єкти.

Методи контролю:

- камеральна перевірка;
- документальна перевірка;
- тематична перевірка;
- економічний аналіз;
- аудит;
- ревізія.

У практиці бюджетної роботи найбільш поширеною формою є ревізія.

Фінансовий, у тому числі бюджетний, контроль є одним із функціональних елементів управлінської діяльності у сфері фінансів. Оскільки фінанси, і насамперед бюджет, пов'язані з вартісним розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту, вони мають властивість кількісно (через фінансові ресурси і грошові фонди) відбивати відтворювальний процес у цілому й окремі його фази, регулювати пропорції, які складаються в процесі формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення.

За допомогою методів фінансового впливу на розвиток соціально-економічних процесів у суспільстві фінансовий контроль дає можливість суб'єкту управління (керуючій

системі) через використання вартісних показників впливати на функціонування і фактичний стан керованого об'єкта, оцінити обґрунтованість та ефективність прийнятих управлінських рішень, виявити допущені відхилення від вимог цих рішень, установити їх причини, у разі необхідності скоригувати раніше прийняті рішення і вжити заходів щодо усунення несприятливих ситуацій. Отже, через фінансовий контроль реалізується на практиці об'єктивно притаманна фінансам у цілому і бюджету зокрема контрольна функція. За своєю сутністю бюджетний контроль являє собою систему заходів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, спрямованих на забезпечення законності дій учасників бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження, внесення змін, виконання бюджетів і звітування про їх виконання з використанням специфічних форм і методів їх організації.

Завданнями бюджетного контролю є:

- запобігання ухваленню рішень, які можуть призвести до вчинення бюджетних правопорушень;
- виявлення бюджетних правопорушень та вжиття заходів для їх припинення;
- виявлення слабких місць у виконанні бюджетних програм;
- розроблення пропозицій щодо попередження бюджетних правопорушень та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Для більш чіткого визначення сфери контрольних функцій відповідних органів на всіх рівнях управління і раціональної організації бюджетного контролю його, як і фінансовий контроль у цілому, класифікують за видами, формами і методами.

Зміст і завдання бюджетного контролю залежать від часу проведення контрольних дій, тобто від його віддаленості від моменту здійснення фінансових операцій. За цим критерієм контроль підрозділяють на попередній, поточний і наступний.

Попередній бюджетний контроль проводиться на стадіях складання і розгляду проекту бюджету та кошторисів бюджетних установ. Прийняття управлінських рішень щодо бюджету має базуватись на глибокому аналізі та варіантних прорахунках очікуваних макроекономічних показників і фінансових результатів суб'єктів господарювання. Експертна оцінка фінансової ефективності управлінських рішень дає можливість вибрати найоптимальніший варіант використання державних фінансових ресурсів, виявити резерви їх зростання, не допускати надмірностей і зловживань у витрачанні бюджетних коштів. Попередній контроль має надзвичайно важливе значення у бюджетному менеджменті. Адже, як це вже неодноразово підкреслювалось, виконується затверджений бюджет. Якість бюджетного процесу визначається якістю затвердженого бюджету. Саме налагоджений попередній контроль дає можливість уникнути помилок і прорахунків і забезпечує належний якісний рівень прийнятого бюджету.

Поточний бюджетний контроль полягає у контролі за відповідними операціями в процесі виконання бюджету. Мета цього контролю — по-перше, сприяти виконанню прийнятого бюджету, тобто забезпеченню відповідності між надходженням доходів і фінансуванням видатків у бюджетному розписі. По-друге, поточний контроль повинен перевіряти обґрунтованість виконання бюджету. Фінансування з бюджету здійснюється за планом, але в міру досягнення реальних результатів діяльності розпорядників коштів. Таким чином, поточний контроль має забезпечити цільове і раціональне використання бюджетних коштів.

Наступний бюджетний контроль проводиться після здійснення фінансових операцій. У бюджетному процесі він виявляється в перевірці виконання бюджету, кошторисів бюджетних установ та фактичного використання бюджетних асигнувань. Мета наступного контролю — виявити невикористані резерви у формуванні та використанні коштів бюджету, порушення законодавчих і нормативно-правових актів, перекидання у звітності, вжити заходів щодо виправлення і попередження порушень, підвищення ефективності організації бюджетної роботи.

В основу класифікації форм бюджетного контролю покладено способи його

здійснення. Звідси під формою бюджетного контролю розуміють способи конкретного вираження та організації контрольних дій на кожному етапі бюджетного процесу, спрямовані на виконання функцій контролю в процесі формування, розподілу і використання бюджетних коштів. До форм бюджетного контролю належать: експертиза, перевірка, ревізія, аудит і моніторинг.

Експертиза — це дослідження якого-небудь питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу. Наприклад, Рахункова палата наділена правом проводити експертизу проектів Державного бюджету України, а також проектів законів та інших нормативних актів, міжнародних договорів України, загальнодержавних програм та інших документів, що стосуються питань Державного бюджету і фінансів України. За результатами експертизи готують експертний висновок.

Перевірки здійснюються з метою докладного вивчення окремих питань складання і виконання бюджету, реалізації бюджетних програм, ефективності управління коштами бюджету. Наслідки перевірки оформляються довідкою або доповідною запискою.

Ревізія як форма бюджетного контролю — це система контрольних дій, спрямованих на всебічну перевірку діяльності учасників бюджетного процесу з метою встановлення законності операцій з мобілізації, розподілу або використання бюджетних коштів, виявлення винних у бюджетних правопорушеннях посадових і матеріально відповідальних осіб і спричинених порушеннями фінансових втрат. Фактично ревізія складається з комплексу взаємопов'язаних перевірок питань фінансово-господарської діяльності підконтрольних суб'єктів, спрямованих на виявлення обґрунтованості, доцільності та економічної ефективності бюджетних витрат.

Залежно від об'єкта і обсягу матеріалу, який використовується, ревізії поділяються на повні, часткові, тематичні, комплексні, наскрізні.

Повні ревізії передбачають контроль усієї діяльності, у разі часткових (неповних) ревізій перевіряють лише окремі елементи бюджетного процесу або окремі операції з виконання бюджету і використання бюджетних коштів.

Тематичні ревізії — це перевірка ряду суб'єктів з окремих питань. Їх мета — отримати загальну характеристику стану бюджетної роботи з конкретного питання.

Комплексні ревізії дають змогу глибоко вивчити широке коло питань, які характеризують усі сторони бюджетного процесу чи діяльності окремого його суб'єкта. Ці ревізії проводяться ревізійними бригадами, до складу яких входять спеціалісти з різних напрямів і елементів бюджетної роботи.

Наскрізні ревізії охоплюють усі напрями та елементи бюджетної роботи та всіх суб'єктів бюджетного процесу певного бюджету.

Залежно від повноти охоплення даних розрізняють ревізії суцільні і вибірккові. Суцільні ревізії передбачають перевірку бюджетного процесу шляхом вивчення й аналізу всіх бухгалтерських документів і облікових записів за певний період. При вибіркових ревізіях перевіряються не всі бухгалтерські документи, а лише їх частина в кожному місяці встановленого періоду або за кілька місяців. Якщо під час вибіркової перевірки виявляються серйозні порушення або зловживання, то на цій ділянці проводиться суцільна ревізія.

Залежно від характеру організації ревізії бувають планові, позапланові, додаткові і повторні. Планові ревізії проводять відповідно до плану контрольно-ревізійної роботи контролюючих органів. Позапланові — це ревізії, які здійснюються за спеціальними завданнями вищестоящих організацій або на вимогу судових органів і прокуратури. Додаткові ревізії проводять тоді, коли під час першої ревізії не повністю розкриті факти порушень бюджетного процесу. Повторні ревізії звичайно здійснюють після планової, щоб перевірити, як ліквідуються недоліки, зазначені в акті ревізії.

Як бачимо, під час перевірки або ревізії здійснюється контроль за дотриманням законності у проведенні фінансових операцій. Ревізія є формою суто фіскального контролю, і її основне завдання зводиться до виявлення фінансових порушень і розкрадань, встановлення

винних у цьому осіб та притягнення їх до відповідальності. Але контроль є більш ефективним не тоді, коли встановлюється факт порушення, а коли створюються умови, які б дали можливість їх уникнути. Саме таким завданням відповідає аудиторський контроль. У багатьох розвинених країнах аудит став провідною формою бюджетного контролю, оскільки, перевіряючи достовірність і повноту бюджетної звітності, облік первинних документів та іншу інформацію щодо діяльності розпорядника або одержувача бюджетних коштів, аудиторі мають можливість визначити слабкі місця в організації управління бюджетними коштами і розробити пропозиції, що дають змогу підвищити ефективність їх використання. В Україні таку форму контролю застосовують аудиторі й аудиторські фірми, а в інших країнах — і державні органи.

Законом України «Про аудиторську діяльність» визначено, що аудиторські послуги можуть надаватися у формі аудиторських перевірок (аудиту) і пов'язаних з ними експертиз, консультацій з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності, економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності.

Разом з тим звіти про аудит мають конфіденційний характер, тому без зміни законодавства не можуть подаватися Міністерству фінансів. Практика свідчить, що сьогодні поза контролем держави залишається цілий ряд ключових питань діяльності як державних, так і недержавних підприємницьких структур, безпосередньо пов'язаних з бюджетами України і використанням державної власності. У зв'язку з тим, що державні контролюючі органи фактично позбавлені права контролю за економічною стороною діяльності платників податків (чому вона в багатьох випадках дуже неефективна, а то й збиткова), формуванням бізнес-плану, то можна констатувати, що в системі управління державою практично відсутня функція незалежного аудиту дохідної частини бюджетів України. А якщо немає такого аудиту, то неминучий дефіцит професійних пропозицій відносно реальних джерел наповнення бюджетів, розширення їх фінансової бази і поліпшення фінансового стану підприємств.

Відсутній також належний державний контроль за використанням державної і комунальної власності та фінансових ресурсів підприємств, які функціонують на основі цієї власності. До другої половини 2001 р. фінансові плани цих підприємств навіть не надавалися для ознайомлення і не затверджувалися ні Міністерством фінансів, ні місцевими фінансовими органами, хоча ця власність є важливою складовою загальних активів держави.

Ефективність витрачання бюджетних коштів або рівень їх віддачі не завжди можна визначити фінансовим аудитом, оскільки критерієм ефективності є рівень досягнення запланованих цілей, який значною мірою залежить від якості прийнятих управлінських рішень. З огляду на це у світовій практиці поряд з фінансовим аудитом вже давно використовується така форма контролю, як аудит адміністративної діяльності, який ще називають операційним, управлінським аудитом.

Аудит адміністративної діяльності — це форма бюджетного контролю, за допомогою якого вивчаються процедури прийняття і виконання управлінських рішень суб'єктами бюджетного процесу з метою досягнення певних цілей. Невід'ємним складником аудиту адміністративної діяльності є аудит ефективності використання бюджетних ресурсів. Він являє собою контроль якості управлінських рішень з погляду економічності та ефективності використання бюджетних коштів. Мова може йти як про аудит ефективності використання бюджетних коштів при виконанні окремих бюджетних програм (функцій), так і про аудит ефективності функціонування бюджетної системи (її окремих складових). Завданням аудиту ефективності є оцінка рівня віддачі від вкладених бюджетних коштів і аналіз причин недосягнення поставлених цілей. При цьому контролери ставлять під сумнів не тільки законність і достовірність використання ресурсів за призначенням (як при ревізії або фінансовому аудиті), а й доцільність і необхідність того чи іншого управлінського рішення про використання бюджетних коштів взагалі. Результатом дослідження є аудиторський звіт, в якому міститься висновок: чи доцільно продовжувати вкладення бюджетних коштів у неефективну програму або які зміни необхідно внести для поліпшення управління

реалізацією програми.

Підписується звіт тільки аудитором, оскільки цей документ охоплює сферу діяльності всіх учасників бюджетної програми, а не лише розпорядника бюджетних коштів. На основі інформації, поданої в аудиторському звіті, виконавчі і законодавчі органи влади визначаються у прийнятті рішень щодо подальшого фінансування бюджетних програм (функцій), за виконання яких вони відповідають.

При аудиті функціонування бюджетної системи (або її окремих складових) досліджується організація внутрішнього управління міжбюджетними відносинами з метою оцінки ефективності, раціональності й оптимальності взаємозв'язків різних органів управління у процесі виконання завдань, поставлених при перерозподілі бюджетних коштів, і досягнення запланованих цілей.

Таким чином, змінюється ідеологія державного фінансового контролю — від перевірки достовірності витрат переходять до аналізу ефективності управління бюджетними коштами, державним і комунальним майном.

У більшості зарубіжних країн конституція або законодавство чітко визначає право певних суб'єктів контролю на здійснення аудиту адміністративної діяльності. Українським законодавством такої форми контролю поки що не передбачено, хоча передумови для запровадження аудиту ефективності уже створені. Зокрема, Міністерство фінансів України з 2004 р. запроваджує паспорти бюджетних програм, в яких буде виписано мету, напрями, обсяги затверджених асигнувань та очікувані результати від виконання бюджетної програми. Це дасть можливість оцінювати досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів або досягнення максимального результату за умови використання визначеного бюджетом обсягу коштів, тобто рівень досягнення принципу ефективності. Такі паспорти слід розробити і для бюджетних програм, що фінансуються з місцевих бюджетів.

Відносно новою і найменш регламентованою формою бюджетного контролю є моніторинг, що являє собою систему постійного спостереження (нагляду) органів, уповноважених на здійснення бюджетного контролю, за дотриманням норм бюджетного законодавства учасниками бюджетного процесу на всіх його стадіях. Основним завданням бюджетного моніторингу є виявлення ознак, що можуть свідчити про можливі бюджетні правопорушення, шляхом аналізу офіційної й оперативної звітності, іншої постійної чи періодичної інформації про функціонування підконтрольного об'єкта. На ці ознаки звертається увага керівництва цим об'єктом з метою запобігання незаконним і неефективним витратам, втратам фінансових ресурсів, а також на недопущення порушення бюджетного законодавства при прийнятті управлінських рішень.

На відміну від ревізії, перевірки чи аудиту моніторинг не є разовим контрольним заходом, який здійснюється у певний проміжок часу. Про проведення моніторингу підконтрольний об'єкт не повідомляється, за його результатами не складається акт, довідка чи будь-який інший документ.

8.2 Органи бюджетного контролю в Україні.

Залежно від суб'єктів, які ініціюють і здійснюють контроль, розрізняють державний, муніципальний, відомчий, внутрішній і громадський бюджетний контроль.

Склад органів бюджетного контролю залежить від структури фінансового апарату держави, яка, у свою чергу, визначається державним устроєм і функціями державних органів, закріпленими в Конституції країни.

За ознаками ініціювання і здійснення державного контролю виділяють суб'єкти, що здійснюють загальний і спеціалізований бюджетний контроль. До суб'єктів загального контролю належать ті органи державної влади й управління, які є ініціаторами і виконавцями контролю, у тому числі і в бюджетній сфері. Здійснення специфічних контрольних повноважень ними делегуються підпорядкованим їм спеціалізованим структурам. Наприклад, функції зі здійснення постійного контролю за використанням коштів державного бюджету парламент України делегував Рахунковій палаті. Уряд, у свою чергу, делегував

функції зі здійснення поточного контролю за видатками державного бюджету Міністерству фінансів і Державному казначейству, а наступного — Державній контрольно-ревізійній службі. Функції фіскального контролю за діяльністю платників податків главою держави покладено на Державну податкову службу.

Основна особливість державного бюджетного контролю полягає в тому, що він є позавідомчим, проводиться стосовно будь-якого суб'єкта незалежно від його відомчої належності і підпорядкування.

Верховна Рада України проводить державний бюджетний контроль під час визначення основних напрямів бюджетної політики, розгляду проекту Державного бюджету на новий бюджетний рік, внесення змін та доповнень до затвердженого бюджету, розгляду і затвердження звіту про виконання Державного бюджету за минулий бюджетний період, прийняття законодавчих актів щодо виконання бюджету.

Комітети Верховної Ради України беруть участь у складанні, прийнятті, контролі за виконанням Державного бюджету в частині, що віднесена до компетенції комітетів, з метою забезпечення доцільності, економності та ефективності використання бюджетних коштів. Одним із провідних є Комітет з питань бюджету, який забезпечує контроль за відповідністю поданого Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет Основним напрямом бюджетної політики на наступний бюджетний період та підготовку відповідного висновку, заслуховує звіти про стан виконання Державного бюджету України, в тому числі звіти розпорядників бюджетних коштів, здійснює контроль за використанням коштів резервного фонду державного бюджету та дотриманням бюджетного законодавства.

Рахункова палата, як конституційний орган парламентського контролю, проводить ревізії і перевірки витрачання коштів Державного бюджету України і державних позабюджетних фондів в апараті Верховної Ради України, органах виконавчої влади, Національному банку України, Фонді державного майна, інших підзвітних Верховній Раді України органах, а також на підприємствах і в організаціях незалежно від форми власності. До її функцій віднесено також здійснення контролю за законністю і своєчасністю руху бюджетних коштів в уповноважених банках та кредитних установах України.

До повноважень Рахункової палати з контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за:

- використанням коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України про Державний бюджет України;
- утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу України;
- ефективністю використання та управління коштами Державного бюджету України;
- використанням бюджетних коштів у частині фінансування повноважень місцевих державних адміністрацій та делегованих місцевому самоврядуванню повноважень органів виконавчої влади за доходами і видатками.

Президент України забезпечує бюджетний контроль під час розгляду проекту Закону про Державний бюджет України на наступний рік і внесення його на розгляд Верховної Ради. Президент України також має право приймати рішення щодо забезпечення реалізації бюджетної політики і посилення фінансово-бюджетної дисципліни. Згідно зі статтею 106 Конституції України Президент має право звертатись до Верховної Ради, а також до Кабінету Міністрів з Посланням, присвяченим проблемам бюджетної політики.

У 1995 р. при Президентові України був створений Національний аудиторський комітет, основними завданнями якого визначено: аналіз ефективності, доцільності і правильності використання державних грошових коштів органами державного управління; перевірка стану і достовірності бухгалтерського обліку і звітності в міністерствах, відомствах, Національному банку України, інших центральних органах державної виконавчої влади; проведення експертизи цільового використання державних і валютних кредитів і кредитів, за якими держава є гарантом; з'ясування причин і умов, які призводять до порушень фінансово-господарської дисципліни і розроблення пропозицій щодо усунення

виявлених недоліків.

Важливі функції у державному бюджетному контролі виконує Кабінет Міністрів України, який організовує і контролює процес складання проекту Державного бюджету і його виконання. Від уряду контроль здійснює Міністерство фінансів України (центральний апарат та місцеві фінансові органи), Державне казначейство та Державна контрольно-ревізійна служба (ДКРС). Кожний із цих органів державного бюджетного контролю має свої функціональні обов'язки і завдання.

Міністерство фінансів як центральний спеціалізований орган виконавчої влади з управління фінансами виконує функції не тільки державного, а й відомчого фінансового контролю. Державний контроль здійснюється стосовно головних розпорядників бюджетних коштів, уповноважених на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету. Відомчий контроль пов'язаний з перевіркою роботи фінансових органів за дотриманням бюджетного законодавства в процесі складання, розгляду і виконання місцевих бюджетів. Фінансові органи проводять перевірки звітів, планів, кошторисів та інших фінансово-бухгалтерських документів щодо зарахування, перерахування і використання бюджетних коштів.

Державна контрольно-ревізійна служба здійснює ревізії і перевірки з питань законності, ефективності та цільового використання коштів бюджетів усіх рівнів і коштів державних цільових фондів, цільового використання і своєчасного повернення валютних кредитів, бюджетних і позабюджетних позичок, а також позик і кредитів, гарантованих бюджетними коштами, достовірності звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів і кошторисів.

Важливим напрямом розвитку діяльності ДКРС є проведення аудиту ефективності використання бюджетних ресурсів, що дає змогу оцінювати якість запроваджених механізмів управління бюджетними коштами та рівень ефективності державних вкладень для реалізації запланованих бюджетними програмами цілей, а також обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних активів. Державна контрольно-ревізійна служба України щомісячно надає Верховній Раді України та Міністерству фінансів узагальнені результати звітів про проведені перевірки.

Створення Державного казначейства пов'язане з необхідністю посилення державного бюджетного контролю за виконанням Державного бюджету. Казначейство здійснює бухгалтерський облік усіх надходжень та витрат бюджету, встановлює єдині правила ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів, значну увагу приділяє контролю за відповідністю платежів узятим зобов'язанням та бюджетним асигнуванням.

Утвердження правових засад місцевого самоврядування і розширення сфери відповідальності територіальних громад, органів та посадових осіб за вирішення місцевих справ дають підставу виділити такий вид бюджетного контролю, як муніципальний.

Об'єктом муніципального бюджетного контролю є місцеві бюджети, фінансова діяльність бюджетних установ, підприємств і організацій комунальної власності, що використовують бюджетні кошти. Контроль за відповідністю бюджетному законодавству України показників затверджених бюджетів, бюджетного розпису та кошторисів бюджетних установ здійснюється:

- Верховною Радою Автономної Республіки Крим та відповідними місцевими радами;
- Радою міністрів Автономної Республіки Крим — стосовно бюджетів міст республіканського значення та районних бюджетів Автономної Республіки Крим;
- обласними державними адміністраціями — стосовно районних та міських (міст обласного значення) бюджетів;
- міськими державними адміністраціями в містах Києві та Севастополі — стосовно районних у цих містах бюджетів;
- районними державними адміністраціями — стосовно міських (міст районного

значення), сільських, селищних та їх об'єднань бюджетів;

— виконавчими органами міських рад — стосовно бюджетів районів у місті, сільських, селищних чи міст районного значення, що входять до складу цих міст.

Суб'єктами муніципального бюджетного контролю є також тимчасові контрольні комісії, рішення про створення та порядок роботи яких приймають органи місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Депутати, які входять до складу тимчасової контрольної комісії, та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти і експерти мають право на здійснення контрольних заходів у місцевих органах самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях з питань, що стосуються забезпечення дотримання законності, ефективності й економності використання бюджетних коштів, а також повноти і своєчасності виконання зобов'язань перед місцевими бюджетами.

Місцеві ради можуть делегувати власні повноваження на здійснення бюджетного контролю з питань, які належать до їхньої компетенції, структурним підрозділам відповідного рівня суб'єктів державного фінансового контролю центральних органів виконавчої влади.

Забезпечення надійних фінансових основ місцевої влади і фінансової автономії місцевого самоврядування сприяють подальшому розвитку муніципального фінансового контролю. До речі, сам термін «муніципальний» у перекладі з латинської означає «беру на себе тягар».

Суб'єктами відомчого бюджетного контролю є контрольно-ревізійні підрозділи галузевих міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади. Відомчий контроль поширюється на підпорядковані підприємства, організації та установи. До функцій відомчого контролю належать: перевірка законності господарських і фінансових операцій, контроль за ефективністю використання матеріальних ресурсів, придбаних за бюджетні кошти; перевірка збереження і цільового використання бюджетних коштів; правильність ведення бухгалтерського обліку, а також достовірність фінансової звітності; контроль за обґрунтованістю бюджетних запитів бюджетних установ, дотриманням бюджетної, кошторисної дисципліни, своєчасністю і повнотою виконання зобов'язань перед бюджетом.

З метою усунення недоліків практики відомчого контролю, коли намагаються «не виносити сміття з хати», для ревізорів відомчої системи введено подвійну підпорядкованість: з методологічних питань контрольно-ревізійної роботи — керівникові контрольно-ревізійної служби, з адміністративних — керівникові міністерства (центральному органу виконавчої влади).

Внутрішній бюджетний контроль проводиться керівниками підприємств (установ, організацій), їх головними бухгалтерами і фахівцями в момент вчинення й оформлення господарських операцій, що дає можливість вчасно виявити недоліки в роботі й ужити заходів до їх усунення. Керівник бюджетної установи відповідає за організацію ефективної системи внутрішнього контролю за фінансовою та господарською діяльністю цієї установи. Розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за організацію і стан внутрішнього контролю як у своїх закладах, так і в підвідомчих бюджетних установах. Надзвичайно важлива роль у здійсненні внутрішнього контролю належить головному бухгалтеру і керівникам функціональних відділів бухгалтерій. Безпосередньо на головного бухгалтера покладена відповідальність за правильну організацію системи бюджетного обліку і контролю, цільове й ефективне використання бюджетних коштів. Контроль має дискретний характер (від лат. *discretus* — відокремлений, відособлений, перервний).

Громадський бюджетний контроль здійснюється громадянами країни та об'єднаннями громадян. Наявність розвинутої системи зв'язку з громадськістю дає змогу врахувати зауваження і пропозиції спеціалістів у процесі складання і виконання бюджету.

Громадський бюджетний контроль може здійснюватись групами спеціалістів, які створюються при парламентських комітетах і комісіях Рад народних депутатів, а також безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях на основі добровільності й

безоплатності.

Підтримка громадськості і широка гласність — запорука високої ефективності діяльності контрольно-ревізійних органів у зарубіжних країнах. Так, у Франції річні доповіді Рахункової палати президенту і парламенту публікують в офіційному журналі разом з відповідями заінтересованих міністерств. У Головному контрольно-ревізійному управлінні США є відділ зв'язку з громадськістю і відділ громадської інформації, діє безплатний телефонний канал, по якому кожний громадянин може анонімно повідомити про фінансові або інші зловживання у державних установах.

Основною запорукою дійовості та ефективності громадського бюджетного контролю є відкритість і гласність бюджетного процесу, забезпечення доступу до інформації про бюджет кожному громадянину. В Україні громадський контроль ще не набув належного значення. Власне, він має бути основним видом контролю, адже з фінансового погляду контролювати має насамперед той суб'єкт, який виділяє кошти. Громадськість повинна знати, на що і як витрачаються кошти бюджету, а державна влада мусить бути діловою, скромною, моральною та відкритою для громадського контролю. Бюджет держави формується головним чином за рахунок податків, носіями яких (незалежно від того, хто сплачує податки) є громадяни. Отже, основним суб'єктом бюджетного контролю мають бути громадяни, або, як їх визначають з фінансового погляду, платники податків. Якщо платникам податків не подобається бюджетна політика держави, то вони переобирають органи влади, домагаються відставки уряду. При цьому кожний громадянин може отримати вичерпну інформацію про бюджет. Має існувати збалансована система суперечностей: громадяни контролюють державу, держава — громадян, що і є основою оптимізації бюджету.

8.3 Методи бюджетного контролю

Бюджетний контроль неможливий без використання специфічних методів (прийомів) контролю, які дають змогу всебічно, повно й об'єктивно дослідити всі аспекти формування і використання бюджетів. Під час проведення контрольних дій застосовуються різні методи (прийоми) документального і фактичного контролю. Зокрема, в частині документального контролю виділяють такі методи: перевірка документів за формальними ознаками і за змістом; арифметична перевірка документів; нормативна перевірка документів; зустрічна перевірка документів; логічний контроль; техніко-економічний розрахунок; зворотний перерахунок; експертна оцінка окремих статей бюджетних доходів і видатків; системний і факторний аналіз з використанням таких прийомів, як порівняння, зіставлення, групування, розрахунки середніх і відносних показників, побудова системи взаємозв'язаних таблиць тощо.

До методів (прийомів) фактичного контролю відносять: обстеження; інвентаризація; спостереження; опитування; анкетування; отримання письмових пояснень; контрольні заміри робіт; технологічний контроль. Документальний і фактичний контроль взаємно доповнюють один одного, і їх поділ має умовний характер.

Формування нових і удосконалення діючих процедур бюджетного контролю відбувається в контексті загального реформування фінансового контролю в Україні. Основна проблема сьогодення — це нагальна об'єктивна необхідність приведення Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» у відповідність до правовідносин, що склалися на сучасному етапі розвитку держави. Органам служби слід надати повноваження щодо контролю надходжень до бюджету, оскільки під час ревізій має здійснюватись комплексний контроль фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Принципи організації державного фінансового контролю:

- розподіл місця, ролі, задач і функцій органів державного контролю у відповідності з Конституцією та законодавством України;
- функціональна, організаційна, персональна та фінансова незалежність органів фінансового контролю, їх посадових осіб від підконтрольних об'єктів;

– координація діяльності органів державного фінансового контролю для уникнення дублювання в їх роботі та забезпеченні єдиній системи державного контролю на всіх рівнях державної влади.

Основні принципи здійснення державного контролю:

- законність;
- обов'язковість;
- системність;
- плановість;
- регулярність (своєчасність);
- гласність (за умови збереження державної, службової, комерційної та інших видів таємниці, що охороняється законом).

Змістовий модуль 3. Світовий досвід бюджетного менеджменту

Тема 9. Світовий досвід бюджетного менеджменту

План

9.1 Бюджетний устрій США.

9.2 Принципи бюджетного устрою Російської федерації.

9.3 Принципи бюджетного устрою Великобританії.

Рекомендована література: [5,6,9,33]

Основні терміни і поняття: бюджетний устрій США федеральний бюджет бюджет уряду США трирівнева бюджетна система Російської Федерації Консолідований фонд Великобританії, Національний фонд позик

9.1 Бюджетний устрій США.

Бюджетний устрій є організаційними принципами побудови бюджетної системи, її структурою, взаємозв'язком об'єднаних в ній бюджетів. Бюджетна система — це сукупність всіх бюджетів, що діють на території країни.

Бюджетний устрій визначається державним устроєм. В унітарних (єдиних) державах бюджетна система включає дві ланки: державний бюджет і численні місцеві бюджети.

У федеральних державах бюджетна система складається з трьох ланок:

1. Державний бюджет, або федеральний бюджет, або бюджет центрального уряду;
2. Бюджети членів федерації (штатів — в США, земель (общин) — у Німеччині, провінцій — в Канаді, суб'єктів федерації — в Росії);
3. Місцеві бюджети.

В унітарних державах місцеві бюджети своїми доходами і витратами не входять до державного бюджету, а у федеральних державах — не включаються до бюджетів членів федерації, доходи і витрати яких не входять до федерального бюджету.

Державний бюджет США можна вважати найбільш точним фінансовим виразом сутності і характеру державного устрою і влади. Як і у всіх розвинених країнах, бюджет США виконує три основні функції. Історично найдавніша – утримання державної машини: апарат управління, армія, суди та ін.; друга виникла на рубежі XIX - XX ст. - перерозподіл доходів між соціальними верствами населення і територіями в цілях забезпечення сприятливого соціального клімату, запобігання можливим вогнищам напруженості. Третя функція, що одержала розвиток після кризи 30-х років, полягає у використанні бюджету як інструменту для стимулювання економічного зростання, підтримки умов розвитку підприємництва.

Досвід США показує, що при успішно «працюючій» економіці держава не повинна і

не може бути силою, що протистоїть приватному сектору. Воно виконує роль природного і стабільного партнера в господарських справах і охоронця всіх устроїв господарства.

Федеральний устрій Сполучених Штатів обумовлює дуже важливу особливість бюджетно-податкового процесу: чітка взаємодія трьох систем - державних доходів, державних витрат і міжбюджетних відносин («бюджетного федералізму»). Система державних витрат включає підготовку проекту бюджету, його доопрацювання у виконавчих органах («утруску»), затвердження в Конгресі і контроль за виконанням. Система державних доходів - це сукупність податків і неподаткових платежів, що існують в державі і забезпечують його витрати, механізми збору доходів і контролю над ними, а також законодавче забезпечення бюджетних надходжень.

Бюджет включає доходну і видаткову частини. Світова теорія і практика, яким слідує США, засновані на первинному встановленні обґрунтованих витратних потреб держави з подальшим визначенням суми доходів і порядку їх збору. Будь-які зміни у витратній політиці повинні відразу ув'язуватися з податковою політикою і навпаки. Бюджетні дефіцити допускаються (в ідеалі) на короткий час і за умови, що вони будуть надалі компенсовані в результаті успішнішого функціонування економіки і збільшення бюджетних надходжень.

Найважливіше і складніше завдання - створення і підтримка системи бюджетно-податкового федералізму. У США рішення проблеми бюджетного федералізму засноване перш за все на наявності власних джерел надходження у кожного рівня влади, а також на «допомозі зверху», якій охоплені всі штати і місцеві органи влади.

Федеральний бюджет США - частина загального механізму ухвалення і виконання економічних рішень на вищому рівні. На відміну від іншої найбільш значної частини цього механізму - кредитно-грошової системи - бюджет є гнучкішим і мобільнішим інструментом, що цілком знаходиться у розпорядженні держави.

Принципова особливість бюджетно-податкової політики і бюджетної системи США - їх нерозривний зв'язок із станом економіки і господарської політики держави. Розробка і ухвалення рішень про проведення яких-небудь важливих економічних заходів в будь-якій сфері просто неможливо без їх ув'язки з бюджетною політикою країни. І навпаки - всі американські бюджетні заходи розробляються і проводяться в руслі загальноекономічної державної стратегії.

Законодавча влада належить Конгресу Сполучених Штатів, котрий складається з двох палат — Сенату і Палати представників. Вища виконавча влада зосереджена в руках президента. Посади прем'єр-міністра не існує.

Бюджетний процес у США регламентується двома основними законами — «Про бюджет і звітність» (1921 р.) і «Про контроль над бюджетом і заморожування фондів» (1974 р.). Перший закон фактично кодифікував створення сучасної єдиної федеральної бюджетної системи США. Другий закон підняв бюджетне законодавство, організацію бюджетної процедури до рівня сучасних вимог. За глибиною зроблених змін закон був названий «бюджетною реформою 1974р.».

Бюджетний процес у США має чотири основних етапи, кожний з яких взаємопов'язаний з іншими:

- формування бюджету президента;
- робота Конгресу над бюджетом;
- зміцнення бюджету;
- виконання бюджету.

Бюджет Сполучених Штатів складається з декількох томів, де викладено фінансові пропозиції президента і порядок розподілу коштів. Основна увага приділяється майбутньому бюджетному року, для якого Конгрес повинен схвалити бюджетні призначення.

Формування бюджету починається не пізніше весни кожного року, найменше за 9 місяців до його передачі в Конгрес і за 18 місяців — до початку фінансового року. Президент встановлює загальні напрямки бюджетної і фінансової політики. Спираючись на ці вказівки

Адміністративно-бюджетне управління (АБУ) разом з Міністерством фінансів працює над визначеннями особливих політичних вказівок і рівня планування для відомств як на майбутній бюджетний рік, так і на наступні чотири роки, щоб керувати підготовкою їхніх бюджетних запитів. Рішення визначаються також оцінками економічного становища, підготовленими разом з Радою економічних радників, АБУ і Управлінням казначейства.

«Бюджет уряду США» додається до бюджетного послання президента Конгресу за 9 місяців до початку нового фінансового року (фінансовий рік у США з 1976 р. починається 1 жовтня і закінчується 30 вересня наступного року). Розгляд бюджету Конгресом починається відразу ж після його передачі президентом. Бюджетне рішення встановлюється постійними комітетами з бюджету Сенату і Палати представників. Уже 15 квітня вони повинні представити першу спільну бюджетну резолюцію, на прийняття якої Конгресу виділяється місяць. Це важливий бюджетний документ і віха в бюджетному процесі. У ній містяться контрольні цифри доходів і витрат з розробкою за функціональними категоріями. Спираючись на встановлені цією резолюцією бюджетні орієнтири, у численних комітетах Конгресу готуються конкретні законопроекти з податків та асигнувань. Після завершення цієї роботи, але не пізніше 15 вересня, Конгрес приймає другу спільну бюджетну резолюцію. На відміну від першої, вона носить остаточний і директивний характер. Технічно саме друга бюджетна резолюція і є власне бюджетом. Процедурні питання проходження бюджету постійно удосконалюються та існує традиція постійного реформування законодавчих і підзаконних актів.

Важливо підкреслити, що федеральний бюджет США, як і раніше, базується на однорічній основі, а оцінки, що містяться в ній, на наступні чотири роки призначені для полегшення роботи над новим бюджетом.

Більшість витрат за рік не проходять через постанови про бюджетні призначення для даного року. Майже всі податки і більшість інших доходів випливають з постійних законів. Податкові законопроекти розробляються в Комітеті шляхів і способів вишукування коштів Палати представників і Фінансовому комітеті Сенату.

Закон «Про вирівнювання бюджету і контроль за дефіцитом» від 1985 р. (відомий як закон Гремма-Рудмана-Холінгса) обмежує прийняття законів, які збільшують витрати і зменшують доходи, і доповнений також загальним Законом «Про бюджетне узгодження» від 1993 р.

Закон «Про вирівнювання бюджету» поділяє витрати на два види: затверджені і сталі (які іноді називаються обов'язковими).

Затверджені витрати утворюються шляхом прийняття щорічних постанов про бюджетні призначення. Витрати на заробітну плату та інші поточні витрати урядових відомств звичайно затверджуються постановою про призначення. Сталі витрати визначаються постійними законами. Втрати на лікарську допомогу старим та інвалідам, страхування від безробіття і на підтримку цін на сільськогосподарську продукцію є прикладом сталих витрат, оскільки вони дозволені постійними законами. Закон окремо визначає фінансування програми маркування продуктів як сталі витрати, хоча кошти визначаються постановою про призначення.

Закон розглядає доходи за тими ж правилами, які застосовуються до сталих витрат, оскільки доходи звичайно визначаються постійними законами. На відміну від сталих витрат і доходів, закон стримує затверджені витрати шляхом встановлення доларових меж на бюджетні повноваження і на витрати для кожного фінансового року.

Дія законів, котрі збільшують сталі витрати або зменшують доходи, обмежується застосуванням правила «плати як можеш». За цим правилом загальна дія законодавства щодо сталих витрат чи доходів не повинна збільшувати дефіцит. Дозволене підвищення соціальних виплат, наприклад, повинно бути покрито зменшенням інших сталих витрат чи збільшенням доходів.

Правило «плати як можеш» не застосовується для збільшення сталих витрат чи зменшення доходів, передбачених уже прийнятими законами. Наприклад, сталі витрати на

соціальні програми, такі як страхування від безробіття, збільшуються, коли зростає число покупців страхової допомоги; а багато виплат підвищуються за діючими законами на показник інфляції. Податкові доходи зменшуються, коли знижується прибуток підприємців як підсумок економічних умов. Щоб вирішити проблему збільшення сталих витрат, президент Клінтон, наприклад, використовував розпорядження №12857 і зменшив показники для сталих витрат (за винятком страхування внесків і виплати відсотків по державному боргу) на 1994-1997 р.

Закон Гремма-Рудмана-Холінгса зобов'язує АБУ зробити оцінки і розрахунки, що визначають застосування секвестру, і надати їх президенту і Конгресу. Бюджетне управління Конгресу (БУК) зобов'язане зробити такі ж оцінки і розрахунки, а керівник АБУ зобов'язаний пояснити різницю між показниками двох відомств. Оцінки і розрахунки АБУ становлять основу для розпоряджень на відсікання витрат, які видаються президентом. Розпорядження президента не можуть змінити подробиці доповіді АБУ. Служба загального обліку (вищий орган державного фінансового контролю) зобов'язана підготувати узгоджену доповідь.

Після затвердження федерального бюджету Конгресом починається його виконання: міністерства і відомства федерального уряду виконують видаткову, а міністерство фінансів — дохідну частину. Закон зобов'язує президента розподіляти кошти, які виділяються для більшості виконавчих відомств. Президент передає ці повноваження АБУ і БУК для розподілу коштів за тимчасовими термінами (звичайно за кварталами фінансового року), а іноді і за видами діяльності. Відомства можуть вимагати виділення єдиної суми, щоб пристосовуватися до мінливих обставин.

Контроль за виконанням бюджету покладений на Адміністративно-бюджетне управління і на Міністерство фінансів. Якщо перша організація формує і виконує бюджет, то друга — збирає федеральні податки, друкує національні гроші, здійснює митні функції тощо. Широкими правами в галузі поточного і подальшого контролю володіє Головне контрольне управління, безпосередньо підзвітне Конгресу США.

9.2 Принципи бюджетного устрою Російської федерації.

Державна бюджетна система Російської Федерації складається з трьох ланок і включає:

1. Республіканський (федеральний) бюджет;
2. 21 республіканський бюджет у складі Російської Федерації, 55 краєвих і обласних бюджетів, міські бюджети Москви і Санкт-Петербурга, 10 окружних бюджетів автономних округів, бюджет автономної Єврейської області;
3. Близько 29 тисяч місцевих бюджетів (міських, районних, селищних, сільських).

Бюджети нижчестоячих органів самоврядування не входять своїми доходами і витратами до бюджетів вищестоящих рівнів.

Бюджетний устрій в Російській Федерації ґрунтується на принципах єдності, повноти, реальності, гласності і самостійності всіх бюджетів, що входять в державну бюджетну систему.

Зведення федерального бюджету і бюджетів суб'єктів Федерації утворюють поняття «Консолідований бюджет РФ». Цей бюджет використовується для аналізу показників бюджетної системи і не затверджується законодавчим органом влади.

Бюджетний процес в РФ включає чотири стадії і триває близько трьох років: складання проекту бюджету, його розгляд і затвердження займають близько року, виконання (бюджетний період) — з 1 січня по 31 грудня — календарний рік, складання звіту про виконання бюджету і його затвердження — вісім місяців. Для завершення виконання бюджету, крім бюджетного періоду (фінансового року), надається ще й пільговий період, який становить один місяць, протягом якого закінчуються операції із зобов'язань, прийнятих у рамках виконання бюджету.

Складання проектів бюджетів здійснюється урядом РФ, радами міністрів республік у складі РФ, органами виконавчої влади суб'єктів РФ і місцевими виконавчими органами не

пізніше ніж за 10 місяців до початку чергового фінансового року. Йому передують розробка прогнозів соціально-економічного розвитку, підготовка зведених фінансових балансів. Вихідними макроекономічними показниками для прогнозів є: обсяг ВВП і темпи його зростання в черговому фінансовому році, а також рівень інфляції. Крім того, підготовляються основні напрямки бюджетної і податкової політики відповідної території на черговий фінансовий рік, а також план розвитку державного і муніципального секторів економіки відповідної території. Безпосередня робота зі складання проектів бюджетів проводиться МФ, його фінансовими, а також податковими і митними органами.

На основі зазначених документів готується Бюджетне послання Президента РФ, яке не пізніше березня року, що передують черговому фінансовому року, направляється Федеральним Зборам РФ. У ньому визначається політика країни на черговий фінансовий рік.

Одночасно з проектом федерального бюджету МФ розробляє перспективний фінансовий план на середньострокову перспективу за укрупненими показниками, який законодавчо не затверджується. Складається також баланс фінансових ресурсів, який являє собою баланс усіх доходів і витрат РФ, суб'єктів РФ, муніципальних утворень і господарюючих суб'єктів на певній території. Ці документи направляються в Уряд РФ, що після прийняття представляє їх у вигляді інформації Федеральним зборам на їх запит.

У двотижневий термін після прийняття урядом Міністерство фінансів РФ направляє бюджетні проекти федеральним органам виконавчої влади для розподілу за конкретними одержувачами коштів федерального бюджету, а також повідомляє органи виконавчої влади суб'єктів РФ про методику формування міжбюджетних відносин на черговий фінансовий рік і середньострокову перспективу. Федеральні органи виконавчої влади розробляють і погоджують показники проекту федерального бюджету на черговий фінансовий рік, обсяги фінансування з коштів федерального бюджету цільових програм до 15 липня. До 15 серпня уряд розглядає і затверджує проект федерального бюджету й інші зазначені документи, потім вони вносяться на розгляд у Державну Думу не пізніше 15 серпня. Разом із проектом федерального бюджету уряд представляє в Держдуму пропозиції про збільшення (збереження мінімального розміру оплати праці і мінімального розміру державних пенсій, про порядок індексації заробітної плати працівникам бюджетної сфери і державних пенсій на черговий фінансовий рік, і на середньострокову перспективу).

Наступна стадія бюджетного процесу - розгляд і затвердження бюджетів у законодавчих органах: Федеральних Зборах (парламенті), представницьких органах суб'єктів Федерації і місцевих самоврядування. Рада Держдуми протягом доби після одержання проекту направляє всі матеріали в Комітет з бюджету для підготовки до розгляду Держдумою. Розглядається бюджет у декількох читаннях. За Конституцією РФ, прийнятий Держдумою бюджет протягом п'яти днів передається на розгляд Ради Федерації. У випадку його відхилення Федеральними Зборами бюджет передається в Держдуму для повторного голосування і вважається прийнятим, якщо при повторному голосуванні за нього проголосувало не менше 2/3 від загального числа депутатів. Прийнятий Федеральний закон про бюджет протягом п'яти днів направляється Президенту РФ для підписання. Після цього починається етап виконання бюджету.

Казначейство безпосередньо організовує виконання бюджету, а також позабюджетних фондів. Його органи керують зарахуванням доходів і проведенням взаєморозрахунків між бюджетами, здійснюють контроль за виконанням федерального бюджету РФ. Усі платежі здійснюються з єдиного рахунка Казначейства з перерахуванням коштів безпосередньо на розрахункові рахунки господарюючих суб'єктів, які виконали роботи або здійснюють послуги для бюджетних одиниць. Саме Казначейство проводить збір, обробку й аналіз інформації про стан державних фінансів; представляє вищим органам державної влади звітність про фінансові операції з федерального бюджету, про державні позабюджетні фонди, а також про стан усієї бюджетної системи; разом з Центральним банком та іншими уповноваженими банками здійснює управління й обслуговування державного внутрішнього і зовнішнього боргу РФ.

Заключним етапом бюджетного процесу є складання звіту про виконання бюджету і затвердження його в законодавчих органах влади. Уся робота зі складання звітів покладена на Міністерство фінансів РФ і його фінансові органи, Державну податкову службу і податкові інспекції, Державний митний комітет і його органи. Звіт доповідається Федеральним Зборам РФ, які його затверджують.

Для здійснення контролю за виконанням федерального бюджету існує Рахункова палата, склад і порядок діяльності якої визначається федеральним законом.

9.3 Принципи бюджетного устрою Великобританії.

Державний бюджет Великобританії можна стисло визначити як фінансовий план, що містить «економічні прогнози і передбачувані зміни в оподаткуванні на майбутній період». Він складається з двох частин: Консолідований фонд і Національний фонд позик.

Основна частина ресурсів державного бюджету проходить по Консолідованому фонду, який є рахунком поточних надходжень коштів та їх витрачання, а Національний фонд позик — бюджет капіталовкладень. Перевищення доходів над витратами Консолідованого фонду зараховується в доходну частину Національного фонду позик. Якщо ж в Консолідованому фонді є дефіцит, то він покривається позикою з Національного фонду позик, на цю суму Уряд збільшує державний борг.

Консолідований фонд — спеціальний рахунок Міністерства фінансів Великобританії в Банку Англії. Кошти з даного рахунку можуть виділятися тільки з дозволу Парламенту і під контролем спеціального посадовця Палати общин — Контролера і генерального аудитора, або, як його ще називають, — Генерального контролера і ревізора. Будь-яке перерахування коштів з вказаного фонду без дозволу Парламенту розглядається як незаконне, а виділені кошти підлягають поверненню. Основними доходами Консолідованого фонду є податки, на які доводиться близько 95 % цієї частини бюджету.

Витрати Консолідованого фонду включають дві основні групи: витрати, що щорічно затверджуються Парламентом; витрати з так званого Фонду для постійного обслуговування, що не розглядаються в Парламенті.

У затвердженні витрати входять військові асигнування, витрати на промисловість, сільське господарство, утримання апарату управління, соціально-культурні заходи, субсидії місцевим органам влади, допомога країнам, що розвиваються тощо. По фонду постійних витрат проходять відсотки по державному боргу, витрати по цивільному листу, а також відрахування до фондів Європейського Союзу.

Суми витрат мають стійку тенденцію до збільшення. Зростання витрат при неможливості постійного збільшення податкових надходжень вимушує Уряд Великобританії використовувати позики.

По структурі державний борг складається з урядових і гарантованих урядом облігацій і векселів казначейства, цінних паперів, що обертаються на ринку, і зовнішнього боргу. Основна частина позикових коштів доводиться на державні цінні папери.

Доходна частина Національного фонду позик створюється за рахунок відсотків, органів влади, що поступають від державних корпорацій і місцевих, за надані їм Казначейством Її Величності довгострокові кредити, доходи емісійного департаменту Банку Англії, коштів, що передаються з Фонду для постійного обслуговування. Витрати Національного фонду позик включають відсотки по державному боргу і управлінню ним, довгострокові кредити на капітальні вкладення державним корпораціям і місцевим органам влади.

Бюджетний рік Великобританії охоплює період з 1 квітня по 31 березня наступного року. Бюджет є найважливішим із законів, які щорічно приймаються. За його основу береться Бюджетне послання Канцлера казначейства, з яким він виступає в жовтні-листопаді кожного року. У посланні викладається аналіз розвитку економіки за минулий рік і думка уряду щодо перспективи економічного розвитку на середньострокову і довгострокову перспективи, а також проголошується валютна і фіскальна політика держави, розглядаються

питання стану державних фінансів і з'являються зміни в податковій та інших фінансових сферах. Детальний розгляд державних витрат проводиться в спеціальних комітетах Палати громад (наприклад, Комітет з рахунків державних установ) і в установах, яким делеговані відповідні повноваження.

У бюджетному процесі вирішальна роль належить уряду в особі Казначейства, тоді як проходження бюджету в Парламенті зводиться, власне кажучи, до формального схвалення дій уряду. Депутати не можуть вносити, а Палата громад не може приймати законів про збільшення загальної суми бюджетних витрат, запропонованої урядом. Таке правило розширює можливості уряду впливати на мінливу економічну ситуацію в країні. Палата громад формально має право відхилити законопроект про бюджет, але практично це ніколи не робиться. Незважаючи на тривалу процедуру, Парламент завжди затверджує бюджет у сумах, запропонованих урядом.

Особливість бюджетного процесу полягає в тому, що замість єдиного бюджетного закону Парламент щорічно приймає так званий «фінансовий закон», який фіксує зміни, внесені в систему бюджетних доходів, а також один чи кілька законів, які уповноважують уряд витратити протягом року з тією чи іншою метою певну кількість грошей. При цьому бюджет виноситься на розгляд по частинах і в різний час (спочатку по витратах, потім по доходах). Після схвалення Палатою громад бюджетний законопроект передається на схвалення Палати лордів, підписується главою королівської влади і стає законом. Звіт про виконання бюджету доводиться до відома Парламенту, але ним не затверджується.

З 1 червня 1998 р. новим лейбористським Кабінетом у Великобританії розпочата масштабна реформа органів управління фінансовим ринком. Суть реформи — створення єдиного органу — Управління з фінансового регулювання і нагляду, відповідального за регулювання і нагляд за діяльністю всіх інвестиційних, фінансових і банківських компаній, що здійснюють діяльність на території Великобританії. Нова організація замінила систему роз'єднаних і малоефективних саморегульованих і просто регулюючих організацій, які функціонували на фінансовому ринку.

В даний час Управлінню з фінансового регулювання і нагляду Великобританії вже передані чи передаються функції таких організацій: Ради з цінних паперів та інвестицій; Організації з регулювання управляючих; Управління з цінних паперів; Управління з приватних інвестицій; Комісії з будівельних товариств; Комісії з діяльності товариств взаємного кредитування; Реєстру кредитних союзів і товариств взаємного кредитування; Дирекції зі страхування Казначейства.

Зміни в структурі органів регулювання фінансового ринку у Великобританії відбивають об'єктивні тенденції на ринку. На сучасному етапі діяльність банків та інвестиційних компаній стає дедалі універсальнішою, ризики на різних сегментах ринку перемішуються. У цих умовах ідея єдиного регулюючого і наглядового органу виглядає дуже логічною.

Перевагою нового режиму регулювання є те, що він передбачає чіткий поділ сфер відповідальності між Казначейством і Управлінням з фінансового регулювання й нагляду, при цьому міністри відповідають за законодавчу базу, а Управління — за ефективну роботу відповідно до діючого в даний час законодавства.

Управління з фінансового регулювання і нагляду відповідає за стосунки з фінансовими інститутами з метою забезпечення дотримання ними нормативних вимог. До його функцій входить:

- оцінка фінансових ускладнень становища організації і безпосередній вплив колапсу на інші установи;
- проведення оцінки можливості виведення даної організації з кризи за участю інших комерційних організацій (якщо виходу нема й існує ризик для усієї фінансової системи в цілому, тоді підключається Банк Англії. Він повинен оцінити характер системної загрози і виправданість підтримки будь-якого виду з боку представників державного сектору, буде вона забезпеченням короткострокової ліквідності чи необхідністю

капіталовкладень. У тому випадку, якщо потрібне вкладення капіталу, підключається Казначейство, оскільки мова вже йде про державні кошти;

- надання необхідних консультацій населенню (розповсюдження посібників з використання індивідуальних ощадних рахунків приватними клієнтами в майбутньому в еуро, телефонні лінії допомоги, які щодня обслуговують тисячі дзвінків, зустрічі в різних містах країни, що дозволяє ввійти в безпосередній контакт з інвесторами);

- зниження, наскільки це можливо, ступеня використання легальних форм фінансової діяльності в кримінальних цілях.

До складу витрат нової організації включені як власні витрати, так і витрати регульованих фірм, що в цілому перевищує прямі витрати в пропорції 4:1. Об'єднання дев'яти різних організацій дало можливість одержання економії, обумовленої зростанням масштабу роботи, зокрема в галузі забезпечення поточної діяльності, це дозволило відшкодувати витрати багатьох фірм, повернувши переплачені ними кошти.

Отже, нова модель органу фінансового регулювання має дві основні переваги, одна з яких — здатність до своєчасного реагування на зміни ринкового середовища, а інша — її ефективність.

Рекомендована література

Базова

- 1 Слободянюк Н.О. Бюджетний менеджмент [Текст] : конспект лекцій / Н.О. Слободянюк // ДонНУЕТ. – Кривий Ріг, 2016. – 300 с.
- 2 Бюджетний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс] / <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- 3 Податковий Кодекс України. Закон України, Кодекс від 02.12.2010 № 2755- VI // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
- 4 Благун І.Г. Бюджетний менеджмент: навч. посібник / Благун І.Г., Воронко Р.М., Бучкович М.Л. – Львів: «Магнолія-2006», 2012. – 224 с.
- 5 Бюджетний менеджмент [Текст] : тренінг-курс : навч. посіб. / [Л. Д. Сафонова та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Малік ; Держ. навч.-наук. установа "Акад. фін. упр.". - К. : ДННУ "Акад. фін. упр.", 2012. - 398 с.
- 6 Бюджетний менеджмент [Текст] : навч. посіб. / К. Ф. Ковальчук [та ін.] ; Нац. металург. акад. України. - Д. : Нова ідеологія, 2011. - 244 с.
- 7 Слободянюк Н.О. Реформування системи міжбюджетних відносин в контексті процесів децентралізації в Україні/Н.О.Слободянюк// Економічні та соціальні перспективи децентралізації в Україні: [колективна монографія за ред.. Ю.З.Драчука]. – Дніпропетровськ: НГУ, 2016.– Розділ. 1. – С. 32-45.
- 8 Гордієнко, Володимир Олександрович. Бюджетний менеджмент [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. О. Гордієнко, М. В. Тимошенко. - К. : Знання, 2010. - 188 с. : рис., табл. - (Вища освіта ХХІ століття). - Бібліогр.: с. 181-188
- 9.Снісаренко О. Б. Бюджетний менеджмент [Текст] : навч. посіб. до самот. навч. дисципліни / О. Б. Снісаренко, Л. О. Черний, Т. Ю. Павленко ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харк. авіац. ін-т". - Х. : ХАІ, 2011. - 51 с.
- 10.Слободянюк Н.О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації / Н.О. Слободянюк, М.О. Коніна // Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство» Режим доступу до журналу: www.economyandsociety.in.ua Випуск № 2, 2016 - с.611-616
- 11 Фролов С. М. Бюджетний менеджмент прикордонних територій (теорія і практика) [Текст] : навч. посіб. / С. М. Фролов, І. Д. Скляр ; Сум. держ. ун-т. - Суми : Сум. держ. ун-т, 2012. - 339 с

Допоміжна

- 12 Павленко Л. Значне скорочення порушень у використанні бюджетних коштів // «КАЗНА».- 2012.- № 10.- с. 18.
- 13 Слободянюк Н.О.Інвестиційна діяльність банків України: стан та перспективи розвитку/Н.О.Слободянюк, О.М.Семенівська// Фінансово- кредитна система України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процес : Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів. 24-25 березня 2016 р. – Черкаси: ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи».– С.206-212 .
- 14 Стоян В.,Савчин В. Видатки місцевих бюджетів: проблемні питання обслуговування// Казна України. -2011. - №4. - С. 24-27.
- 15 Слободянюк Н.О. Особливості фінансового забезпечення бюджетної установи охорони здоров'я/Н.О.Слободянюк// Маркетинг і менеджмент в системі національних і світових економічних інтересів: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21 січня 2016 року). – Кривий Ріг: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського.– С.127-129

16 Закон України "Про джерела фінансування органів державної влади" від 30.06.1999 р. № 783-ХІУ. Інформаційні ресурси

17 Матеріали офіційного сайту Міністерства фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

18 Матеріали офіційного сайту Рахункової палати України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>

19 Матеріали офіційного сайту Верховної Ради України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>

20 Матеріали офіційного сайту Урядового порталу / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/> 21

21. Матеріали офіційного сайту Державної фіскальної служби України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>

Навчальне видання

Слободянюк Наталя Олександрівна

Кафедра фінансів і банківської справи

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Формат 60×84/8. Ум. др. арк. 9.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
50005, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг, вул. Трамвайна, 16.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4929 від 07.07.2015 р.

